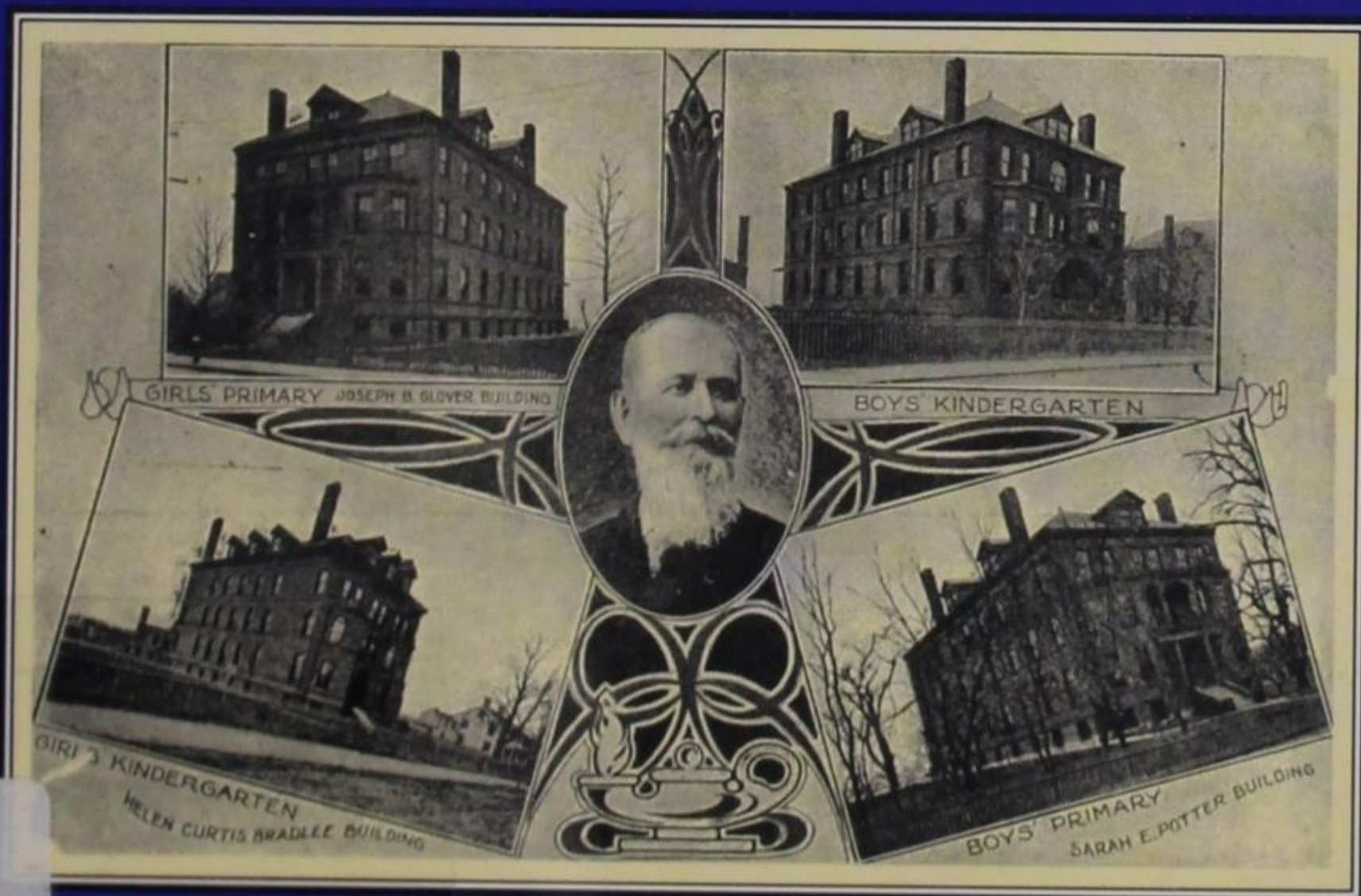

Φράνκ Σάνμπορν

Μιχαήλ

Αναγνωστόπουλος

*Ο εκ Παπίγκου Ζαγορίου
Ιωαννίνων Φιλάνθρωπος
Ευεργέτης της Ανθρωπότητας*

Ιωάννινα 2003

ΕΦΟΡΕΙΑ ΚΑΛΛΙΝΕΙΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ
ΠΑΠΙΓΚΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
Κληροδότημα Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου
Αριθ. Πρωτ.

Προς

Τη Δημόσια Βιβλιοθήκη
Κορίτσας

ΤΙΜΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ

Πατήριχο 22 Αυγούστου 2003

Μ.Α. ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος

*Ο εκ Παπίγκου Ζαγορίου
Ιωαννίνων Φιλάνθρωπος
Ευεργέτης της Ανθρωπότητας*

Τίτλος του πρωτοτύπου:

Michael Anagnos

1837-1906

Boston 1907

Wright and Potter Printing Co.

Επιμέλεια: ΔΩΔΩΝΗ ΕΚΔΟΤΙΚΗ Ε.Π.Ε.

ΑΝΔΡΕΟΥ ΜΕΤΑΞΑ 8 ΑΘΗΝΑ 106 81

τηλ. 210/3825485, τηλ./fax 210/3841171

© Copyright για την ελληνική έκδοση: Διαχειριστική Επιτροπή
Κληροδοτήματος Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου Παπίγκου

ISBN 960-385-178-7

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΚΟΝΙΤΣΑΣ

ΑΡ. ΕΙΣΑΓΟΓΗΣ 49349

ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΟΓΗΣ 28-8-2003

Φράνκ Σάνμπορν ΑΡΙΘΜ. _____

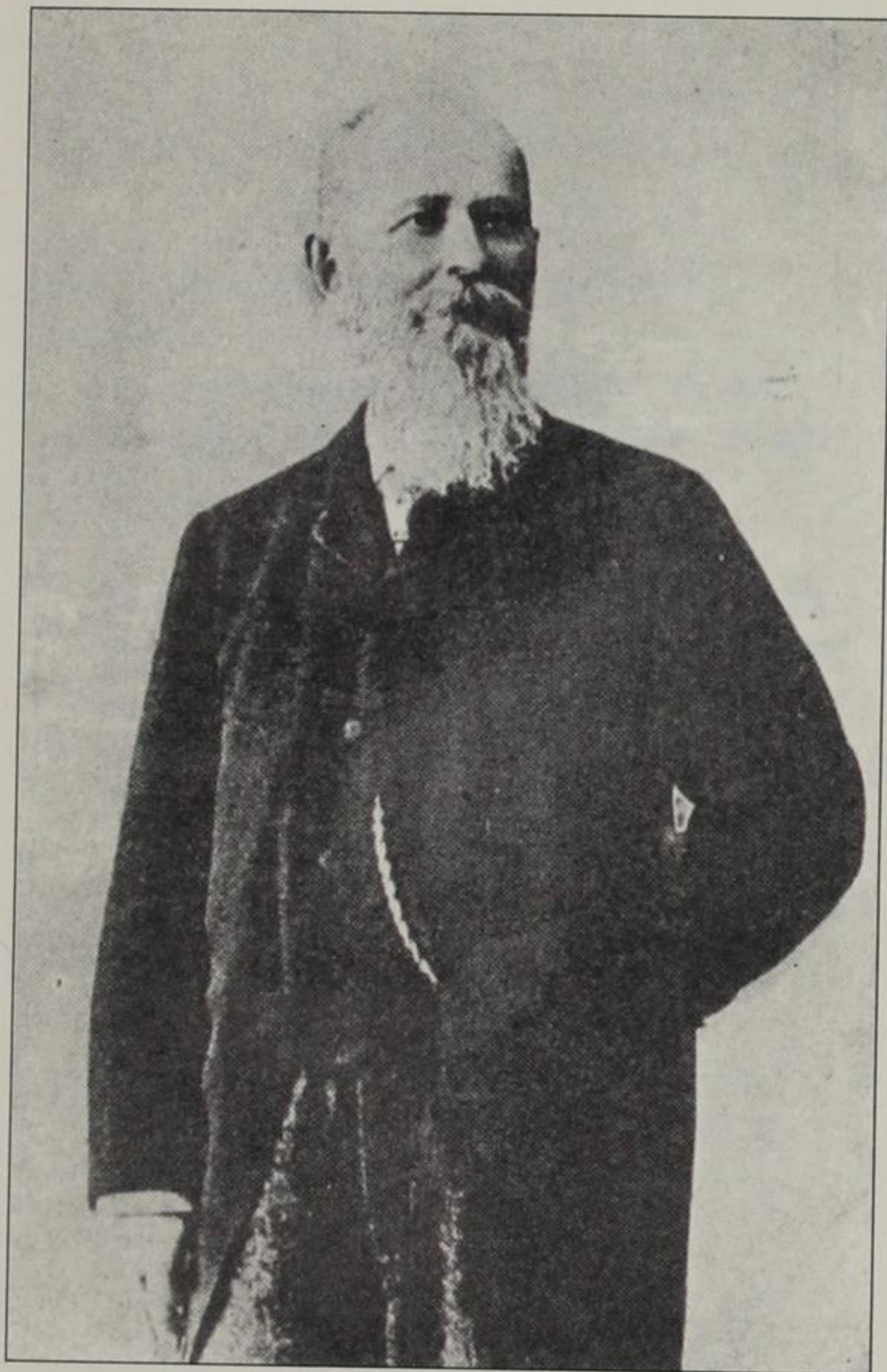
Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος

*Ο εκ Παπίγκου Ζαγορίου
Ιωαννίνων Φιλάνθρωπος
Ευεργέτης της Ανθρωπότητας*

Μετάφραση και Φιλολογική Επιμέλεια:
Γεώργιος Χ. Χριστοδούλου

Ιωάννινα 2003

Ο φιλόανθρωπος Έλληνας Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος

(Από το Αρχείο του Κληροδοτήματος)

Μνήμη
Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου

Πάπιγκον Ιωαννίνων, Ήπειρος, Ελλάς, 7
Νοεμβρίου 1837 – Τούρνο Σεβερίν, Ρουμα-
νία, 29 Ιουνίου 1906.

*Στοχαστής βαθύνους, σύμβουλος σοφός, προ-
φήτης του Καλού, εραστής της Ανθρωπότητας
μεγάθυμος, αληθής και οξυδερκής Οδηγός των
τυφλών στα δύσβατα μονοπάτια της ζωής.*

Περιεχόμενα

Πρόλογος της Διαχειριστικής Επιτροπής των Καλλινείων Σχολείων Παπίγκου	13
Σημείωμα του Μεταφραστή	19
Εισαγωγή του Επιμελητού	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ	
Η ζωή και το έργο του Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου	41
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ	
Η Σχολή Πέρκινς της Βοστώνης για τον Αναγνωστόπουλο	79
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ	
Συλλυπητήριες Επιστολές για τον θάνατό του	99
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ	
Δημοσιεύματα του Αμερικανικού Τύπου	123
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ	
Δημοσιεύματα του Ελληνικού Τύπου	175
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ	
Δημοσιεύματα των Ελληνικών Εφημερίδων της Ομογένειας	191
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ	
Το Μεγάλο Φιλολογικό Μνημόσυνο στη Σχολή Πέρκινς της Βοστώνης	205
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΟ	
Η Δημοσιογραφική κάλυψη του Μνημοσύνου	255
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ	
Άλλες τιμητικές εκδηλώσεις για τον Μιχαήλ Αναγνωστόπουλο	273
Παράρτημα	293
Βιβλιογραφία	305

Πρόλογος της Διαχειριστικής επιτροπής των Καλλινείων Σχολείων Παπίγκου

Η Διαχειριστική Επιτροπή των Καλλινείων Σχολείων Παπίγκου λειτουργεί βάσει του Κανονισμού, τον οποίον ο ίδιος ο αείμνηστος Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος συνέταξε την 7ην Μαΐου 1906 και επεκυρώθη υπό του Μητροπολίτου Βελλάς και Κονίτσης και υπό του Οικουμενικού Πατριάρχου.

Ο εν λόγω Κανονισμός τηρείται επακριβώς, αφ' ης συνεστήθη, πλην των μεταβολών που επήλθαν, όταν οι δάσκαλοι των Δημοτικών Σχολείων της Μικράς και Μεγάλης Συνοικίας Παπίγκου, άρχισαν να μισθοδοτούνται από το Δημόσιον. Όταν το κατατεθέν ποσόν υπό του Μιχαήλ Αναγνωστοπούλου εις Αμερικανικήν Τράπεζαν μετεφέρθη εις την Ελλάδα και κατετέθη εις την Εθνικήν Τράπεζαν της Ελλάδος, εμεσολάβησεν ο δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος και ολόκληρο το ποσόν απωλέσθη, οπότε έπαυσε να ισχύει και ο Κανονισμός. Το εισπραττόμενον ποσόν από το εις Ιωάννινα και επί της οδού Βηλαρά κείμενον οικοπέδον μετά των επ' αυτού παλαιών και προχείρων κτισμάτων - παραπηγμάτων, γνωστόν με την ονομασίαν «Παπιγκιώτικη Μάνδρα», ιδιοκτησία των Καλλινείων Σχολείων Παπίγκου, ήτο μηδαμινό. Άλλωστε, το μεγαλύτερο μέρος του οικοπέδου αυτού εδωρήθη εις την Μητρόπολιν Ιωαννίνων και ανηγέρθησαν τα και σήμερον λειτουργούντα εκεί δύο Δημοτικά Σχολεία.

Ευτυχώς κατά το έτος 1975 η τότε Διαχειριστική Επιτροπή των Καλλινείων Σχολείων αξιοποίησε το εναπομείναν τμήμα του οικοπέδου εκτάσεως 1.500 m² περίπου (ας σημειωθεί ότι η αρχική του έκτασις ήτο περίπου 7.000 m²).

Έδωσε το οικόπεδο με αντιπαροχή σε εργολάβο, εκτίσθησαν δύο κτηριακά συγκροτήματα και τα Καλλίνεια Σχολεία έλαβον εννέα διαμερίσματα και τρία καταστήματα, τα οποία ενοικιαζόμενα σήμερα οπωσδήποτε αποδίδουν κάποιο εισόδημα.

Βάσει αποφάσεως του Εφετείου Αθηνών, η Διαχειριστική Επιτροπή το ήμισυ των εισπραττομένων μισθωμάτων διαθέτει δια κοινωφελή έργα της Μικράς και Μεγάλης Συνοικίας Παπίγκου. Τελευταία, εκτός από τα υλικά έργα, η Διαχειριστική Επιτροπή άρχισε ν' ασχολείται και με πνευματικά έργα.

Το 1995 εξέδωσε το πρώτο βιβλίο του Κων. Διαμαντή με τον τίτλο: «Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος και Σάμουελ Χάου».

Ήδη σήμερα, με τη βοήθεια του Θεού, εκδίδεται το παρόν βιβλίο του Αμερικανού συγγραφέως Φράνκ Σάνμπορν με τον τίτλο: «Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος, ο εκ Παπίγκου Ζαγορίου Ιωαννίνων φιλόανθρωπος Ευεργέτης της Ανθρωπότητας». Μετάφραση και φιλολογική επιμέλεια: Γεώργιος Χ. Χριστοδούλου.

Εμείς που σήμερα αποτελούμε τα μέλη της Διαχειριστικής Επιτροπής, αισθανόμαστε περήφανοι που κατά τη διάρκεια της δικής μας θητείας εκδίδεται το βιβλίο τούτο, διότι βλέπουμε ν' αρχίζει να πραγματοποιείται επί τέλους, η βούλησις του οραματιστού αιμνήστου Μιχαήλ Αναγνωστοπούλου.

Και γιατί μαθαίνουμε και θα μαθαίνουν και οι αναγνώστες του εν λόγω βιβλίου, ότι πολλοί άνθρωποι από την Ελλάδα, κυρίως όμως από την Αμερική και από άλλες χώρες, εκτιμούσαν πάρα πολύ την προσωπικότητα του Μιχαήλ Αναγνωστοπούλου και ανεγνώριζαν την προσφορά του στο Ινστιτούτο Perkins της Βοστώνης προς τα τυφλά και κωφάλαλα παιδιά της Αμερικής και γενικώτερα και άλλων χωρών και προς την ομογένεια. Εκτιμούσαν την φιλοπατρία του και τους αγώνες

που έκανε για την απελευθέρωση από τους Τούρκους και των υπολοίπων σκλαβωμένων τμημάτων της Ελλάδος και την μεγάλη του προσφορά προς τον απανταχού Ελληνισμό.

Άπειρες είναι οι επιστολές και τα τηλεγραφήματα που αποστέλλονταν προς τους οικείους του Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου και προς το Ινστιτούτο Perkins, ευθύς ως επληροφορήθηκαν τον θάνατον του Μ.Α., από την Αμερική, τη Γερμανία, τη Γαλλία, την Αυστραλία, την Ελβετία κ.ά., από τον Οικουμενικόν Πατριάρχην Ιωακείμ τον Γ', από όλες τις Σχολές τυφλών και κωφαλάλων της Αμερικής καθώς και από παιδιά που ευεργετήθηκαν από τον Μ.Α.

Επίσης, διαβάζοντας το βιβλίο τούτο, μαθαίνουμε από δημοσιεύματα σε εφημερίδες εκείνων των ημερών του θανάτου του Μ.Α. πόσα προσέφερε στην Ομογένεια». Ήταν πρόεδρος της Ελληνικής Ενώσεως Ελλήνων της Αμερικής και επίκεφαλής της τοπικής ελληνικής εκκλησίας. Εκινείτο με άνεση ανάμεσα στους 6.000 κατοίκους της ελληνικής παροικίας της Βοστώνης και το ενδιαφέρον του για τις υποθέσεις τους φαίνεται από το γεγονός ότι αυτός συνεισέφερε τα περισσότερα χρήματα για την ανέγερση μιας ωραίας ελληνικής εκκλησίας. Ήταν θαμών των ελληνικών εστιατορίων και καφενείων, όπου γνώρισε πολλούς Έλληνες και σ' αυτόν οφείλουν πολλοί την σωστή προσαρμογή τους στη νέα τους πατρίδα.» (σελ. 132).

Αλλά και πόσα προσέφερε στα τυφλά παιδιά για την προσαρμογή τους στην κοινωνία!. Το 1892 ο Αναγνωστόπουλος έκανε επέκταση του γυμναστηρίου στο Ινστιτούτο Πέρκινς, το εξόπλισε με τα κατάλληλα όργανα που αγόρασε από την Σουηδία και τέλος θεμελίωσε και ολοκλήρωσε την κατασκευή ενός γυμναστηρίου στο Τζαμείκα Πλαίν για τα νήπια.

Προηγουμένως είχε εισαγάγει στο πρόγραμμα του σχολεί-

ου «την χειροτεχνική εκπαίδευση και το δημιουργικό παιχνίδι, ώστε στα πλαίσια της ειδικής αγωγής να μπορέσουν τα παιδιά να αξιοποιήσουν τις δυνατότητές τους. Με ασκήσεις στο νηπιαγωγείο, με παιχνίδια και με κατάλληλη γυμναστική για τα τυφλά νήπια, με κατάλληλες ασκήσεις και με δημιουργικό παιχνίδι στο Λύκειο και τέλος με ένα προηγμένο σύστημα χειροτεχνικής εκπαιδύσεως δεν καταπνίγεται πλέον η ενεργητικότητα των τυφλών παιδιών, αλλά βρίσκει δημιουργική διέξοδο και οι ιδιαιτερότητες που αρχικά ήταν συνυφασμένες με την τύφλωση, έχουν εξαφανισθεί. Περαιτέρω, ο τυφλός μαθητής με κατάλληλη άσκηση, γυμναστική και ειδική αγωγή κερδίζει τα ίδια μορφωτικά αγαθά με τον φυσιολογικό μαθητή, δηλαδή υγεία, ταχεία αντίληψη και συντονισμό μυαλού και σώματος...» (σελ. 168).

«Ο κ. Α. Μπόρερ του Τμήματος Μουσικής, που είχε συναντήσει τον Αναγνωστόπουλο πολλές φορές και τον θεωρούσε ως τον μεγαλύτερο τυφλολόγο στις Η.Π.Α., μίλησε για το καινοτόμο έργο του και ειδικά για τον Αναγνωστόπουλο, ως τον άνθρωπο που εισήγαγε και βελτίωσε τη μουσική ως μάθημα επαγγελματικής κατάρτισεως για τους τυφλούς.» (σελ. 267).

Θέτοντες σε κυκλοφορία σε βιβλίο τούτο, πιστεύομεν ότι οι αναγνώστες θα μάθουν πολλά για την προσωπικότητα του μεγάλου Έλληνα αγωνιστή, ευεργέτη, ανθρωπιστή, λάτρη και υποστηρικτή των μεγάλων εθνικών ιδεωδών, Μιχαήλ Αναγνωστοπούλου.

Ναί, είχε απόλυτο δίκαιο ο Κέρτις Γκίλντ, Κυβερνήτης της Μασαχουσέτης, ο οποίος έκλεισε ως εξής την θαυμάσια ομιλία του στην επιμνημόσυνη τελετή που έγινε στις 24 Οκτωβρίου 1906 στη Βοστώνη: «Το όνομα του Μιχαήλ Αναγνωστοπούλου ανήκει στην Ελλάδα, η φήμη του στις Ηνωμένες Πο-

λιτείες, αλλά οι υπηρεσίες του στην ανθρωπότητα». (σελ. 271).

Ευχαριστούμε θερμά τον συγχωριανό μας κ. Γεώργιο Χριστοφ. Χριστοδούλου, Καθηγητή Ελληνικής Φιλολογίας, διακεκριμένο γλωσσολόγο, ο οποίος πρόθυμα και χωρίς αμοιβή δέχθηκε να μεταφράσει και να επιμεληθεί το περισπούδαστο τούτο έργο, προσθέτοντας μάλιστα, με κόπο και χρόνο πολύ, πάμπολλες επεξηγηματικές σημειώσεις, πολύ χρήσιμες και απαραίτητες για την πληρεστέρα κατανόηση του περιεχομένου του. Έτσι ο αναγνώστης θα διαβάσει συγχρόνως δύο βιβλία, τη βιογραφία του Μιχαήλ Αναγνωστοπούλου και τα τότε διαδραματιζόμενα ιστορικά, πολιτικά, κοινωνικά κ.λ. γεγονότα.

*Η Διαχειριστική Επιτροπή
των Καλλινείων Σχολείων Παπίγκου:*

Κωνσταντίνος Διαμαντής, Πρόεδρος
Βλάσιος Παπακώστας, Αντιπρόεδρος
Ιωάννης Γ. Παπαϊωάννου, Γραμματεύς
Απόστολος Τσίλης, Ταμίας
Κωνσταντίνος Πανταζής, Μέλος
Χρήστος Μητσιαδάκης, Μέλος

Πάπιγκον, Δεκέμβριος 2002

Σημείωμα του Μεταφραστή

Ο αμερικανός Ελληνιστής, συγγραφέας και φιλέλληνα Frank B. Sanborn υπηρέτησε ως Πρόξενος των ΗΠΑ στην Ελλάδα και εγνώριζε εις βάθος την ιστορία και τον πολιτισμό του ελληνικού λαού. Στη Βοστώνη εκτίμησε τον χαρακτήρα, την παιδεία και το φιλανθρωπικόν έργο του Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου στη Σχολή Τυφλών Πέρκινς και συνδέθηκε μαζί του με μία φιλία ακατάλυτη.

Μετά τον θάνατο του ευεργέτου των τυφλών το 1906, ο πιστός του φίλος Σάνμπορν έγραψε την παρούσα βιογραφία τού Αναγνωστόπουλου, στην οποία συμπεριλαμβάνει τις σπουδαιότερες τιμητικές εκδηλώσεις που έγιναν στις ΗΠΑ προς τιμήν του φίλου του. Η αξιόπιστη αυτή εργασία του είναι πρωτότυπη, διότι, εκτός από τον ίδιο τον συγγραφέα, στοιχεία σημαντικά για την ζωή και το έργο τού Αναγνωστόπουλου προσφέρουν και πολλοί άλλοι αμερικανοί, που εγνώρισαν τον άνδρα και εκτίμησαν το επιστημονικό, παιδαγωγικό και φιλανθρωπικό έργο του. Έτσι ο αναγνώστης αποκτά μία πλήρη και σαφή εικόνα για τον βίο και την προσφορά τού εκ Παπίγκου μεγίστου τυφλολόγου.

Ελπίζουμε ότι η διάρθρωση και η διάταξη της ύλης, οι Σημειώσεις μας και η βιβλιογραφία θα βοηθήσουν τον αναγνώστη να εννοήσει καλύτερα το κείμενο του Σάνμπορν, το οποίον αναφέρεται πρωτίστως στον Αναγνωστόπουλο, αλλά και στον ένθερμο φιλέλληνα Σάμιουελ Χάου (βλέπε Εισαγωγή και Σημειώσεις).

Η απόδοση του πρωτοτύπου κειμένου στην ελληνική πα-

ρουσίαζε πολλές δυσχέρειες, διότι η γλώσσα τού Σάνμπορν είναι λογία, ποιητική και εν πολλοίς ιδιωματική. Προσπαθήσαμε όμως να σεβασθούμε τόσο το πνεύμα του συγγραφέως, δηλ. τις σημασιολογικές και υφολογικές του ιδιαιτερότητες, όσο και τις απαιτήσεις του έλληνας αναγνώστη. Αποφύγαμε επιμελώς την τυποποίηση και την αυστηρώς καθορισμένη γλωσσική ομοιομορφία, διότι οι εσφαλμένες αυτές μεταφραστικές αρχές παράγουν κείμενα ανούσια και άμουσα, αφού η άκαμπτη γλωσσική ομοιομορφία αντίκειται όχι μόνον στους γλωσσικούς νόμους και στην πνευματική ελευθερία, αλλά και στη γλωσσική αίσθηση της ευρυθμίας, της μουσικότητας και του εσωτερικού κάλλους του Λόγου. Η ελληνική γλώσσα δεν έχει την φωνηεντική αρμονία της Ουγγρικής ή της Ίμπο ή της Λιάσα, αλλά κατά την διαδρομή των χιλιετιών ο φιλόκαλος και φιλόμουσος ελληνικός λαός δημιούργησε μία γλώσσα, η οποία διακρίνεται όχι μόνον για τον λεξιλογικό της πλούτο και την εκφραστική της δύναμη, αλλά και για τις εσωτερικές εκείνες φωνητικές ποιότητες που δημιουργούν την ευφωνία και την αρμονία του λόγου, η οποία είναι «αόρατος και πάγκαλος» κατά τον Πλάτωνα (Φαίδων 85e). Άλλωστε, η γλώσσα δεν είναι αυτό που φαίνεται, αλλ' εκείνο που ακούγεται. Και η μετάφραση δεν είναι μόνον γνώση και επιστήμη αλλά και έργο φιλοκαλίας. Προσπαθήσαμε λοιπόν να ανταποκριθούμε, όσο ήταν δυνατόν, στις υψηλές απαιτήσεις τού ύφους τού συγγραφέως και να αναδείξουμε το εσωτερικόν κάλλος της μορφής του λόγου.

Ο υπότιτλος αλλά και οι σπάνιες φωτογραφίες αποτελούν προσθήκες δικές μας, γιατί πιστεύουμε ότι οι αισθητικές δυνατότητες και η δραματική ένταση των παλαιών ασπρόμαυρων φωτογραφιών μπορούν να συμβάλουν στην βαθύτερη κατανόηση των μηνυμάτων του πρωτοτύπου κειμένου.

Η εύανδρος Ήπειρος δεν εθεράπευσε μόνον τον Κερδών, αλλά και τον Λόγιον Ερμίν. Θέλω λοιπόν να συγχαρώ εκθύμως τον Πρόεδρο της Διαχειριστικής Επιτροπής της Εφορείας των εν Παπίγκω Καλλινείων Σχολών κ. Κ. Πανταζή, τον Γραμματέα κ. Κ. Διαμαντή και τα μέλη κ.κ. Ιω. Παπαϊωάννου, Απ. Τσίλη, Βλ. Παπακώστα και Χρ. Μητσιαδή, διότι με την αριθμ. 21/25.11.2001 πράξη της Επιτροπής απεφάσισαν να προβούν στην έκδοση του ανά χείρας έργου εις ένδειξιν τιμής και ευγνωμοσύνης προς τον ιδρυτή και δωρητή των Καλλινείων Σχολών αείμνηστον ευεργέτη Μιχαήλ Αναγνωστόπουλο. Για την προς εμέ εμπιστοσύνη τους απευθύνω τα ειλικρινή μου ευχαριστήρια. Θερμές ευχαριστίες οφείλω και στον παιδικό μου φίλο κ. Αναστάσιο Νικολαΐδη, καθηγητή της Κλασικής Φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο Κρήτης για την πολύτιμη αρωγή του, στην πάντοτε πρόθυμη καλή μου εξαδέλφη και ομότεχνο Dr. Elizabeth Carros για την πολύτιμη βοήθειά της, και για την συνολική συμβολή της στην έκδοση αυτού τού βιβλίου, καθώς και στους συμπατριώτες και φίλους, βιογράφους του Αναγνωστόπουλου, κ.κ. Κ. Διαμαντή και Ιω. Παπαϊωάννου για την βοήθειά τους στο επίπονο έργο της διορθώσεως των τυπογραφικών δοκιμίων. Θερμές ευχαριστίες εκφράζω και προς τον βαθύ γνώστη της τυπογραφικής τέχνης φιλόκαλο εκδότη κ. Ευάγγελο Λάζο, αλλά και στους άξιους συνεργάτες του.

Ατέλειες, παραλείψεις και τυχόν σφάλματα βαρύνουν αποκλειστικώς τον υπογραφόμενον, ο οποίος όμως με πολλή χαρά αφιερώνει το πόνημα αυτό σε όλους ανεξαιρέτως τους Παπιγκιώτες, στους ξενιτεμένους Έλληνες και στην αθέατη σεμνή χορεία των ευσυνειδήτων λειτουργών της αληθούς φιλανθρωπίας.

Εισαγωγή

Από τον Επιμελητή τού έργου

Ο Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος ή Ανάγνος, όπως είναι περισσότερο γνωστός στην Ευρώπη και στην Αμερική, γεννήθηκε στο Πάπιγκο Ζαγορίου Ιωαννίνων το 1837 και πέθανε στο Τούρνο Σεβερίν της Ρουμανίας το 1906.

Η φτώχεια και οι στερήσεις ήταν μόνιμοι σύντροφοί του, αλλ' η ευγενής ψυχή του είχε ήδη θέσει από πολύ ενωρίς στόχους υψηλούς και οράματα μεγάλα. Η φιλομάθειά του τον έφερε στη Ζωσιμαία Σχολή Ιωαννίνων, όπου τελείωσε το Γυμνάσιο, και ύστερα στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, στην οποία σπούδασε Ελληνική Φιλολογία. Το 1861 ανηγορεύθη αριστοβάθμιος διδάκτωρ της Φιλοσοφίας.

Η κοινωνική και εθνική του δράση αρχίζει από τις στήλες της εφημερίδος «Εθνοφύλαξ» με πολύ τολμηρά άρθρα εναντίον της απολυταρχικής διακυβερνήσεως του Όθωνος και της διεφθαρμένης πολιτικής ζωής της χώρας. Κατά την Κρητική Επανάσταση των ετών 1866-1869 μαζί με τον ένθερμο φιλέλληνα Σαμουήλ Χάου οργανώνει και συντονίζει τις προσπάθειες για την περίθαλψη των Κρητών προσφύγων. Το 1867 με πλοίο καλλίπρωρον «διέπλευσε τον ωκεανόν... μεταβαίνων εις την ευδαίμονα και μεγάλην χώραν, εις την οποίαν τοσούτον ευρύ και γόνιμον στάδιον δράσεως διανοίγετο εις την ευφυΐαν και δραστηριότητά του και ένθα τοσούτον έμελλε να αναδειχθεί τιμών συγχρόνως εν αυτή και το ελληνικόν όνομα».*

*Αναγνωστόπουλος Δ. και Γ., Ο Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος ή Ανάγνος, Αθήναι 1923, σ. 28.

Η εκπαιδευτική και φιλανθρωπική του δραστηριότητα αναπτύσσεται στη Σχολή Τυφλών Πέρκινς της Βοστώνης, πρώτος διευθυντής της οποίας ήταν ο Χάου (1801-1876). Η Σχολή αυτή ιδρύθηκε το 1829 από τον Χάου σ' ένα τεράστιο ακίνητο που του εδώρησε ο φιλόanthropos Βοστωνέζος Τόμας Πέρκινς. Μέχρι του θανάτου του ο Χάου διηύθυνεν επιτυχώς τη Σχολή και έθεσε τις επιστημονικές βάσεις για την περίθαλψη και εκπαίδευση των τυφλών.

Ο Χάου είναι μία από τις πιο συγκινητικές μορφές τού αμερικανικού φιλελληνισμού. Άδολος και γνήσιος φιλέλληνας, ήρθε στην Ελλάδα κατά την επανάσταση του 1821 και μαζί με άλλους αμερικανούς φιλέλληνες προσέφερεν ως χειρουργός και ως φιλόanthropos σημαντικές υπηρεσίες στους αγωνιστές της ελευθερίας.* Έλαβε μέρος στις μάχες και ως χειρουργός περιποιήθηκε ασθενείς και τραυματίες, οργάνωσε νοσοκομεία και περιέθαλψε τους φτωχούς και τους πρόσφυγες. Σε επιστολή του προς τον πατέρα του γράφει μεταξύ άλλων: «Είμαι ειλικρινά χαρούμενος που ήρθα στην Ελλάδα... Ο διορισμός μου ως στρατιωτικού χειρουργού έχει ήδη γίνει..., όσο για μισθό, δεν έχω τίποτε κι ούτε θέλω. Η καλή τύχη, η γνώση της ανατομίας και το σταθερό μου χέρι συντέλεσαν, ώστε να φέρω εις αίσιον πέρας πολλές εγχειρήσεις». Και στο «Ημερολόγιό» του 1825 γράφει: «Συνήθισα γρήγορα τη ζωή τού έλληνα μαχητή. Είναι τώρα δύο μήνες που δεν έβγαλα τα ρούχα μου τη νύχτα και άλλο στρώμα δεν έχω παρά το πάτωμα και μία κουβέρτα. Κι όμως κοιμάμαι καλά... μ' ένα μαντήλι ανάμεσα στο κεφάλι και σε μία λεία πέτρα».

Κατά την Κρητική Επανάσταση ο Χάου ήρθε και πάλι στην Ελλάδα για να προσφέρει την πολύτιμη αρωγή του στους δει-

* Βλέπε Απ. Βακαλόπουλος, Ιστορία του Νέου Ελληνισμού, τ. Στ', σσ. 993 και 1004.

νοπαθούντες Κρήτες πρόσφυγες. Τότε ακριβώς γνώρισε τον νεαρό φιλόλογο, τον προσέλαβε ως γραμματέα του και τον προσκάλεσε στις ΗΠΑ. Ο Αναγνωστόπουλος διεδέχθη τον Χάου στη διεύθυνση της Σχολής Πέρκινς το 1876 και κατέστη ο μεγαλύτερος ίσως παιδαγωγός τών τυφλών στον κόσμο. «Αγών μέγας, πλήρης στεναγμών ουδέ δακρύων κενός».*

Εν τω μεταξύ, «έρως ετόξευσε τον ενθέου κόρης»** και ο Μιχαήλ νυμφεύετα το 1870 την γλυκιά και εράσμια κόρη τού Χάου Ιουλία Ρωμάνα, η οποία ήταν η μούσα του και η συμπαραστάτις του στο δύσκολο έργο του. Αλλ' ο Αναγνωστόπουλος ουδέποτε έπαυσε να είναι Έλλην. Ο αναγνώστης θα έχει την ευκαιρία να διαπιστώσει μόνος του την εθνωφελή προσφορά τού φιλογενούς ανδρός. **Το έργο του αποτελεί ένα σπάνιον πρότυπον γνησίας εθνικής ευεργεσίας, αλλά και καθολικής και παγκόσμιας φιλανθρωπίας.**

Ο Αναγνωστόπουλος πέθανε από νεφροπάθεια στο Τούρνο Σεβερίν της Ρουμανίας το 1906, αλλ' η Σχολή Πέρκινς ελπίζουμε ότι συνεχίζει το εκπαιδευτικό και φιλανθρωπικό της έργο, πάνω στα θεμέλια που έθεσαν οι δύο μεγάλοι παιδαγωγοί και φιλάνθρωποι Σαμουήλ Χάου και Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος.

Αλλά ποιά είναι η περιρρέουσα ατμόσφαιρα και ποιά το γενικό περίγραμμα της εποχής εκείνης;

Ο 19ος αιώνας είναι μία περίοδος αναστατώσεων, ανακατατάξεων και μετασχηματισμών. Μετά την Γαλλική Επανάσταση του 1789 οι υπόδουλοι ευρωπαϊκοί λαοί ανεθάρρηνσαν και ζούσαν μέσα σε μία ατμόσφαιρα αδημονίας αλλά και χαρούμενης προσδοκίας. Οι ελπιδοφόρες ιδέες του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού για εθνική ελευθερία, παιδεία, ισότητα, δικαιοσύ-

* Ευριπ. Εκάβη, 227-228.

** Ευριπ. Τρωάδες, 262.

νη και η βιαία ανατροπή του παλαιού καθεστώτος στη Γαλλία είχαν αναπτρώσει το ηθικό των λαών για ένα αύριο καλύτερο και ανθρώπινο.

Οι βαλκανικοί λαοί ήταν υποδουλωμένοι στους Οθωμανούς, η Ιταλία και η Γερμανία ήταν διηρημένες σε κρατίδια, οι Σλαβικοί λαοί της Κεντρικής Ευρώπης ζούσαν υπό το τυραννικό καθεστώς των Αυστριακών.

Αλλά στο Συνέδριο της Βιέννης το 1814, ο υλικός πλούτος, η στρατιωτική υπεροχή και η ιδεολογία των ολιγαρχικών επέβαλαν και πάλι την κυριαρχική βούλησή τους. Ο Κλέμενς Μέτερνιχ και οι άλλοι «μεγάλοι» της εποχής, ενώ δεν εκπροσωπούσαν στο Συνέδριο τους λαούς αλλά μόνον τον εαυτό τους και τα ταπεινά συμφέροντα των ολίγων, απεφάσισαν να μην επιτρέψουν σε κανέναν λαό να διεκδικήσει την εθνική του ελευθερία. Τα λεγόμενα ανθρώπινα δικαιώματα δεν απησχόλησαν τους συνέδρους.

Είχαν όμως να αντιμετωπίσουν και το Ανατολικό Ζήτημα οι ολιγαρχικοί της Ευρώπης. Ο «Μέγας Ασθενής», η Οθωμανική Αυτοκρατορία, ευρίσκετο σε κατάσταση παρακμής και αποσυνθέσεως και όλοι караδοκούσαν ποιός θα επωφεληθεί περισσότερο από την επικείμενη κατάρρευσή της, ώστε να θέσει ο καθένας στη δική του σφαίρα επιρροής τους λαούς που θα επαναστατούσαν εναντίον της και θα αποκτούσαν την εθνική τους ελευθερία. Ο ανταγωνισμός αυτός και η παράλληλη προσπάθειά τους για την εξεύρεση και την διασφάλιση των πρώτων υλών και το άνοιγμα της αγοράς στην Αφρική και στην Ασία θα είναι η αιτία της εκρήξεως της πρώτης μεγάλης παγκόσμιας αναταραχής των ετών 1914-1918.

Ο Αναγνωστόπουλος ήξερε καλά τις αρνητικές αυτές αξίες των Ευρωπαίων για κατοχή και υπεροχή, αλλ' εξίσου καλά εγνώριζε και την νομοτέλεια των πραγμάτων, που θα οδηγού-

σε τους λαούς της Ευρώπης και της Βαλκανικής στην αποτίναξη του τυραννικού ζυγού. Ήδη η μικρή πατρίδα του πρώτη όρθωσε το ανάστημά της και με τον μεγαλειώδη αγώνα του 1821 απέκτησε την εθνική της ελευθερία και την πολιτική της υπόσταση.* Το παράδειγμα της Ελλάδος ακολουθούν και οι άλλοι Βαλκανικοί λαοί και ο ένας μετά τον άλλον αποτινάσσουν τον τουρκικό ζυγό και προσπαθούν να χαράξουν την εθνική τους πορεία. Μεγάλη όμως σημασία για την εξέλιξη των Ευρωπαϊκών πραγμάτων είχε και η πολιτική ενοποίηση της Ιταλίας το 1861 και της Γερμανίας το 1871. Ο εθνικιστικός αυτός πυρετός μεταδίδεται στους λαούς της Λατινικής Αμερικής, οι οποίοι υπό την καθοδήγηση του Βολιβιανού ιδεολόγου Σιμόν Μπολιβάρ (1783-1830) αποτινάσσουν τον ισπανικό ζυγό.

Όσον αφορά στην εκπαίδευση, ο έλεγχος των ιδιωτών και της Εκκλησίας είναι σχεδόν απόλυτος. Μόνον οι πλούσιοι έχουν την δυνατότητα να προσλαμβάνουν οικοδιδασκάλους για την εκπαίδευση των τέκνων τους. Ο πολύς κόσμος είναι αγράμματος και τα μικρά παιδιά δουλεύουν κι αυτά στα εργοστάσια, διότι η υποχρεωτική στοιχειώδης εκπαίδευση θα στερούσε τις επιχειρήσεις από ένα πολύ φτηνό εργατικό δυναμικό. Μόλις περί τα τέλη του 19ου αι. θα καταστεί υποχρεωτική η δημοτική εκπαίδευση, παρά την λυσσώδη αντίδραση των ολιγαρχικών.

Η υγειονομική περίθαλψη είναι σχεδόν ανύπαρκτη. Δεν υπάρχουν φάρμακα, κτήρια κατάλληλα, προσωπικό ειδικευμένο. Οι ασθένειες και οι επιδημίες θερίζουν τον κόσμο. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι κατά τις πρώτες δεκαετίες του 19ου αι., ο μέσος όρος ζωής στην Ελλάδα και στη Γαλλία εί-

* Η Ελλάς ανεγνωρίσθη ως κράτος με την Συνθήκη του Λονδίνου της 3.2.1830. Από τότε αρχίζει η ιστορία του Νέου Ελληνικού Κράτους.

ναι μόλις τα 22 χρόνια. Ο Ερυθρός Σταυρός του Ελβετού φιλανθρώπου Ερρίκου Ντυνάν (1828-1910) θα ιδρυθεί το 1864. Για ν' αντιληφθεί ο αναγνώστης το μέγεθος της προσφοράς του Χάου και του Αναγνωστόπουλου στην περίθαλψη των τυφλών, αρκεί να υπενθυμίσουμε ότι η φοβερή ισπανική γρίπη του 1918, η οποία εξελίχθηκε σε πανδημία, στοίχισε τη ζωή σε 20 περίπου εκατομμύρια ανθρώπους, αριθμό διπλάσιο των θυμάτων του Α' παγκοσμίου πολέμου.

Μεγάλη ανατροπή θα προκαλέσει στην Ευρώπη η εμφάνιση των σοσιαλιστικών θεωριών με κορυφαίο τους θεωρητικό τον Κάρλ Μάρξ (1818-1883). Οι εμπνευστές της κεφαλαιοκρατίας Άγγλοι αγνοούσαν την αρετή του μέτρου.* Οι γενετιστές υποστηρίζουν σήμερα ότι η έννοια του μέτρου είναι στενά συνυφασμένη με την ίδια τη φύση των πραγμάτων και δέχονται ότι η Φύσις αποστρέφεται την υπερβολή,** διότι άλλως διαταράσσεται η θεία αρμονία του σύμπαντος. Η αχαλίωτη ιδιωτική πρωτοβουλία, η μεγάλη ιδιοκτησία, ο άγριος ανταγωνισμός δια το έχουν, το κατέχειν και το υπερέχειν αποτελούν υπέρβαση του χρυσού μέτρου και ύβριν έναντι της θεϊκής τάξεως του κόσμου και οδήγησαν την κοινωνία στην εξαθλίωση και στην ανατροπή των πάντων. Οι σοσιαλιστικές θεωρίες προβάλλουν και ευαγγελίζονται την προτεραιότητα του κοινωνικού έναντι του ατομικού συμφέροντος και την θεραπεία της υπερβολής και της ελλείψεως.

Αλλά και στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής η κατάσταση δεν είναι διαφορετική. Μετά την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας τους από τους Άγγλους το 1783, οι 13 πρώτες Πολιτείες υπό την εμπνευσμένη ηγεσία του Ουάσινγκτον, του Τζέφερσον, του Μάντισον και του Μονρόε θα συγκροτήσουν το ισχυρόν

* Μέτρον άριστον. Κλεόβουλος ο Λίνδιος, απ. Ι.

** Ήλιος ουχ υπερβήσεται μέτρα. Ηράκλειτος, απ. 94.

κράτος των ΗΠΑ. Οι χιλιάδες μετανάστες θα αποτελέσουν ένα φτηνό εργατικό δυναμικό και χάρη στον μόχθο τους και στην αφθονία των πρώτων υλών που διαθέτει η χώρα, οι ΗΠΑ θα γνωρίσουν μία αλματώδη οικονομική ανάπτυξη.

Αλλ' η αμερικανική ενότης ακόμη δεν έχει επιτευχθεί. Οι πλουτοκρατικές Νότιες Πολιτείες εκμεταλλεύονται απάνθρωπα τους μαύρους δούλους, που είχαν μεταφέρει εκεί οι Ευρωπαίοι και οι Αμερικανοί δουλέμποροι για να εργασθούν στις απέραντες φυτείες του Νότου. Την ευμάρειά τους στηρίζουν στο αίμα και στα δάκρυα των εγχρώμων συνανθρώπων τους* και έτσι οι διαφορές ανάμεσα στον δημοκρατικό Βορρά και στον ολιγαρχικό Νότο θα οξυνθούν ακόμη περισσότερο και θα οδηγήσουν στον Εμφύλιο Πόλεμο (1861-1865), που θα λήξει με τη νίκη των Βορείων και την εδραίωση της αμερικανικής ενότητος. Περὶ τα τέλη του 19ου αι. οι ΗΠΑ επιχειρούν μία οικονομική και πολιτική διεξόδου στις χώρες της Λατινικής Αμερικής και ενεργούν ως μία ιμπεριαλιστική χώρα, που κάνει ό,τι της επιτρέπει η ισχύς της. Ο Αναγνωστόπουλος εγνώρισεν όλα αυτά τα γεγονότα, αφού, ως γνωστόν, εγκαταστάθηκε στις ΗΠΑ αμέσως μετά τη λήξη του εμφυλίου πολέμου, το 1867.

Αλλ' ο 19ος αι. έχει και καλές μέρες. Ο Λουδοβίκος Παστέρ (1822-1895) και οι μαθητές του θα παρασκευάσουν τα πρώτα εμβόλια για την καταπολέμηση της φυματιώσεως, της πανώλους, της λύσσας και του τύφου. Η φιλολογική επιστήμη θα γνωρίσει εξαιρετική ανάπτυξη και ο φιλοσοφικός στοχασμός θα κορυφωθεί στο πρόσωπο του φιλολόγου και φιλοσόφου Φρειδερίκου Νίτσε (1844-1900). Η μουσική εκπροσωπείται επαξίως από τους Σούμπερτ, Σούμαν, Βάγκνερ, Μπράμς, Σοπέν, Μπερλιόζ, Μάλερ, Μπετόβεν. Ο Αναγνωστό-

* Ουκ εισίν οι παμπλούσιοι αγαθοί. Πλάτ. Νόμοι 7436.

πουλος όχι μόνον εξοικειώθηκε με το μουσικό έργο των ανωτέρω, αλλά πρώτος αυτός εισήγαγε τη μουσική ως μάθημα στο πρόγραμμα σπουδών της Σχολής Πέρκινς, διότι αντελήφθη ότι η μουσική αποτελεί και για τους τυφλούς μαθητές ένα άριστον μορφωτικόν και ψυχοπροστατευτικόν μέσον. Η μουσική διδάσκεται σήμερα στις ΗΠΑ και σχεδόν όλα τα σχολεία έχουν τη δική τους ορχήστρα.

Αλλά πριν ξενιτευθεί, ο Αναγνωστόπουλος έζησε μέσα στη σκληρή πραγματικότητα της τουρκικής δουλείας στην ιδιαίτερα του πατρίδα και κατέφευγε, όπως ο Κοραΐς, στη μελέτη των κλασικών συγγραφέων, για να αντισταθμίσει την οδύνη που ανέδιδε η φρικτή τυραννία. Οι Τούρκοι, λαός ασιατικός βάρβαρος και θηριώδης, από τότε που εμφανίσθηκαν στο προσκήνιο της ιστορίας, γύρω στο 1000 μ.Χ., διέπραξαν φρικτά εγκλήματα εις βάρος πολλών λαών. Η εθνική τους ιστορία, όπως παρατηρεί συχνά ο μέγας τουρκολόγος Γιόζεφ φόν Χάμερ και ο ομότεχρός του Πάουλ Βίτεκ, είναι ένας απέραντος ποταμός αίματος και καταστροφής.*

Μετά την απελευθέρωση, πολλές ελληνικές περιοχές παρέμεναν υπό τουρκική κατοχή. Θα χρειασθούν νέοι αγώνες του ελληνισμού για να ολοκληρωθεί το όραμα του 1821 έναν περίπου αιώνα αργότερα. Ο Ελληνισμός προσπαθεί τώρα να βρεί την ταυτότητά του και τη θέση του μέσα στο σύγχρονο κόσμο. Η ύπαιθρος χώρα είχε ερημωθεί. Τα εθνικά κτήματα ήταν υποθηκευμένα. Ο ανδρικός πληθυσμός είχε μειωθεί αισθητά λόγω των πολεμικών γεγονότων της περιόδου 1821-1829. Χιλιάδες αγωνιστές της ελευθερίας περιέφεραν τα σακατεμένα κορμιά τους επαιτούντες.

* Βλ. Γιόζεφ φόν Χάμερ, Ιστορία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ελλην. μετάφρ. Κ. Κροκιδά, Αθήναι 1870.

Paul Wittek, Η γένεση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας β' έκδ., εκδ. Πορεία, Αθήνα 1991.

Και κοντά σ' αυτούς επένοντο χιλιάδες άλλοι αγωνιστές, που είχαν έλθει από τις τουρκοκρατούμενες περιοχές τής Μακεδονίας, της Θράκης, της Ηπείρου και της Μικρασίας. Οι πλοιοκτήτες είχαν χάσει τα κεφάλαιά τους και τα καράβια τους κατά τον αγώνα της Εθνικής Παλιγγενεσίας. Η κεντρική διοίκηση, ο στρατός, η δικαιοσύνη, η εκπαίδευση ευρίσκοντο σε κατάσταση πλήρους αποσυνθέσεως. Η δημοσιονομική πολιτική αντιμετώπιζε τεράστιο πρόβλημα, διότι, εκτός των άλλων, έπρεπε να εξοφλήσει τα δύο αγγλικά δάνεια των ετών 1824 και 1825. Τα χρήματα όμως του προϋπολογισμού εκαρπώνοντο πάντοτε «αι βδέλλαι του προϋπολογισμού», όπως έγραφεν αργότερα ο Ροΐδης. Οι αλύτρωτοι αδελφοί των τουρκοκρατούμενων περιοχών ποθούσαν κι αυτοί την εθνική τους ελευθερία και περίμεναν τα πάντα από το νεοσύστατο και αναιμικό ελληνικό κρατίδιο, η έκταση του οποίου έφθανε μόλις το ένα τρίτο της σημερινής.

Μέγα πρόβλημα δημιούργησε και ο βαλκανικός εθνικισμός αλλά και η Ρωσία, η οποία από τα μέσα του 19ου αι. προσπαθεί συστηματικά να εκσλαβίσει τη Μακεδονία, την οποία θεωρούσε, ήδη από την εποχή του Πέτρου και της Αικατερίνης, ως το κλειδί που θα άνοιγε τις πύλες της Ανατολικής Μεσογείου και θα της επέτρεπε να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τον προαιώνιο αντίπαλό της, την Αγγλία. Με ψευδολογίες, αλλά και με την ωμή βία, τις εκτοπίσεις, τις λεηλασίες, τις σφαγές που διέπραξαν οι Βούλγαροι, έγινε συστηματική προσπάθεια να αλλοιωθεί η εθνολογική σύνθεση της Μακεδονίας* (βλ. βιβλιογραφία στη σημ. 34).

* Η Ιστορία και η αρχαιολογική σκαπάνη απέδειξαν ότι η ευρεία περιοχή τής Μακεδονίας είναι ελληνική τουλάχιστον από την εποχή του Φιλίππου του Β', πατρός του Αλεξάνδρου (4ος π.Χ. αι.), ενώ οι Σλάβοι άρχισαν να εγκαθίστανται στη Βαλκανική έντεκα αιώνες αργότερα επί αυτοκράτορος του Βυζαντίου Ηρακλείου.

Ο Αναγνωστόπουλος επέδειξεν ιδιαίτερον ενδιαφέρον για το Μακεδονικό ζήτημα και αγωνίστηκε ποικιλοτρόπως για την αφύπνιση του Ελληνισμού και την αποτροπή δυσάρεστων για την Ελλάδα εξελίξεων. (Βλ. Παράρτημα).

Αλλά και η πολιτική κατάσταση δεν ήταν αυτή που θα ήθελε. Οι Άγγλοι ερήμην του ελληνικού λαού επέβαλαν στο νεοσύστατο κράτος τον θεσμό της βασιλείας και οι Έλληνες ευλόγως δυσφορούσαν. Η Οθωνική περίοδος (1833-1862) χαρακτηρίζεται από την απολυταρχία, την αυθαιρεσία και την γερμανική σκληρότητα. Ήταν όμως ευτύχημα για την Ελλάδα η προηγηθείσα λαμπρά περίοδος του πρώτου Κυβερνήτου Ιωάννη Καποδίστρια, ο οποίος είχε θέσει υγιείς βάσεις και ισχυρά θεμέλια στο νέο Κράτος.

Η δικαιοσύνη, την οποία οργάνωσεν ο Μάουρερ κατά τα γερμανικά πρότυπα, ήταν απολύτως εξαρτημένη από την πολιτική εξουσία. Η εκπαίδευση οργανώνεται κι αυτή κατά τα γερμανικά πρότυπα* και στρέφεται προς τον κλασικισμό. Σπουδαίος εθεωρείτο ο μαθητής που έκλινε το ουσιαστικό «η αλώπηξ» χωρίς να κάνει κανένα λάθος! Οι Έλληνες πεινούσαν αλλ' αγόρευαν. Ο Χάυντεκ που οργάνωσε το στρατό απέλυσε όλους τους αγωνιστές και στη θέση τους προσέλαβεν επισήμως τους 3.000 γερμανούς μισθοφόρους, που προ πολλού εσιτίζοντο από τον ιδρώτα του ελληνικού λαού. Ο κόσμος ήταν αγανακτισμένος από την «ξενοκρατία», όπως έλεγαν τότε, και η οργή του κορυφώθηκε με την εις θάνατον καταδίκη του Κολοκοτρώνη «επί εσχάτη προδοσία» (25.5.1834).

Λίγο αργότερα, ο Αναγνωστόπουλος ως δημοσιογράφος εφάρμοσε το του Κοραή: «Το πιεστήριον των τύπων γίνεται ιερός άμβων, όταν απ' αυτό σκορπίζονται εις όλον το έθνος ηθικής και πολιτικής σωτηρίας διδάγματα». Ο λόγος του

* Βλ. Α. Δημαρά, Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε, Ερμής, Αθήνα 1990.

ήταν πάντοτε φροντισμένος, πειστικός και λίαν τολμηρός τόσο, ώστε οι κρατούντες δεν τον άντεξαν και κατεδίκαν τον δημοκρατικόν Αναγνωστόπουλο σε εξάμηνη φυλάκιση «δι' εξύβρισιν του βασιλέως».

Αλλ' η εθνωφελής και πανανθρώπινη ευεργετική δραστηριότητά του συνεχίστηκε και κορυφώθηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Ο αείμνηστος ευεργέτης της πατρίδος και των τυφλών άφησε πίσω του όλα τα αρνητικά στοιχεία του χωριού και έφερε στο Νέο Κόσμο τον καλό του εαυτό. Ο Καθηγητής Μάνατ επισημαίνει ότι ο Αναγνωστόπουλος ήταν ένας «Έλλην χωρίς πονηριά». Η εύανδρος Ήπειρος δικαίωσε την ιστορία της.

Επί εννέα ολόκληρα χρόνια και πριν ακόμη αναλάβει διευθυντικά καθήκοντα στη Σχολή Τυφλών Πέρκινς, εμελέτησεν επισταμένως το πρόβλημα των τυφλών και των κωφών. Διατηρούσε πυκνή αλληλογραφία με άλλους επιστήμονες της Ειδικής Αγωγής που εργάζονταν σε παρεμφερή ιδρύματα της Λατινικής Αμερικής, του Καναδά, των ΗΠΑ και της Ευρώπης, τα οποία και επισκέφθηκε για να ενημερωθεί εκ του σύνεγγυς για τις παιδαγωγικές μεθόδους που ακολουθούσαν, το πρόγραμμα σπουδών, τα εργαστήρια που είχαν και για τις δυνατότητες περαιτέρω βελτιώσεως των συνθηκών ζωής και εκπαίδευσως των τυφλών και των κωφών-τυφλών. Στην Σχολή edίδαξε την ελληνική και την Λατινική. Έγραψε πολλά άρθρα σε επιστημονικά περιοδικά και εξέδωσε δύο βιβλία για τους τυφλούς που θεωρούνται κλασικά στη διεθνή βιβλιογραφία (βλ. σημ. 32). Οργάνωσεν επιμελώς τα εργαστήρια της Σχολής, βελτίωσε τις παιδαγωγικές μεθόδους, εμπλούτισε το πρόγραμμα σπουδών και κατόρθωσε με δωρεές, με εράνους και με επιτυχείς επενδύσεις να αυξήσει σημαντικά το αρχικό κεφάλαιο και τα έσοδα της Σχολής. Ίδρυσε το περίφημο Νη-

παιγωγείο για τυφλά παιδιά στην περιοχή Τζαμέικα Πλέν της Νότιας Βοστώνης και κατέστησε το σχολικό συγκρότημα Πέρκινς το σπουδαιότερο εκπαιδευτικό και φιλανθρωπικό ίδρυμα για τυφλούς στον κόσμο. Κατά το παγκόσμιο συνέδριο των Παρισίων το 1900 «για τους φίλους και διδασκάλους των τυφλών» εξελέγη Αντιπρόεδρος και εκπροσώπησεν επισήμως τις ΗΠΑ. Στη Βοστώνη ίδρυσε την «ελληνική κοινότητα Βοστώνης» και την «εθνική ένωση». Οι δωρεές του προς τις οργανώσεις αυτές, προς ιδρύματα και συλλόγους, προς το Ινστιτούτο Πέρκινς, το Πάπιγκο, την Ήπειρο και την Ελλάδα είναι πάμπολλες (βλ. σημ. 16). Είχε εντόνως ανεπτυγμένο το ύψιστον κοινωνικό συναίσθημα, τη διάθεση δηλαδή προσφοράς προς τον συνάνθρωπο, την συντροφικότητα και την αλληλεγγύη. Οι αρετές αυτές κατέστησαν εμφανέστατες και από την γραφολογική εξέταση, την οποίαν μετά πολλή προσοχής διενεργήσαμε στα υπάρχοντα δείγματα γραφής και υπογραφής τού αιμνήστου ανδρός.

Ο άνθρωπος αυτός με τη μεγάλη καρδιά και τα λεπτά αισθήματα ήταν απλός στους τρόπους, πάντοτε σεμνός, εύχαρις, πρόθυμος, ουδέποτε σκυθρωπός αλλά πάντοτε μειλίχιος και ευπροσήγορος και βεβαίως χαριτολόγος και ευτράπελος. Παροιμιώδης κατέστη η πραότης και η υπομονή που επεδείκνυεν ο Αναγνωστόπουλος κατά την εκπαίδευση των τυφλών ή τυφλοκωφαλάλων μαθητών, όπως λ.χ. στην εξαιρετικά δύσκολη περίπτωση της Λάουρας Μπρίτζμαν και της «δυστρόπου και ατιθάσου» Έλεν Κέλερ. Η Κέλερ έγινε αργότερα συγγραφέας, εγνώρισε φήμη παγκόσμια και πάντοτε ευγνωμονούσε τον σοφό και υπομονετικό της διδάσκαλο.*

Όλες οι εκπαιδευτικές και παιδαγωγικές του καινοτομίες

* Βλ. Helen Keller, The story of my life, 2nd ed., London 1966.

«εις το ύψιστον λειτούργημα του διδασκάλου», όπως έλεγε συχνά ο Νίτσε, παρουσιάζονται αναλυτικά στο βιβλίο του Σάνμπορν.

Ως εκπαιδευτικός συνδύαζε αρμονικά το ήθος και την αρετή, όπως ορίζονται στον όρκο του Ιπποκράτους, και τα γνωρίσματα και τις αρετές του καλού διδασκάλου: αρτιμελής, φιλομαθής, ικανός για κλινική παρατήρηση και διάγνωση, στοχαστικός, εραστής του Λόγου πιστός και θεραπέων επαρκής, γνώστης του θέματος, αδέκαστος, φιλόφρων, ευπρεπής, αληθώς πεπαιδευμένος, φιλόπονος, ενθαρρυντικός, καλός ψυχολόγος, φιλοδίκαιος, φιλομειδής και εύχαρις, χαριτολόγος και ευτράπελος, σώφρων, πάντοτε αθόρυβος και σεμνός* και προ παντός φιλόανθρωπος. Πρότυπό του ήταν ο Σωκράτης και τον κοσμούσε κι αυτόν «ανδρεία και σωφροσύνη και δικαιοσύνη και συλλήβδην αληθής αρετή μετά φρονήσεως».**

Ο Αναγνωστόπουλος δεν αντιμετώπιζε τους τυφλούς με τον οίκτο, με την άλλη δηλαδή όψη του εγωισμού, αλλ' ως μέλη της κοινωνίας ισότιμα, που έχουν δικαίωμα στη ζωή, στη χαρά, στη δημιουργία. Όλοι μας έχουμε έναν πλούτο μέσα μας, ένα άνθος ευώδες, αλλά πρέπει να βρεθεί ο άνθρωπος εκείνος που θα μας βοηθήσει να πιστέψουμε στον εαυτό μας και να αναδείξουμε τις αρετές μας. Αυτό ακριβώς έκανε ο Αναγνωστόπουλος. Βοηθούσε τους τυφλούς μαθητές του να ισχυροποιήσουν την αυτοπεποίθησή τους και ν' ανοίξουν ύστερα τα δικά τους φτερά. Έλεγε μαζί τους ένα μεγάλο «ναι» στη ζωή.

Ο εσωτερικός αυτός πλούτος του αιμνήστου ευεργέτου

* «Παρακαλώ», γράφει σε επιστολές του προς τους συγχωριανούς του στο Πάπιγκο, «τας δωρεάς μου να δέχησθε άνευ κρότου και πατάγου». (βλ. Ιω. Παπαϊωάννου, Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος, Αθήναι 1981, σ. 70).

** Πλάτων, Φαίδων 69b.

δεν ήταν τυχαίος. Η ευγενής αυτή ψυχή ε γνώριζε τη μακρά παράδοση της ευάνδρου Ηπείρου σε θέματα παιδείας και φιλανθρωπίας. Ο Πλούταρχος αναφερόμενος στον βασιλέα του κράτους των Μολοσσών Θαρύπα (5ος π.Χ. αι.) γράφει ότι «εκείνον πρώτον ιστορούσιν ελληνικούς έθεσι και γράμμασι και νόμοις φιλανθρώποις διακοσμήσαντα τάς πόλεις».* Παράλληλα, είχε δεχθεί την ευεργετική επίδραση των μεγάλων ηθικών αξιών του Ελληνισμού και κυρίως της αγάπης και της φιλανθρωπίας, οι οποίες εξαίρονται ως αρετές πανανθρώπινες από τον Θουκυδίδη, τους τρεις τραγικούς ποιητές**, από τον φιλοσοφικό στοχασμό του Πλάτωνος και του Αριστοτέλους και ιδίως από τους Στωϊκούς φιλοσόφους. Οι αδάμαντες της Στωϊκής φιλοσοφίας επί πολλούς αιώνες έδιδαν την βαθιά ηθικότητα που πρέπει να κοσμεί τον άνθρωπο, την αρετή και την σωφροσύνη, την λιτότητα του βίου, το σέβας προς την φυσική τάξη των πραγμάτων, το καθήκον και την ανάγκη για την αδελφική συμβίωση των λαών. Γενικώς όμως η φιλότις, ο έρωσ, η φιλία, η αυτοθυσία, η αγάπη και η φιλανθρωπία είναι έννοιες και αξίες που διαποτίζουν τη ζωή και τον στοχασμό των Ελλήνων ήδη από την εποχή του Ομήρου. Στοιχεία των ελληνικών αυτών ηθικών αξιών παρελήφθησαν από τον Χριστιανισμό, τον Ιουδαϊσμό και τον Μωαμεθανισμό.

Όπως όμως μαρτυρεί ο συγγραφεύς, τον Αναγνωστόπουλο πολλοί πολύ εφθόνησαν. Οι μεγάλοι ανατόμοι της ψυχής Θουκυδίδης***, Πλάτων και οι νεώτεροι Ντοστογιέφσκυ,

* Πλούτ., Πύρρος 1, 10.

** Πρβλ. λ.χ. τό τού Σοφοκλέους «Ούτοι συνέχθειν, αλλά συμφιλείν, έφυν» (Δεν γεννήθηκα για να μισώ, αλλά για ν' αγαπώ). Σοφ. Αντιγόνη 521.

*** Κατά τον Θουκυδίδη (περ. 471-περ. 399 π.Χ.), είναι στη φύση του ανθρώπου να ποδοπατεί το δίκαιον και να φθονεί αυτόν που υπερέχει. Θύματα

Σαίξπηρ, Σταντάλ, Νίτσε και Φρόντ συμφωνούν στη διαπίστωση ότι ο φθόνος γεννιέται στην ψυχή μας, όταν ο συνάνθρωπός μας ξεφύγει από την αποπνικτική μετριότητα και αρχίσει να διακρίνεται. Προσπαθούμε τότε να τον κατεβάσουμε στα μέτρα μας. Με ιδιαίτερη οξύτητα εκδηλώνεται ο φθόνος και η εκδικητική μανία από τις χυδαίες φύσεις. Και οι χυδαίοι είναι πολλοί. Αυτοί που έχουν νύχια, κατασπαράσσουν εκείνους που έχουν φτερά, γράφει ο Ροΐδης. Φθονεροί είναι και οι μικρόψυχοι θηρευτές τού χρησίμου και τού ωφελίμου που πάντοτε κοιτάζουν προς τα κάτω και ποτέ δεν σκοντάφτουν, ενώ οι οραματιστές ατενίζουν πάντοτε προς τα πάνω και συχνότατα γίνονται θύματα της μοχθηρίας των μικροψύχων. Αλλά πάντοτε τα δύσσομα χόρτα του Κακού ήταν περισσότερα από τα ευώδη άνθη του Καλού. Οι υψιπετείς αετοί των καθαρών τόπων ακολουθούν τη δική τους μοναχική πορεία, ενώ οι πολλοί σέρνονται στις παρυφές του μεγαλείου. Και ο Αναγνωστόπουλος συνέχισεν αξιοπρεπώς το έργο του, με την υποστήριξη των ευγενών φιλανθρώπων της Νέας Αγγλίας και «έσχε στέφανον ευκλείας μέγαν».*

Άνθρωποι και λαοί τής μοχθηρίας, τής μνησικακίας και τού μετ' επιστήμης ολέθρου ποτέ δεν έπαυσαν να ρίχνουν άφθονον δηλητήριο πάνω στο ταλαίπωρον σώμα της ανθρω-

του φθόνου γίνονται συνήθως οι απονήρευτοι άνθρωποι, οι έχοντες δηλ. ήθος και ευγένειαν ψυχής, διότι οι ηθικώς και πνευματικώς κατώτεροι συναισθανόμενοι τη δική τους ευτέλεια και την ηθική και πνευματική υπεροχή των άλλων, προβαίνουν σε πράξεις ανάρμοστες εις βάρος τών ηθικών υπερεχόντων. [Η ανθρωπεία φύσις... κρείσσων δε τού δικαίου, πολεμία δε τού προύχοντος... Και το εύηθες, ού το γενναίον πλείστον μετέχει... ηφανίσθη... Και οι φαυλότεροι γνώμην ως τα πλείω περιεγίγνοντο· τω γαρ δεδιέναι το τε αυτών ενδεές και το των εναντίων ξυνητόν... τολμηρώς προς τα έργα εχώρουν. Θουκυδ. 3.83-84].

* Σοφ. Αίας, 465.

πόπτος και να ταλανίζουν ανοικτιρμόνως τα ανθρώπινα πλάσματα. Ο Αναγνωστόπουλος και οι ανώνυμοι αμερικανοί φιλάνθρωποι ακολούθησαν διαφορετική πορεία. Και είναι άξιον σημειώσεως το γεγονός ότι η φιλανθρωπική δραστηριότης του αιμνήστου ανδρός ανεπτύχθη σε μία χώρα, στην οποία δεν είχε μεταναστεύσει το άνθος της Ευρώπης, αλλ' οι πλεονέκτες, οι τυχοδιώκτες, άδειες πέτρινες σκληρές καρδιές κι απ' τον ανθρωπισμό απότιστες, που ευθύνονται και για τη γενοκτονία τών ιθαγενών. Το αίμα τρέφει.

Ο φιλάνθρωπος εκείνος βλαστός της ευάνδρου Ηπείρου εφάρμοσε στην πράξη το ευγενές όραμα της ισότιμης συμμετοχής όλων σε όλα και αγωνίστηκε εναντίον της αρνητικής αξίας της άδικης κατοχής και της υπερφίαλης υπεροχής. Χρησιμοποίησε τη γνώση και την επιστήμη για το καλό των συνανθρώπων του, γιατί ήξερε ότι η επιστήμη, όταν στερείται αρετής και δικαιοσύνης, δεν είναι έργον σοφίας αλλά πανουργίας και δολιότητος.* Το επιστημονικό, εκπαιδευτικό και φιλανθρωπικό του έργο είναι διαποτισμένον από την πνευματική υγεία, την δημιουργική πνοή και την αιώνια νεανικότητα του ελληνικού πολιτισμού. Προσέδωσε στο ανθρωπιστικό του ιδανικό έναν καθολικό και πανανθρώπινο χαρακτήρα που αγκαλιάζει στοργικά όλα τα πλάσματα. 'Ηθος ανθρώπου δαίμων, γράφει ο Ηράκλειτος (απ. 119). Πράγματι, η πορεία του Αναγνωστόπουλου καθορίστηκε από τον χαρακτήρα του και την όλη του εσωτερική συγκρότηση, την ευγένεια της ψυχής του και την ανθρωπιστική του παιδεία. Χάθηκε το θνητό σώμα, αλλά παρέμεινεν η ψυχή, «το θείον τε και αθάνατον»**. Η ζωή και το έργο του ως φάρος τηλαυγής φωτί-

* [Πάσα επιστήμη χωριζομένη δικαιοσύνης και της άλλης αρετής πανουργία τις, ου σοφία φαίνεται. Πλάτων, Μενέξ. 246 e].

** Πλάτων, Φαίδων 81α.

ζουν τα ταπεινά μας βήματα προς τα έργα της Αρετής. «Καλόν γάρ τό άθλον και η ελπίς μεγάλη».*

Βόλος, Μάιος 2002

Γεώργιος Χριστοδούλου

* Πλάτων, Φαίδων 114c.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η ζωή και το έργο του Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗ
ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΠΕΡΚΙΝΣ

Η βιογραφία τού Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου που ακολουθεί εγράφη από τον πιστό και αφοσιωμένο φίλο του Φράνκ Σάνμπορν¹, ο οποίος είχε τον ίδιο χαρακτήρα, τις ίδιες αρετές και την ίδια παιδεία και έτσι συμεριζόταν απόλυτα τα υψηλά ιδανικά και τον απλό τρόπο ζωής που χαρακτήριζαν τον μεγάλο μας καθοδηγητή και επί πλέον εκτίμησε πλήρως την ευγένεια του χαρακτήρα του, τη σοφία και την ορθότητα των ηθικών, πολιτικών και εκπαιδευτικών αρχών, τις οποίες edίδασκε και με τις οποίες ζούσε. Άλλωστε, για τον Μιχαήλ Αναγνωστόπουλο το επάγγελμα και η ζωή ήταν στενά συνυφασμένα. Επίσης, σ' αυτές τις σελίδες εμπεριέχονται διάφορες εκδηλώσεις τιμής για τον Αναγνωστόπουλο, ψηφίσματα ινστιτούτων, εταιρειών και μεμονωμένων ανθρώπων, μία περιγραφή της πρόσφατης επιμνημόσυνης τελετής μαζί με τις ομιλίες που εκφωνήθηκαν καθώς και αποσπάσματα από δημοσιεύματα εφημερίδων.

Πιστεύουμε ότι πρέπει να καταγράφεται η ιστορία ενός τέτοιου ανθρώπου, ο οποίος σ' όλη του τη ζωή απέφευγε τους επαίνους και επεδείκνυε τέτοιο βαθμό σεμνότητας και ταπεινότητας που είναι πέρα από κάθε έπαινο. Έτσι τα κείμενα αυτά

1. Ο συγγραφέας τού ανά χείρας βιβλίου Φράνκ Σάνμπορν ήταν αμερικανός ελληνιστής, φιλέλλην και συγγραφέας και στενός φίλος του Χάου και του Αναγνωστόπουλου. Οι υπογραμμίσεις στο κείμενο έγιναν από τον Επιμελητή.

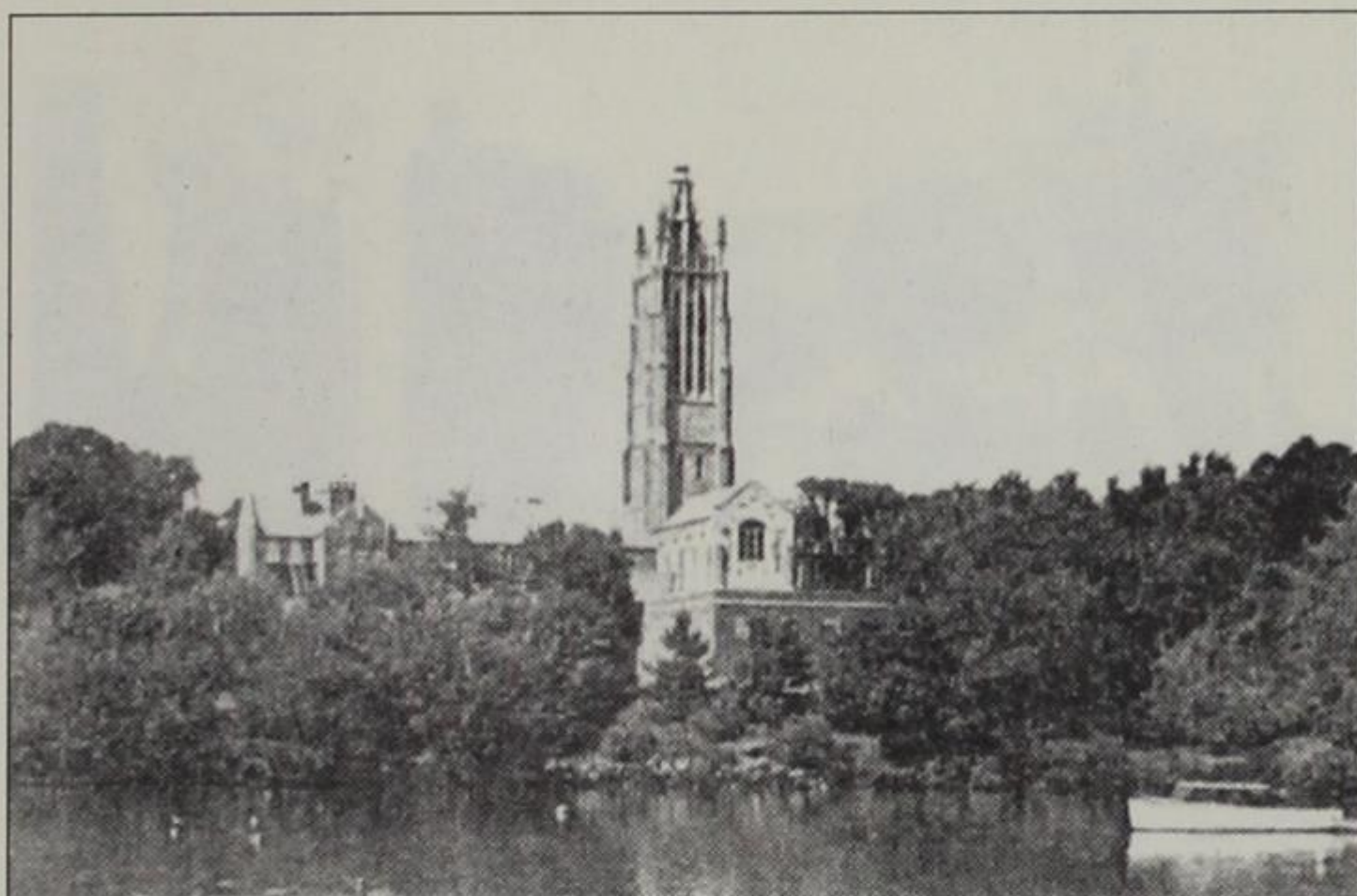
συγκεντρώθηκαν και δόθηκαν στη δημοσιότητα με την διακαή ελπίδα ότι η δημοσιευομένη ιστορία τής βασανισμένης αλλά και λαμπρής ζωής του μακαρίτη Διευθυντού μας, θα μας βοηθήσει να τον τοποθετήσουμε και να τον διατηρήσουμε στο σωστό μέρος της καρδιάς των τυφλών και των αληθινών φίλων τους, όπου κι αν γίνει γνωστή η ιστορία αυτή. Έχουμε λοιπόν την ακλόνητη πίστη ότι η βιογραφία αυτή θα χρησιμοποιηθεί οπωσδήποτε στα μελλοντικά χρόνια από τους μαθητές και τους αναζητητές της αληθείας και της εμπνεύσεως στον τομέα της εκπαίδευσέως των τυφλών.

Για τον Μιχαήλ Αναγνωστόπουλο η ανθρώπινη ιστορία θα γράφει ότι έζησε απλά και μεγαλόψυχα. Για τον Αναγνωστόπουλο, τον παιδαγωγό και εκπαιδευτή των τυφλών, όσοι τον γνώρισαν, θα πουν ότι εσκέπτετο καθαρά, υποστήριζε με πάθος τις ιδέες του, αγωνίστηκε με πάθος για το δίκαιον και εργάστηκε πολύ στον «αγώνα τον καλόν».

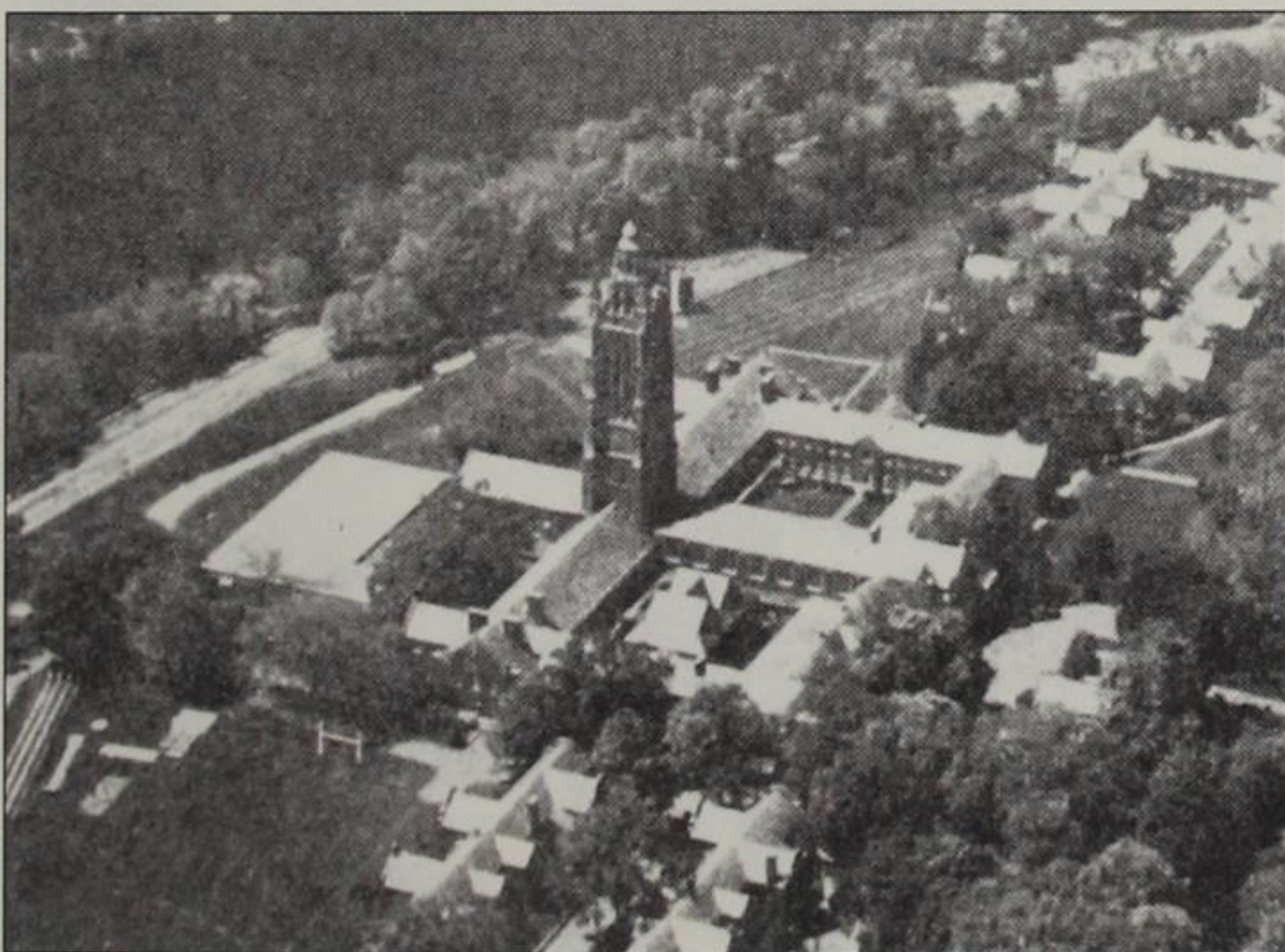
Α. Κάσγουελ

Οι επόμενες σελίδες είναι ανατύπωση από την 75η ετήσια αναφορά του Ινστιτούτου Πέρκινς² και της Σχολής Τυφλών της Μασαχουσέτης.

2. Το Ινστιτούτο Πέρκινς για τους τυφλούς που βρίσκεται στην Pearl Street της Βοστώνης ιδρύθηκε το 1829 και λειτούργησε το 1832. Πήρε το όνομά του από τον δωρητή τού ακινήτου Thomas Perkins.

Το Ινστιτούτο Perkins σήμερα

*Εκπαίδευση τυφλών παι-
διών στη Σχολή Perkins*

(Από το Αρχείο του
Κληροδοτήματος)

ΜΙΧΑΗΛ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

Από τον Φράνκ Σάνμπορν

Ο Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος (με αυτό το όνομα ήταν πάντα γνωστός στους Έλληνες συμπατριώτες του, αν και οι Αμερικανοί φίλοι του το μίκρυναν, με τη συγκατάθεσή του, σε Ανάγνος), γεννήθηκε στις 7 Νοεμβρίου του 1837 στο Πάπιγκο, ένα μικρό χωριό στην ορεινή περιοχή της Ηπείρου. Ο πατέρας του³ ήταν ένας σκληρά εργαζόμενος χωρικός και το χωριό του ήταν ένα από εκείνα, στα οποία δεν είχαν πατήσει ποτέ το πόδι τους οι Τούρκοι και οι φοροεισπράκτορες του Σουλτάνου. Το χωριό είχε αυτοδιοίκηση και υπαλλήλους δικούς του, με τους οποίους έστελνε τον φόρο υποτελείας στο Σουλτάνο, στους ενοικιαστές δηλαδή των φόρων στην Κωνσταντινούπολη.⁴ Η γιαγιά του, την οποία επισκέφτηκε για τελευταία φορά

3. Πατέρας του Αναγνωστόπουλου ήταν ο Δημήτριος Αναγνωστόπουλος και μητέρα του η Καλλίνα Τσέλιου. Το πλήρες γενεαλογικό δένδρο του ευεργέτου παραθέτει ο Ιω. Παπαϊωάννου, Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος, Αθήναι 1981, σσ. 88-89.

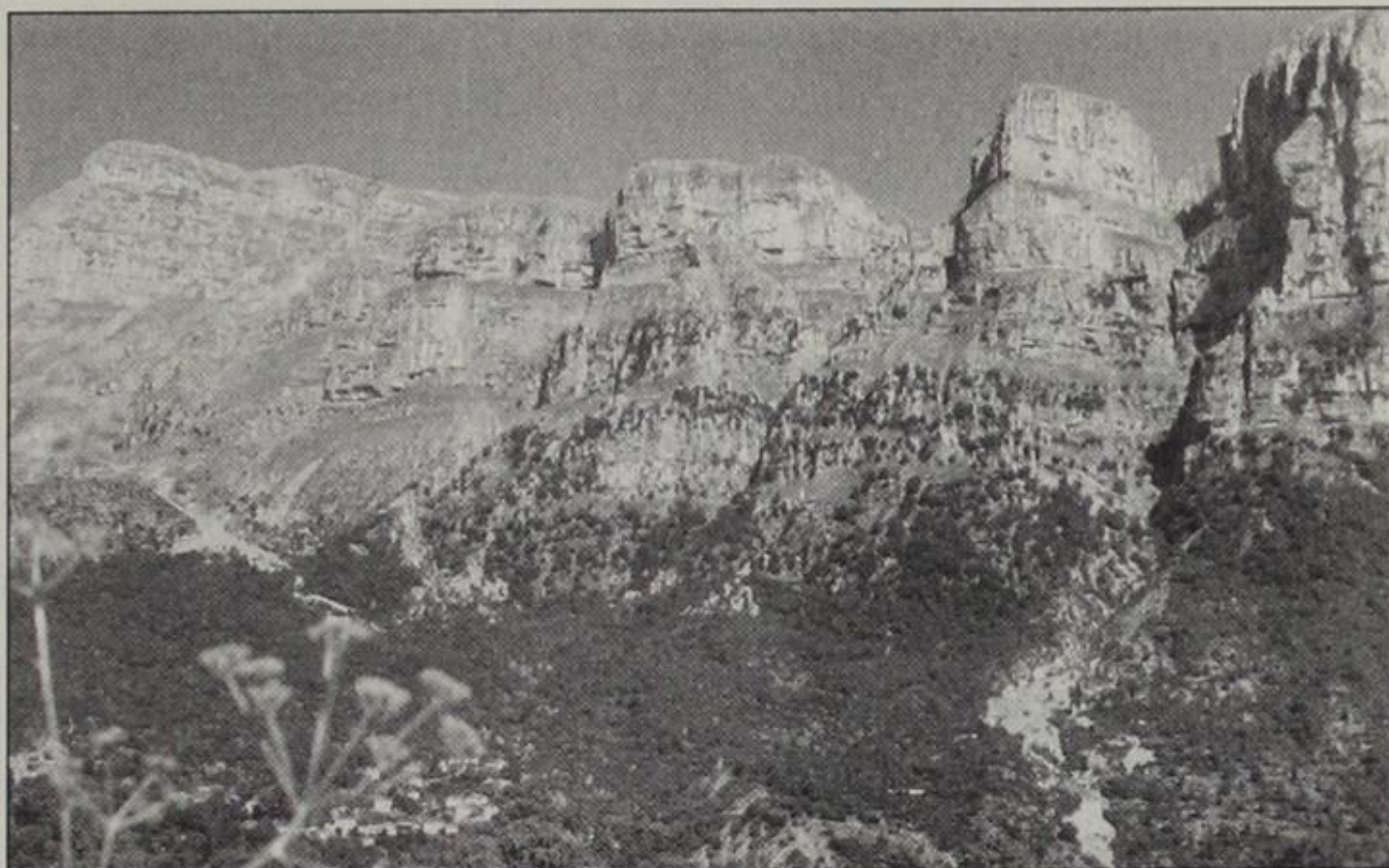
4. Κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας διατηρήθηκε ο αρχαίος και βυζαντινός θεσμός της αυτοδιοικήσεως. Οι άρχοντες της κοινότητας, γνωστοί ως προεστοί, δημογέροντες, γέροντες ή κοτζαμπάσηδες, εξελέγοντο με εκλογές άμεσες από τους κατοίκους του χωριού και είχαν ως κύριο έργο την είσπραξη των φόρων. Ο διοικητής της επαρχίας ανέθετε την είσπραξη σ' έναν μισθωτή, ο οποίος προκαταβολικώς παρέδιδε το προκαθορισμένο ποσό του φόρου στον διοικητή και έπειτα ζητούσε το ποσό αυτό, συνήθως προσαυξημένο, από τους προεστούς του χωριού. Με το εισπρακτικό αυτό σύστημα ο Σουλτάνος είχε πάντοτε εξασφαλισμένο το ποσό των φόρων που ήταν υποχρεωμένοι να πληρώνουν εκάστοτε οι υπόδουλοι Έλληνες. Οι άλλες αρμοδιότητες των τοπικών αρχόντων αφορούσαν στην απονομή της δι-

το 1890, του είπε πως πάντα ζούσε σ' εκείνη την περιοχή και ποτέ δεν είχε δει Τούρκο στο Πάπιγκο. Το χωριό είχε ένα μόνο σχολείο και εκεί ο Μιχαήλ άρχισε την εκπαίδευση του. Εμπλουτίζοντάς την όσο οι συνθήκες του βουνού το επέτρεπαν, βρήκε τα μέσα για να εγγραφεί στο Λύκειο Ιωαννίνων⁵ κι εκεί προετοιμάστηκε και εισήχθη στο Εθνικό Πανεπιστήμιο Αθηνών στα δεκαεννιά του χρόνια.⁶ Το Πανεπιστήμιο αυτό

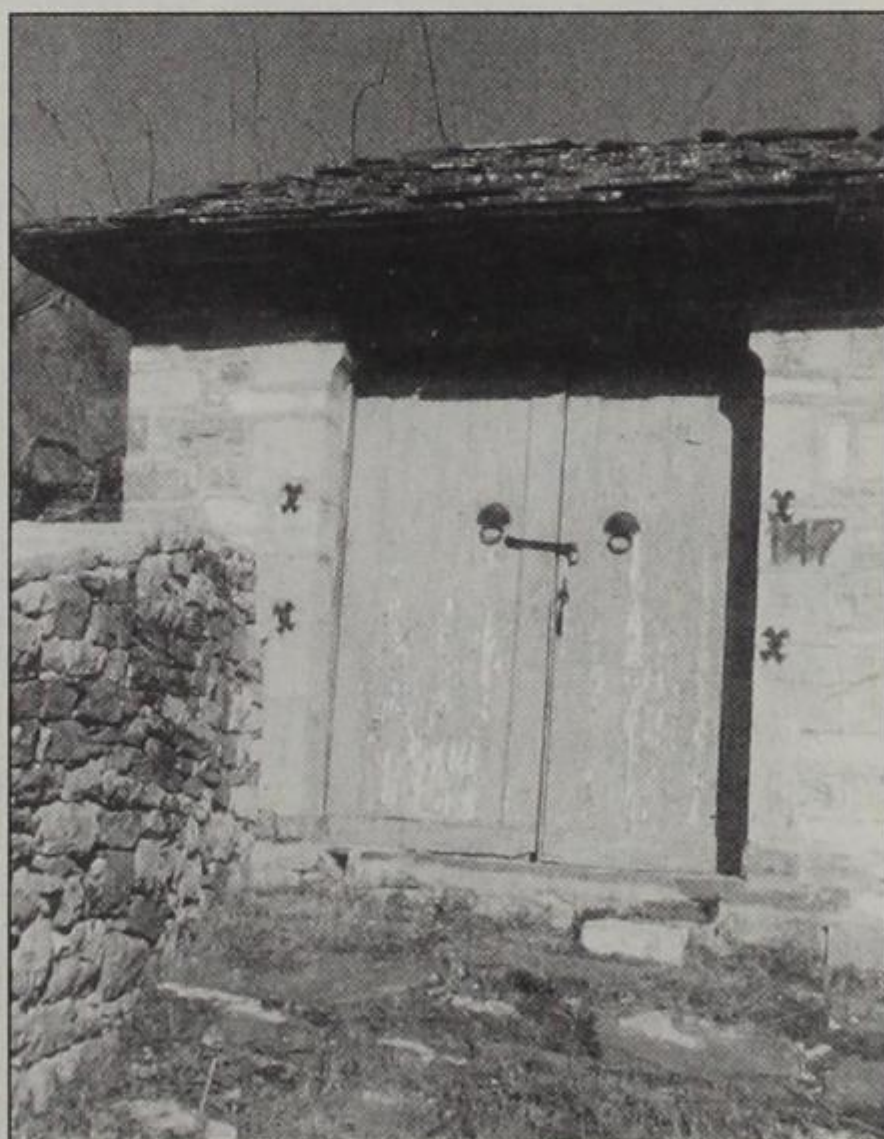
καισύνης, στην οργάνωση της εκπαιδευσεως, στη μέριμνα για την υγεία των κατοίκων και στην προστασία τους από τις αυθαιρεσίες των Τούρκων. (Βλ. το κατατοπιστικό έργο του Γ.Δ. Κοντογιώργη, *Οι Ελληνικές Κοινότητες της Τουρκοκρατίας*, εκδ. Νέα Σύνορα, Αθήνα 1982).

5. Εννοεί το Γυμνάσιο της Ζωσιμαίας Σχολής Ιωαννίνων, την οποίαν ίδρυσαν οι φιλογενείς αδελφοί Ζωσιμάδες και η οποία πρωτολειτούργησε το 1828. Πέντε χρόνια αργότερα, στεγάστηκε στο μεγάλο οίκημα ιδιοκτησίας Δ. Αθανασίου. Πρώτος διευθυντής της Ζωσιμαίας ήταν ο μαθητής του Αθ. Ψαλίδα Γεώργιος Κρανάς Αίσωπος. Το 1833 τον διεδέχθη ο εκ Βραδέτου Ζαγορίου καταγόμενος Αναστάσιος Σακελλάριος, ο οποίος με το κύρος του προσέδωσε στη Σχολή ιδιαίτερη αίγλη. Άλλοι διευθυντές της Σχολής ήταν ο Σπ. Μανάρης, ο Παν. Αραβαντινός, ο Μιλτ. Πανταζής, ο Γ. Σωτηριάδης και ο Χρίστος Σούλης. Το 1852 η Σχολή χωρίζεται σε Ελληνικό Σχολείο και σε Γυμνάσιο και από το 1904 στεγάζεται στο σημερινό ωραίο κτήριο, το οποίον ανηγέρθη στη θέση του προηγουμένου. Ο Αναγνωστόπουλος ενεγράφη στο Γυμνάσιο της Ζωσιμαίας το 1853 και με υποτροφία από το κληροδότημα Σεμιτέλου ολοκλήρωσε τις σπουδές του με «άριστα». Ο ίδιος ο Σακελλάριος του εξασφάλισε ένα μικρό βοήθημα από τις μοναστηριακές προσόδους για να συνεχίσει τις σπουδές του στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών (Πβ. Κώστα Διαμαντή, Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος – Σαμουήλ Χάου, εκδ. Διαχ. Επιτρ. Κληροδοτ. Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου Παπίγκου, Γιάννενα 1997, σ. 13 και Ιω. Παπαϊωάννου, Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος, Αθήνα 1981, σ. 19 κ.ε. Η πολύκαρπη και καλλίκαρπη εργασία των δύο Παπιγκιωτών συγγραφέων έφερε στο φως άγνωστες πτυχές του βίου και του έργου του Αναγνωστόπουλου και τα έργα τους αποτελούν μία ασφαλή βάση για την περαιτέρω έρευνα).

6. Στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών ο Αναγνωστόπουλος ενεγράφη το 1856 και το 1861 ανηγορεύθη αριστοβάθμιος διδάκτωρ της φιλοσοφίας. (Βλ. Δ. Αναγνωστοπούλου – Γ. Αναγνωστοπούλου, ο

Πάπιγκον Ζαγορίου Ιωαννίνων (φωτ. Γ.Χ.)

*Η εξώπορτα της
οικίας του
Αναγνωστόπουλου στη
Μικρά Συνοικία
Παπίγκου*

*Δημοτικόν και Σχολαρχεῖον·
εδώ εφοίτησεν ο μικρός Μιχαήλ (φωτ. Φ. Καψάλης)*

ήταν οργανωμένο σύμφωνα με τα γερμανικά πρότυπα και αντιστοιχούσε σε ένα κατώτερο γερμανικό Πανεπιστήμιο. Η πρώτη του φιλοδοξία ήταν να γίνει κάτοχος της Ελληνικής, της Λατινικής της Γαλλικής και της Φιλοσοφίας. Με επιμέλεια και επάρκεια σπούδασε επί πέντε χρόνια τα μαθήματα αυτά και απέκτησε επαρκείς γνώσεις σε όλα. Έπειτα αφοσιώθηκε στη Νομική, αλλά δεν είχε πρόθεση να την εξασκήσει. Ο σκοπός του, αφήνοντας το Πανεπιστήμιο, ήταν να ασκήσει τη δημοσιογραφία και να αφοσιωθεί στις πολιτικές επιστήμες. Το 1861, σε ηλικία μόλις 24 ετών, προσελήφθη στον «Εθνοφύλακα», μία από τις πρώτες καθημερινές εφημερίδες των Αθηνών, και σύντομα έγινε αρχισυντάκτης.

Όπως ο φίλος του ο Χάου, τον οποίο ως τότε ο Αναγνωστόπουλος γνώριζε μόνον εξ ακοής ως φιλέλληνα στην ελληνική επανάσταση, έτσι κι αυτός ήταν υπέρμαχος των πολιτικών ελευθεριών και έλαβε ως δημοσιογράφος ενεργό μέρος στην αντιπαράθεση με τον βασιλέα Όθωνα και με την αντιδραστική και απολυταρχική διακυβέρνησή του⁷. Έφθασε μά-

Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος ή Ανάγνος, εκδ. Σακελλαρίου, Αθήναι 1923, σ. 13 κ.ε. Ο πρώτος εκ των δύο βιογράφων του ευεργέτου ήταν ανιψιός του και ο δεύτερος εγγονός του). Ο Γ. Αναγνωστόπουλος (Πάπιγκον 1884 – Αθήνα 1936) σπούδασε φιλολογία και γλωσσολογία, ενυμφεύθη την κόρη του μεγάλου γλωσσολόγου Γ. Χατζιδάκι Ελένη και το 1927 εξελέγη τακτικός καθηγητής της Γλωσσολογίας στο Πανεπιστήμιον Αθηνών. Το επιστημονικό του έργο αναφέρεται κυρίως στις διαλέκτους της αρχαίας και της νέας ελληνικής.

7. Ο Όθων Α' ήταν δευτερότοκος υιός του βασιλέως της Βαυαρίας Λουδοβίκου Α' και της Θηρεσίας. Η επιλογή του ως βασιλέως της Ελλάδος έγινε ερήμην των Ελλήνων κατά την Διάσκεψη των Δυνάμεων Αγγλίας, Γαλλίας και Ρωσίας στο Λονδίνο το 1832. Σε κανένα από τα τρία ελληνικά συντάγματα του Αγώνος της Ανεξαρτησίας (1821-1829) δεν εγένετο λόγος για τον θεσμό της βασιλείας (σύνταγμα της Επιδαύρου, 1821, σύνταγμα του Άστρους, 1823 και Σύνταγμα της Τροιζήνης, 1827). Κατά την Οθωνική Περίοδο

λιστα στο σημείο να προτείνει, μέσω του στρατηγού Γαριβάλδη, τις στοές των Μασόνων, ως στοιχείο για την εκθρόνιση του Βαυαρού μονάρχη. Το περιστατικό αυτό συνέβη το 1862 και ο Αναγνωστόπουλος ασχολήθηκε ενεργώς με την προώθησή του. Λίγο αργότερα, ο βασιλεύς Γεώργιος του βασιλικού οίκου της Δανίας, συνταγματικός άρχων της Ελλάδος, έγινε βασιλεύς της Ελλάδος και ο Μιχαήλ ετάχθη υπέρ της απελευθέρωσης και της προσαρτήσεως της Κρήτης. Γι' αυτό το θέμα, ο Αναγνωστόπουλος διεφώνησε με τους βοηθούς συντάξεως και παραιτήθηκε από τη θέση του στην εφημερίδα, αν και συνέχισε να γράφει άρθρα και να εκφωνεί λόγους υπερασπιζόμενος την ανεξαρτησία της Κρήτης. Εκείνο τον καιρό, αν και ο ένας δεν γνώριζε την ύπαρξη του άλλου, ο Χάου στην Αμερική συγκέντρωνε χρήματα και προπαγάνδιζε υπέρ της κρητικής ανεξαρτησίας. Είχε λάβει μέρος, πριν από σαράντα χρόνια, σε μια προσπάθεια εκδιώξεως των τουρκικών δυνάμεων από την Κρήτη κατά την διάρκεια της ελληνικής επανάστασεως και ο πρώτος τόμος της βιογραφίας του που εκδόθηκε πρόσφατα από την κόρη του, την κ. Ρίτσαρντς, περιέχει αποσπάσματα του ημερολογίου που κρατούσε, όταν έλαβε μέρος σ' αυτήν την ανεπιτυχή εκστρατεία στις ακτές της Κρήτης.⁸

Το 1867 ο Χάου ταξίδευσε στην Ευρώπη με την διπλή

(1832-1862), αντιμοναρχική στάση ετήρησαν οι εφημερίδες Αθηνά, Εθνοφύλαξ, Ελληνική Πλάστιγξ, Πρόοδος, Αιών, Ελπίς. Κύριο αίτημά τους ήταν η θέσπιση συντάγματος και η έξωση της δυναστείας. Ο Αναγνωστόπουλος λόγω της οξυτάτης κριτικής που ασκούσε από τις στήλες του «Εθνοφύλακος» κατεδικάσθη σε εξάμηνη φυλάκιση. Αργότερα όμως μετάνιωσε για την κατά του Όθωνος πολεμική του. (βλ. Αναγνωστόπουλοι, σσ. 15-16).

8. Οι σημειώσεις του από το Ημερολόγιό του για την Επανάσταση του 1821, που ο ίδιος εδημοσίευσε το 1828, περιλαμβάνονται στο έργο Σάμιουελ Γκρίντλντ Χάου, Ιστορική σκιαγραφία της Ελληνικής Επανάστασης εκδ. Εκάντη, Αθήνα 1997.

αποστολή να προσφέρει την αρωγή του στους Κρήτες πρόσφυγες στην Αθήνα και να μελετήσει από κοντά τα ιδρύματα Κωφών και τα Ιδρύματα Ψυχικών Παθήσεων, αφού το 1865 είχε γίνει πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου του Φιλανθρωπικού Ιδρύματος της Μασαχουσέτης και είχε ασχοληθεί επισήμως με την παροχή μιας πύο αποτελεσματικής αρωγής στις δύο αυτές κατηγορίες των ατόμων με ειδικές ανάγκες. Είχε ήδη για πολύν καιρό τη φροντίδα της εκπαίδευσως των τυφλών στη Νέα Αγγλία και της εργασίας τους σε οικονομικώς ανεξάρτητες βιομηχανίες. Όταν ήρθε στην Αθήνα εκείνη τη χρονιά, η πρώτη του ευχή ήταν να βρεί έναν Έλληνα γραμματέα που θα μπορούσε να συνεργασθεί μαζί του σ' αυτήν την ανθρωπιστική οργάνωση. Ήταν πολύ τυχερός που του σύστησαν τον Αναγνωστόπουλο, τον οποίο προσέλαβε αμέσως και τον κατέστησε υπεύθυνο για τις υποθέσεις της επιτροπής στην Αθήνα, ενώ ο ίδιος ο Χάου επισκέφθηκε σχολεία, νοσοκομεία και φυλακές στη Δυτική και στη Νότια Ευρώπη. Αργότερα, όταν επέστρεψε στη Βοστώνη, έπεισε τον γραμματέα του να τον συνοδεύσει και να συνεχίσει τη δουλειά του για την Κρητική επιτροπή στη Νέα Αγγλία για το έτος 1868. Μέχρι εκείνη τη στιγμή, δεν του είχε περάσει από το νου η σκέψη να ασχοληθεί ο Αναγνωστόπουλος με την εκπαίδευση των τυφλών.

Αλλά ο μαθητής από την Ήπειρο είχε εκπαιδευθεί τόσο καλά στο Γυμνάσιο και στο Πανεπιστήμιο, που ο Χάου τον βρήκε επαρκώς εξοπλισμένο και ικανό να διδάξει τους λίγους τυφλούς μαθητές, που το 1868 είχαν καταφέρει να μελετήσουν ελληνικά και λατινικά, και έτσι του ανέθεσε όχι μόνον αυτήν την εργασία, αλλά και εκείνη τού οικοδιδασκάλου στην οικογένειά του. Ένα ή δύο χρόνια αργότερα ικανοποίησε την επιθυμία του Αναγνωστόπουλου να γίνει καθηγητής των ελ-

Ληνικών σε ένα Αμερικανικό Κολλέγιο και έγραψε μία συστατική επιστολή, την οποία παραθέτω στην ομιλία μου κατά το μνημόσυνο που έγινε τον Οκτώβριο. Όμως οι εξαιρετικές ικανότητες που είχε ο Αναγνωστόπουλος ως δάσκαλος και η αγάπη που είχε γι' αυτόν η οικογένεια Χάου, δεν επέτρεψαν στον Χάου να τον αποχωριστεί. Του πρόσφερε λοιπόν μία μόνιμη θέση στο Ινστιτούτο Πέρκινς. Το 1870 ο Αναγνωστόπουλος νυμφεύεται την κόρη του Χάου, Ιουλία Ρωμάνα. Τα γεγονότα αυτά ήταν καθοριστικά για την μόνιμη πλέον εγκατάσταση του Αναγνωστόπουλου στη Βοστώνη, όπου ήδη είχε γίνει γνωστός ως ο βοηθός του Χάου και εθεωρείτο ο πιθανός διάδοχός του.

Η προχωρημένη ηλικία και η ασταθής υγεία τού Χάου έδειξαν, μετά το 1870, ότι έπρεπε να έχει έναν ικανό και πιστό βοηθό με οργανωτικές ικανότητες και ο Αναγνωστόπουλος απέδειξε ότι είχε τις αρετές αυτές. Στη διάρκεια των συχνών απουσιών του Διευθυντού, έπρεπε να αναλαμβάνει την γενική εποπτεία των υποθέσεων και λίγο-λίγο εξοικειώθηκε με όλα τα ζητήματα του σημαντικού αυτού ιδρύματος, με το οποίο ήταν ήδη συνδεδεμένος. Οι έρευνές του και η εμπειρία του ανάμεσα στις οικογένειες των τυφλών παιδιών που είχε αναλάβει τον έκαναν να δει ποια συμπληρωματικά μέτρα έπρεπε να ληφθούν για να συμπληρωθεί το εξαιρετικό σύστημα που είχε καθιερωθεί στη Νότια Βοστώνη και να παρατηρήσει τη σχέση ανάμεσα στη διδασκαλία των τυφλών και των κωφών και στην απασχόλησή τους στον βιομηχανικό τομέα. Έτσι ενεργοποιήθηκε το ενδιαφέρον του για εκείνη τη μικρή, αλλά ελκυστική τάξη των παιδιών που δυστυχώς είναι και τυφλά και κωφά. Εξοικειώθηκε με την αξιοσημείωτη περίπτωση της Λάουρας Μπρίτζμαν, την οποία ήξερε καλά, κι έτσι προετοιμάστηκε για την επιτυχία, που είχε από τότε, στην εκ-

παίδευση της Έλεν Κέλερ, του Τόμας Στρίνγκερ, της Ελίζαμπεθ Ρόμπιν και άλλων κωφών-τυφλών. Τελικά, λόγω της σοβαρής ασθένειας του Χάου το 1875, έγινε αναπληρωτής Διευθυντής και είχε την πλήρη εποπτεία του Ινστιτούτου μετά τον θάνατο του πραγματικού ιδρυτή του, τον Ιανουάριο του 1876. Έτσι, ήταν ο μόνος υποψήφιος που διεκδικούσε σοβαρά τη θέση του Διευθυντού, μολονότι ορισμένοι αμφέβαλλαν αν θα μπορούσε ένας Τούρκος⁹ και νυν υπήκοος του Βασιλείου της Ελλάδος να πετύχει στη διαχείριση ενός Ινστιτούτου της Βοστώνης, που το συντηρούσε κυρίως η γενναιοδωρία των καλών ανθρώπων της Μασαχουσέτης και ιδίως της Βοστώνης.

Το αποτέλεσμα της διοικήσεώς του σύντομα διέλυσε αυτές τις αμφιβολίες. Κάθε κλάδος του Ινστιτούτου είχε ήδη αρχίσει να αισθάνεται τη νεανική ενεργητικότητα και την ώριμη σοφία του νέου Διευθυντού. Πέρα από την καθημερινή ρουτίνα των καθηκόντων του σχολείου και της διοικήσεως των εργαστηρίων, αφοσιώθηκε με ζήλο κυρίως στο Τμήμα της Σχολής που ήταν υπεύθυνο για την έκδοση βιβλίων. Η Υπηρεσία αυτή έκανε πάντοτε πολύ καλή δουλειά, αλλ' αδυνατούσε να ανταποκριθεί επαρκώς στις πνευματικές ανάγκες των τυγλών, λόγω της μεγάλης αυξήσεως τού μαθητικού δυναμικού. Αμέσως λοιπόν υπέβαλε στα μέλη ένα πρόγραμμα μεγάλης αυξήσεως του κεφαλαίου για την έκδοση βιβλίων στο ποσό των 100.000 δολαρίων. Με τους τόκους που θα προσπόριζε το ποσό αυτό, θα προέβαιναν στην έκδοση μεγαλύτερου αριθμού βιβλίων και μάλιστα ποικίλου περιεχομένου. Έτσι, ένα απ' τα πρώτα βιβλία που εκτυπώθηκε, το 1876, ήταν μία βιογραφία

9. Ο συγγραφέας συγχέει την εθνική ταυτότητα των υποδούλων Ελλήνων με την πολιτική τους υπόσταση ως υπηκόων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

τής κ. Χάου για τον άντρα της καθώς και τα πρακτικά της μεγάλης επιμνημόσυνης τελετής προς τιμήν του Χάου στο Music Hall τον Φεβρουάριο του 1876. Πριν από το 1882, το κεφάλαιο αυτό είχε ήδη φθάσει το σχεδιαζόμενο όριο και για είκοσι πέντε χρόνια διευκόλυνε στη μελέτη τους τόσο τους μαθητές του Ινστιτούτου, όσο και τους ενηλίκους τυφλούς σε όλα τα μέρη της Νέας Αγγλίας.¹⁰

10. Νέα Αγγλία (New England) λέγεται η περιοχή των ΒΑ ΗΠΑ, στην οποία ανήκουν οι Πολιτείες Μαϊν, Νιού Χάμσιρ, Βερμόντ, Μασαχουσέτη, Ρόουντ Άιλαντ και Κονέκτικατ. Εδώ βρίσκονται τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα του Χάρβαρντ (από το 1636), του τεχνολογικού Ινστιτούτου της Μασαχουσέτης (MIT, από το 1861), του Γιέιλ (από το 1701) κ.ά. Κατά τον αμερικανικό εμφύλιο πόλεμο (1861-1865) αλλά και πολύ πριν, κατά τον Αγώνα της Ανεξαρτησίας κατά των Άγγλων (1775-1783), η Νέα Αγγλία διεδραμάτισε σημαντικό ρόλο. Οι τοπικές κυβερνήσεις καταβάλλουν συνεχείς προσπάθειες για την βελτίωση των εκπαιδευτικών πραγμάτων και οι κάτοικοι είναι ανοιχτοί σε κάθε μορφωτική και πολιτιστική επίδραση. Από τα τέλη του 19ου αι. άρχισαν να εγκαθίστανται στη Νέα Αγγλία πολλοί Έλληνες μετανάστες, μεταξύ των οποίων αρκετοί Ζαγορίσιοι και πολλοί Παπιγκιώτες, οι απόγονοι των οποίων μας βοηθούν και σήμερα με πολλούς τρόπους και τιμούν το ελληνικό όνομα στις ΗΠΑ. (Για την ιστορία της Νέας Αγγλίας προτείνουμε: Daniel Boorstin, *The Americans, the Colonial Experience*, 1958 – Merrill Jensen, *The Founding of a Nation*, 1968.

Για τον Ελληνισμό της Αμερικής:

Ev. Vlachos, *The Assimilation of Greeks in the United States*, Αθήνα 1968.

N. Taruchis, *Family and Mobility among Greek-Americans*, Αθήνα 1972.

Για τον Ελληνισμό της Βοστώνης: Ν. Κουλολιά, *Ιστορικό σχέδιασμα της ελληνικής κοινότητας Βοστώνης*, (περ. Αργοναύτης, τ. Γ' (1967-1968), σσ. 164-180).

(Οφείλουμε στο σημείο αυτό να σημειώσουμε ότι κατά την διαδικασία διασταυρώσεως των πληροφοριών μας και συνθέσεως των Σημειώσεών μας, πολλά και χρήσιμα βιογραφικά και βιβλιογραφικά στοιχεία αντλήσαμε από την έγκυρη εγκυκλοπαιδεία Πάπυρος - Λαρούς - Μπριτάννικα).

Το 1880 είχε ήδη σχεδιάσει ένα πρόγραμμα για την δημιουργία ενός νηπιαγωγείου για τα τυφλά παιδιά, τα οποία λόγω της μικρής τους ηλικίας δεν ήταν δυνατόν να γίνουν δεκτά σε κανονικά σχολεία τυφλών. Σ' αυτό βοηθήθηκε και εμπνεύστηκε από τη γυναίκα του, η οποία είχε αφοσιωθεί στη δουλειά του πατέρα της και του συζύγου της. Με τη βοήθειά της, οργάνωσε μία εκδήλωση για να ανοίξει ένα κεφάλαιο για ένα τέτοιο νηπιαγωγείο και ο ίδιος συνεισέφερε πρώτος. Η κίνηση αυτή απέφερε 2.000 δολάρια. Το 1883-1884 είχαν συγκεντρωθεί 25.000 δολάρια και είχε αγοραστεί ένα κτήμα.

Η αξία της γης ήταν 30.000 δολάρια και έπρεπε να συγκεντρωθούν ακόμη 50.000 δολάρια για να ανεγερθούν τα πρώτα κτήρια¹¹ και να εξοφληθεί ένα μικρό δάνειο για το οικόπεδο. Όλα αυτά έγιναν μέσα στο 1887 και το πρώτο κτήριο άρχισε ήδη να λειτουργεί. Έπειτα ο Αναγνωστόπουλος ανέλαβε να ανοίξει ένα κεφάλαιο 100.000 δολαρίων από δωρεές για το νηπιαγωγείο και σε λίγα χρόνια το είχε καταφέρει. Η συμπεριφορά τού Αναγνωστόπουλου ήταν κάθε άλλο παρά εγωιστική κατά τη διάρκεια της θεμελιώσεως του νηπιαγωγείου. Ανέλαβε τη διοίκησή του χωρίς πρόσθετη αποζημίωση, πλήρωνε ο ίδιος τα δικά του έξοδα και με την προσεκτική οικονομική διαχείρισή του είδε το νηπιαγωγείο να φθάνει στη σημερινή του μορφή με ακίνητη και κινητή περιουσία που έφθανε τα 250.000 δολάρια.¹²

Στην ίδια περίοδο (1882-1906) το ίδρυμα βελτιώθηκε και

11. Η λέξη Κτήριον πρέπει να γράφεται με η, διότι παράγεται από το μεσαιωνικόν ευκτήριον ή ευκτήριος οίκος (εκκλησία) ή ίσως από το οικητήριον. Η εσφαλμένη γραφή «κτίριο» οφείλεται σε παρετυμολογική σύνδεση με το ρήμα «κτίζω». Άλλωστε τα εις -ίζω ρήματα ουδέποτε δημιουργούν παράγωγα σε -ριο.

12. Βλ. εισαγωγή.

ολοκληρώθηκε η λειτουργία όλων των Υπηρεσιών του. Σήμερα διαθέτει βιβλιοθήκη, γενική και μουσική, που είναι τουλάχιστον ισότιμη με κάθε ειδική βιβλιοθήκη τέτοιου είδους στον κόσμο. Έχει εξοπλισμό για τη διδασκαλία της μουσικής ανώτερον απ' αυτόν που έχουν τα περισσότερα σχολεία και παρέχει γενικές πληροφορίες και διευκολύνσεις για όλους τους σκοπούς του Ινστιτούτου Πέρκινς, που είναι πολύ περισσότερες απ' αυτές του 1876, όταν ο Αναγνωστόπουλος έγινε Διευθυντής. Στο μεταξύ, είχε ενθαρρύνει και αναλάβει την ειδική εκπαίδευση ορισμένων κωφών-τυφλών μαθητών με τόση επιτυχία, ώστε να προκαλέσει την προσοχή του κόσμου και σε μερικές περιπτώσεις περισσότερο απ' όσο ο Χάου. Ενδεικτικώς αναφέρουμε την εκπαίδευση της Λάουρας Μπρίτζμαν, του Όλιβερ Κάσγουελ και άλλων, την αγωγή των οποίων είχε αρχίσει ο Χάου κατά το πρώτον ήμισυ του 19ου αι. Κατά την διάρκεια της συνεργασίας του με τον κ. Χάου για την παροχή βοήθειας στις άπορες οικογένειες από την Κρήτη, οι Αμερικανοί φίλοι τού Χάου, ο μακαρίτης Χάμπαρντ, η δ. Ρότζερς, οι Κυβερνήτες Μπούλοκ, Κλάφλιν και Τάλμποτ, ο αείμνηστος Τζών Κλάρκ και άλλοι, είχαν εξασφαλίσει ένα καταστατικό και μια δωρεά για ένα σχολείο κωφών¹³ της Μασαχουσέτης, στο οποίο θα υιοθετούσαν την διδακτική μέθοδο

13. Κώφωση (αγγλ. deafness, γαλλ. surdit ) είναι η απώλεια της λειτουργίας της ακοής ή η ελάττωση της ακουστικής οξύτητας (υπακουσίες). Στα παιδιά η κώφωση λόγω της απουσίας των ακουστικών νηχτικών παραστάσεων συχνά καταλήγει στην κωφαλαλία. Για να μπορεί ο κωφάλαλος να πραγματοποιήσει τις καθημερινές του συναλλαγές, η τεχνολογία διαθέτει σήμερα ψηφιακούς μεταφραστής. Η πλέον αξιόπιστη θεραπευτική προσέγγιση της συγγενούς ή επικτητού κωφώσεως και της βαρηκοΐας θεωρείται σήμερα η μέθοδος των κοχλιακών εμφυτευμάτων. (Για την παιδική κώφωση κλασικό θεωρείται το έργο του L. Kantzer, L' Enfant sourd, Maloine, 2 τόμοι 1950-1953).

της προφορικής διδασκαλίας και θα καταργούσαν τη γλώσσα των σημάτων. Σύντομα ιδρύθηκε στη Βοστώνη ένα δημόσιο σχολείο Κωφών κυρίως χάρη στις προσπάθειες του μακαρίτη Γουώσμπερν από την Ανατολική Βοστώνη, στο οποίο χρησιμοποιούσαν αποκλειστικά την προφορική διδασκαλία. Η δεσποινίς Σάρα Φούλερ που διορίστηκε και είναι ακόμη επικεφαλής του σχολείου Horace Mann, προσέφερε σημαντική υπηρεσία στο Ινστιτούτο Πέρκινς, όπου έκανε μαθήματα προφοράς στους κωφούς-τυφλούς μαθητές του. Ενώ συνεργαζόταν με τον πεθερό του, τον Χάου, ο Αναγνωστόπουλος εξοικειώθηκε με την μέθοδο διδασκαλίας των κωφών-τυφλών και έγινε φλογερός υποστηρικτής της ιδέας να διδάσκεται η προφορά στους κωφούς.

Η τρυφερότητά του και η συμπόνια του για τους συνανθρώπους του, που πάντα ήταν τα κύρια χαρακτηριστικά του, σε καμία από τις μεγάλες πράξεις της ζωής του δεν ήταν εμφανέστερες, όσο στη δουλειά του για τους κωφούς-τυφλούς. Επιπλέον, αν και στατιστικώς τα άμεσα αποτελέσματα αυτής της δουλειάς δεν είναι μεγάλα, ωστόσο, η ευαισθησία του Αναγνωστόπουλου, η χαρά που προσέφερε στα πάσχοντα άτομα και η προς αυτόν ευγνωμοσύνη τους πρέπει να θεωρηθούν ως ένα από τα μεγαλύτερα επιτεύγματά του.

Είναι γνωστή η ιστορία του Τόμας Στρίνγκερ, σε όσους τιμούν το πνεύμα του Καλού Σαμαρείτη.

Πριν από δεκαέξι περίπου χρόνια σε ένα νοσοκομείο του Πίτσμπουργκ μία θλιβερή υπόθεση ήρθε στο φως. Ένα μικρό αγόρι, κωφό και τυφλό,¹⁴ είχε σταλεί εκεί για θεραπεία. Οι

14. Τύφλωση (αγγλ. blindness, γαλλ. cécité) είναι η εκ γενετής ή επίκτητη απώλεια της οράσεως. Οφείλεται σε βλάβη του αμφιβληστροειδούς ή των εγκεφαλικών οπτικών κέντρων ή των οπτικών οδών. Για την εκπαίδευση των τυφλών χρησιμοποιείται η γραφομηχανή, το μαγνητόφωνο και ένα

γονείς του ήταν πολύ φτωχοί για να πληρώσουν τα έξοδα της διαμονής του σε ένα ινστιτούτο και έκαναν έκκληση εκ μέρους του σε ινστιτούτα και άτομα, αλλά χωρίς αποτέλεσμα. Τελικά η υπόθεση επέσυρε την προσοχή τού Αναγνωστόπουλου. Στο αβοήθητο, σχεδόν νεκρό και λασπωμένο πλάσμα που βρέθηκε στην πόρτα του, είδε τη μορφή μίας ανθρώπινης ψυχής και αμέσως έλαβε μέτρα για να συμβάλει στην εξέλιξη και στην ανάπτυξή της. Ο μικρός ξένος μπήκε στο Νηπιαγωγείο για τυφλούς στο Jamaica Plain το 1891, τον ανέλαβε ειδικός δάσκαλος και η εκπαίδευση του Τόμας Στρίνγκερ είχε πλέον αρχίσει. Ο αόματος, άλαλος, αβοήθητος άστεγος του 1891 έχει εξελιχθεί τώρα σε έναν έξυπνο, ρωμαλέο, εμφανίσιμο νέο άντρα του 1906, ο οποίος σύμφωνα με τα λόγια του ευεργέτη του «είναι δυνατός και ακμαίος, οξύνους, σκέφτεται λογικά, κρίνει σωστά, ενεργεί γρήγορα και δουλεύει επιμελώς. Αγαπά-

σύστημα γραφής που επινόησε ο τυφλός γάλλος παιδαγωγός Λουϊ Μπράιγ (L. Braille, 1809-1852). Η ανάγλυφη γραφή Μπράιγ είναι ένα κωδικοποιημένο σύστημα με τελείες που αποτυπώνονται σε χαρτόνι. Το αλφάβητο της γραφής αυτής είναι εξάστιγμο, αποτελείται δηλαδή από έξι ανάγλυφες κουκίδες (points), ανά τρεις διατεταγμένες σε δύο παράλληλες κατακόρυφες στήλες σε σχήμα ορθογωνίου παραλληλογράμμου (: :). Η γραφή αυτή διδάσκεται και στο «Κέντρον Εκπαιδεύσεως και Αποκαταστάσεως Τυφλών» (Κ.Ε.Α.Τ.) στην Καλλιθέα και στη Σχολή Τυφλών Βορείου Ελλάδος «Ο Ήλιος» στη Θεσσαλονίκη. Από την Ουνέσκο πληροφορηθήκαμε ότι σήμερα (2002) οι τυφλοί σ' ολόκληρο τον κόσμο είναι περίπου 20 εκατομμύρια. Στο επίσημο «Μητρώο Τυφλών» του Ελληνικού Υπουργείου Υγείας - Πρόνοιας είναι καταγεγραμμένοι περίπου 22.000 τυφλοί. Οι πρώτες προσπάθειες για την εκπαίδευση των τυφλών έγιναν στη Γαλλία περί τα τέλη του 18ου αι. από τον Valentin Haüy. Ο Έλληνα Αναγνωστόπουλος θεωρείται αυθεντία στον τομέα αυτόν και οι σύγχρονοί του τον θεωρούσαν ως τον «μέγιστον τυφλολόγον». (Ζητήσαμε πληροφορίες από το Κ.Ε.Α.Τ. Καλλιθέας για την κατάσταση των τυφλών στην Ελλάδα, καθώς και από το Ινστιτούτο Πέρκινς για την λειτουργία του ιδρύματος σήμερα, αλλ' η απάντησις αμφοτέρων φαίνεται ότι θα καθυστερήσει πολύ, «Σίγῃ σιώπα». Ευριπ. Εκάβη, 529).

ει την αλήθεια και την ευθύτητα και απεχθάνεται το ψέμα και τον δόλο. Δεν είναι καθόλου εγωιστής και είναι πολύ ευγνώμων στους ευεργέτες του. Είναι μια πιστή και νηφάλια ψυχή στοργική, τρυφερή και γενναία. Απολαμβάνει τη γαλήνη της αθωότητας και τις ευχαριστίες των αγνών ανθρώπων. Είναι έντιμος, πιστός, ειλικρινής και αξιόπιστος σε όλες τις σχέσεις του. Δεν είναι μόνο χαρούμενος και ευχαριστημένος από το περιβάλλον του, αλλά φαίνεται πως εμπιστεύεται απόλυτα την εντιμότητα και την ευγένεια των συνανθρώπων του».

Τα ανωτέρω είναι μία ακριβής εικόνα των αποτελεσμάτων που είχαν επιτευχθεί στην περίπτωση του Thomas Stringer. Στην τελευταία πρόταση ο Αναγνωστόπουλος έδωσε έμφαση στους δικούς του επαίνους, γιατί, αν αυτό το κωφό και τυφλό αγόρι «εμπιστεύεται απόλυτα την εντιμότητα και την ευγένεια των συνανθρώπων του», είναι γιατί επί δεκαπέντε χρόνια δεν γνώρισε τίποτε άλλο, παρά την τέλεια εντιμότητα και την απόλυτη ευγένεια από τον άντρα, ο οποίος ανάμεσα στις πολυποίκιλες φροντίδες που αφορούσαν στη διοίκηση ενός μεγάλου ινστιτούτου, βρήκε το χρόνο να βάλει αυτόν τον πληγωμένο άστεγο στην καρδιά του και να τον αγαπήσει, βρήκε το χρόνο να γίνει πατέρας, οδηγός και φίλος και χρόνο με τον χρόνο, προφορικός και γραπτός, στάθηκε κοντά του και εξασφάλισε το μέλλον του παιδιού, όταν ο καθοδηγητής του θα είχε πλέον αποσυρθεί από το προσκήνιο.

Τον περασμένο Ιούνιο, ένα μεγάλο ακροατήριο από φίλους και άλλους ενδιαφερομένους παρακολούθησε την αποφοίτηση της κωφής-τυφλής Ελίζαμπεθ Ρόμπιν από το Ινστιτούτο Πέρκινς. Όταν η νεαρή γυναίκα έκανε την εμφάνισή της, όλοι θαύμασαν το γλυκό, έξυπνο πρόσωπό της και τους ευχάριστους τρόπους της και πολλοί τη θαύμασαν όταν με μεγάλη επιδεξιότητα χειρίστηκε μία ραπτομηχανή και με τη βοήθεια

του διδασκάλου της εξήγησε τις διάφορες δυνατότητες της μηχανής. Όμως, δεν μπορούμε να καταλάβουμε τη σημασία αυτής της επιτυχίας, αν δεν γνωρίζουμε δύο γεγονότα. Πρώτα, έπρεπε να είχαμε δει το μωρό αυτό κοριτσάκι, χωρίς όραση και ακοή, φανερά πληγωμένο από τη ζωή και καταδικασμένο σε μια σχεδόν ζωώδη εγκατάλειψη από τους συνανθρώπους της και θα καταλαβαίναμε τώρα πώς το αβοήθητο, πληγωμένο αυτό παιδί μεταμορφώθηκε σε μια γλυκιά, υγιή και χαριτωμένη κοπέλα είκοσι δύο χρόνων. Έπειτα, έπρεπε να παρατηρήσουμε το υγιές, χαρούμενο και θετικό περιβάλλον, που έδωσε ζωή στην Elizabeth Robin και να καταλάβουμε πώς εκπαιδεύτηκε μέσα στον εμπνευσμένο χώρο του Αναγνωστόπουλου και των εμπιστών βοηθών του και πώς τελικά αφοσιώθηκε στην καθημερινή οικογενειακή ζωή σε μια φυτεία στο Τέξας. Η Elizabeth εκτιμά απόλυτα την αξία της εργασίας και την αξιοπρέπεια που δίνει στον εργαζόμενο¹⁵. Νιώθει ευγνωμοσύνη και πίστη για το σχολείο που την εκπαίδευσε και η φιλοδοξία της είναι να εκφράζει καθημερινά την αγάπη της προς τους

15. Οι πρώτοι Ευρωπαίοι μετανάστες στις ΗΠΑ ήταν άγγλοι προτεστάντες. Πρώτη αξία ζωής για τους Διαμαρτυρομένους είναι η εργασία. Η προβολή του ιδεώδους της εργασίας συνδέεται άμεσα με την Βιομηχανική Επανάσταση και την Κεφαλαιοκρατία που είχαν ως αφετηρία την Αγγλία. Η σκληρή εργασία αποτελεί για τους Αμερικανούς τον ισχυρότερο συνεκτικό τους δεσμό. Η έννοια του ανταγωνισμού που εμπεριέχεται στην έννοια της εργασίας πέρασε και στο αγγλοσαξωνικό πρότυπο της εκπαίδευσης, που ισχύει στις ΗΠΑ, και έτσι η παιδεία υπηρετεί την Οικονομία. Αλλ' η πραγματική παιδεία καμία σχέση δεν έχει με τον βιοπορισμό. Στους νεωτέρους χρόνους, εκείνος που συνέλαβε και διетύπωσε κατά τον καλύτερο τρόπο την ουσία της πραγματικής παιδείας και την διέκρινε από την απατηλή παιδεία και την τεχνοκρατική εκπαίδευση, είναι, κατά την ταπεινή μας άποψη, ο βαθύνους και πάντοτε εύστοχος Φρ. Νίτσε (1844-1900). (Βλ. Friedrich Nietzsche, Μαθήματα για την παιδεία, μετάφραση και φιλολ. επιμ. Ν. Σκουτερόπουλος, εκδ. Ροές, Αθήνα 1988).

γονείς της, τη συναίσθηση της αξιοπρέπειας του μόχθου και την πίστη της στο Ινστιτούτο Πέρκινς, ενώ εξελίσσεται σε αληθινή βοηθό και αποτελεί το κέντρο της χαράς και της ζωτάνιας στο σπίτι της. Η όλη εξέλιξή της και ο τρόπος με τον οποίο φέρεται τώρα αποτελούν ένα σπουδαίο επίτευγμα, το οποίο οφείλεται στον γενναίο και τίμιο άντρα που έχει φύγει από κοντά μας.

Η Έντιθ Τόμας, ένα άλλο κωφό και τυφλό κορίτσι, είπε: «Αυτό που είμαι και μπορώ να κάνω και να χαρώ, το χρωστώ στο σχολείο και ιδίως στον κύριο Αναγνωστόπουλο». Η διδασκαλία των κωφών και τυφλών παιδιών, από τα οποία το τελευταίο που απεφοίτησε ήταν η δεσποινίς Ρόμπιν το καλοκαίρι του 1906, ήταν το κύριο μέλημα του Αναγνωστόπουλου για περισσότερα από είκοσι χρόνια. Όμως, κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου ήταν το ίδιο προσεκτικός και στα άλλα καθήκοντα της θέσης του. Το 1900 μετέβη στο εξωτερικό για να παρακολουθήσει στο Παρίσι το Διεθνές Συνέδριο των διδασκάλων και φίλων των τυφλών και έλαβε μέρος στις συζητήσεις, ενώ επισκέφθηκε και μερικά από τα ευρωπαϊκά σχολεία για τυφλούς. Του είχε δοθεί εντολή από τις Ηνωμένες Πολιτείες να είναι ο επίσημος εκπρόσωπός τους στο Παρίσι. Πριν αρχίσουν οι συνεδριάσεις, επισκέφθηκε την γενέθλια γη της Ηπείρου. Στην Αθήνα κατέθεσε στην Εθνική Τράπεζα Ελλάδος ένα μεγάλο ποσό (25.000 δολάρια), το οποίο χρησιμοποιήθηκε για την υποστήριξη σχολείων στα Γιάννενα και αλλού. Με την τελευταία διαθήκη του κληροδότησε άλλα ποσά για παρόμοιους σκοπούς¹⁶ και οι εκτελεστές τής διαθή-

16. Ο Αναγνωστόπουλος κληροδότησε τεράστια χρηματικά ποσά τόσο σε φυσικά, όσο και κυρίως σε νομικά πρόσωπα. Εκτός από τα χρήματα που έδωσε σε Οργανώσεις, Ιδρύματα, Συλλόγους της Ελλάδος και των ΗΠΑ, εδώρησε πολλές χιλιάδες δολάρια ΗΠΑ στην Ελλάδα «προς συγκρότησιν αξιωμαχου

κης του προσπαθούν τώρα να τους πραγματοποιήσουν. Έπειτα ταξίδεψε χωρίς βιασύνη στην Ελλάδα, τη Μακεδονία, τη Σερβία, τη Ρουμανία, την Ουγγαρία, την Αυστρία και τη Βαυαρία επισκεπτόμενος συγγενείς και φίλους και μελετώντας τη λειτουργία σχολείων και βιομηχανιών. **Έτσι έγινε ο καλύτερος Αμερικανός ειδικός στις κατάλληλες για τυφλούς βιομηχανικές μονάδες¹⁷ και στην εξεύρεση**

στόλου»· καταθέτει στην Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος 5.000 χρυσές λίρες και 40.000 δολάρια ΗΠΑ για την ίδρυση και λειτουργία των Καλλινείων Σχολών Παπίγκου, εις μνήμην της φιλοστόργου μητρός του Καλλίνης· 200.000 δολάρια ΗΠΑ για την ίδρυση Προτύπου Γυμνασίου στο Πάπιγκο για να «φοιτήσιν εις αυτό παίδες άνευ διακρίσεως φυλής, θρησκείας, χρώματος και κοινωνικής τάξεως»· κατέθεσε το τεράστιο ποσό των 400.000 δολλαρίων ΗΠΑ για την έκδοση των Αρχαίων Ελλήνων ποιητών και συγγραφέων· κληροδότησε ένα επίσης τεράστιο ποσό για την ίδρυση και λειτουργία «Ανωτάτης Σχολής εις Κόνιτσαν» (είναι η σημερινή Αναγνωστοπούλειος Γεωργική Σχολή Κονίτσης)· προσφέρθηκε να καταστήσει με τις δωρεές του τη Ζωσιμαία Σχολή Ιωαννίνων εφάμιλλη των Ευρωπαϊκών, αλλ' οι έφοροι της Σχολής δεν απεδέχθησαν τους όρους του. Κληροδότησε την καλώς οργανωμένη σήμερα (χάρη στις άοκνες προσπάθειες του εραστή των Γραμμάτων και βιογράφου του κ. Διαμαντή) πλούσια βιβλιοθήκη του στα Καλλίνεια Σχολεία Παπίγκου· στο Νηπιαγωγείο Τυφλών που ο ίδιος ίδρυσε στην περιοχή Τζαμέικα Πλέν της Βοστώνης κληροδότησε την οικία του μετά του πέριξ οικοπέδου, καθώς και ένα σεβαστό χρηματικό ποσό. Οικόπεδο και ακίνητά του στα Ιωάννινα edώρησε στα Καλλίνεια Σχολεία της γενέτειράς του. (Για τις δωρεές τού Αναγνωστόπουλου, βλ. και Παπαϊωάννου σ. 59 κ.ε. και Διαμαντή σ. 69 κ.ε.). Την διαθήκη του δημοσιεύει ο Παπαϊωάννου (σ. 71 κ.ε.).

Το λαμπρό παράδειγμα του Αναγνωστόπουλου ακολούθησαν χιλιάδες ομογενείς στις ΗΠΑ, οι οποίοι με το συνάλλαγμά τους και τις δωρεές τους συντήρησαν τις οικογένειές τους στο Ζαγόρι και ίδρυσαν σχολεία και ευαγή ιδρύματα. Το θέμα της αγαθοεργού δράσεως των ομογενών τόσο στις ΗΠΑ, όσο και στην Ελλάδα, καθ' όσον γνωρίζουμε, δεν έχει ερευνηθεί μέχρι σήμερα.

Πρέπει όμως να σημειωθεί ότι το ζήτημα των δωρεών τού ευεργέτου χρήζει ιδιαίτερας ερεύνης.

17. Εννοεί τις πιο κατάλληλες για τυφλούς θέσεις εργασίας σε βιομηχανικές μονάδες.

της καλύτερης μεθόδου για να γίνουν οι ενήλικοι τυφλοί αυτόνομοι. Μετά την επιστροφή του στις ΗΠΑ, οργάνωσε ένα πρόγραμμα απασχολήσεως των τυφλών, το οποίο είχε μία ασφαλή επιστημονική βάση αλλά και εκπληκτικά αποτελέσματα. Απασχολούσε έτσι τους αποφοίτους του Ινστιτούτου και διέθετε αναλόγως τα προϊόντα της εργασίας τους. Η πολύχρονη εμπειρία τον είχε πείσει ότι κάτι χρήσιμο μπορούσε να γίνει μ' αυτόν τον τρόπο. Όμως, από κοινού με τον Χάου, τον Χάντουν, τον Γουέντ και τους περισσότερους καθηγητές που είχαν μακρόχρονη εμπειρία συνειδητοποίησε τα αυστηρά όρια, μέσα στα οποία η επαγγελματική αυτόνομη των τυφλών θα μπορούσε να είναι επιτυχής, χωρίς να στηρίζεται στην απλή ελεημοσύνη. Συμφωνούσε με τον βετεράνο Γουέντ, ο οποίος πρόσφατα εξέδωσε ένα εξαιρετικό δοκίμιο γι' αυτό το θέμα, αφού δίδαξε και φρόντισε τους τυφλούς για περίπου μισόν αιώνα. Γράφει ο Wait. «Το να κερδίζεις τα προς το ζην και να εξασφαλίζεις έναν μισθό, είναι όροι ισοδύναμοι στην αγορά εργασίας. Όταν όμως ένας επιχειρηματίας διαπιστώσει ότι οι τυφλοί, ακόμη και στην καλύτερη περίπτωση, είναι παραγωγικοί στην εργασία τους τόσο μόνον, όσον είναι αρκετό για την εξασφάλιση του μισθού τους και μόνον και όχι για την παραγωγή περισσότερων προϊόντων, ασφαλώς αυτός ο επιχειρηματίας δεν θα είναι καθόλου πρόθυμος να τους προσλάβει.

Μόνον με αυστηρή εξειδίκευση και με προσεκτική εκπαίδευση σε ειδικούς τομείς εργασίας μπορούν οι τυφλοί να συναγωνιστούν αυτούς που έχουν την όρασή τους. Όποια θεωρία αγνοεί αυτό το βασικό γεγονός, όσο ενθουσιωδώς κι αν υποστηριχθεί, είναι σίγουρο ότι στο τέλος θα απογοητεύσει τους υπερασπιστές της. Και η απόσταση απ' αυτό το τέλος είναι συνήθως πολύ μικρή».

Πριν από το τελευταίο του ταξίδι στην Ευρώπη,¹⁸ απ' το οποίο δεν επέστρεψε ποτέ, η ζωτικότητα του Αναγνωστόπουλου είχε εξασθενήσει πολύ από την πολύμοχθη εργασία του στη Νότια Βοστώνη και είχε φθαρεί από μια παράξενη αρρώστια, από την οποία όμως ήλπιζε ότι θα αναρρώσει. Όταν συνήλθε από την ταλαιπωρία του ταξιδιού του, στην οποία συνέβαλε και η κακοκαιρία των ημερών εκείνων, ένιωσε πολύ όμορφα που ξαναείδε την πολυαγαπημένη του πατρίδα. Στις εβδομάδες που πέρασε στην Αθήνα οι πόνοι είχαν υποχωρήσει κι έτσι περίμενε με ανυπομονησία να κάνει ένα ταξίδι στην Τουρκία και στη Ρουμανία, όπου η ελληνική φυλή ακόμη και σήμερα υφίσταται την καταπίεση και τη βία από τη βαθιά προκατάληψη που έχουν οι κρατούντες έναντι των Ελλήνων. Αυτό αποδείχτηκε περίτρανα, αφού στην Τουρκία όχι μόνον απογοητεύτηκε απ' αυτά που είδε, αλλά κίνησε και την υποψία των Αρχών, οι οποίες παρακολουθούσαν τις κινήσεις του με μυστικούς πράκτορες. Στη Ρουμανία και στη Σερβία, όπου διέμεναν μερικοί συγγενείς και πολλοί φίλοι του έζησε, κι αυτός από κοντά τους άδικους νόμους και τη θρησκευτική μισαλλοδοξία. Έτσι, η κατάσταση της υγείας του επιδεινώθηκε, οι αφόρητοι πόνοι και η μεγάλη εξάντληση έκαναν και πάλι αισθητή την παρουσία τους και ήταν πλέον φανερό ότι το τέλος του πλησίαζε. Τα υπέμενε όλα αυτά με σθένος και καρτερικότητα, αλλά δεν μπορούσε να κάνει τίποτα για την αναποφασιστικότητα και ίσως την έλλειψη επιδεξιότητας των χειρουργών, στα χέρια των οποίων και άφησε την τελευταία του πνοή. Ίσως να μην μπορούσαν να παρατείνουν τη ζωή του, γιατί η θανατηφόρος ασθένεια είχε προχωρήσει.¹⁹ Το γεγονός

18. Από τις ΗΠΑ ανεχώρησε στις 17 Μαρτίου 1906 (Βλ. Παπαϊωάννου, σ. 59).

19. Η επίσκεψη του Αναγνωστόπουλου στην Τουρκία, στη Βουλγαρία

ότι δεν του επέτρεψαν να πεθάνει ανάμεσα σ' αυτούς που τον εκτίμησαν πολύ και που θα τον είχαν φροντίσει τρυφερά στις τελευταίες του ώρες, προκάλεσε βαθιά θλίψη σε όλους τους φίλους του στην Ελλάδα και στις ΗΠΑ. Άφησε την τελευταία του πνοή στο Τούρνο Σεβερίν,²⁰ πόλη της Ρουμανίας κοντά και στη Ρουμανία καθώς και τα σχετικά με τον θάνατό του εκτίθενται ακριβέστερα και πληρέστερα από τον Παπαϊωάννου (ό.π. σ. 62).

Για το ζήτημα των Βλάχων, υπενθυμίζουμε ότι οι Ρουμάνοι από τα μέσα του 19ου αι. ευρίσκοντο σε συνεχή διαμάχη με την Ελλάδα για το καθεστώς των βλαχικών κοινοτήτων της Μακεδονίας, τις οποίες η Ρουμανία ήθελε να θέσει υπό τον έλεγχόν της. Οι Βλάχοι, όπως είχαν ορθώς επισημάνει ο Διδάσκαλος του Γένους Κ. Κούμας στις αρχές του 19ου αι., είναι εκλατινισμένοι Έλληνες με βαθιά ελληνική εθνική συνείδηση. Η βλαχική γλώσσα είναι λατινογενής, όπως η Πορτογαλική, η Ισπανική, η Γαλλική, η Ιταλική και η Ρουμανική, και προήλθεν, όπως και η Ρουμανική, από την ανατολική λαϊκή λατινική γλώσσα. Όπως απέδειξε η γλωσσολογική έρευνα, η βαθεία δομή της Ρουμανικής έχει υπόστρωμα γετοδακικό, ενώ η βλαχική αποκαλύπτει υπόστρωμα ελληνικό.

(Για την βλαχική γλώσσα και τους βλάχους, βλ. τη διδακτορική διατριβή του διαπρεπούς βαλκανιολόγου Αχ. Λαζάρου, *Η Αρωμασική και οι μετα της ελληνικής σχέσεις αυτής*, Αθήναι 1976. Του ιδίου: *Η επιχειρούμενη ανακίνησης του ζητήματος των Βλάχων και η διεπιστημονική αλήθεια*, Αθήναι 1984).

Τέλος, για την ελληνική παρουσία στη Ρουμανία, αναφέρουμε ότι οι πρώτοι Έλληνες εγκαθίστανται στην περιοχή, κατά τους νεωτέρους χρόνους, τον 14ο αι., αλλά μετά τη λήξη του Β' παγκοσμίου πολέμου και με την επικράτηση του νέου καθεστώτος οι Έλληνες αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τη χώρα.

20. Το Τούρνο Σεβερίν, πρωτεύουσα του νομού Μεχεντίντσι, είναι πόλη της νοτιοδυτικής Ρουμανίας γνωστή από την αρχαιότητα. Η ονομασία της σημαίνει «Πύργος του Σεβήρου» (Τούρνου Σεβερίν στη ρουμανική γλώσσα) και εδόθη από τους Ρωμαίους στη δακική αυτή πόλη εις ανάμνησιν μιας νίκης του αυτοκράτορος Σεπτιμίου Σεβήρου (146-211). Οι Παπιγκιώτες που ζούσαν στο Τούρνο Σεβερίν ανέλαβαν τα έξοδα για την κατασκευή το 1887 του μεγάλου καμπαναριού που βρίσκεται σήμερα στην είσοδο του Παπίγκου (βλ. Διαμαντή σ. 62).

Η πρώτη συνάντηση των Παπιγκιωτών με τα μέλη της «Ελληνικής Κοι-

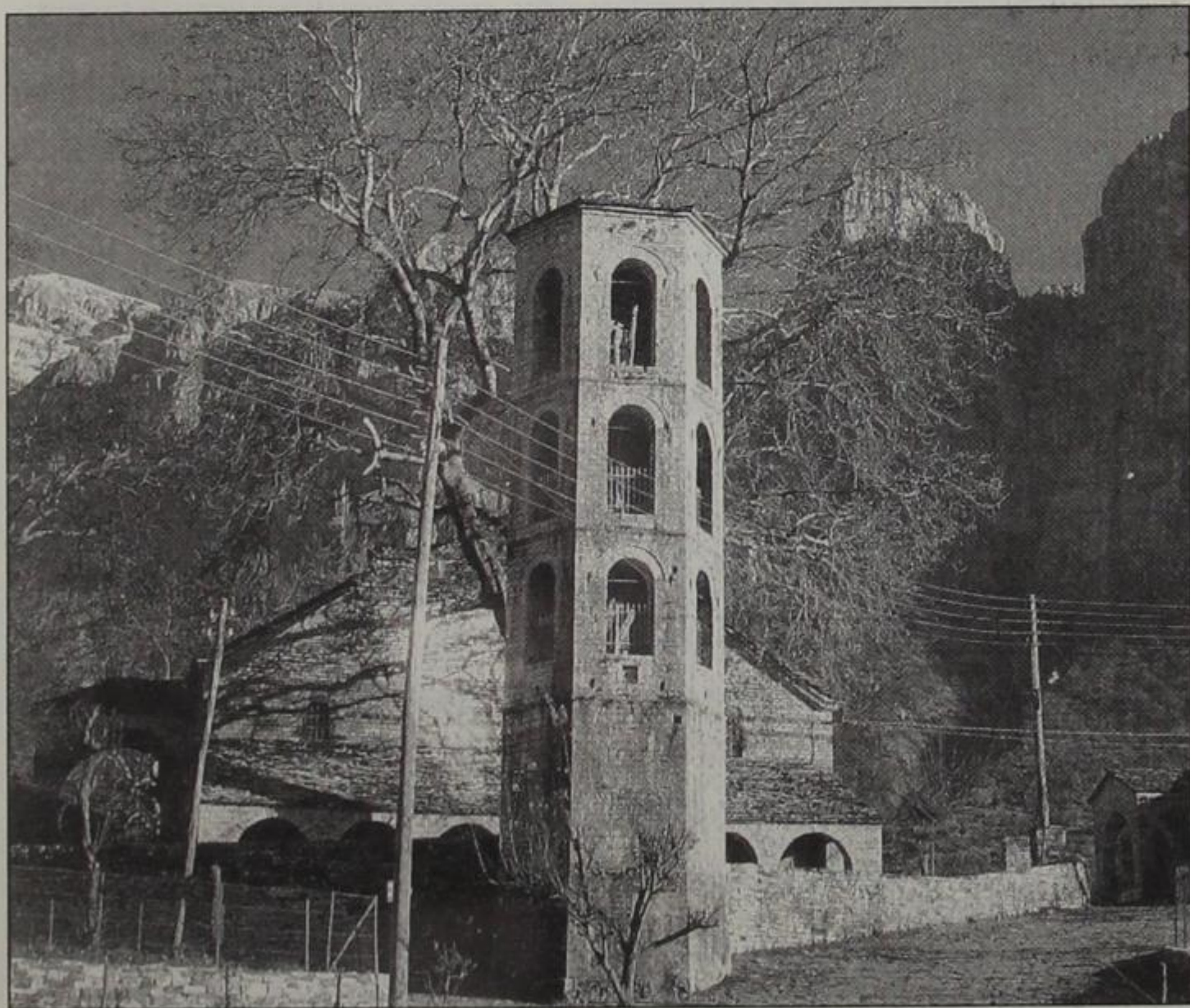
στα σύνορα με τη Σερβία, στις 29 Ιουνίου 1906 και ετάφη στη γενέτειρά του στην Ήπειρο. Όμως οι Αθηναίοι φίλοι του και η ελληνική κυβέρνηση πρότειναν να μεταφερθεί η σορός του στην πρωτεύουσα της Ελλάδος, όπου θα μπορούσε να τιμηθεί με ένα κατάλληλο μνημείο, ώστε να μπορούν να επισκέπτονται τον τάφο του όλοι όσοι θα το επιθυμούσαν. Από τη μικρή αυτή καταγραφή που κάναμε αλλά και από τις μαρτυρίες πολλών ανθρώπων που συνεργάστηκαν μαζί του ή βοηθήθηκαν από την γενναιοδωρία του, ίσως σχηματίσει κανείς την εντύπωση ότι ο Αναγνωστόπουλος ήταν απλώς ένας ρομαντικός και πολυάσχολος άνθρωπος και τίποτε άλλο. Και όμως, σπάνια ένας άντρας τόσο σταθερός και τόσο επιτυχημένος σε όλα αυτά που είχε αναλάβει, έχει να επιδείξει τόση ευγένεια και τρυφερότητα αλλά και τόσο γνήσια και εμπνευσμένη φιλανθρωπική δραστηριότητα. Αδιάφορος για το δικό του συμφέρον ή για τη δόξα, χάραξε μία πορεία υψηλόφρονα και μεγαλειώδη, αλλ' απογοητεύτηκε από την αναμενόμενη αγνωμοσύνη της ανθρωπότητας και από τη διάψευση των ωραίων προσδοκιών του.

Είχε όμως κάθε λόγο να πανηγυρίζει για την υποστήριξη, που βρήκαν τα ανιδιοτελή σχέδιά του από την πόλη που τον υιοθέτησε, από τους ευγενικούς ευεργέτες των δυστυχισμένων πλασμάτων, οι οποίοι, ακόμη και πριν απ' αυτόν, είχαν προσδώσει στη Βοστώνη τη φήμη για κάθε είδους φιλανθρω-

νότιος Τούρνο Σεβερίν» έγινε τον Ιούλιο του 2000. (Βλ. άρθρο Ιω. Παπαϊωάννου στην εφημ. «Το Πάπιγκο», τ. 51, Ιουλίου - Αυγ. - Σεπτ. 2000).

Ο Αναγνωστόπουλος ετάφη στο Τούρνο Σεβερίν και όχι στο Πάπιγκο. Αργότερα τα οστά του μετεφέρθησαν στην Κόνιτσα, όπου βρίσκεται ο επίσημος τάφος του. Η γενέθλια γη του Παπίγκου δεν ευτύχησε να έχει τα οστά του εκλεκτού της τέκνου. (Πβ. Παπαϊωάννου σσ. 69-70). Πρέπει, τέλος, να επισημάνουμε ότι οι συνθήκες του θανάτου του αιμνήστου ανδρός παραμένουν εν πολλοίς σκοτεινές.

πία. Πράγματι, λίγοι ήταν αυτοί που θα μπορούσαν να κάνουν το έργο του, βρήκε όμως εκατοντάδες που ήταν έτοιμοι να τον βοηθήσουν. Όπως είπε ο Μπέγκον, ο Αναγνωστόπουλος έψαχνε τη μάθηση και τη γνώση «όχι σαν έναν καναπέ όπου θα ξεκούραζε ένα ερευνητικό και ακούραστο πνεύμα ούτε σαν μία τσάντα για ένα περιπλανώμενο και ευμετάβλητο μυαλό που θα πήγαινε πάνω-κάτω με μία τίμια προσδοκία ούτε σαν έναν πύργο για να αναδειχθεί ένας περήφανος νους ούτε σαν ένα φρούριο για διαμάχη ούτε σαν ένα κατάστημα για κέρδος και πωλήσεις, αλλά ως μία πλούσια παρακαταθήκη για τη δόξα του Δημιουργού και την ανακούφιση και επικουρία του ανθρώπου».

Το καμpanαριό τού χωριού

Η ΤΙΜΗΤΙΚΗ ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΣΤΗΝ ΑΙΘΟΥΣΑ «ΦΛΩΡΕΝΣ ΧΑΟΥ»

Στις παλιές ιστορίες των πιστών εραστών, διαβάζουμε για τριαντάφυλλα φυτεμένα στους τάφους τους, που ανθίζοντας έχουν εκθαμβωτική ομορφιά και πλούτο. Το πνεύμα των νεκρών μπήκε με μυστηριώδη τρόπο στη γλυκιά αγριοτριανταφυλλιά κι έτσι η ομορφιά της αγάπης και της ζωής κατενίκησε την ασχήμια του θανάτου και της φθοράς.

Κι εμείς, ακόμη και σ' αυτήν την πεζή εποχή μας, θα αποτίναμε φόρον τιμής με όμορφα λουλούδια στη μνήμη του αγαπημένου μας φίλου, ελπίζοντας ότι αυτά, παίρνοντας ζωή από την ομορφιά της ζωής του, θα εξελιχθούν σ' ένα ζωντανό μνημείο γι' αυτόν, όπως οι τριανταφυλλιές του παλιού θρύλου. Άλλωστε, η πίστη των μεσαιωνικών εραστών δεν ήταν μεγαλύτερη από την πίστη του Αναγνωστόπουλου στο έργο, με το οποίο είχε ασχοληθεί με τόσον ενθουσιασμό, που ήταν κι ένα θαυμαστό στοιχείο τού χαρακτήρα του. Στον ενθουσιασμό του κρύβεται το μυστικό της επιτυχίας του, αν και η επιτυχία δεν θα υπήρχε χωρίς την ακούραστη εργατικότητα του. Οι πίκρες και οι απογοητεύσεις που γνώρισε δεν ήταν ικανές να τον λυγίσουν, αλλά και τώρα που έχει φύγει από κοντά μας, αυτό με το οποίο θα τον θυμόμαστε είναι η ελληνική φωτιά που έλαμψε στην Ιστορία, από τότε που ο Προμηθεύς²¹ έφερε την πρώτη σπίθα της από τον Όλυμπο.

21. Κατά την Ελληνική Μυθολογία, ο Προμηθεύς, υιός του Τιτάνος Ιαπετού, εξηπάτησε τον Δία χάριν των ανθρώπων κλέβοντας τη φωτιά από το εργαστήριο του Ηφαίστου. Ο ευεργέτης αυτός του ανθρωπίνου γένους λέγε-

Η ελληνική φυλή ποτέ δεν έχασε την παθιασμένη της αγάπη για μάθηση, ακόμη και στους μαύρους αιώνες τής πιο σκληρής της δουλείας. Όταν η τουρκική καταπίεση το επέτρεψε, οι Έλληνες έσπευσαν να ικανοποιήσουν τη φιλομάθειά τους στα σχολεία και στα Πανεπιστήμια της Ευρώπης.²² Το αποτέλεσμα ήταν η Ελληνική Επανάσταση, γιατί οι πνευματικοί άνθρωποι πιστεύουν πως «η μόρφωση είναι ο προάγγελος της ελευθερίας».

Έτσι ο έρωσ της παιδείας, που ήταν το πιο δυνατό χαρακτηριστικό της καριέρας τού Αναγνωστόπουλου, ήταν ένα φυλετικό παρά ένα ατομικό γνώρισμα. Η παιδική του επιθυμία να μορφωθεί ο ίδιος διευρύνθηκε σε μια φλογερή επιθυμία για τη μόρφωση όλων των ανθρώπων, ειδικά των μικρών αβοήθητων παιδιών που ζουν στο σκοτάδι. Θεώρησε λογικό να κληροδοτήσει την περιουσία του για να ιδρύσει σχολεία στη γενέθλια γη. Είχε δώσει τη ζωή του για την ίδρυση Νηπιαγωγείου για Τυφλούς και την ενδυνάμωση του Ινστιτούτου Πέρκινς και, όταν αυτά πραγματοποιήθηκαν, λαχταρούσε να κάνει κάτι για την Ελλάδα. Στα τελευταία χρόνια του οι σκέψεις του γυρνούσαν περισσότερο στην όμορφη εκείνη χώρα

ται ότι edώρησε στους ανθρώπους και τις τέχνες και τις επιστήμες. Εδίδαξεν επίσης στον υιό του Δευκαλίωνα τον τρόπο σωτηρίας από τον μεγάλο κατακλυσμό που εσχεδιάζεν ο Ζεύς για να εξαφανίσει το ανθρώπινο γένος. (Βλ. Pierre Grimal, Λεξικό της Ελληνικής και Ρωμαϊκής Μυθολογίας, επιμ. Β. Άτσαλος, University Studio Press, Θεσσαλονίκη 1991, σσ. 592-594). Στο μύθο του Προμηθέως στηρίζεται η τριλογία του Αισχύλου «Προμηθεύς Δεσμώτης, Προμηθεύς Λύομενος και Προμηθεύς Πυρφόρος». Σώθηκε μόνον το πρώτο μέρος της τριλογίας και σ' αυτό ο Αισχύλος παρουσιάζει την σύγκρουση των κοσμικών δυνάμεων, την αντίσταση στη βία, την ηθική και πνευματική ελευθερία του ανθρώπου, τον ανθρώπινο πόνο αλλά και την ιδέα της ευεργεσίας.

22. Αυτό έγινε κυρίως κατά την εποχή του Νεοελληνικού Διαφωτισμού (1750-1821).

που τόσο πολύ αγάπησε. Ήλπιζε να τελειώσει τη ζωή του εκεί, στην ησυχία και στην απομόνωση, γιατί είχε αποφασίσει να παραιτηθεί από την επίπονη θέση του, όταν θα έφτανε στην ηλικία των εβδομήντα ετών. Όμως ήταν αμφίβολο αν θα σταματούσε, ποτέ, όσο ήταν υγιής, το έργο, στο οποίο είχε βαθιά αφοσιωθεί, αν και μερικές φορές ένιωθε ότι ήταν κάτι πέρα από τις δυνάμεις του. Νωρίς αλλά και αργά, μέρα και νύχτα, καλοκαίρι και χειμώνα δούλευε σκληρά στο γραφείο του με μία αφοσίωση στο καθήκον του, που ούτε η αϋπνία ούτε η κούραση ούτε η κατεστραμμένη υγεία του μπορούσαν να κλονίσουν.

Η ιστορία των προσπαθειών του για μόρφωση μοιάζει απίστευτη. Πολύ φτωχός για να αγοράσει τα βιβλία που χρειαζόταν, τα αντέγραφε όλα με το χέρι και μελετούσε, ενώ φρόντιζε τα κοπάδια του πατέρα του στον κάμπο της Αλβανίας.²³ Είχε την ατυχία να χάσει τη μητέρα του, ενώ ήταν ακόμη παιδί, και η μητριά του του φέρθηκε με παροιμιώδη σκληρότητα. Ίσως λόγω του θανάτου του πατέρα του, τον ανέλαβε η γιαγιά του και έγινε γι' αυτόν μια αληθινή μητέρα. Όταν κάποτε το άτακτο αγόρι έβαλε το χέρι του σε μια φωλιά πουλιών και τον τσίμπησε ένα φίδι, αυτή ήταν εκείνη που τύλιξε σφιχτά τη χρυσή αλυσίδα της γύρω από το πληγωμένο δάχτυλο, ενώ ρούφηξε το δηλητήριο από το τραύμα. Φαίνεται ότι οι αναμνήσεις αυτές των βασάνων του από μια σκληρή μητριά τον έκαναν τόσο στοργικό για τα μικρά παιδιά και τον οδήγησαν στην ίδρυση του Νηπιαγωγείου.

Για τις στερήσεις του στο διάστημα των σπουδών του στο Πανεπιστήμιο Αθηνών μιλούσε με περισσότερη επιφύλαξη.

23. Τα γιδοπρόβατά του ο μικρός Αναγνωστόπουλος «τα έβγαζε για βοσκή» στα βουνά του Παπίγκου και όχι στους κάμπους της Αλβανίας, η οποία άλλωστε βρίσκεται σε απόσταση πολλών χιλιομέτρων από το χωριό.

Όμως τον είχα ακούσει να λέει την ιστορία τεσσάρων φοιτητών που έμεναν μαζί εκεί και είχαν μόνον ένα καλό παλτό μεταξύ τους, οπότε ήταν αναγκασμένοι να βγαίνουν έξω με τη σειρά. Πάντα υποψιαζόμουν ότι ήταν ένας από την πιστή τετράδα. Η κυρία Αναγνωστοπούλου²⁴ πίστευε ότι αυτή η πρώτη φτώχεια ήταν μια χρήσιμη άσκηση λιτότητας. Νομίζω ότι η ανάμνηση αυτών των κακουχιών ήταν η αιτία που τον έκανε τόσο γενναιόδωρο απέναντι στους ανθρώπους που μάχονταν για μόρφωση και για καταξίωση στη ζωή. Ένας άλλος στη θέση του με όχι τόσο ευγενή φύση θα ήταν τσιγγούνης σε τέτοιες περιπτώσεις.

Μία άλλη ιστορία της παιδικής του ηλικίας δείχνει την δύναμη του χαρακτήρα του. Είχε μείνει μόνος μία μέρα με ένα μεγάλο απόθεμα καπνού που του είχαν παραδώσει οι συγχω-

24. Πρώτη γυναίκα τού Αναγνωστόπουλου ήταν η Δέσποινα, κόρη τού Χριστοδούλου Μίμη από το Πάπιγκο, αλλ' ο γάμος διελύθη. Στον Κώδικα της Μητροπόλεως Βελλάς και Κονίτσης (αρ. 9, σελίς 92), είναι καταχωρισμένο το επίσημο «Παραχωρητήριο» με το οποίο επικυρώνεται η λύσις του γάμου «δυνάμει εκκλησιαστικού διαζυγίου». (Το έγγραφο αυτό δημοσιεύει ο Παπαϊωάννου, σσ. 15-16). Δεύτερη σύζυγός του ήταν η κόρη τού φιλέλληνας Σάμιουελ Γκρίντλντ Χάου, Ιουλία Ρωμάνα, ποιήτρια. Ο γάμος έγινε το 1870. Η ευγενής αυτή γυναίκα πέθανε στις 10 Μαρτίου 1886. Ο ίδιος ο Αναγνωστόπουλος αναγγέλλει τον θάνατό της σε επιστολή του προς τον αδελφόν του Χριστόδουλο στο Πάπιγκο «εκ καρδιακού νοσήματος... Μετ' εμού πενθεί άπασα σχεδόν η πόλις... Οι τυφλοί, οι κωφοί, οι ανάπηροι και πάντες οι δυστυχούντες εύρισκον πάντοτε εν αυτή ασφαλές καταφύγιον και θερμήν αντιλήπτορα... Εννοείς ευκόλως ότι η απώλεια τοιαύτης συμβίας, ήτις ήτο το παν εις εμέ, ανέτρεψε πάντα τα σχέδιά μου. Έρρωσο, περιπόθητε αδελφέ, και γράφε όταν ευκαιρής προς τον τεθλιμμένον μεν αλλά από κέντρου ψυχής αγαπώντα σε αδελφόν σου Μ. Αναγνωστόπουλον». Την επιστολή αυτή πρώτος, αν δεν απατώμεθα, έφερεν εις φως ο αείμνηστος συγγενής τού Αναγνωστόπουλου Παπιγκιώτης οδοντίατρος Μιχαήλ Σκούρτης με άρθρο του στην Εφημερίδα «Ηπειρωτικόν Μέλλον» της 6.12.1961. (Η επιστολή αναδημοσιεύεται από τον Παπαϊωάννου, σσ. 42-43).

«Μαλθακόν ομμάτων βέλος» · Αισχ. Αγαμ. 720

Η γυναίκα τού Αναγνωστόπουλου, ποιήτρια Ιουλία Ρωμάννα

ριανοί του, αν θυμάμαι καλά, για την εκκλησία. Τότε σκέφτηκε να δοκιμάσει να καπνίσει. Κι ενώ ακόμη κάπνιζε με νευρικές ρουφηξιές, ο φίλος του ο παπάς με ειρωνική ευγένεια τού έδωσε κι άλλο καπνό και τον παρεκάλεσε να συνεχίσει το κάπνισμα. Ο Αναγνωστόπουλος γεμάτος ντροπή και ταπείνωση έπεσε στο πάτωμα και ορκίστηκε να μην ξαναγγίξει το βλαβερό χόρτο. Αυτός ήταν ο λόγος που δεν κάπνισε ποτέ.

Αυτές οι ιστορίες μαρτυρούν μια υγιή, δραστήρια και φυ-

σιολογική παιδική ηλικία. Όταν έκανε κάποια παιδική αταξία, η γιαγιά του κουνούσε το κεφάλι της και έλεγε: «Αχ! Μιχάλη, παραπονέθηκα στον παπά ότι δεν σε βούτηξε αρκετά βαθιά όταν σε βάφτισε και το νερό δεν κάλυψε όλο το κεφάλι σου, όπως έπρεπε».

Πολλά ανέκδοτα θα μπορούσαμε να θυμήσουμε για την οξύτητα της διανοιάς και την αίσθηση του χιούμορ,²⁵ αν το επέτρεπεν ο χώρος. Ο θάνατος της γυναίκας του, μετά από δεκαπέντε χρόνια ευτυχισμένου εγγάμου βίου, έριξε μια σκιά στο δρόμο του και έμεινε για καιρό και, όπως πιστεύω, ποτέ δεν έφυγε εντελώς. Η κυρία Αναγνωστοπούλου ήταν μια γυναίκα με ιδανικά, όμορφο χαρακτήρα και βαθύ ενδιαφέρον για τη δουλειά τού πατέρα της για τους τυφλούς. Πριν από το γάμο της, έγινε δασκάλα στο Ινστιτούτο αρνούμενη κάθε αμοιβή. Το πιο χαρισματικό παιδί τού ζεύγους Χάου χρησιμοποίησε τον ενθουσιασμό τού ποιητή και την αφοσίωση του φιλανθρώπου και του μελετητή για να βοηθήσει και να εμπνεύσει τον άντρα της στο έργο του. Όταν εκείνη πέθανε, αυτός έμεινε απελπιστικά μόνος για να συνεχίσει το έργο που αγαπούσαν και οι δύο. Η κυρία Αναγνωστοπούλου είχε, όπως και ο άντρας της, μεγάλη συμπάθεια για τα παιδιά. Ενδιαφερόταν πολύ για τα σχέδιά του να ιδρύσει ένα Νηπιαγωγείο για τους Τυφλούς.

Τώρα που και η δική του καριέρα έχει τελειώσει, οι αρετές που κοσμούσαν τον χαρακτήρα του αρχίζουν να λάμπουν μιάμια, όπως τα αστέρια μετά τη δύση του ηλίου. Τι τεράστια υπομονή και δύναμη αυτοκυριαρχίας που είχε! Δεν μπορώ να

25. Ως Ζαγορίσιος, ο Αναγνωστόπουλος ήταν ευτράπελος και φιλοπαίγμων, αλλ' ο θάνατος της γυναίκας του Ιουλίας τον πίκρανε βαθύτατα. Η γλυκεία όμως ανάμνησις της αγάπης και της καλωσύνης της συντρόφευε πάντοτε την πονεμένη ζωή του. «Έθανε δάμωρ, έλιπε φιλίαν». Ερριπ. Άλκ. 930.

τον θυμηθώ ποτέ να χάνει την ψυχραιμία του, αν και μπορούσε να κατηγορήσει κάποιον, όταν έπρεπε. Στοργικός και τρυφερός στην καρδιά, ήταν πιστός στους φίλους του και στη μνήμη αυτών που είχαν φύγει. Δεν παρέμενε όμως για πολλή ώρα σοβαρός και βαρύς. Η φυσική του ζωντάνια, η καλή διάθεση, το οξύ πνεύμα και η ευρυτάτη παιδεία του έκαναν την ομιλία του πότε σοβαρή και πότε αστεία, ενδιαφέρουσα και διδακτική, αν και μερικές φορές του άρεσε να πειράζει τους φίλους του. Την πίστη του στη μνήμη του προκατόχου του την έδειχνε με εκατοντάδες τρόπους. Συγκέντρωσε διασκορπισμένα κείμενα του Χάου και τα παρέδωσε μαζί με απολογισμούς του Ινστιτούτου, σε δημόσιες βιβλιοθήκες της χώρας. Χάρη στην επιμονή του και στην οικονομική του συνδρομή κατεγράφη η ζωή της Λάουρας Μπρίτζμαν. Έτσι ο Αναγνωστόπουλος εφήρμοσε ένα σχέδιο, το οποίο είχε σκεφθεί από καιρό ο Χάου, αλλά ποτέ δεν βρήκε το χρόνο να το πραγματοποιήσει.

Είναι ίσως πολύ νωρίς να κάνουμε μια σύγκριση μεταξύ των δύο αυτών αντρών που έμοιαζαν στον ενθουσιασμό, στον ανθρωπισμό, στη ζωτικότητα και στην υπομονή, αλλά ήταν διαφορετικοί σε πολλά άλλα. Ο Δρ. Χάου ήταν μια διάνοια που έβλεπε αμέσως την ουσία των πραγμάτων. Έσωσε από τον θάνατο και έφερε την ανθρωπιά σε μια ολόκληρη τάξη δυστυχημένων, τους κωφούς-τυφλούς. Καθόρισε λεπτομερώς και πλήρως τις αρχές, ρίχνοντας το βάρος στη μόρφωση και στην εκπαίδευση των τυφλών και των κωφών-τυφλών και κάλυψε όλα τα σχετικά θέματα. Ήταν άνθρωπος της σκέψης, αλλά και της δράσης,²⁶ γι' αυτό όχι μόνον εφήρμοσε αυτές τις

26. Ο Σάμιουελ Γκρίντλυ Χάου (Samuel Gridley Howe) γεννήθηκε το 1801 στη Βοστώνη, όπου και πέθανε το 1876. Σπούδασε Ιατρική στο Πανε-

αρχές, αλλά και τις ενσωμάτωσε σε κείμενα που έχουν γίνει κλασικά.

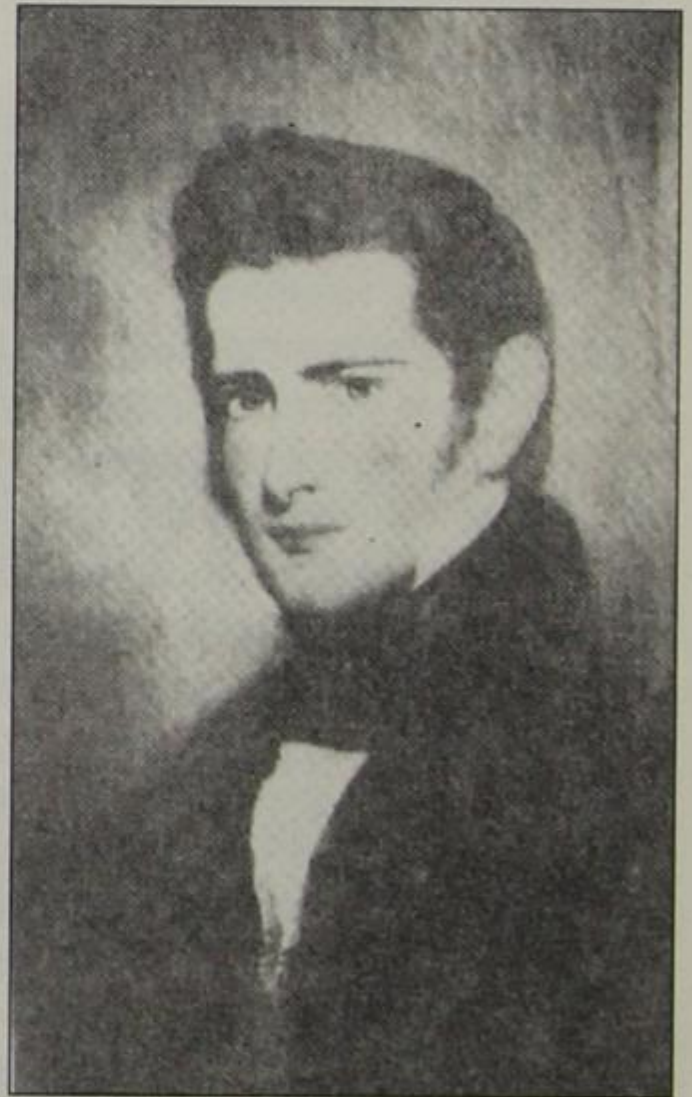
Το έργο τού διαδόχου του ήταν πολύ διαφορετικό. Αυτός δεν είχε να αντιμετωπίσει τις δυσκολίες ενός πρωτοπόρου σε μια νέα και άγνωστη δουλειά, αλλά τις πεζές δοκιμασίες τής συνεχίσεως και της εξελίξεως μιας δομής που προϋπήρχε. Αυτές όμως απαιτούσαν υψηλού επιπέδου ικανότητες. Ο Αναγνωστόπουλος είχε γνήσια διοικητική ικανότητα, ταλέντο στη λεπτομέρεια και ατέλειωτη υπομονή και επιμονή. Γι' αυτόν το λόγο κατάφερε να αυξήσει κατά πολύ την κινητή και

πιστήμιο του Χάρβαρντ, αλλ' είναι περισσότερο γνωστός ως άδολος φιλέλληνας, ως παιδαγωγός των τυφλών και ως φιλόανθρωπος. Κατά την διάρκεια της Επανάστασεως του 1821 (1821-1828), ο Χάου προσέφερε τις ιατρικές του υπηρεσίες και συντόνισε την υγειονομική περίθαλψη των τραυματιών. Αργότερα, κατά την Κρητική Επανάσταση των ετών 1866-1869 και πάλιν ο Χάου έσπευσε για να προσφέρει την πολύτιμη ιατρική και οικονομική αρωγή του στους Κρήτες πρόσφυγες. Εκτός από το προαναφερθέν έργο του (βλ. σημ. 8), ο Χάου έγραψε μία ειδική μελέτη για τα δύο αγγλικά δάνεια των ετών 1824 και 1825 (βλ. Samuel Howe, Η σπατάλη του Ελληνικού δανείου: κερδοσκοπία και καταχρήσεις, περιοδ. Ιστορική Επιθεώρησης, τ. Οκτωβρίου 1971). Με γλώσσα καυστική περιγράφει τις καταχρήσεις που έκαναν οι άγγλοι τραπεζίτες, η Επιτροπή του Λονδίνου, οι τρεις Έλληνες διαπραγματευτές των όρων συνάψεως των δανείων Ορλάνδος, Ζαΐμης, Λουριώτης, άγγλοι πολιτικοί, αμερικανοί ιδιώτες και τέλος η ίδια η Ελληνική Κυβέρνησις. «Κι όλα αυτά έγιναν από ανθρώπους που είχαν στο στόμα τους συνεχώς τις λέξεις ελευθερία, πατριωτισμός, φιλόανθρωπια και φιλελληνισμός» (σσ. 73-76). (Για τα δύο δάνεια της Ανεξαρτησίας, βλ. και Μέντελσον – Μπαρτόλδου, Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασεως, Αθήναι 1955, σσ. 139-141 και Γ. Μάουρερ, Ο Ελληνικός λαός, μετ. Ο. Ρομπάκη, επιμ. Τάσου Βουρνά, Αθήνα 1976, σ. 353).

Στη Βοστώνη ο Χάου ίδρυσε το Ινστιτούτο Πέρκινς για τυφλούς και κατέστη ευφώνως γνωστός ως παιδαγωγός των τυφλών και των κωφών και ως φιλόανθρωπος. (Για την προσφορά τού Χάου προς την Ελλάδα διεξοδικώς πραγματεύεται ο Κ. Διαμαντής, σ. 20 κ.ε.).

ακίνητη περιουσία τού Ινστιτούτου και να αναπτύξει και να βελτιώσει τη διδασκαλία με σοφία και σύνεση.

Έχει ειπωθεί ότι το Νηπιαγωγείο τού Αναγνωστόπουλου ήταν το μεγαλοπρεπέστερο επίτευγμά του. Ακόμη, το μεγάλο ποσό που συγκέντρωσε στη μνήμη τού Χάου μάς θυμίζει ένα παρόμοιο καθήκον που έχουμε κι εμείς απέναντι στον Μιχαήλ Αναγνωστόπουλο. Ας δείξουμε την αγάπη και την ευγνωμοσύνη μας στον άνδρα που τιμούμε με ένα αντάξιο μνημείο που θα συνεχίσει το έργο του.

Ο ένθερμος Αμερικανός φιλέλληνα Σάμιουελ Χάου

(Από το βιβλίο του Ιω. Παπαϊωάννου)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ
Η Σχολή Πέρκινς της Βοστώνης
για τον Αναγνωστόπουλο

Οι επόμενες παράγραφοι από την 75η ετήσια αναφορά τού Ινστιτούτου Πέρκινς και την 20ή ετήσια αναφορά τού Νηπιαγωγείου για Τυφλούς είναι γραμμένες από τον αναπληρωτή Διευθυντή. Οι πληροφορίες αυτές προσφέρονται ως γνήσιος φόρος τιμής σε κάποιον που «από εργάτης στον πάγκο της ζωής έγινε άριστος τεχνίτης, από κατώτερος αξιωματικός έγινε στρατηγός».

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΑΦΟΡΑ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ
ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΠΕΡΚΙΝΣ

Την 17η ημέραν του Μαρτίου, ο τότε Διευθυντής μας Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος, έφυγε με το πλοίο Romanic για ένα εξάμηνο ταξίδι στη γενέθλια γη και άφησε τη διοίκηση της Σχολής σε άλλα χέρια...

Την 3ην Ιουλίου²⁷ έφτασαν τα δυσάρεστα νέα για τον θάνατο του Αναγνωστόπουλου στο Τούρνο Σεβερίν της Ρουμανίας. Η είδηση άργησε να επιβεβαιωθεί. Καθώς όμως το ένα τηλεγράφημα ακολουθούσε το άλλο, όλες οι ελπίδες χάθηκαν και ήταν γεγονός ότι το Ινστιτούτο Πέρκινς, η Σχολή Τυφλών της Μασαχουσέτης και ο αγώνας των απανταχού τυφλών γνώριζαν μια ανεπανόρθωτη απώλεια.

Το Συμβούλιο ενήργησε αμέσως και έγιναν επιμνημόσυνες τελετές, θρησκευτικές και κοσμικές. Τέτοιες εκδηλώσεις θα εξακολουθήσουν να γίνονται από το Ινστιτούτο και από τους συμπατριώτες του· έχουν επίσης εκδοθεί ψηφίσματα από άλλα ινστιτούτα και έχουν εκφωνηθεί και δημοσιευθεί λόγοι επιμνημόσυνοι, από εκείνους που τον ήξεραν και τον αγάπησαν.

Είμαστε σίγουροι ότι εκφράζουμε το γενικό συναίσθημα λέγοντας ότι η μακρόχρονη υπηρεσία του Αναγνωστόπουλου και το μάθημα του «εκτάκτου κάλλους,

της προσηλώσεως στο καθήκον

και της δημιουργικής αξιοποιήσεως του χρόνου»,

27. Του 1906.

που δίδασκε καθημερινώς, είναι μια πολύτιμη κληρονομιά. Προσευχόμαστε στο Θεό και τον παρακαλούμε να μας καθοδηγεί ακόμη το πνεύμα εκείνου, που για μεγάλο χρονικό διάστημα είχε στα χέρια του τη Διοίκηση του Ινστιτούτου Πέρκινς.

.....
Ιδιαίτερα θλιβερή και δυσβάστακτη ήταν η είδηση για τον θάνατο του τέως Διευθυντού μας, του Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου, που πέθανε στο Τούρνο Σεβερίν της Ρουμανίας στις 29 Ιουνίου 1906 μετά από μία χειρουργική επέμβαση.

.....
Αναφορά για τις υπηρεσίες του Αναγνωστόπουλου έχει ήδη γίνει στην αρχή του απολογισμού. Το μόνο που μπορούμε να πούμε κλείνοντας είναι ότι **η Αμερική έχει χάσει ένα γνήσιο τέκνο της, η Ελλάδα έναν ένδοξο υιό, οι απανταχού τυφλοί έναν πατέρα και η ανθρωπότητα έναν φίλο.**

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΑΦΟΡΑ ΤΟΥ ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ

Η ιστορία του περασμένου χρόνου είναι σαν ένα ανατολίτικο ύφασμα με απαλά χρώματα αλλά δυνατό στην σύσταση και πλούσιο σε υλικά. Το διαπερνούν νήματα χρυσά, ζωγραφισμένα από την προσωπικότητα και την επιρροή τού επιφανούς ανδρός, που έχει γράψει αυτήν την ιστορία σ' αυτές τις σελίδες και μάλιστα για πολλά χρόνια. Νήματα από σκούρο μαύρο εμφανίστηκαν στο τέλος αυτού του χρόνου από το χέρι του Μεγάλου Υφαντού, αλλά τα χρυσά νήματα θα εμφανιστούν και πάλι, λαμπερά και δυνατά, στην εργασία που προγραμματίζουμε για τα επόμενα χρόνια.

Κάθε έπαινος είναι απολύτως δικαιολογημένος για τις επιτυχίες της χρονιάς που οφείλονται στον τέως διευθυντή μας, για το εξαιρετο επίπεδο στο οποίο έχει φθάσει η οργάνωση του ινστιτούτου και για τις οδηγίες που έδωσε για τη διοίκησή του κατά τη διάρκεια της απουσίας του· αλλά και κάθε επίκριση είναι εξίσου δικαιολογημένη για τον ατελή τρόπο με τον οποίο εφαρμόστηκαν οι οδηγίες αυτές.

Η σχέση τού Αναγνωστόπουλου με τους συνεργάτες του ήταν άψογη. Για τον εαυτό του ποτέ δεν θέλησε ανέσεις, που δεν είχαν ζήσει οι συνεργάτες του. Απαιτούσε από τους βοηθούς του λιγότερες ώρες εργασίας ή δοκιμασίες απ' αυτές που ανελάμβανε ο ίδιος. Κάθε πρωί συναντούσε τους δασκάλους στο παρεκκλήσι και πρόσφερε στον καθένα έναν εγκάρδιο χαιρετισμό και ένα χαρούμενο χαμόγελο που φώτιζε το δρόμο τους στη διάρκεια της ημέρας. Ποτέ δεν ήθελε επαίνους, αλλά πόσες φορές σ' αυτές τις σελίδες ή μιλώντας με άλλους δεν

είχε εκφράσει την ευγνωμοσύνη του για τις επιτυχείς προσπάθειές τους στη δουλειά που γινόταν εδώ! Κι αυτό ήταν γνήσιο! Ήταν απόλυτα αληθινό! Και οι βοηθοί του έκαναν το καλύτερο δυνατόν, με ενδιαφέρον για τη δουλειά τους και με την πίστη που τους ενέπνεε.

.....

Σ' αυτές τις σελίδες είπαμε τόσα πολλά για τη ζεστή καρδιά και τη μεγάλη ευφυΐα τού εξαιρετικού αυτού ανθρώπου, που για τριάντα χρόνια καθοδήγησε το Ινστιτούτο Πέρκινς και καμία αμφιβολία δεν υπάρχει για τη σωστή τακτική τού ιδρύματος στην εκπαίδευση των τυφλών. Εκπαιδευμένος από τη στενή σχέση του με τον μεγάλο εμπνευστή αυτής της εργασίας, τον Χάου, ο Αναγνωστόπουλος είδε καθαρά ότι οι μέθοδοι και οι αξίες του Χάου ήταν σωστές και χωρίς κανένα ίχνος αλαζονείας και υπεροψίας. Ο Αναγνωστόπουλος ανέλαβε να ολοκληρώσει το μεγάλο, σπάνιο και ωραίο έργο που ο προκάτοχός του είχε αφήσει ημιτελές και για τρεις δεκαετίες εργάσθηκε έντιμα και έφτασε σε ένα υψηλό επίπεδο αποδόσεως, που έγινε γνωστό και θαυμάζεται και στις δύο πλευρές του Ατλαντικού.

ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ ΓΙΑ ΤΥΦΛΟΥΣ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΑΦΟΡΑ
ΤΟΥ ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ

Θα μιλήσω τώρα για τη δουλειά τού Νηπιαγωγείου κατά τον περασμένο χρόνο, για μία νέα αντίληψη της εργασίας και μέσα από το φως μιας μεγαλύτερης αποκάλυψης. Η μοίρα της δουλειάς μου που με έστειλε στο Τζαμέικα Πλέν²⁸ ήταν πάντα γοητευτική, γιατί με έστειλε σε μια όμορφη ιδιοκτησία στα προάστια με πολύ πράσινο, όμορφα λουλούδια, πολλά δέντρα και ωραία κτήρια, όπου περισσότερα από εκατό τυφλά παιδιά μελετούν, απαγγέλλουν ποιήματα και εκπαιδεύονται σε μία ατμόσφαιρα ηρεμίας και τάξης ή τρέχουν ελεύθερα στους μεγάλους χώρους του ιδρύματος. Πρέπει πραγματικά να είναι άκαρδος, όποιος δεν συγκινείται στη σκέψη της μοίρας που θα είχαν τα άτυχα αυτά μωρά και όποιος δεν χαίρεται που έχει βρεθεί ένα καταφύγιο γι' αυτά.

Εδώ ζουν σ' ένα περιβάλλον αγάπης και συμπόνιας και όλες τους οι ανάγκες φυσικές, πνευματικές και ψυχικές ικανοποιούνται από μια ομάδα αφοσιωμένων γυναικών· εδώ έχουν ένα σπίτι καλύτερο απ' αυτό που έχουν γνωρίσει. Εδώ έχουν μια ιδανική φυσική και διανοητική ανάπτυξη και προετοιμάζονται για τη σχολική εργασία που θα ακολουθήσει τα

28. Στην περιοχή Τζαμέικα Πλέν της Νότιας Βοστώνης ο Αναγνωστόπουλος ίδρυσε το Νηπιαγωγείο για τυφλά παιδιά. Η εύκαρπος διακονία του στη Σχολή τυφλών παιδιών και εφήβων και στο Νηπιαγωγείο τυφλών αποδεικνύει ότι όντως ο Αναγνωστόπουλος είναι ένας «ευεργέτης βροτοίσι και μέγας φίλος». Ευριπ. Ηρ. μαινόμ. 1252.

επόμενα χρόνια· αλλά το πιο θαυμάσιο απ' όλα είναι το γεγονός ότι αυτά τα άτυχα παιδιά έχουν βρει ένα σπίτι και μια αγάπη και φροντίδα μητρική.

Και όλα αυτά, γιατί ένας τρυφερός άντρας είχε ένα όραμα και από κοντά ευγενικοί, καλόψυχοι και χρήσιμοι άντρες και γυναίκες τον βοήθησαν να μετατρέψει το φευγαλέο οικοδόμημα του ονείρου του στο σταθερό οικοδόμημα της πραγματικότητας.

Αν αυτές οι συνθήκες επικρατούν σήμερα, είναι γιατί δημιουργήθηκαν πρώτα στο όραμα και ύστερα υλοποιήθηκαν από τη χαλύβδινη βούληση του Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου. Αλλά και η τοποθεσία του Ιδρύματος είχε ήδη σχηματιστεί στο όραμα τόσο το δικό του, όσο και της ευγενικής κυρίας του, της οποίας το τελευταίο μήνυμα ήταν: «φροντίστε τα τυφλά μωρά». Οι τοίχοι αυτού τού καταφυγίου είχαν πλέον ανυψωθεί σ' ένα όμορφο μέρος, στις κορυφές των λόφων των ονείρων τους.

ΥΨΩΣΤΕ ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΣΑΣ ΞΑΝΑ

(ποίημα για τον Μ. Αναγνωστόπουλο)

Υψώστε τα πρόσωπά σας ξανά, ώ λυπημένα τέκνα της αρχαίας
Ελλάδος,
φέρνοντας εδώ το βάρος του πόνου σας, στο λίκνο της ελευθε-
ρίας.

Φέρνοντας τους επαίνους και την αγάπη σας στον Αναγνωστό-
πουλο!

Εμείς που μιλάμε τη γλώσσα του Ντίκενς, του Μίλτον και του
Σαίξπηρ,

Συναγωνιζόμαστε μ' εσάς, που μιλάτε τη γλώσσα τού Πλάτω-
νος και του Ομήρου,

Αποτινουμε²⁹ φόρον τιμής σ' αυτόν, που μίλησε τόσο έξοχα
και στις δύο γλώσσες.

Υψώστε τα πρόσωπά σας ξανά και γυρίστε τα άλλη μια φορά
προς την Αυγή.

Αφήστε την Κοιλιάδα τη σκοτεινή και αντικρύστε τη θαυμάσια
ανατολή!

Μην θρηνείτε άλλο τον θάνατό του· χαρείτε για τη ζωή τού
Αναγνωστόπουλου.

Μέσα απ' αυτήν τη ζωή ανέπνευσε η ψυχή της Ελλάδος στις
μέρες της δόξας της!

Ας κοιτάξουμε πίσω στα χρόνια και ας δούμε τον μακρόχρονο
γενναίο αγώνα της ζωής του.

29. Ο ρηματικός τύπος αποτίνω (πληρώνω κάτι που οφείλω, ανταποδί-
δω) είναι ορθότερος του *αποτίω. Άλλωστε, το ρήμα *«αποτίω» είναι ανύ-
παρκτο στην ελληνική γλώσσα. Ήδη στον Πλάτωνα απαντούν οι τύποι απο-
τίνοντα (Πλάτ. Γοργ. 480d) και αποτίνειν (Πλάτ. Νόμοι 717b).

Πριν από χρόνια, κοιτάζτε το παιδί που περπατά με κόπο μόνο του στα βουνά

Υποφέροντας από την πείνα και το κρύο,
για να φάει και να πιεί η ψυχή στο τραπέζι της Σοφίας.

Κοιτάζτε το σώμα του σακατεμένο και τσακισμένο από τους
θηριώδεις Τούρκους,

Γι' αυτό η ψυχή του ήταν περήφανη, για τον ιερότατο σκοπό,
την ανθρώπινη ελευθερία!

Για μια ακόμη φορά προσέξτε τον γενναίο άντρα που εγκατέ-
λειψε το επάγγελμα που είχε επιλέξει.³⁰

Μετά από μελέτη χρόνων, **αδιαφόρησε για τα υλικά κέρδη
και περιφρόνησε τις αμοιβές που ευτελίζουν την ψυ-
χή. Με το Λόγο και με τη γραφή υπερασπίστηκε τα
ανθρώπινα δικαιώματα απέναντι στους τυράννους.**

Κοιτάζτε τον στη φυλακή κλεισμένο,³¹ στιγματισμένο, ατιμα-
σμένο, αλλ' απτόητο!

Και τώρα στον πλατύ ωκεανό, ακολουθήστε τον Αναγνωστό-
πουλο.

Άφησε πίσω του την Αθήνα και εγκαταστάθηκε αλλού·

Ήθελε μάτια για τους τυφλούς και πάντα να είναι ο σταθερός
υπερασπιστής τους.

Μαθαίνοντας μια ξένη γλώσσα ήθελε να είναι φωνή για τους
άλαλους.

Υπομονετικά για πολλά χρόνια εργάστηκε με αφοσίωση.

Ανήγειρε υψηλά κτήρια· συγκέντρωσε αμέτρητους θησαυ-
ρούς.

30. Ο Αναγνωστόπουλος ήταν φιλόλογος. Του είχε γίνει πρόταση να ανα-
λάβει έδρα Αρχαίας Ελληνικής Φιλολογίας στο Πολιτειακό Πανεπιστήμιο
του Οχάιο στις μεσοδυτικές Η.Π.Α., αλλ' εκείνος δεν την απεδέχθη.

31. Βλ. σημ. 7.

Διαχειρίστηκε σοφά τις υποθέσεις, ώστε τίποτα να μην χαθεί
ή να σπαταληθεί·

είχε λίγα για τον εαυτό του, χρειαζόταν όμως πολλά
για να εκπληρώσει με επιτυχία όλα τα μεγάλα σχέδια της καρ-
διάς του·

έζησε με λιτότητα σ' όλη τη ζωή του

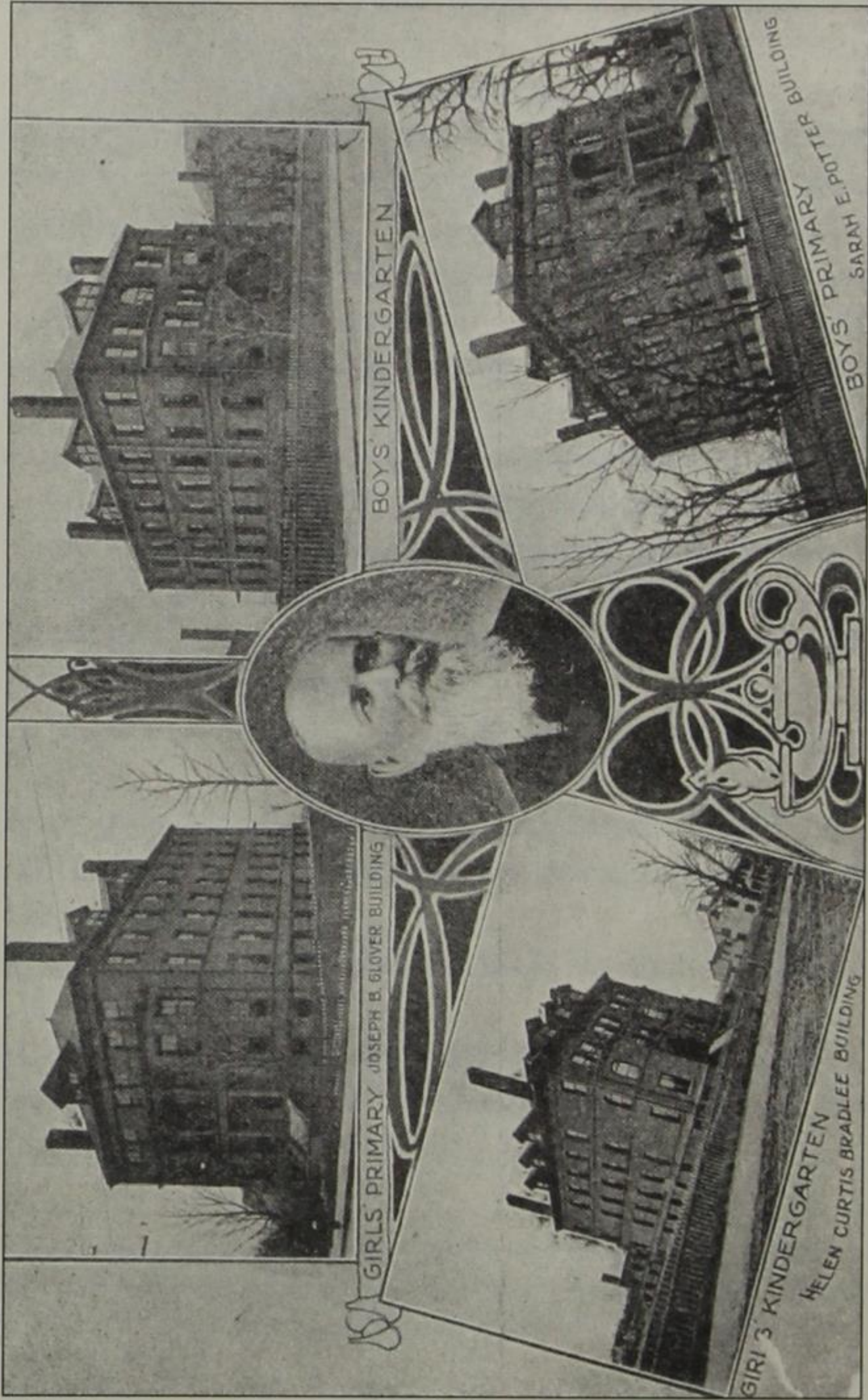
βρήκε το ανέβασμα στα απότομα μονοπάτια της μαθήσεως ευ-
κολότερο.

Υψώστε τα πρόσωπά σας ξανά, ω λυπημένα τέκνα της αρχαίας
Ελλάδος!

Η ψυχή τού Αναγνωστόπουλου ζει ακόμη! Η ζωή του θα συ-
νεχιστεί μέσα στους αιώνες!

Σε κάθε σκέψη και πράξη σας ακολουθήστε το δρόμο που
εκείνος έχει χαράξει

Έτσι η δόξα της Ελλάδος θα γίνει πάλι δική σας για πάντα!

Το εν Βοσιώνη ιδρυθέν υπό του Μ. Αναγνωστόπουλου Νηπιαγωγείον

(πηγή: Ανγν. Δ και Ανγν. Γ., Ο Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος ή Ανάγνος, Αθήναι 1923)

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ
ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ PERKINS
ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΥΦΛΩΝ ΤΗΣ ΜΑΣΑΧΟΥΣΕΤΗΣ
ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ ΤΟΥ ΜΙΧΑΗΛ
ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ (29 ΙΟΥΝΙΟΥ ΤΟΥ 1906)

ΨΗΦΙΣΜΑ: Με τον θάνατο του τέως Διευθυντού μας Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου, σε μια ξένη χώρα και κάτω από θλιβερές συνθήκες, βιώνουμε μιαν απώλεια τόσο μεγάλη, που δεν περιγράφεται με λέξεις. Ο Αναγνωστόπουλος είχε ταυτίσει τον εαυτό του με τα ενδιαφέροντα και τις παραδόσεις του σχολείου μας σε τέτοιο βαθμό, που σπάνια παρατηρείται σε διάδοχο ενός ιδρυτού τέτοιου εκπαιδευτικού ιδρύματος και αξιοποίησε τις ιδέες του Χάου με τρόπο που θα ήταν περισσότερο επιθυμητός παρά αναμενόμενος για κάθε τέλειο και αφοσιωμένο άνθρωπο. Η κατανόησή του για τα προβλήματα της εκπαιδευσεως που αφορούσαν στις οδηγίες για τους τυφλούς ήταν σταθερή και φωτισμένη³². Η θεωρία και η πρακτική του ακολούθησαν τόσο πιστά τον δρόμο του προκατόχου του, που το κοινό δεν είδε σημαντική αλλαγή στις μεθόδους που είχε μάθει να αποδέχεται και να σέβεται, ως έκφραση ενός ιδιοφυούς ανδρός και ανιδιοτελούς φιλανθρώπου. Ο σοφός Αναγνωστό-

32. Αξεπέραστα θεωρούνται τα εξής δύο επιστημονικά έργα τού Αναγνωστόπουλου:

M. Anagnos, Education of the blind: Historical Sketches, its origin, rise and program, Boston 1882. (Εκπαίδευση των τυφλών: ιστορικό σχέδιασμα, αφετηρία, ανάπτυξη και προγραμματισμός).

M. Anagnos, Kindergarten and Primary School for the blind, Boston 1886. (Νηπιαγωγείο και Δημοτικό για τους τυφλούς).

πουλος βελτίωσε το εκπαιδευτικό μας σύστημα (που δικαίως μπορεί να ονομασθεί «σύστημα της Μασαχουσέτης»), και με τη βοήθεια των μελών εξασφάλισε σε μεγάλο βαθμό την αποδοχή και την αποδοτικότητα του εκπαιδευτικού μας συστήματος.

ΨΗΦΙΣΜΑ: Η περίοδος των σαράντα ετών κατά τα οποία ο τέως διευθυντής μας συνδεόταν με το ίδρυμα και των τριάντα και πλέον ετών που είχε τη γενική επίβλεψή του, ήταν περίοδος σημαντικής αναπτύξεως, ευημερίας, επιρροής και επιτυχίας στη διδασκαλία και στη βιομηχανική εκπαίδευση των τυφλών, γεγονός που κατατάσσει τον Αναγνωστόπουλο στο ίδιο επίπεδο με τον Χάου, αφού αξίζει την ευγνωμοσύνη³³ όλων των στερημένων της οράσεως, της ακοής ή και των δύο· η ένταξή τους στην εργασία και στις χαρές της κοινωνικής ζωής ήταν κατ' εξοχήν το αποτέλεσμα του ταλέντου και της επίμονης εργασίας τού **μεγαλυτέρου φιλανθρώπου των νεωτέρων χρόνων**.

ΨΗΦΙΣΜΑ: Πάντα βρίσκαμε στον Αναγνωστόπουλο την ικανότητα της επιλογής, τη δύναμη της πειθούς και το ταλέντο να αξιοποιεί τις αρετές των άλλων και να διαχειρίζεται σωστά τις υποθέσεις του Ιδρύματος· αλλά και τη δικαιοσύνη, την ταπεινοφροσύνη και την αυτοπεποίθηση, που έκαναν τη σχέση μας μαζί του κάτι πολύ περισσότερο από τις τυπικές σχέσεις εξουσίας και συμβουλίου και μας ένωσαν με φιλικούς δεσμούς και αμοιβαία εκτίμηση στην προσπάθειά μας για τη φροντίδα των

33. Στη βάση του Αγάλματος της Ελευθερίας, στην είσοδο του λιμένος της Νέας Υόρκης, ο επισκέπτης μπορεί να διαβάσει το όνομα «M. Anagnos», που αποτελεί έκφραση τιμής των ΗΠΑ προς τον διαπρεπή τυφλόλογο. Το όνομα «Michael Anagnos» έφερε και ένα πολεμικό πλοίο, που edώρησαν οι ΗΠΑ στην Ελλάδα κατά τον δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο.

δυστυχισμένων και την παροχή υπηρεσιών προς το κράτος και το αμερικανικό κοινό. Όταν έγινε πολίτης της Δημοκρατίας μας, έμεινε πιστός στο πνεύμα της χώρας μας, ενώ συνέχιζε να έχει στοργικούς δεσμούς με τους συμπατριώτες του και να αγωνίζεται για την ελευθερία και τη δικαιοσύνη παντού. Κι αυτές οι αρετές είναι οι καλύτερες εγγυήσεις πατριωτισμού και ελευθερίας.

ΨΗΦΙΣΜΑ: Στην οικογένεια τού Χάου, με την οποία ο πολύκλαυστος Αναγνωστόπουλος ήταν στενά συνδεδεμένος, στους συγγενείς του στην Ευρώπη, στους φίλους του και στους απανταχού φίλους του πολιτισμού και της παιδείας, εκφράζουμε τη βαθιά μας θλίψη γι' αυτήν τη μεγάλη και ξαφνική απώλεια και τους ζητούμε να συμμετέχουν στο εξής στις αναμνηστικές τελετές για τη ζωή και τη λαμπρή καριέρα του Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου, του αληθινού φίλου όλων των καλών πράξεων και του ευεργέτου αυτής της μεγάλης τάξεως των συμπατριωτών μας, που τώρα θρηνούν μαζί μας την απροσδόκητη απομάκρυνσή του από το προσκήνιο των πολλών και καλών δραστηριοτήτων του.³⁴

34. Την εθνική και φιλανθρωπική προσφορά του Αναγνωστόπουλου παρουσιάζουν λεπτομερώς οι Παπαϊωάννου (σ. 23 κ.ε.) και Διαμαντής (σ. 18 κ.ε.). Με τα κείμενά του αλλά και με την προσωπική του συμμετοχή αγωνίστηκε για την επιτυχή έκβαση του αγώνος των Κρητών κατά την επανάσταση των ετών 1866-1869. Ιδιαίτέρως απασχόλησε τον Αναγνωστόπουλο και το Μακεδονικό Ζήτημα, που οξύνθηκε από τις επεκτατικές βλέψεις της Βουλγαρίας και από τα μυστικά σχέδια του Πανσλαβισμού. Προς τον σκοπό της αποτροπής τού κινδύνου, ίδρυσε το 1904 στη Βοστώνη την οργάνωση «Εθνική Ένωση». Την μνημειώδη προκήρυξή του προς τους απανταχού Έλληνες και την επίκλησή του προς τους Ομογενείς, αναδημοσιεύουμε στο «Παράρτημα».

Για το Μακεδονικό Ζήτημα παραπέμπουμε τον αναγνώστη στα εξής έργα:

N. Ανδριώτη, Το ομοσπονδιακό κράτος των Σκοπίων και η γλώσσα του, εκδ. Τροχαλία, Αθήνα 1992.

ΨΗΦΙΣΜΑ: Να κοινοποιηθούν αντίγραφα των προηγουμένων αποφάσεων προς την κυρία Ιουλία Γουόρντ Χάου και στην οικογένειά της, στους συγγενείς τού θανόντος στην Ευρώπη και στον τύπο.

Ν. Μάρτη, Η πλαστογράφηση της Ιστορίας της Μακεδονίας, Αθήνα 1983.

Α. Δασκαλάκη, Ο Ελληνισμός της Αρχαίας Μακεδονίας, Αθήναι 1960.

Ε. Κωφού, Η Μακεδονία στη Γιουγκοσλαβική ιστοριογραφία, Θεσσαλονίκη 1974.

Κ. Μαζαράκη, Ο Μακεδονικός Αγών, Αθήνα 1981.

A. Thomoff and G. Basdarof, Le mouvement Revolutionnaire en Macedoine, Sofia 1920.

G. Zotiades, The Macedonian Coutroversy, Athens 1961.

ΤΟΝ ΟΚΤΩΒΡΙΟ ΤΟΥ 1906 ΕΛΗΦΘΗΣΑΝ ΟΙ
ΑΚΟΛΟΥΘΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟΝ
«ΣΥΛΛΟΓΟ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΠΕΡΚΙΝΣ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΥΦΛΩΝ ΤΗΣ ΜΑΣΑΧΟΥΣΕΤΗΣ»

Αφού ο Θεός πήρε από κοντά μας τον Μιχαήλ Αναγνωστόπουλο, τέως διευθυντή του Ινστιτούτου Πέρκινς και της Σχολής Τυφλών της Μασαχουσέτης·

Αφού εμείς, τα μέλη του «Συλλόγου των Αποφοίτων του Ινστιτούτου» αναγνωρίζουμε την αξία των εργασιών του για τους τυφλούς της Νέας Αγγλίας, αναγνωρίζουμε την απώλεια που γνώρισαν οι αρχές του Ινστιτούτου και τέλος, αφού συμεριζόμαστε βαθιά τη θλίψη της οικογένειάς του και του μεγάλου κύκλου των φίλων του,

ΑΠΟΦΑΣΙΖΟΥΜΕ:

Προς τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου, προς το Προσωπικό του Ινστιτούτου και προς την οικογένεια και τους φίλους τού μεταστάντος εκφράζουμε την αληθινή ευγνωμοσύνη μας για την αξία του αλλά και την οδύνη μας για την απώλεια του· αντίγραφο αυτών των αποφάσεων να επιδοθεί στο Διοικητικό Συμβούλιο, στο προσωπικό, στην κυρία Ιουλία Γουόρντ Χάου, στον κύριο Κωνσταντίνο Παναγιωτέσκο³⁵ στη Ρουμανία και στο ελληνικό Προξενείο στη Βοστώνη.

35. Ο Κων. Παναγιωτέσκος ήταν θείος τού Αναγνωστόπουλου μόνιμως εγκατεστημένος στο Τούρνο Σεβερίν της Ρουμανίας.

ΣΕ ΜΙΑ ΣΥΣΚΕΨΗ ΤΗΣ ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ
ΤΟΥ «ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ
PERKINS «ΤΟ ΣΑΒΒΑΤΟ 20 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ,
ΕΛΗΦΘΗΣΑΝ ΟΙ ΑΚΟΛΟΥΘΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ:

Εμείς, οι απόφοιτοι του Ινστιτούτου Perkins και της Σχολής Τυφλών της Μασαχουσέτης αναγνωρίζουμε ότι με τον θάνατο του Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου, του εξαιρετικού διευθυντού αυτού του ινστιτούτου στα τριάντα χρόνια της εξελίξεώς του, ο οργανισμός μας, οι τυφλοί γενικά και όλοι αυτοί με τους οποίους μοιράστηκε την πολύπλευρη και αγαθοποιό ζωή του, έχασαν έναν προνοητικό, απτόητο ηγέτη, έναν αγαπητό και σεβαστό φίλο, έναν σοφό και πατρικό σύμβουλο. Δια ταύτα,

ΑΠΟΦΑΣΙΖΟΥΜΕ:

Εκφράζουμε τον μεγάλο μας πόνο και τη βαθιά μας οδύνη γι' αυτήν την αναντικατάστατη απώλεια και, παρόλο που η εγκαρδιότητα του χαρακτήρος του, η έμπνευση της παρουσίας του, τα ανώτερα ιδανικά της αυτοδύναμης, εργατικής και ανιδιοτελούς ανθρωπότητας που πάντα υποστήριζε, η γνήσια συμπόνια του, οι σοφές συμβουλές του και τα υψηλά ιδανικά του δεν υπάρχουν πλέον, όμως εμείς θα τα κρατήσουμε τρυφερά μέσα στην καρδιά μας. Το υψηλό επίπεδο της αληθινής ανθρωπότητας που εκείνος έθεσε θα είναι «ο οδηγός μας στον αιώνιο ουρανό».

ΨΗΦΙΣΜΑ: Η υπό του Αναγνωστοπούλου ίδρυσις και λειτουργία του νηπιαγωγείου για τυφλούς στο Τζαμέικα Πλέην, η εξασφάλισις του κληροδοτήματος, η ίδρυσις του «Howe

Memorial Press» και η βελτίωσις στον τρόπον εκδόσεως των βιβλίων μας, η ταξινόμησις και η επέκτασις της διδασκαλίας των μαθημάτων σε όλους τους τομείς, η προμήθεια βιβλίων, δειγμάτων και οργάνων που κανένα άλλο ινστιτούτο δεν έχει, η επιλογή διδασκάλων με ευγενικό χαρακτήρα και ιδιαίτερες ικανότητες και η εφαρμογή προοδευτικών μεθόδων εξασκήσεως, απέβλεπαν στην καλύτερη, φυσική πνευματική και ηθική εξέλιξη του μαθητού και προσέφεραν στα τυφλά παιδιά και τους εφήβους το δικαίωμα για μια ελεύθερη κοινή σχολική εκπαίδευση. Ο αείμνηστος Αναγνωστόπουλος βοηθώντας και τους ενήλικους τυφλούς στην παιδευτική τους προσπάθεια και στην επαγγελματική τους ένταξη και προωθώντας τις κοινωνικές και εργατικές υποθέσεις του οργανισμού μας, βοήθησε στο να δώσουμε χαρά και άνεση στους ηλικιωμένους και κουράγιο στους απελπισμένους.

ΑΠΟΦΑΣΗ:

Ζητούμε την άδεια από τα μέλη τού Ινστιτούτου να τοποθετήσουμε στους τοίχους του ένα δείγμα της εκτιμήσεώς μας για όσα ο Αναγνωστόπουλος επιθυμούσε και αγωνίστηκε για μας και για όλους τους τυφλούς και ευχόμαστε το όνομά του να καταστεί γνωστό και να τιμάται απ' αυτούς που θα εργάζονται στο σχολείο τα επόμενα χρόνια.

Αυτές οι προτάσεις θα τεθούν στο Αρχείο μας ως φόρος τιμής, ευγνωμοσύνης και στοργής και αντίγραφά τους θα σταλούν προς τα μέλη του ινστιτούτου, στα μέλη της οικογένειας του Αναγνωστόπουλου και στον τύπο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Συλλυπητήριες επιστολές για τον θάνατό του

Συγκεντρώσαμε και δημοσιεύουμε μερικές από τις πολλές επιστολές συμπαραστάσεως και ευγνωμοσύνης που μας εστάλησαν από τρεις ηπείρους και αποδεικνύουν το μέγεθος της απώλειας του Αναγνωστόπουλου, τη βαθιά αγάπη γι' αυτόν και τον σεβασμό για τη ζωή και την προσφορά του.

Τα κείμενα που ακολουθούν είναι αφιερωμένα στη μνήμη του Αναγνωστόπουλου και εκφράζουν τα συναισθήματα των διοικήσεων άλλων ινστιτούτων για τυφλούς.

ΣΧΟΛΗ ΤΥΦΛΩΝ Μέρυλαντ
ΒΑΛΤΙΜΟΡΗ, 5 ΙΟΥΛΙΟΥ 1906

Προς

ΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ
PERKINS ΓΙΑ ΤΥΦΛΟΥΣ,
ΒΟΣΤΩΝΗ, ΜΑΣΑΧΟΥΣΕΤΗ

Κύριοι,

μόλις πριν από λίγο και με μεγάλη μου λύπη πληροφορήθηκα τον θάνατο του Αναγνωστόπουλου. Με τον θάνατό του, όλοι οι λειτουργοί της Εκπαιδεύσεως κι εσείς χάσατε τον μεγαλύτερο εκπρόσωπο της εργασίας για τους τυφλούς στον κόσμο.

Η προσφορά του ως Διευθυντού τού Ινστιτούτου Perkins και ως ιδρυτού του Νηπιαγωγείου είναι ένα μνημείο γι' αυτόν που ποτέ δεν θα χαθεί.

Για τρία καλοκαίρια είχα την τιμή να είμαι κοντά του και να τον γνωρίσω καλύτερα και η εκτίμησή μου γι' αυτόν εξελίχθηκε σε βαθιά και διαρκή αγάπη. **Κανείς δεν αγάπησε τους συνανθρώπους του περισσότερο απ' αυτόν** και εγώ, μαζί με τους πιο στενούς του φίλους και συνεργάτες, αποτίνω φόρον τιμής, όπως αρμόζει στην πλήρη αγαθοεργίας ζωή του.

Ειλικρινά δικός σας,
Τζών Μπλέντσοου
Διευθυντής

Σε άλλο του γράμμα ο κύριος Μπλέντσοου ήταν περισσότερο συναισθηματικός.

... Μόλις έμαθα από την εφημερίδα για τον θάνατο του καλού μας φίλου Αναγνωστόπουλου. Δεν υπήρξαν ποτέ άλλα γεγονότα που να με επηρέασαν περισσότερο. Νιώθω πως **το λειτούργημα έχει χάσει τον μεγαλύτερο εκπρόσωπό του, το σχολείο έναν ανεκτίμητο ηγέτη και η ανθρωπότητα έναν απ' τους μεγαλύτερους φιλανθρώπους.** Ξέρω ότι έχασα έναν καλό φίλο και μου είναι αδύνατον να εκφράσω με λόγια τη βαθιά θλίψη μου. Αλλά πρέπει ν' ακολουθήσουμε τα βήματά του, γιατί ποτέ δεν είχαμε καλύτερο οδηγό. Μακάρι να μπορούσα να κάνω κάτι περισσότερο για να δείξω την εκτίμησή μου, αλλά δεν μπορώ. Το περισσότερο που μπορώ να κάνω είναι να εργασθώ, να εργασθώ, να εργασθώ με τις αρχές που εκείνος χάραξε και θα το κάνω.

* * *

Λούισβιλ, Κεντάκυ

7 ΙΟΥΛΙΟΥ 1906

ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΕΠΙΣΚΕΠΤΩΝ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΚΕΝΤΟΥΚΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΤΥΦΛΩΝ, με βαθιά θλίψη πληροφορήθηκε τον θάνατο του Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου, Διευθυντού της Σχολής της Μασαχουσέτης και του Ινστιτούτου Perkins για τυφλούς.

Εκφράζουμε την οδύνη μας προς το ίδρυμα της Μασαχουσέτης και την ευγνωμοσύνη μας για την προσφορά τού μεγάλου εκπαιδευτικού, του οποίου οι εργασίες για τους τυφλούς κράτησαν το σχολείο στην κορυφή τού καταλόγου όλων των παρομοίων ιδρυμάτων στον κόσμο και του οποίου η ευεργετική επιρροή είναι αισθητή οπουδήποτε έχει γίνει προσπάθεια για την αναβάθμιση της ζωής τών τυφλών.

Μέσα στη θλίψη μας για το τέλος της ζωής ενός ευχάρι-

στου, τίμιου και αληθινού φίλου δεν ξεχνούμε ότι η μεγάλη θεωρητική του κατάρτιση, ο πατριωτισμός του και η σπάνια διοικητική του ικανότητα, μαζί με την ευποιία και την πραγματική συναίσθηση των δικαιωμάτων και των καθηκόντων του ως πολίτου, συνθέτουν ένα παράδειγμα που είναι προνόμιο ακόμη και να το αναγνωρίζει κανείς.

Ο Γραμματεύς θα αποστείλει ένα αντίγραφο από το Αρχείο μας προς το Συμβούλιο των Μελών της Σχολής της Μασαχουσέτης και στο Ινστιτούτο Perkins για τυφλούς.

Μπ. Χάντουν

Γραμματεύς του Συμβουλίου Επισκεπτών
του Ινστιτούτου Kentucky για την εκπαίδευση των τυφλών.

ΣΧΟΛΗ ΤΥΦΛΩΝ Ιλλινόις,
Τζάκσονβιλ, 14 ΙΟΥΛΙΟΥ 1906

Αγαπητέ κύριε Κάσγουελ, με βαθιά θλίψη πληροφορήθηκα τον θάνατο του Διευθυντού σας Αναγνωστόπουλου.

Αν το σχολείο μας λειτουργούσε,³⁶ οι δάσκαλοι και οι μαθητές μαζί με την κυρία Φρήμαν κι εμένα θα σπεύδαμε για να συμπαρασταθούμε σ' εσάς, στους δασκάλους και στους μαθητές και σ' όλους τους άλλους φίλους του ινστιτούτου σας σ' αυτήν την ώρα της μεγάλης απώλειας.

36. Το σχολείο ήταν κλειστό λόγω των θερινών διακοπών. Γενικώς, στις Η.Π.Α. οι σχολικές διακοπές διαρκούν περισσότερο από τον γενικό μέσο όρο του χρόνου των διακοπών των αντιστοιχών σχολείων της Στοιχειώδους και Μέσης Εκπαιδευσεως της Ευρώπης, αφού το χρονικό διάστημα των κατ' έτος σχολικών διακοπών στις Η.Π.Α. είναι μεγαλύτερο κατά 35-44 ημέρες εν συγκρίσει λ.χ. προς την Ελλάδα.

Οι τυφλοί και οι φίλοι τους όχι μόνο στη Μασαχουσέτη αλλά και σε όλον τον πολιτισμένο κόσμο θα θρηνήσουν για την απώλεια εκείνου, του οποίου οι διακεκριμένες υπηρεσίες γι' αυτούς που ζουν στο σκοτάδι δεν μπορούν να αποτιμηθούν. Ειλικρινά, ένας σοφός και καλός άνθρωπος εκπλήρωσε την αποστολή του.

Είθε ο καλός Πατέρας να ευλογήσει και να δώσει χαρά σε όλους τους βασανισμένους.

Δικός σας με ειλικρινή συμπόνια,
Τζ. Φρήμαν
Διευθυντής

* * *

ΣΧΟΛΗ ΤΥΦΛΩΝ Τέννεσσυ
Νάσβιλ, 18 ΙΟΥΛΙΟΥ 1906

Προς

ΤΟΝ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ
PERKINS ΓΙΑ ΤΥΦΛΟΥΣ
Βοστώνη, Μασαχουσέτη.

Αγαπητέ κύριε,

με βαθιά θλίψη πληροφορήθηκα για τον θάνατο του Αναγωγιστόπουλου. Τον γνώριζα τριάντα χρόνια και αλληλογραφούσα συχνά μαζί του. Όσον αφορά στην εκπαίδευση των τυφλών, δεν ξέρω άλλον άνθρωπο σ' αυτήν τη χώρα όμοιο του και τόσο πρόθυμο να δίνει συμβουλές και να καθοδηγεί. Ο θάνατός του είναι μια τεράστια απώλεια όχι μόνον για το Σχολείο σας, αλλά και για όλα τα σχολεία της χώρας.

Μετά σεβασμού
Τζ. Άρμστρονγκ
Διευθυντής

ΣΧΟΛΗ ΤΥΦΛΩΝ ΧΑΛΙΦΑΞ
Χάλιφαξ, 20 ΙΟΥΛΙΟΥ 1906

Προς

τον Αξιότιμο κύριο Α. Κάσγουελ,
αναπληρωτή διευθυντή του Ινστιτούτου Perkins για τυφλούς.

Αγαπητέ κύριε, με βαθύτατη λύπη πληροφορήθηκα τον θάνατο του αγαπημένου μου φίλου Μ. Αναγνωστόπουλου, του οποίου το όνομα και η καριέρα είναι στενά συνδεδεμένα με το Ινστιτούτο Perkins και το Νηπιαγωγείο για Τυφλούς. Κατά τη γνώμη μου, ο Αναγνωστόπουλος ήταν ένας από τους πιο φημισμένους ανθρώπους της εποχής του. Όταν ήρθε στις Ηνωμένες Πολιτείες και έγινε Γραμματέας τού Σάμιουελ Χάου, είχε περιορισμένη γνώση της αγγλικής γλώσσας και ατελή κατανόηση του αμερικανικού τρόπου ζωής και των αμερικανικών ιδρυμάτων. Παρά τις δυσκολίες αυτές, ο Αναγνωστόπουλος έγινε ένας ικανός διευθυντής κι ένας εξαιρετος και επιτυχημένος λειτουργός για την ανώτερη εκπαίδευση των τυφλών στη Νέα Αγγλία. Ήταν συντηρητικός ως άνθρωπος και η καριέρα του χαρακτηρίζεται από σοβαρότητα, ενθουσιασμό, ενεργητικότητα και τόλμη, στοιχεία τα οποία πάντα θα τιμούν το όνομά του.

Πριν από τριάντα χρόνια, στα πρώτα βήματα του Ινστιτούτου αυτού, τα έσοδα του σχολείου ήταν πενιχρά και ο μισθός μου ως Διευθυντού μάλλον χαμηλός. Ο Αναγνωστόπουλος που πάντα έβλεπε αυτό το ινστιτούτο ως παρακλάδι του παλιού Πέρκινς, συζήτησε μαζί μου για τα εισοδήματα του σχολείου και το μέλλον του ινστιτούτου. Κατά τη γνώμη του, το εισόδημά μου ήταν τελείως ανεπαρκές για τη δουλειά που έκανα, αλλά μου συνέστησε να εργασθώ δωρεάν, ώστε το ινστι-

τούτο να έχει μία επί πλέον ευκαιρία για ανάπτυξη. Μου είπε πως, αν παραιτούμην από τον μισθό που έπαιρνα απ' το σχολείο, αυτός ο ίδιος θα μου έδινε το ίδιο ποσό και θα συνέχιζε να το κάνει μέχρι το σχολείο να αποκτήσει τη δυνατότητα να μου δίνει έναν μισθό ανάλογο με την εργασία μου. Έκρινα ότι δεν ήταν καλό ούτε για μένα ούτε για το σχολείο να αποδεχθώ την γενναιόδωρη προσφορά τού Αναγνωστόπουλου. Παράλληλα, εκτιμούσα πολύ το ευγενικό ενδιαφέρον του για μένα και για το σχολείο και την επιθυμία του για μεγαλύτερα οφέλη των τυφλών των «Maritime Provinces» του Καναδά. Αυτό το γεγονός δείχνει τη γενναιοδωρία του Αναγνωστόπουλου και το αληθινό ενδιαφέρον του για έναν απ' τους παλιούς αποφοίτους του ινστιτούτου Πέρκινς.

Ειλικρίνα δικός σας,
Κ. Φρέιζερ
Διευθυντής

Σε άλλη επιστολή του ο κύριος Φρέιζερ απέτισε φόρον τιμής στη μνήμη του Αναγνωστόπουλου γράφοντας τα εξής:

19 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1906
Χάλιφαξ, Νέα Σκωτία,

Προς τον

Αξιότιμο κύριο Α. Κάσγουελ,
Ινστιτούτο Πέρκινς για τους τυφλούς,
Νότια Βοστώνη, Μασαχουσέτη.

Αγαπητέ κύριε,

Λυπάμαι βαθύτατα γιατί η πίεση των καθηκόντων μου δεν

θα μου επιτρέψει να παρευρεθώ στη Μεγάλη Επιμνημόσυνη τελετή που θα γίνει στο Τρέμοντ Τέμπλ, στη Βοστώνη, στις 24 Οκτωβρίου. Με χαρά θα έλεγα κι εγώ δυό λόγια στη μνήμη ενός φίλου των τυφλών, όπως ο Αναγνωστόπουλος απέδειξε ότι ήταν. **Προικισμένος με τα ύψιστα ιδανικά τού ανθρώπου**, ο Αναγνωστόπουλος ήταν ευγενικός, σοφός και φιλελεύθερος φιλόανθρωπος. Ο ενθουσιασμός, η ενεργητικότητα και η φιλόανθρωπος φύσις του τον έκαναν **τον πιο μεγάλο παιδαγωγό των τυφλών**. Το ιδανικό για το οποίο πάλεψε γενναία ήταν να δώσει στα τυφλά παιδιά της Νέας Αγγλίας μια μόρφωση ισότιμη μ' αυτήν των αδερφών τους που είχαν την όρασή τους. Η επιτυχία του ήταν εκπληκτική και η μνήμη του πρέπει πάντα να διατηρείται με ευγνωμοσύνη από τους φίλους των τυφλών κι από αυτούς που εργάζονταν υπό την καθοδήγησή του. Η δουλειά του θα είναι πάντα ένα θαυμάσιο μνημείο γι' αυτόν και το όνομά του θα είναι στενά συνδεδεμένο με το Ινστιτούτο Perkins για τυφλούς και με τον Χάου, τον πρωτοπόρο εκπαιδευτή των τυφλών στις Ηνωμένες Πολιτείες. Οι επιμνημόσυνες αυτές εκδηλώσεις για τον αείμνηστο Αναγνωστόπουλο ας μας κάνουν να ενδιαφερθούμε πιο πολύ για την ευημερία εκείνων, στους οποίους με τόση γενναιοδωρία είχε αφοσιωθεί.

Ειλικρινά δικός σας,
Κ. Φρέιζερ
Διευθυντής

ΣΧΟΛΗ ΚΩΦΩΝ ΚΑΙ ΤΥΦΛΩΝ Βόρειας Καρολίνας
Ρόλι, 21 ΙΟΥΛΙΟΥ 1906

Προς την
Σχολή Τυφλών τής Νότιας Βοστώνης, Μασαχουσέτη.

Αγαπητέ κύριε,

Η αναγγελία του θανάτου τού Δρος Αναγνωστόπουλου φέρνει ιδιαίτερη πίκρα στην καρδιά μου. Ήταν φίλος μου κι αυτό λέει πολλά. Αλλά ήταν κάτι παραπάνω· ήταν ο σύμβουλος μου και, αν και ήταν πολύ μεγαλύτερός μου, ήταν η συντροφιά μου στις συγκεντρώσεις μας. Τον αγάπησα και τον τίμησα, όπως αγάπησα και τίμησα λίγους ανθρώπους.

Πέθανε ο μεγαλύτερος παιδαγωγός τυφλών στον κόσμο. Πού μπορούμε να ελπίζουμε ότι θα βρούμε όμοιό του; Αλίμονο, είναι αδύνατον και να ελπίζουμε ακόμη ότι θα βρούμε ισάξιο του. Πόσο θα μας λείψουν οι σοφές συμβουλές του, η ευγενική μορφή του, η φιλοπονία του, η προσφορά του, η καλωσύνη του! Δυστυχώς, τον χάσαμε για πάντα. Είναι όμως αληθινή ευλογία που τον γνώρισα.

Τρυφερά δικός σας,
Τζών Ρέυ
Διευθυντής

Ο κύριος Ρέυ τίμησε τη μνήμη του Αναγνωστόπουλου γράφοντας και τα εξής:

... Ήταν προνόμιό μου να κατατάξω τον Δρα Αναγνωστόπουλο ανάμεσα στους προσωπικούς μου φίλους. Ο θάνατός του δεν είναι μόνο μία ανεπανόρθωτη απώλεια για το λειτούργ-

γημά μας, αλλά και μια προσωπική οδύνη. Χάσαμε έναν μεγάλο άνδρα και δεν μπορεί κανείς από μας να αναπληρώσει αυτό το κενό. Οι τυφλοί όλου του κόσμου δέχτηκαν το πλήγμα μιας απώλειας, της μεγαλύτερης μετά τον θάνατο του λαμπρού πεθερού και προκατόχου του Dr. Howe. Οι παιδαγωγοί των τυφλών σ' όλον τον κόσμο θρηνούν μαζί σας και μετά χαράς θα συμμετάσχουν στην εκδήλωση μνήμης για έναν τόσο μεγάλο, τόσο ευγενικό και τόσο καλό άνθρωπο.

ΣΧΟΛΗ ΤΥΦΛΩΝ Νέας Υόρκης,
Νέα Υόρκη, 21 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1906

Αγαπητέ κ. Κάσγουελ,

έλαβα το ευγενικό σας γράμμα, στο οποίο μου ζητάτε να γράψω μία ομιλία για την τελετή, στις 24 Οκτωβρίου, στη μνήμη του φίλου μου Αναγνωστόπουλου. Σας διαβεβαιώνω πως τίποτε άλλο δεν θα μου έδινε τόση χαρά, γιατί τον γνώριζα καλά και για πολύν καιρό και εκτιμούσα την ανωτερότητα του χαρακτήρα του, την αγνότητα της ψυχής του, την αφοσίωσή του στην ελευθερία και στη δικαιοσύνη, τη γλυκύτητα και την πίστη της φιλίας του και το μεγαλείο των υπηρεσιών του για την προώθηση της εκπαίδευσέως των τυφλών και των κωφών-τυφλών στην Πολιτεία της Μασαχουσέτης και στις ΗΠΑ.

Την ώρα όμως της επιμνημόσυνης τελετής, θα πρέπει να βρίσκομαι στη Νέα Υόρκη· θα σας ζητούσα λοιπόν να παραχωρήσετε αυτήν την τιμή σε κάποιον άλλο που θα έχει το χρόνο, αλλά και την ειλικρινή αγάπη και το απαιτούμενο σέβας προς τον χαρακτήρα και τα επιτεύγματα του τιμωμένου.

Εκφράζοντας τη βαθιά μου λύπη για την αδυναμία μου να συμμετάσχω στο πρόγραμμα της εκδηλώσεως που τόσο ευγενικά μου ζητήσατε, διατελώ

Ειλικρινά δικός σας,
Γ. Γουέπτ
Επίτιμος Διευθυντής

* * *

ΣΧΟΛΗ ΤΥΦΛΩΝ Νότιας Ντακότα,
Γκάρντ, 22 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1906

Προς τους

ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥΣ, τους ΥΠΑΛΛΗΛΟΥΣ και
τους ΜΑΘΗΤΕΣ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ PERKINS,
ΒΟΣΤΩΝΗ, ΜΑΣΑΧΟΥΣΕΤΗ

Οι τυφλοί και οι διδάσκαλοί τους σ' όλον τον κόσμο θρηνούν για τον θάνατο του Αναγνωστόπουλου, του ειλικρινούς φίλου και ευγενικού συμβούλου όλων. Ειδικά σ' εμάς, που ζούμε στις Δυτικές Πολιτείες των ΗΠΑ, θα είναι εντόνως αισθητή η απώλεια του ανθρώπου, του οποίου η εμπειρία μάς βοήθησε στην πορεία μας και του οποίου η υπομονή ήταν ανεξάντλητη.

Ειλικρινά δική σας,
Μαίρη Γούντ
Διευθύντρια

* * *

Σένταρ Σπρίνγκ, Νότια Καρολίνα,
14 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1906

Αφού η Θεία Πρόνοια θέλησε να πάρει από κοντά μας τον Μιχαήλ Αναγνωστόπουλο, Διευθυντή του Ινστιτούτου Perkins για τους τυφλούς, ο «Σύνδεσμος Διδασκάλων του Ινστιτούτου της Νότιας Καρολίνας για τους Κωφούς και Τυφλούς» ομοφώνως έκρινε:

- I. Ότι με τον θάνατο του Αναγνωστόπουλου η εκπαίδευση έχασε έναν ικανό, ένθερμο και σταθερό υποστηρικτή, ο οποίος με λόγια και με έργα διεκήρυξε την πίστη του στη δύναμη του νου και στην αφύπνιση των δημιουργικών δυνάμεων της ψυχής για να κεντρίσει κάθε ενδιαφέρον και να στολίσει κάθε πτυχή της ζωής.
- II. Ότι το λειτούργημα του διδασκάλου έχασε έναν επιστήμονα παιδαγωγό που κληρονόμησε, εμπέδωσε και βελτίωσε τις αρχές τού μεγάλου πρωτοπόρου παιδαγωγού και Φιλέλληνο³⁷ Χάου, αλλά και ότι η επίλυση των ποικίλων παιδαγωγικών προβλημάτων από τον Αναγνωστόπουλο έγινε κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο και αποτελεί καταγραφή τού παρελθόντος και προφητεία του μέλλοντος.
- III. Ότι η ανθρωπότητα έχασε έναν φιλελεύθερο και

37. Γενικώς για τον Φιλελληνισμό και τους Φιλέλληνες, βλ. Κ. Σιμόπουλου, Πως είδαν οι ξένοι την Ελλάδα του 1821, τ.5, Αθήνα 1975.

Εκδοτική Αθηνών, Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. 12ος, σσ. 314-323, 474-477.

Απ. Βακαλόπουλου, Ιστορία του Νέου Ελληνισμού, Θεσσαλονίκη 1980, τ. 5ος, σσ. 568-609.

γενναιόδωρο φίλο, που χαιρόταν να υπηρετεί τους συνανθρώπους του και που ήταν αρκετά γενναίος και δυνατός, ώστε να βοηθά τους ταπεινούς και καταφρονημένους.

- IV. Ότι οι τυφλοί έχασαν έναν ανιδιοτελή συμπαραστάτη και συνεργάτη, ο οποίος θυσίασε τα καλύτερα χρόνια της ζωής του στη μελέτη των αναγκών τους και στην καλύτερευση της τύχης τους· έναν άνδρα του οποίου η αξία μπορεί να μετρηθεί μόνον απ' αυτά που έχει επιτύχει και που το πιο κατάλληλο μνημείο για κείνον είναι όσα πρόσφερε στη ζωή των μαθητών του.
- V. Ότι ένα αντίγραφο αυτών των αποφάσεων θα πρέπει να αποσταλεί στο Ινστιτούτο Perkins και στην οικογένειά του και να δημοσιευτεί στην εφημερίδα Palmetto Leaf.

Η Επιτροπή
Τζ. Σουέρινγκεν
Τζ. Μπίγκαρ
Ν. Γουώκερ

* * *

Τα συλλυπητήριά τους μας εξέφρασαν και Διευθυντές αδελφών ιδρυμάτων από άλλες χώρες του κόσμου, καθώς και Δημόσιοι Λειτουργοί, και όλοι υπογραμμίζουν την βαθιά αίσθηση της απώλειας που προκάλεσεν ο θάνατος του Αναγνωστόπουλου σ' εκείνους που φροντίζουν για την βελτίωση των συνθηκών της ζωής των τυφλών:

Ο καθηγητής Αλεξάντερ Μέλλ, ως εκπρόσωπος της Ομο-

- σπονδίας Τυφλών, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Βιέννης, Αυστρία.
- Ο Διευθυντής της «Κοινωνικής Ομάδος Τυφλών» Γερμανίας κ. Μάρτιν Κούντς.
- Ο Διευθυντής της «Κοινωνικής Ομάδος Τυφλών» του Νιούκλοστερ της Γερμανίας κ. Κάρλ Λέμπκε.
- Ο κ. Μωρίς ντε λα Σιζεράν, Γενικός Γραμματεύς της Ενώσεως Valentin Haüy για τη βελτίωση της ζωής των Τυφλών, Παρίσι, Γαλλία.
- Ο κ. Λουίτζι Κίλλικο, Πρόεδρος και ο κ. Φεντερίκο Αρέκο, Διευθυντής του Ασύλου Τυφλών «Davide Chiossone», Γένοβα, Ιταλία.
- Ο κ. Γκαίτλφ Κούλλ, Διευθυντής του Συλλόγου Τυφλών και Κωφαλάλων, Ζυρίχη, Ελβετία, καθώς και η κ. Κούλλ.
- Ο Εμίλ Μύνστερμπεργκ, Κρατικός Σύμβουλος, Βερολίνο, Γερμανία.
- Ο καθηγητής Βίλχελμ Γιερούζαλεμ, Βιέννη, Αυστρία.
- Ο κ. Άντον Λούντβιχ, Διευθυντής του Ινστιτούτου Τυφλών, Λίντς, Αυστρία.
- Ο κ. Ματτίες, Διευθυντής του Συλλόγου Τυφλών, Γερμανία.
- Ο Αββάς Ροχάρ, Διευθυντής του Ινστιτούτου Κωφαλάλων και Τυφλών Εφήβων, Αρράς, Γαλλία.
- Ο Οικουμενικός Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ιωακείμ ο Γ΄.**
- Ο Λουίς Σεπουλβέδα Κουάδρα, καθηγητής του Ινστιτούτου Τυφλών και Κωφαλάλων, Σαντιάγο, Χιλή.³⁸

38. Στο πρωτότυπο κείμενο όλα τα στοιχεία της αλληλογραφίας αυτής αναγράφονται από τον συγγραφέα στη μητρική γλώσσα του κάθε επιστολογράφου.

THE KING'S MANOR HOUSE,
Γιόρκ, Αγγλία, 9 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1906

Το Συμβούλιο της Σχολής Τυφλών τού Γιόρκσιρ, μετά την γνωστοποίηση από το Ινστιτούτο Perkins και την Σχολή Τυφλών της Μασαχουσέτης του θανάτου του

ΜΙΧΑΗΛ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ,

επιθυμεί να εκφράσει την εκτίμησή του για τη δραστήρια ζωή του, η οποία, αφού έφερε το «Νέο Κόσμο» κάτω από την αγνή επιρροή της αρχαίας Ελλάδος, προκάλεσε και τον θαυμασμό αυτών που έχουν την όρασή τους για την συνολική προσφορά του και την ευεργετική επιρροή του σ' αυτούς που στερήθηκαν την όρασή τους.

Υπογεγραμμένο εκ μέρους του Συμβουλίου από τον πρόεδρο Άρθουρ Πιούρυ-Κάστ.

Τα επόμενα αποσπάσματα δείχνουν το μέγεθος της θλίψης των τυφλών που βρήκαν στον Αναγνωστόπουλο έναν πατέρα κι έναν φίλο:

...Μόλις χτες έμαθα για το μεγάλο κακό που μας βρήκε κι από εκείνη τη στιγμή στο μυαλό μου κυριαρχούν σκέψεις για το αγαπημένο μας σχολείο και για τον θάνατο του Αναγνωστόπουλου. Στην αρχή μού φάνηκε πως η φύσις όλη στάθηκε ακίνητη, καθώς συγκεντρωθήκαμε και θρηνήσαμε τον θάνατο ενός από τους καλύτερούς μας φίλους. Χθες το βράδυ κατάλαβα την αξία του, όπως και όλοι οι ενήλικοι τυφλοί, όταν συνειδητοποίησα πως η δουλειά μας πρέπει να συνεχισθεί το φθινόπωρο χωρίς την σοφή καθοδήγηση του Αναγνωστόπουλου. Όμως το καθήκον μάς καλεί και η σκέψη τού υψηλού παραδείγματός του θα δυναμώσει την αδυναμία μας. Ο Χάου

κι ο Αναγνωστόπουλος έχτισαν το ίδρυμα με σοφία και κανένα παρόμοιο δεν μπορεί να φτιαχτεί. Είθε οι ηγέτες μας να οπλισθούν με σοφία και δύναμη για ν' ακολουθήσουν τα βήματα αυτών των μεγάλων ανδρών. Πάντα ευχόμουν να είχα λογοτεχνικές ικανότητες, αλλά πιο πολύ τώρα, για να μπορέσω να εκφράσω τι σημαίνει ο Αναγνωστόπουλος για κάθε απόφοιτο του σχολείου. Πολλαπλασιάστε τη σημασία αυτή με κάθε ζωή που η ζωή εκείνου είχε αγγίξει και έχετε το αποτέλεσμα της επιρροής του στον κόσμο. Η δύναμή του κάλυψε την αδυναμία μας, η σταθερότητά του επιβλήθηκε στις ταλαντευόμενες ιδέες μας, η δύναμή του εξαφάνισε τα εμπόδιά μας, η ανώτερη ανιδιοτέλειά του έφερε σε αμηχανία τις διαφωνίες μας και η ακούραστη αφοσίωσή του μας οδήγησε σε μια διαρκή προσπάθεια βελτιώσεως. Η πίστη του στη γενναιοδωρία της ανθρωπότητας έκανε προσιτά τα βιβλία σε όλους τους τυφλούς που επιθυμούσαν να διαβάσουν. Με την ίδια πίστη και αφοσίωση και αγάπη για τους τυφλούς έχτισε το Νηπιαγωγείο και **καθιέρωσε τον θεσμό της επαγγελματικής απασχολήσεως των τυφλών ως μέρος του εκπαιδευτικού μας συστήματος**. Αλλά πάνω απ' όλα μάς έμαθε να είμαστε άνθρωποι στο ίδιο μας το σπίτι και ανέδειξε τις δυνατότητες της ψυχής μας.

Ειλικρινά δική σας,
Λύντια Χένζ

...Το άλγος της ψυχής είναι τόσο μεγάλο, που μας αφήνει άφωνους! Όμως η ευγνωμοσύνη που νιώθουμε για την γενναία, αφοσιωμένη ζωή του είναι κάτι που δεν περιγράφεται με λέξεις. Δεν είναι άραγε ένδοξο πράγμα να είσαι ευεργέτης των συνανθρώπων σου; Από τώρα και στο εξής το όνομά του θα είναι ιερό.

Ειλικρινά δική σας,
Λίλλιαν Γκάρσαϊντ

Νταμαρισκόττα, Μαίην,
17 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1906

...Τα νέα για τον ξαφνικό θάνατο του Αναγνωστόπουλου τα μάθαμε από την Boston Journal και νιώθω ότι έχασα έναν χρήσιμο φίλο. Τα ενθαρρυντικά λόγια του βοήθησαν τις απεγνωσμένες προσπάθειές μου να διαβάσω τον ανάγλυφό τύπο³⁹ και να ικανοποιήσω έτσι τη δίψα μου για μάθηση. Μετανιώνω που δεν του εξέφρασα περισσότερο την ευγνωμοσύνη μου για την ευγένειά του και για την αρωγή του...

Ειλικρινά δική σας,
Έτα Κίνγκσλυ

* * *

Μπράτλμπορο, Βερμόντ,
21 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1906

...Κλονίστηκα όταν έμαθα για τον ξαφνικό θάνατο του Αναγνωστόπουλου τον περασμένο Ιούνιο. Η απουσία του θα είναι αισθητή στο Ινστιτούτο και στους πολλούς τυφλούς που ήταν υπό την προστασία του κατά τη διάρκεια της εργασίας του στο Ινστιτούτο. Τον φέρνω στο νου μου με πολλή χαρά, γιατί με τις συμβουλές και την ευγένειά του έμαθα να διαβάζω κι από τότε έχω περάσει πολλές ευχάριστες ώρες και απέκτησα πολλές γνώσεις διαβάζοντας με την αφή.

Η ειλικρινής φίλη σας,
Μίννι Φίσερ

* * *

39. Εννοεί το σύστημα γραφής Μπράιγ, για το οποίο βλ. σημ. 14.

Χάιατσβιλ, Μέρυλαντ, 16 Ιουλίου 1906

Προς τον

Κύριο Κάσγουελ, Ινστιτούτο Πέρκινς,

Αγαπητέ κύριε, έλαβα το σημείωμα σας για τον θάνατο του Δρος Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου. Είμαι πολύ στενοχωρημένος για την απώλεια ενός τόσο καλού φίλου, ενός τόσο ανώτερου ανθρώπου και τόσο σπουδαίου για τους τυφλούς. Αν και δεν είχα το προνόμιο και την ευχαρίστηση να βρίσκομαι συνέχεια κοντά στον Δρα Αναγνωστόπουλο, ωστόσο έμαθα να τον εκτιμώ και να τον αγαπώ· γιατί δεν ενδιαφερόταν μόνο, με την καρδιά και την ψυχή του, για τη δουλειά που μ' ενδιέφερε περισσότερο, αλλά έδειξε και πατρικό ενδιαφέρον σε κάθε υπόθεση του στενού περιβάλλοντός μου. Ήταν, πράγματι, ένας μεγαλόψυχος εραστής της ανθρωπότητας. Ως ένας τυφλός που εκπαιδεύτηκε σ' ένα άλλο σχολείο απ' αυτό που ο Δρ. Αναγνωστόπουλος, με την ικανότητά του ως Διευθυντής, ως Πατέρας και ως φίλος παρακολουθούσε και διηύθυνε, θα ήθελα να καταθέσω την οδύνη μου για την ανεπανόρθωτη απώλεια, που προκάλεσε ο θάνατός του για κάθε τυφλό που είχε την τιμή να τον γνωρίσει.

Ειλικρινά δικός σας,
Ράντολφ Λάτιμερ

Άλλοι πάλι φίλοι εξέφρασαν τη λύπη τους από κοινού:

Φιλαδέλφια, Πενσυλβέινια, 13 ΙΟΥΛΙΟΥ 1906

Ο Ρόμπερτ Μούν μόλις πληροφορήθηκε τον θάνατο του καθηγητή Αναγνωστόπουλου, εξέφρασε την εκτίμησή του για τις εξαιρετικές υπηρεσίες που ο καθηγητής πρόσφερε στους τυφλούς. Η απώλειά του θα γίνει αισθητή όχι μόνον στη Βοστώνη, αλλά σε όλες τις Ηνωμένες Πολιτείες – στην πραγματικότητα, σ' όλον τον κόσμο.

Τζώρτζις Μίλλς ον Λέγκ Σάναπυ, Νιού Χάμσιρ,

* * *

15 ΙΟΥΛΙΟΥ 1906

Προς το Ινστιτούτο Πέρκινς, Νότια Βοστώνη

Αγαπητοί φίλοι,

έμαθα τα θλιβερά νέα για τον θάνατο του Αναγνωστόπουλου και θα ήθελα να εκφράσω προς τα μέλη του Ινστιτούτου σας τα θερμά μου συλλυπητήρια για την απώλεια αυτού του μεγάλου και καλού ανθρώπου, τον οποίον εθαύμασα από τότε που τον συνάντησα και ήλπιζα ότι θα τον είχατε ως Διευθυντή σας για πολλά ακόμη χρόνια. Σας παρακαλώ να διαβιβάσετε τα συλλυπητήρια μου στην οικογένεια του Αναγνωστόπουλου.

Σας διαβεβαιώνω ότι θα προσπαθήσω να τιμήσω την μνήμη του με το συνεχές ενδιαφέρον μου για την χρήσιμη εργασία σας και με την βοήθειά μου για την μελλοντική κοινωνική ένταξη των μαθητών σας, όπως έκανα πάντοτε, οσάκις μου το ζητούσε ο αείμνηστος Αναγνωστόπουλος.

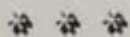
Ειλικρινά δικός σας,
Κάρλ Φέλτεν

Μπατάβια, Νέα Υόρκη,
19 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1906

ΑΓΑΠΗΤΟΙ ΦΙΛΟΙ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ, η καρδιά μου με παρακινεί να σας εκφράσω τα συλλυπητήριά μου γι' αυτήν την μεγάλη απώλεια. Η ζωή του Αναγνωστόπουλου ήταν ανώτερη και οι καρποί της άφθονοι και πολύτιμοι όσο ζούσε, αλλά και τώρα που έχει φύγει, θα συνεχίσει να παράγει καρπούς για τη ζωή αυτών που ήταν υπό την καθοδήγηση και την επιρροή του. Στην αρχή φάνηκε σαν να έφυγε αφήνοντας ανολοκλήρωτη τη δουλειά του, αλλά με μια δεύτερη σκέψη φαίνεται ότι δεν συμβαίνει κάτι τέτοιο, γιατί, όπως είπε και κάποιος σοφός: «Ο άνθρωπος γίνεται αθάνατος, όταν έχει ολοκληρώσει το έργο του». Όταν κληθεί να φύγει, πρέπει να πιστέψουμε ότι το έργο του ολοκληρώθηκε, όσο ατελές κι αν μας φαίνεται. Ο πεφιλημένος νεκρός είχε όντως επιτύχει ένα μεγάλο και υψηλό έργο. Η μνήμη του θα παραμείνει ως μια πλούσια κληρονομιά όχι μόνον για τους συγγενείς του, αλλά και για έναν ευρύ κύκλο φίλων που τον ήξεραν και τον αγάπησαν.

Εκφράζοντας την συμπάρασσή μου προς όλους εκείνους που βιώνουν την απώλεια του Αναγνωστόπουλου, διατελώ

Ειλικρινά δική σας,
Ελίζαμπεθ Λόρντ

Νέα Υόρκη, 24 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1906

Αγαπητέ μου κύριε Άπλετον,

λυπάμαι ειλικρινά που δεν είμαι μαζί σας σήμερα για να

παρακολουθήσω τις εκδηλώσεις στη μνήμη του Αναγνωστόπουλου, αλλά κάποια υπόθεση μου παρουσιάστηκε τις τελευταίες ημέρες, που δεν μου επιτρέπει να βρεθώ κοντά σας· ειλικρινά λυπάμαι πολύ.

Έχω πλήρη συναίσθηση της ωφελείας, που προσπόρισαν στους άτυχους συνανθρώπους μας η απόλυτη αφοσίωση και οι σπάνιες ικανότητες του Αναγνωστόπουλου. Ελπίζω και πιστεύω ότι η ευεργετική επίδραση της σοβαρότητας και του ζήλου του θα παραμείνει για πάρα πολλές δεκαετίες...

Πιστά δικός σας,
Χένρυ Χάου

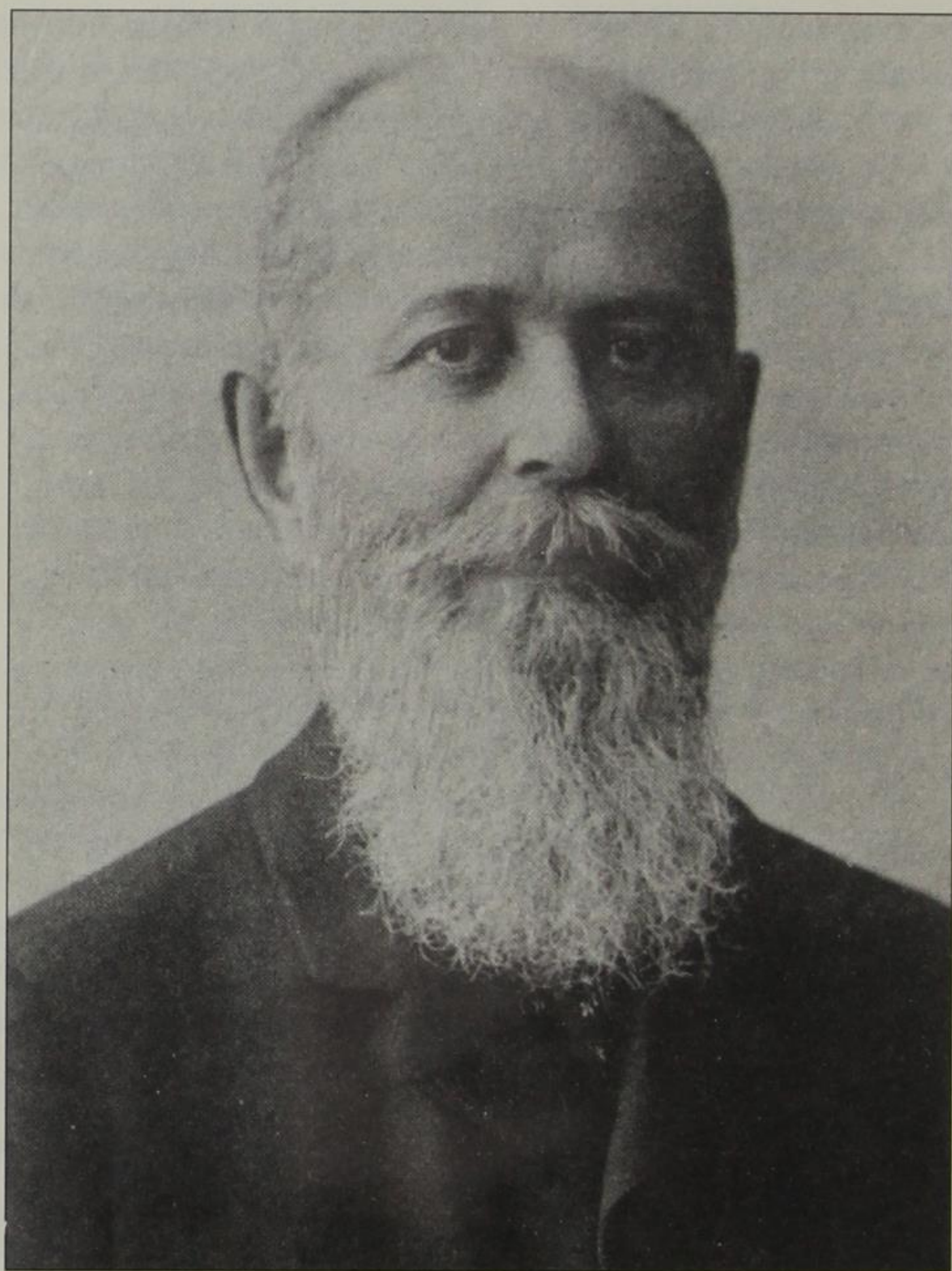
Η επιστολή που ακολουθεί ως φόρος τιμής για τον Αναγνωστόπουλο έχει ιδιαίτερη σημασία, γιατί γράφτηκε από ένα μέλος μιας άτυχης κοινωνικής ομάδας, για την οποία ο Αναγνωστόπουλος έκανε πολλά για να βελτιώσει την κατάστασή της και για την οποία ενδιαφέρθηκε βαθιά, τους κωφούς-τυφλούς· και επιπλέον, από κάποιον, του οποίου η λογοτεχνική παρουσία στον πεζό λόγο και στην ποίηση επαινέθηκε από τον ίδιο τον Αναγνωστόπουλο.

Λούισβιλλ, Κεντάκυ,
22 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1906

Οι αυξανόμενες αδυναμίες της ηλικίας και η διπλή στέρηση της οράσεως και της ακοής, κάτω απ' την οποία εργάστηκα το μεγαλύτερο μέρος μιας μακράς ζωής, με εμποδίζουν, με μεγάλη μου λύπη, να αποδεχθώ την πρόσκληση, με την οποία τό-

σο ευγενικά με τιμήσατε. Θα μου έδινε βαθιά ικανοποίηση –
ας μην το πούμε ευχαρίστηση – να είμαι μαζί σας σ' αυτήν την
τελετή τιμής κι ευγνωμοσύνης στη μνήμη ενός τόσο γλυκού
και θαυμάσιου ανθρώπου, όχι μόνον γιατί ήταν ένας ευγε-
νικός και γενναιόδωρος φίλος για μένα, αλλά και για κάθε άλλο
μέλος της ομάδος μου, για την ευημερία της οποίας και ενδια-
φέρθηκε. Είναι αληθές ότι, εκτός από τρία ή τέσσερα γνωστά
παραδείγματα, δεν υπήρξε άλλος που να έχει ενδιαφερθεί τό-
σο πολύ για την εκπαίδευση των τυφλών, που να έχει δείξει
τόσο μεγάλο ενδιαφέρον γι' αυτό το σπουδαίο έργο ή να το
χρησιμοποίησε τόσο αποτελεσματικά, όσο αυτός, τον οποίο
ανακαλούμε τώρα στη μνήμη μας και κάνουμε γι' αυτόν τις
καλύτερες σκέψεις· κι ακόμη, έχουν περάσει πάνω από εκατό
χρόνια από τότε που άρχισε αυτή η προσπάθεια και μόνον ο
φιλόανθρωπος αυτός πίστευε ότι θα έφθανε στα ευεργετικά
αποτελέσματα που τώρα έχουμε· με εξέπληξε το γεγονός ότι
χάθηκε ένας τέτοιος άνθρωπος νεώτερος από μένα και τόσο
χρήσιμος στο έργο που σοφά επέλεξε και διηύθυνε. Μου φάνη-
νκε ως η πιο άκαιρη αποχώρηση, ως μια καθαρή ατυχία, και
μάλιστα πριν ακόμη ολοκληρώσει την υψηλή αποστολή του,
αφού τα μεγάλα έργα μένουν ημιτελή και αναμένουν την ολο-
κλήρωσή τους στο απώτατο μέλλον. Όμως οι νεκροί είναι
ακόμη ζωντανοί, οι άλαλοι ακόμη μιλούν, οι κεκοιμημένοι
ακόμη εργάζονται. Στην θεία οικονομία δεν μπορεί να υπάρξει
άλλο τέλος απ' αυτό που έχει καθορισθεί από την θεία συνερ-
γασία.

Μόρρισον Χέντυ

Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος
Φιλανθρωπίας και Ευεργεσίας αγών καλλίνικος

(Από το Αρχείο του Ιδρύματος)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ
Δημοσιεύματα του Αμερικανικού Τύπου

Μετά τον θάνατο του Αναγνωστόπουλου πολλές εφημερίδες δημοσί-
ευσαν στοιχεία από τη ζωή και το έργο του και επέδειξαν μεγάλο εν-
διαφέρον για το ίδρυμά μας. Από αυτά τα δημοσιεύματα, τα άρθρα και
τις αναφορές, όπως επίσης και από τις σχετικές μαρτυρίες σε εφημε-
ρίδες άλλων σχολείων, παραθέτουμε τα ακόλουθα αποσπάσματα:

BOSTON HERALD, 4 ΙΟΥΛΙΟΥ 1906

Ο θάνατος του Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου, διευθυντού τού Ινστιτούτου Perkins για τους τυφλούς στη Νότια Βοστώνη, γαμπρού της κυρίας Ιουλίας Γουόρντ Χάου και ίσως του πιο φημισμένου τυφλολόγου στον κόσμο, έγινε γνωστός με ένα τηλεγράφημα του ελληνικού προξενείου, το οποίο ο αναπληρωτής Πρόξενος της Βοστώνης Τόμας Μαγκίρ έλαβε χθες το απόγευμα, αλλά οι φίλοι του στη Βοστώνη αρνούνται να το πιστέψουν, μέχρι να επιβεβαιωθεί από άλλα μηνύματα από την Αθήνα και από τους τραπεζίτες του, τους Μπέρινγκς στο Λονδίνο, που ρωτήθηκαν χθες και αναμένεται να φθάσουν στη Βοστώνη σήμερα το πρωί.

Η ελπίδα των φίλων τού Αναγνωστόπουλου βασίζεται στο γεγονός ότι είχε πάει στη Ρουμανία στις 17 του περασμένου Μαρτίου για να επισκεφθεί τον θείο του Κων. Παναγιωτέσκο, που ήταν ετοιμοθάνατος και που ήλπιζε ότι θ' αντέξει να ξαναδεί τον ανιψιό του άλλη μια φορά.

Το μήνυμα, που ήταν γραμμένο στα γαλλικά, έφθασε εδώ γύρω στις 4 το απόγευμα. Ανέφερε ότι ο Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος από τη Βοστώνη πέθανε στο Τούρνο Σεβερίν της Ρουμανίας και ο συντάκτης του ζητούσε να μάθει αν ο Αναγνωστόπουλος είχε αφήσει τίποτα για τα ελληνικά φιλανθρωπικά ιδρύματα. Ο Έλλην Πρόξενος δεν ήξερε άλλον με το ίδιο όνομα στη Βοστώνη, εκτός από τον διευθυντή του Ινστιτούτου Πέρκινς. Ούτε και οι Έλληνες μετανάστες ήξεραν άλλον μ' αυτό το όνομα και έτσι συμπέραναν ότι ήταν ο διαπρεπής συμπατριώτης τους.

Ο κύριος Γουάλλας Πήρς, ένας από τους πιο στενούς φίλους τού Αναγνωστόπουλου, ήταν από τους πρώτους που το έμαθαν και δεν ήθελε να το πιστέψει. Στο ινστιτούτο οι υπάλληλοι εξέφραζαν τις αμφιβολίες τους χθες το βράδυ και δεν ήθελαν να πιστέψουν ότι ο διευθυντής τους είχε πεθάνει.

Στο Νιούπορτ η κυρία Χάου δεν είχε λάβει κανένα μήνυμα για κάποια αρρώστια ή άλλο κακό που να έχει συμβεί στο γαμπρό της. Είχε ακούσει νέα του για τελευταία φορά πριν από λίγες μέρες και η υγεία του ήταν καλή. Κατά τη γνώμη της, ο Αναγνωστόπουλος θα πρέπει να βρίσκεται ή στην Αθήνα ή στην Κωνσταντινούπολη.

Όταν ο Αναγνωστόπουλος έφυγε από τη Βοστώνη στις 17 του περασμένου Μαρτίου, τα σχέδιά του περιελάμβαναν μία μελέτη του Μακεδονικού ζητήματος, που τον τελευταίο χρόνο παρουσίαζε νέες εξελίξεις, παρακολούθηση των Ολυμπιακών Αγώνων,⁴⁰ που ετελούντο στην Αθήνα τον Απρίλιο και τον Μάιο και μία μεγάλης διάρκειας επίσκεψη σε συγγενείς του στο Τύρνο Σεβερίν της Ρουμανίας.

Ο Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος ήταν για πολλά χρόνια ο μεγαλύτερος ίσως ευεργέτης των τυφλών κατά την εποχή τού μεγάλου αλτρουϊσμού προς όλους τους αδικημένους. Πριν

40. Τα Ολύμπια, όπως ελέγοντο οι Ολυμπιακοί Αγώνες στην αρχαιότητα, ετελούντο κάθε τέσσερα χρόνια στην Ολυμπία προς τιμήν του Διός κατά τον μήνα Παρθένιον ή Απολλώνιον (μεταξύ 6 Αυγούστου και 19 Σεπτεμβρίου). Κατά το Χρονικόν του Ιππία (4ος π.Χ. αι.), πρώτος ολυμπιονίκης ανεδείχθη το 776 π.Χ. ο Ηλείος δρομεύς Κόροιβος. Βαρύ πλήγμα κατά του Ελληνισμού κατέφερε ο Θεοδοσίος με την οριστική κατάργηση των Ολυμπιακών Αγώνων το 394 μ.Χ. Στη νεώτερη εποχή οι Ολυμπιακοί Αγώνες ανεβίωσαν χάρη στις προσπάθειες του Δ. Βικέλα και του γάλλου εκπαιδευτικού Πιέρ ντέ Κουμπερτέν. Οι πρώτοι Ολυμπιακοί Αγώνες ετελέσθησαν στην Αθήνα μεταξύ 25 Μαρτίου και 3 Απριλίου του 1896 (και όχι το 1906 που αναφέρει ο Σάνμπορν· την ιστορική αυτή ανακρίβεια επισημαίνει και ο Διαμαντής, σ. 38).

από τριάντα χρόνια έγινε διευθυντής τού Ινστιτούτου Τυφλών Πέρκινς και στη διάρκεια των τριών αυτών δεκαετιών βελτίωσε και διπύρυνε τις δυνατότητες για την παροχή ωφελείας και χαράς στους τυφλούς.

Αυτός ήταν που έδωσε στους τυφλούς την δυνατότητα να διαβάζουν βιβλία και να ωφελούνται από αυτά· αυτός ίδρυσε το Νηπιαγωγείο για τα τυφλά παιδιά και τους πρόσφερε την δυνατότητα να αποκτήσουν, ως ένα σημείο, τις εμπειρίες που έχουν τα παιδιά που βλέπουν. Με πολλούς άλλους τρόπους αγωνίστηκε για να κάνει τη ζωή αυτών που έχουν τέσσερις αισθήσεις ισότιμη με τη ζωή αυτών που έχουν και τις πέντε.

Ο Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος γεννήθηκε σ' ένα ορεινό χωριό της Ηπείρου στις 7 Νοεμβρίου 1837. Η Ήπειρος τότε, όπως και τώρα, ήταν υποδουλωμένη στους Τούρκους,⁴¹ όμως οι Ζαγορίσιοι ποτέ δεν υπετάγησαν στην εξουσία του Σουλτάνου. Το πνεύμα της ανεξαρτησίας που διαποτίζει την ελληνική ψυχή και η αναμφισβήτητη αξία των προγόνων τού Αναγνωστόπουλου καθόρισαν την ποιότητα των υψηλών ιδανικών που χαρακτήριζαν αυτόν τον μεγάλο απόστολο των τυφλών.

Ο πατέρας του είχε μέτρια εισοδήματα και ο γιος θα μπορούσε να μιμηθεί τους συμπατριώτες του που δούλευαν όλη μέρα καλλιεργώντας το γυμνό έδαφος και βόσκοντας τα γελάδια και τα πρόβατα στα βουνά. Όμως, ο Αναγνωστόπουλος ήθελε να μορφωθεί και μόνος του κέρδισε τα χρήματα που χρειάστηκαν για να πληρώσει τα δίδακτρα και να αποκτήσει

41. Η απελευθέρωση της Ηπείρου ολοκληρώθηκε το 1913. Για μία ακριβέστερη και πληρέστερη ενημέρωση για τα παιδικά και εφηβικά χρόνια του Αναγνωστόπουλου στο Πάπιγκο και στα Ιωάννινα, βλ. Διαμαντή σ. 9 κ.ε. και Παπαϊωάννου σ. 13 κ.ε. Οι ασπρόμαυρες φωτογραφίες που συνοδεύουν το κείμενο των δύο Παπιγκιωτών βιογράφων του Αναγνωστόπουλου αποπνέουν ένα αρχαϊκόν άρωμα και προσδίδουν στην αφήγηση ενάργεια και παραστατικότητα.

μία σχετικώς καλή παιδεία φοιτώντας στο Δημοτικό και στο Γυμνάσιο.

Στα 16 του ήταν έτοιμος για το πανεπιστήμιο. Μπήκε στο Εθνικό Πανεπιστήμιο Αθηνών,⁴² ένα Ανώτατο Πνευματικό Ίδρυμα οργανωμένο σύμφωνα με τα πρότυπα του γερμανικού εκπαιδευτικού συστήματος, χωρίς όμως και να είναι εφάμιλλο των Γερμανικών Πανεπιστημίων. Η φιλοδοξία του ήταν να σπουδάσει κλασική φιλολογία, σύγχρονες γλώσσες και φιλοσοφία και να γίνει καθηγητής. Πέρασε τέσσερα χρόνια στη Φιλοσοφική Σχολή κερδίζοντας τα προς το ζην από τη διδασκαλία ξένων γλωσσών και από τη διόρθωση τυπογραφικών δοκιμίων.

Η τελευταία του απασχόληση τον έφερε σε επαφή μ' ένα επάγγελμα που εμπόδιζε την πραγματοποίηση των φιλοδοξιών του. Μετά την αποφοίτησή του, σπούδασε άλλα τρία χρόνια στη Νομική Σχολή και ύστερα έγινε δημοσιογράφος. Έγραψε για τις εφημερίδες κριτικές μελέτες στη φιλοσοφία και κείμενα για τους κλασικούς Έλληνες ποιητές, αλλά επειδή αυτό δεν του ήταν αρκετό, σύντομα άρχισε να γράφει πολιτικά κείμενα κι έκανε και τη μετάφραση για τη μισή πρώτη σελίδα των ελληνικών εφημερίδων.

Το 1861 εκδόθηκε ο «Εθνοφύλαξ», η πρώτη αθηναϊκή καθημερινή εφημερίδα, και ο εικοσιτετράχρονος νεαρός έγινε αρχισυντάκτης της. Η εφημερίδα ήταν ένα ριζοσπαστικό έντυπο που υποστήριζε τα πολιτικά δικαιώματα εναντίον των καταχρήσεων του Βασιλέως Όθωνος και ο νεαρός Αναγνωστόπουλος ανέλαμβανε πάντοτε τις ευθύνες του.⁴³ Δύο φορές

42. Το «Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον Αθηνών» άρχισε να λειτουργεί από το 1837 και δεν ήταν δυνατόν το νεοσύστατον αυτό ίδρυμα να συγκριθεί ως προς την οργάνωση και το επίπεδο των σπουδών με τα αντίστοιχα πνευματικά ιδρύματα της Ευρώπης.

43. Ο Αναγνωστόπουλος συνήθιζε να λέει: «Δεν διστάζω να αναλαμβάνω

οδηγήθηκε στη φυλακή για την οξεία κριτική του κατά του βασιλέως.

Ακολούθησε για τον νεαρό μία περίοδος μεγάλης προσωπικής δραστηριότητας. Το 1862 έγινε η επανάσταση που εκθρόνισε τον Όθωνα κι έφερε στη θέση του τον βασιλέα Γεώργιο.⁴⁴ Ο νεαρός συμμετείχε στην εξέγερση, αν και αργότερα το μετάνιωσε, και μετά την άνοδο του βασιλέως στο θρόνο τον Οκτώβριο του επομένου χρόνου, ο «Εθνοφύλαξ» συνέχισε την φιλελεύθερη πολιτική του χωρίς προσκόμματα.

Το 1866 οι Κρήτες επανεστάτησαν για να ελευθερωθούν από τους Τούρκους. Επιθυμούσαν, όπως και τώρα, να ενωθούν με την Ελλάδα και ο Αναγνωστόπουλος ετάχθη με το μέρος τους. Οι βοηθοί του έφεραν αντιρρήσεις και ο αρχισυντάκτης παραιτήθηκε.

Αυτό ήταν το αποφασιστικό βήμα στη ζωή του. Ο Αναγνωστόπουλος ήταν περίπου 30 ετών, όταν ο Σάμιουελ Χάου, σύζυγος της κυρίας Ιουλίας Γουόρντ Χάου, έφθασε στην Αθήνα το 1867 για να βοηθήσει τους Κρήτες πρόσφυγες που είχαν

τας ευθύνας μου δια τας πράξεις μου. Η πίστις μου εις την ιερότητα του σκοπού μου υπερνικά άπαντα τα εμπόδια και ουδόλως αμφιβάλλω περί της ευτυχούς εκβάσεως των προσπαθειών μου». (Βλ. λ.χ. Anna Gardner Fish, Michael Anagnos, Boston 1937, σ. 3).

44. Οι άστοχες και αφυχολόγητες ενέργειες του Όθωνος και η εμμονή του στην απολυταρχική διακυβέρνηση της χώρας διόγκωσαν την λαϊκή δυσάρεσκεια και έτσι η επανάσταση του Οκτωβρίου του 1862 τον πνάγκασε να εγκαταλείψει για πάντα την Ελλάδα και να εγκατασταθεί στην πόλη Βαμβέργη, κοντά στο Μόναχο, όπου πέθανε από ιλαρά το 1867 σε ηλικία 52 ετών. Με υπόδειξη των Άγγλων, βασιλεύς των Ελλήνων επελέγη ο Δανός πρίγκηψ Γεώργιος Α' (1863-1913).

Για την 30ετή περίοδο της βασιλείας του Όθωνος, βλ.

M. Thouvenel, *La Grèce du roi Othon*, Paris 1890.

A. Σκανδάμη, *Σελίδες πολιτικής ιστορίας και κριτικής*, Αθήναι 1961.

Δ. Φωτιάδη, *Όθων*, τόμοι Α', Β', Αθήναι 1963.

χάσει τα πάντα. Ο Χάου είχε μαζί του 36.000 δολάρια για διάφορες πληρωμές και ήθελε βοήθεια στο έργο του. Η στάση του Αναγνωστόπουλου ήταν γνωστή και ο διευθυντής τού Ινστιτούτου Πέρκινς οδηγήθηκε σ' αυτόν για αποδοτική βοήθεια. Έγινε προσωπικός γραμματεύς τού Χάου, αποδείχθηκε πολύτιμος στη δουλειά και ανέλαβε πλήρη καθήκοντα για αρκετούς μήνες, όταν ο Χάου απουσίαζε στην Ελβετία.

Όταν ο Χάου επέστρεψε στη Βοστώνη, προέτρεψε τον γραμματέα του να τον ακολουθήσει στην Αμερική για να μάθει καλύτερα τη γλώσσα και να προσαρμοσθεί έτσι, ώστε να υπηρετήσει πιο οργανωμένα τους συμπατριώτες του, όταν θα επέστρεφε στην Ελλάδα. Το 1867 ήλθε εδώ ως γραμματεύς τού Χάου και αφιέρωσε αρκετό χρόνο δίνοντας οδηγίες για τις υποθέσεις των τυφλών που είχε αναλάβει ο προστάτης του.

Το 1870 του προσφέρθηκε θέση καθηγητού σε πανεπιστήμιο των δυτικών Πολιτειών, αυτός όμως επέλεξε να παραμείνει με τον Χάου. Την ίδια χρονιά, στις 31 Δεκεμβρίου, ενυμφεύθη την μεγαλύτερη κόρη τού ζεύγους Χάου Ιουλία Ρωμάνα. Η κυρία Αναγνωστοπούλου πέθανε το 1886.

Ο Χάου πέθανε το 1876 και ο Αναγνωστόπουλος θεωρήθηκε ως ο φυσικός διάδοχός του. Τον Απρίλιο εκείνου του χρόνου, το συμβούλιο των μελών τού Ινστιτούτου Πέρκινς ομοφώνως απεφάσισε την εκλογή του και οι επιτυχίες του στα επόμενα 30 χρόνια θα αναπληρώσουν ένα μεγάλο κενό στα χρονικά τής εκπαιδεύσεως των τυφλών.

Το Ινστιτούτο Perkins και η Σχολή της Μασαχουσέτης για τους τυφλούς θεμελιώθηκαν το 1829 και οργανώθηκαν το 1832 από τον Χάου και πήραν το όνομά τους από τον Τόμας Πέρκινς, που δώρησε το σπίτι του στην Pearl Street γι' αυτόν το σκοπό. Στα 44 χρόνια της λειτουργίας του και υπό την καθοδήγηση του πρώτου διευθυντού του, θεμελιώθηκε σε γερές

βάσεις και ήταν τυχερός ο νεαρός Γραμματέυς και μετέπειτα Διευθυντής που είχε την ευκαιρία να βελτιώσει τις παιδαγωγικές μεθόδους του προκατόχου του.

Ο Αναγνωστόπουλος φάνηκε αντάξιος των περιστάσεων. Μία από τις πρώτες του ενέργειες ήταν να παρουσιάσει στο διοικητικό συμβούλιο ένα σχέδιο για επένδυση ποσού 100.000 δολαρίων στην εκτύπωση βιβλίων για τυφλούς. Το ινστιτούτο υπεστήριζαν επενδυτές, αλλά είχε και μία ετήσια κρατική επιχορήγηση 30.000 δολ. κι έτσι το μέλλον του ήταν εξασφαλισμένο.

Αρχικά η πρόταση του Αναγνωστόπουλου δεν έγινε αποδεκτή, όμως ο κόσμος κατάλαβε τη σημασία της και εκτίμησε την αξία της. Το 1882 το κεφάλαιο ήταν έτοιμο για επένδυση. Έξι χρόνια αργότερα κάθε δημόσια βιβλιοθήκη στη Μασαχουσέτη είχε προμηθευθεί βιβλία με ανάγλυφα στοιχεία και το έργο συνεχίστηκε με μεγαλύτερη επιτυχία.

Μια άλλη ιδέα με τεράστιο όφελος ήταν το νηπιαγωγείο για τυφλούς. Τα παιδιά κάτω των εννέα ετών δεν μπορούσαν να εγγραφούν στο ινστιτούτο και ο Αναγνωστόπουλος θεώρησε αυτήν την ηλικία πρόσφορη για την έναρξη της διδασκαλίας των τυφλών.

Άρχισαν για τον σκοπό αυτό να διοργανώνονται διάφορες εκδηλώσεις και μία από αυτές σε έναν ιδιωτικό χώρο απέφερε 4.600 δολάρια. Με την ανταπόκριση του κοινού τον Ιανουάριο του 1885 είχαν συγκεντρωθεί 26.000 δολάρια, ενώ το απαιτούμενο ποσόν ήταν 45.000 δολάρια.

Έτσι αγοράστηκε το οικόπεδο στο προάστιο Τζαμείκα Πλέν, συγκεντρώθηκε το ποσό για την ανέγερση του κτηρίου και τον Απρίλιο του 1887 έγιναν τα εγκαίνια. Έπειτα, ο Αναγνωστόπουλος άνοιξε ένα κεφάλαιο άλλων 100.000 δολαρίων. Μέχρι τον Νοέμβριο του 1892 οι επενδυτικοί τίτλοι

έφθαναν στις 210.000 δολάρια. Τώρα το νηπιαγωγείο αποτελείται από τέσσερα μοντέρνα τριώροφα κτήρια στις οδούς Perkins και Day στο Τζαμέικα Πλέν, αλλά το ίδρυμα ποτέ δεν μπόρεσε να φιλοξενήσει όλους τους υποψηφίους μεταξύ 5 και 9 ετών.

Για να παρουσιάσουμε με ακρίβεια την προσφορά τού Αναγνωστόπουλου προς τους τυφλούς, έπρεπε να γράψουμε μια ολόκληρη ιστορία. Φτάνει να πούμε ότι σε κάθε τομέα βελτίωσε την εκπαίδευση των τυφλών και η γενική αποδοχή της εκπαιδευτικής αυτής διαδικασίας οφείλεται σ' αυτόν. Τα τελευταία 30 χρόνια ήταν το μεγάλο καθοδηγητικό πνεύμα, ο σωστός εκτελεστής των παιδαγωγικών αντιλήψεων του Χάου και ένας ικανός και προοδευτικός εκπαιδευτικός λειτουργός.

Αν και ήταν ένας τέλειος Αμερικανός, ο Αναγνωστόπουλος ποτέ δεν έπαψε να ενδιαφέρεται για την χώρα των προγόνων του. Στη γιορτή για την επέτειο της ελληνικής Ανεξαρτησίας που έγινε την περασμένη άνοιξη στο Στάινερτ Χώλλ, ήταν ο κύριος ομιλητής και σε όλες τις ενέργειες των συμπατριωτών του στην Αμερική ο κύριος καθοδηγητής. Ήταν πρόεδρος της Εθνικής Ενώσεως Ελλήνων της Αμερικής και επικεφαλής της τοπικής ελληνικής εκκλησίας.

Εκινείτο με άνεση ανάμεσα στους 6.000 κατοίκους της ελληνικής παροικίας στη Βοστώνη και το ενδιαφέρον του για τις υποθέσεις τους φαίνεται από το γεγονός ότι αυτός συνεισέφερε τα περισσότερα χρήματα για την ανέγερση μιας ωραίας ελληνικής εκκλησίας. Ήταν θαμών των ελληνικών εστιατορίων και καφενείων, όπου γνώρισε πολλούς Έλληνες και σ' αυτόν οφείλουν πολλοί την σωστή προσαρμογή τους στη νέα τους πατρίδα.

Εκτός από τις πρακτικές του επιτυχίες, ήταν σ' όλη του τη ζωή μία πνευματική προσωπικότητα και το 1892 έλαβε τον

τιμητικό τίτλο Master of Arts (M.A.) από το Πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ εις αναγνώριση των επιτευγμάτων του.

Το ενδιαφέρον του για την εκπαίδευση δεν περιορίστηκε μόνον στους τυφλούς. Πριν από έξι χρόνια επισκέφθηκε τις βαλκανικές χώρες και λέγεται πως έδωσε 20.000 δολάρια για την ανέγερση σχολείων σε μέρη που τον ενδιέφεραν.⁴⁵

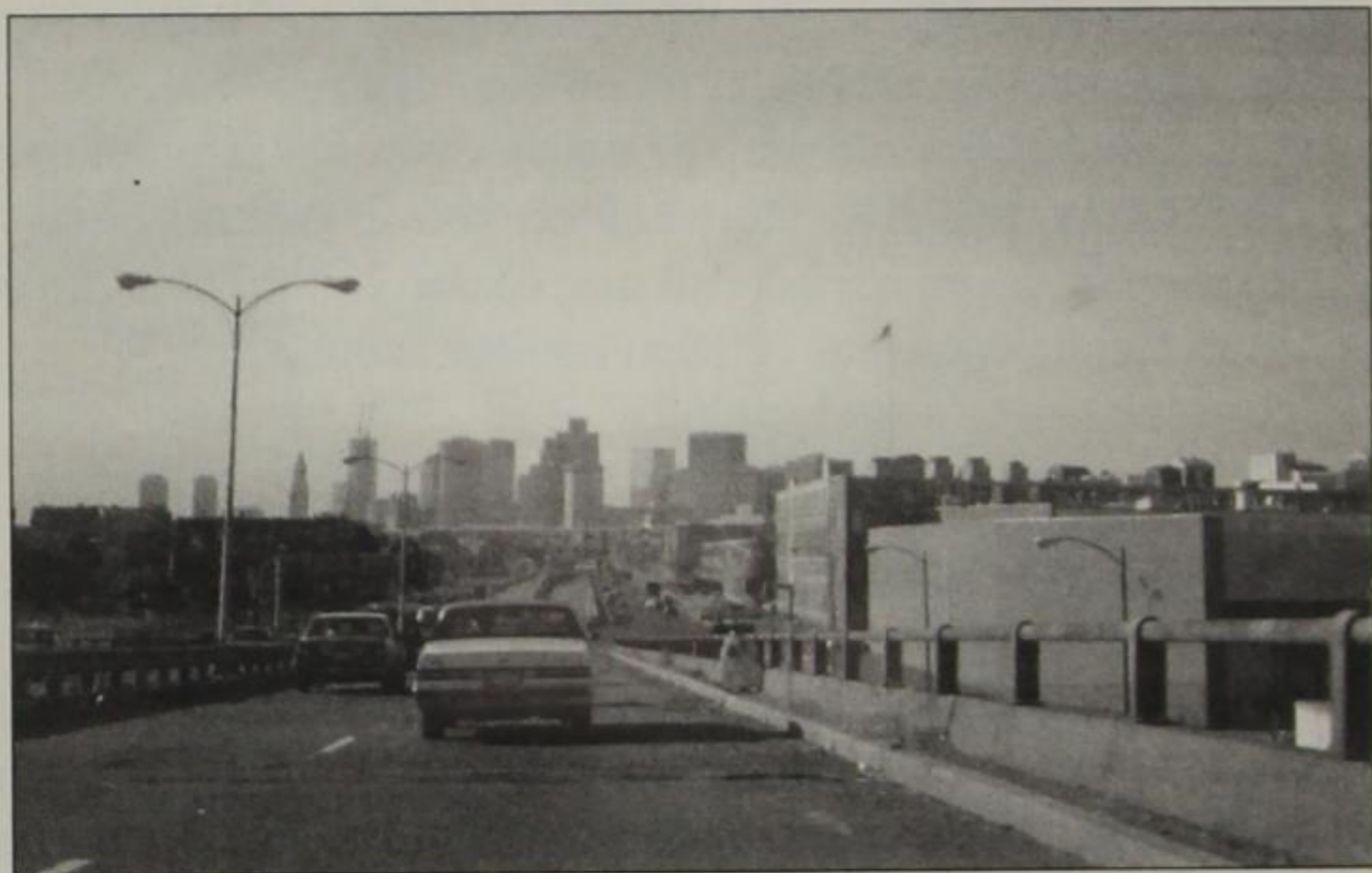
BOSTON HERALD, 5 ΙΟΥΛΙΟΥ 1906 – ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ

Από τα πανάρχαια χρόνια η Ελλάς έστελνε τα παιδιά της να μεταφέρουν τη δάδα της παιδείας σε όλες τις άκρες της γης. Ποτέ όμως δεν έστειλε καλύτερον από τον Μιχαήλ Αναγνωστόπουλο. Ένωσε την Αθήνα της Αμερικής⁴⁶ και την Αθήνα του αρχαίου κόσμου μ' έναν ισχυρότερο δεσμό. Στους αστούς τής Βοστώνης που τον ήξεραν φαινόταν ως η μετεμψύχωση, με σάρκα και αίμα, των Ελλήνων φιλοσόφων, τους οποίους γνωρίσαμε μέσα από τα σχολικά μας βιβλία. Λέγεται ότι ο Σαίξπηρ ήταν «ανήρ πολυμαθής». Το ίδιο μπορεί να ειπωθεί και για τον Αναγνωστόπουλο. Αν η ανακοίνωση του θανάτου του είναι αληθινή, **τότε οι τυφλοί έχουν χάσει έναν πατέρα, έναν προστάτη κι έναν δάσκαλο, η Βοστώνη έναν λαμπρό πολίτη και ο κόσμος έναν όντως μεγάλον άνδρα.**

45. Βλ. σημ. 16.

46. «Αθήνα της Αμερικής» είναι για τους Αμερικανούς η Βοστώνη, πρωτεύουσα της Πολιτείας της Μασαχουσέτης.

Βοστώνη, η πρωτεύουσα της Μασαχουσέτης

(φωτ. Γ.Χ.)

BOSTON TRANSCRIPT, 6 ΙΟΥΛΙΟΥ 1906 – ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ:
«ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ».

Στον Αναγνωστόπουλο πρέπει να απονεμηθεί ο ύψιστος έπαινος, διότι σε όλα τα χρόνια της διοικήσεώς του το Ινστιτούτο Πέρκινς για τους τυφλούς διετήρησε το σπάνιο γόπτρο που εκληρονόμησε από τον ιδρυτή του Σάμιουελ Χάου. Η νέα γενεά έχει μια μικρή μόνον ιδέα της φήμης του ανδρός, που ο Αναγνωστόπουλος είχε την τύχη να είναι διάδοχός του.

Στην «Παγκόσμια Εγκυκλοπαιδεία» και στο λήμμα «Χάου» βρίσκουμε την εξής τιμητική περι'κοπή: «Δεν είναι ίσως υπερβολή να πούμε ότι δεν έζησε ποτέ στην Αμερική ένας τέτοιος άνθρωπος, που να αξίζει τον τίτλο του φιλανθρώπου στην υψηλότερη και καλύτερή του σύλληψη».

Έστω κι αν ήταν ο έμπιστος γραμματεύς και ο αγαπημένος γαμπρός τού Χάου, έπρεπε ο Αναγνωστόπουλος να επωμισθεί το βαρύ αυτό φορτίο με συναίσθημα ευθύνης και αίσθηση του καθήκοντος και πρωτίστως να μην αφήσει το ίδρυμα να χάσει το κοινωνικό του κύρος. Μια τέτοια επιτυχία, άλλωστε, θα τιμούσε και τους δύο.

Όλοι πίστευαν ότι το μνημειώδες έργο του Χάου στη Νότια Βοστώνη θα έπρεπε να το αναλάβει ένας άξιος εκπρόσωπός του, που θα τιμούσε επαξίως τα γράμματα και την εκπαίδευση στην ιδιαίτερα πατρίδα τού Χάου.

Η διατήρηση του Ινστιτούτου σε μια γερή οικονομική βάση, με καθαρό ετήσιο κέρδος περίπου μισό εκατομμύριο δολάρια, δεν ήταν μικρό κατόρθωμα. Όμως, εκτός από αυτήν την επιτυχία, ο Αναγνωστόπουλος συγκέντρωσε ένα μεγάλο ποσό για την εκτύπωση βιβλίων με ανάγλυφους χαρακτήρες που χρησιμοποιούν οι τυφλοί κι άλλο ένα για να θεμελιώσει σε γερές βάσεις το νηπιαγωγείο για τους τυφλούς, ένα εντε-

λώς νέο τμήμα που προστέθηκε στο Ινστιτούτο, όπως το είχε σχεδιάσει ο Χάου. Ο Αναγνωστόπουλος μελέτησε σε βάθος τις επιστημονικές θεωρίες της εκπαίδευσης και τις εφήρμοσε στο ειδικό πρόγραμμα μαθημάτων που edίδασκε. Η μουσική είχε σημαντική θέση στο πρόγραμμα, όπως και η γυμναστική. Η εκπαίδευση των τυφλών στη λογοτεχνία και στην επιστήμη ήταν ίσης αξίας με αυτήν των καλών σχολείων για τα φυσιολογικά παιδιά και οι απόφοιτοι του Πέρκινς έχουν τα ίδια εφόδια με τους αποφοίτους των άλλων Λυκείων. Αλλά δεν αγνοήθηκε και η χειροτεχνική μόρφωση και η πρακτική εξάσκηση των τυφλών, κυρίως για την ηθική τους διάσταση και σημασία. Με λίγα λόγια, υπό την διεύθυνση του Αναγνωστόπουλου το Ινστιτούτο Πέρκινς ανταποκρίθηκε στις προσδοκίες του Χάου. Ο Αναγνωστόπουλος όμως δεν είχε την απαίτηση να καλύψει όλες τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των τυφλών, να τους παρέχει άσυλο ή να τους εκπαιδεύει σε επαγγέλματα και άλλες ασχολίες· ήθελε να δείξει στο κοινό πως το Ινστιτούτο Perkins ήταν πάνω απ' όλα ένα Σχολείο. Ο Αναγνωστόπουλος ίδρυσε σχολεία τυφλών για όλες τις βαθμίδες της Εκπαίδευσης πλην της Ανωτάτης.

Η προσωπικότητα του Αναγνωστόπουλου ήταν μοναδική γι' αυτήν την κοινωνία. Άνθρωπος του κόσμου, καλλιεργημένος και πολυμαθής, ήταν ευχάριστος στη συζήτηση και λεπτός στους τρόπους.

Ο ΑΦΟΣΙΩΜΕΝΟΣ ΦΙΛΟΣ ΤΩΝ ΤΥΦΛΩΝ

(άρθρο της ίδιας εφημερίδας)

Με τον θάνατο του Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου η Βοστώνη χάνει έναν τιμημένο πολίτη, οι τυφλοί έναν αγαπημένο καθηγητή, το βασίλειον της Ελλάδος ένα αφοσιωμένο τέκνο και ο

εκπαιδευτικός κόσμος ένα λαμπρό παράδειγμα ακλονήτου ζήλου για έναν υψηλό σκοπό.

Η είδηση του θανάτου του επιφανούς ανδρός έφθασε στην πόλη μας την Τρίτη. Επειδή η υγεία του ήταν καλή, όταν έφυγε για την Ευρώπη στις 17 Μαρτίου, και επειδή συχνά έφθάναν γράμματά του, οι στενοί του φίλοι πίστεψαν πως αυτός που πέθανε ήταν ένας θείος του με το ίδιο όνομα, που ήταν ετοιμοθάνατος στο σπίτι του στη Ρουμανία. Μετά την πρώτη ανακοίνωση, όλες οι προσπάθειες να μαθευθεί η αλήθεια απέδειχθησαν μάταιες, ως τη στιγμή που ένα τηλεγράφημα από το Βουκουρέστι ανακοίνωνε τον θάνατο, στις 29 Ιουνίου στο Τούρνο Σεβερίν της Ρουμανίας, του Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου, προέδρου της «Ενώσεως Ελλήνων της Αμερικής».

Ο πολύκλαυστος Αναγνωστόπουλος ήταν ένας αξιόλογος άνθρωπος και η ζωή του ήταν ενδιαφέρουσα και γεμάτη ρομαντισμό. Γεννήθηκε στα βουνά της Ηπείρου, μιας ελληνικής επαρχίας υπό Οθωμανικό καθεστώς, στις 7 Νοεμβρίου 1837. Ο πατέρας του είχε ένα μέτριο εισόδημα και το αγόρι δούλευε σκληρά στα χωράφια. Έβγαζε τα γιδοπρόβατα για βοσκή στους λόφους και έκανε οικονομίες για να συγκεντρώσει το ποσό που χρειάστηκε για να μορφωθεί. Στα δεκαέξι του πήγε στην Αθήνα για περισσότερη μόρφωση. Ενεγράφη στο Εθνικό Πανεπιστήμιο, που είναι βασισμένο στο γερμανικό εκπαιδευτικό σύστημα και είναι ανάλογο με γερμανικό πανεπιστήμιο δευτέρας τάξεως. Η κύρια επιθυμία του ήταν να σπουδάσει κλασική φιλολογία και ξένες γλώσσες. Έτσι φοίτησε τέσσερα χρόνια στη φιλοσοφική σχολή. Σ' αυτό το διάστημα δίδασκε ξένες γλώσσες και διόρθωνε δοκίμια τυπογραφικά για να πληρώνει τα δίδακτρα στη Σχολή του⁴⁷.

47. Τα δίδακτρα στην Ελλάδα καθιερώθηκαν με τα ιδρυτικά διατάγματα της 6.2.1834 (για τα δημοτικά σχολεία), της 31.12.1836 (για την Μέση

Μετά την αποφοίτησή του από τη Φιλοσοφική Σχολή, ενεγράφη στη Νομική, στην οποία φοίτησε τρία χρόνια. Έπειτα έγινε αρθρογράφος σε εφημερίδα. Έγραψε κριτικές για τη φιλοσοφία και κείμενα πάνω στους κλασικούς Έλληνες ποιητές. Επίσης έστρεψε την προσοχή του στην πολιτική και έγραψε πολιτικά κείμενα, ενώ έκανε και πολλές μεταφράσεις.

Το 1861, όταν ο Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος ήταν 24 χρόνων, ιδρύθηκε η πρώτη καθημερινή αθηναϊκή εφημερίδα,⁴⁸ «Ο Εθνοφύλαξ», που ήταν ένα ριζοσπαστικό έντυπο που υπεράσπιζε τα δικαιώματα των πολιτών από την αυθαιρεσία του ανελεύθερου καθεστώτος του Βασιλέως Όθωνος. Ο Αναγνωστόπουλος διορίστηκε αρχισυντάκτης της εφημερίδας και ερ-

Εκπαίδευση) και της 14.4.1837 (για τα Πανεπιστήμια). (Βλ. Χρ. Λέφα, Ιστορία της Εκπαιδευσεως, ΟΕΣΒ, 1942, σ. 21 και σσ. 26-27 και Α.Κ. Δημαρά, Η Μεταρρύθμιση που δεν έγινε, τ. Α' (1821-1894), εκδ. Ερμής, Αθήναι 1973, σσ. 73-85).

48. Τούτο δεν αληθεύει, διότι η πρώτη τακτική ημερήσια Αθηναϊκή εφημερίδα ήταν η «Εφημερίς» του Δ. Κορομπλά που κυκλοφόρησε το 1873, ενώ ο Αναγνωστόπουλος ευρίσκετο ήδη στις ΗΠΑ από το 1867. Οι πρώτες όμως ελληνικές εφημερίδες είχαν εκδοθεί στις ακμαίες ελληνικές παροικίες της Βιέννης, των Παρισίων και του Λονδίνου γύρω στο 1800. Με την επανάσταση του 1821 ο τύπος δραστηριοποιείται πλέον στον ελλαδικό χώρο. Ενδεικτικώς αναφέρουμε τις εφημερίδες «Ελληνική Σάλπιγξ», «Ελληνικά Χρονικά», «Η Εφημερίς των Αθηνών». Από την εποχή του Καποδίστρια και ως τα τέλη του 19ου αι. μεταξύ άλλων κυκλοφόρησαν και οι εξής εφημερίδες: «Ηώς», «Απόλλων», «Αθηνά», «Πρόοδος», «Αυγή», «Εφημερίς των συζητήσεων», «Ωρα». Οι εφημερίδες όμως αυτές δεν είχαν ούτε τα απαραίτητα τεχνικά μέσα ούτε τακτική κυκλοφορία και η ειδησεογραφία τους ήταν περιορισμένη. Μία τέτοια εφημερίδα ήταν και ο «Εθνοφύλαξ». Αργότερα εκδόθηκε η «Ακρόπολις» του Βλ. Γαβριλίδη (1883), η «Εστία» του Γ. Δροσίνη (1894) και η εφημερίς «Εμπρός» του Δ. Καλαποθάκη (1896). (Βλ. περισσότερα στον τόμο «Ελλάς» του εκδοτικού οργανισμού «Πάπυρος», τ. Β', σσ. 656-662).

γάστηκε με χαρακτηριστικό ζήλο. Υπερασπίστηκε τα δικαιώματα των πολιτών με τέτοιο πάθος, που οι Αρχές αναγκάστηκαν να τον συλλάβουν δύο φορές και να τον φυλακίσουν.

Το 1862 έγινε η επανάσταση που εκθρόνισε τον Βασιλέα Όθωνα και ο Αναγνωστόπουλος συμμετείχε ενεργώς σ' αυτήν. Όταν ο Βασιλεύς Γεώργιος ανέλαβε τα καθήκοντά του, επετράπη στον Αναγνωστόπουλο να συνεχίσει το φιλελεύθερο έργο του στον «Εθνοφύλακα».

Αυτό κράτησε τέσσερα χρόνια. Το 1866 άρχισε η επανάσταση στην Κρήτη εναντίον της τουρκικής κατοχής. Οι Κρήτες ζητούσαν την προσάρτηση της νήσου με την Ελλάδα και ο Αναγνωστόπουλος αναλογίζονταν ότι η απελευθέρωση της Ελλάδος δεν είχε καμία σημασία, όσο τα αδέρφια του στην Κρήτη ευρίσκοντο υπό τουρκικό καθεστώς. Έτσι άρχισε να εκφράζει δημοσίως αυτήν την άποψη, όμως οι βοηθοί του διεφώνησαν και έτσι παραιτήθηκε από τη θέση του στον «Εθνοφύλακα».

Το 1867, όταν ο Αναγνωστόπουλος ήταν τριάντα ετών, ο Σαμουήλ Χάου, ο ιδρυτής της σχολής τυφλών στη Βοστώνη, πήγε στην Αθήνα για να συμπαρασταθεί στους Κρήτες που είχαν χάσει τα πάντα στην εξέγερση και είχαν καταφύγει στην ελληνική πρωτεύουσα ως πρόσφυγες. Ο Χάου είχε μαζί του 36.000 δολάρια για να βοηθήσει τους Κρήτες πρόσφυγες και ήθελε κάποιον να τον βοηθήσει. Στον πατριώτη και φιλόσοφο Μιχαήλ Αναγνωστόπουλο βρήκε τον άνθρωπο που ήθελε.

Ο Αναγνωστόπουλος έγινε γραμματεύς του Χάου. Η βοήθειά του στη διανομή του υλικού στους Κρήτες πρόσφυγες ήταν πολύτιμη. Μετά από λίγες εβδομάδες ο Χάου έφυγε για την Ελβετία και ο Αναγνωστόπουλος έκανε όλη αυτή τη δουλειά και είχε τη γενική εποπτεία για αρκετούς μήνες.

Αργότερα, ο Έλληνας προσεκλήθη στην Αμερική και το

1867 ανέλαβε τα καθήκοντά του στο σπίτι τού Χάου, όπου τα τυφλά παιδιά εκπαιδεύονταν από τον υπομονετικό και σοφό δάσκαλο. Ο Αναγνωστόπουλος δίδασκε ελληνικά και λατινικά στα αγόρια, που ο Χάου είχε επιλέξει, μέχρι το 1870, οπότε τού έγινε πρόταση από ένα Πανεπιστήμιο των Δυτικών Πολιτειών να εργασθεί εκεί ως Καθηγητής Πανεπιστημίου. Όμως ο Αναγνωστόπουλος αρνήθηκε την προσφορά της έδρας και έμεινε κοντά στον Χάου.

Την τελευταία ημέρα του Δεκεμβρίου του 1870 ο Αναγνωστόπουλος ενυμφεύθη την Ιουλία Ρωμάνα, τη μεγαλύτερη κόρη του Σ. Χάου και της κυρίας Ιουλίας Γουόρντ Χάου. Η κυρία Αναγνωστοπούλου πέθανε το 1886.

Ο Χάου πέθανε το 1876 και τον Απρίλιο εκείνης της χρονιάς ο Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος με ομόφωνη απόφαση του διοικητικού συμβουλίου έγινε διευθυντής του Ινστιτούτου. Ένα από τα πρώτα πράγματα που έκανε ως διευθυντής ήταν να παρουσιάσει στα μέλη του συμβουλίου ένα σχέδιο για επένδυση ενός κεφαλαίου 100.000 δολαρίων στην εκτύπωση βιβλίων για τυφλούς. Η πρότασή του δεν έγινε αποδεκτή. Όταν όμως ο κόσμος κατάλαβε τη σημασία της, το ποσό αυτό διασφαλίσθηκε και το 1882 ήταν έτοιμο για επένδυση. Και τώρα σε όλες τις δημόσιες βιβλιοθήκες των μεγάλων πόλεων της χώρας μπορεί κανείς να βρει βιβλία για τυφλούς.

Ο Αναγνωστόπουλος, προώθησε κι ένα άλλο σχέδιο, που του έδωσε τον τίτλο του «πατέρα του νηπιαγωγείου για τυφλούς». Πάντα ανεγνώριζε την αναγκαιότητα για την ίδρυση ενός νηπιαγωγείου για τα τυφλά παιδιά. Μόνον παιδιά πάνω από τα εννέα τους χρόνια γίνονταν δεκτά στο Ινστιτούτο και η ηλικία αυτή ήταν μεγάλη για να μπορέσει κανείς να τα εκπαιδεύσει σωστά. Την ιδέα αυτή συµμεριζόταν και η κ. Αναγνωστοπούλου. Τα τελευταία της λόγια, που τώρα είναι χαραγμέ-

να σε μια εντοιχισμένη πλάκα σε ένα από τα κτήρια του νηπιαγωγείου, ήταν: «Φροντίστε τα μικρά τυφλά παιδιά».

Ο Αναγνωστόπουλος συγκέντρωσε 100.000 δολάρια από δωρεές. Το νηπιαγωγείο έχει τώρα μια περιουσία σε ακίνητα και σε επενδύσεις που φθάνει τις 210.000 δολάρια. Υπό την διεύθυνση του Αναγνωστόπουλου, μόνον η ακίνητη περιουσία του κτηρίου της Νότιας Βοστώνης είναι 80.000 δολάρια. Όταν ήταν διευθυντής του ινστιτούτου, δεν έπαιρνε μισθό και πλήρωνε μόνος του τα έξοδά του στα ταξίδια που αφορούσαν σε υποθέσεις του ινστιτούτου. Ήταν διευθυντής αλλά και φιλόσοφος και αφιέρωσε πολύ χρόνο για να ερευνήσει τα αίτια που προκαλούν την τύφλωση και τα μέτρα πρόληψης.

Με τον αμείωτο ζήλο του και την τόλμη του, όπως και με το σπάνιο εμπορικό του δαιμόνιο, δημιούργησε το Ινστιτούτο του μέλλοντος. Διαθέτει πλήρες γυμναστήριο, ευρύχωρες και ωραίες αίθουσες βιβλιοθηκών (με περίπου 15.000 τόμους με ανάγλυφους χαρακτήρες για τους τυφλούς και βιβλία γενικής λογοτεχνίας για τους δασκάλους) κι έναν ολόκληρο όροφο μήκους 73 μέτρων και πλάτους 8 μέτρων για το τμήμα της μουσικής, που περιλαμβάνει περίπου τριάντα δωμάτια, στα οποία εξασκούνται οι μαθητές τού πιάνου, μεγάλα γραφεία για τους δασκάλους, όπως και μια μεγάλη αίθουσα για την ορχήστρα και τη μουσική βιβλιοθήκη.

Υπό τη διεύθυνση του Αναγνωστόπουλου βελτιώθηκαν όλα τα τμήματα του ιδρύματος, με αποτέλεσμα σήμερα να είναι ένα ίδρυμα για το οποίο όλη η χώρα είναι υπερήφανη και ένα αθάνατο μνημείο της πίστης και της αφοσίωσης δύο σπουδαίων ανδρών.

Το 1900 ο Αναγνωστόπουλος ταξίδεψε στο εξωτερικό για να παρακολουθήσει το Διεθνές Συνέδριο για όσους ενδιαφέρονται για την εκπαίδευση των τυφλών, αν και αυτό δεν ήταν

ο κύριος σκοπός του. Για πολύν καιρό ήθελε να κάνει κάτι ουσιαστικό για την εκπαίδευση στο χωριό του στην Ελλάδα. Οι Τούρκοι δεν κάνουν τίποτα για την εκπαίδευση των νέων, ενώ το μικρό βασίλειο της Ελλάδος έχει ένα έξοχο φιλελεύθερο σύστημα. Έτσι, στις περιοχές της Ελλάδος που ακόμη δεν έχουν απελευθερωθεί, σχεδόν όλα τα σχολεία υπάρχουν και λειτουργούν χάρη στη γενναιοδωρία των επιτυχημένων ανθρώπων που έμειναν στη χώρα ή των παιδιών τους που μετανάστευσαν σε άλλες χώρες και οι οποίοι, για χάρη των πατεράδων τους που αγαπούσαν την πατρίδα τους, ενθαρρύνουν τους νέους της χώρας να μάθουν γράμματα.

Στο ταξίδι του αυτό ο Αναγνωστόπουλος, ήταν αδύνατον να έχει επαρκή πληροφόρηση για τα εκπαιδευτικά πράγματα της πατρίδος του. Απέφευγε τη δημοσιότητα που προκαλούσε το όνομά του και το χαρακτήριζε ως ασήμαντο· όμως, όσο ασήμαντο κι αν του φαινόταν, ήταν μεγάλη η βοήθεια των συμπατριωτών του, των ελληνικών εφημερίδων και των ελληνικών εντύπων στη Νέα Υόρκη. Το ποσό που συγκεντρώθηκε από προσφορές και εράνους υπολογίζεται στις 20.000 δολάρια και επενδύθηκε έτσι, ώστε να παρέχει σ' έναν σημαντικό αριθμό Ελλήνων μαθητών τα αγαθά της ανώτερης εκπαίδευσης. Επίσης οργάνωσε ένα πρόγραμμα για προχωρημένους μαθητές, για την προετοιμασία του οποίου αφιέρωσε πολύ χρόνο.

Ενώ ετοιμαζόταν να αναχωρήσει για τα Ιωάννινα, την πρωτεύουσα της Ηπείρου, έπρεπε να υποστεί την προσβολή της συλλήψεως με την κατηγορία του ταραχοποιού και του υπόπτου. Επειδή έλειπε απ' αυτό το μέρος σαράντα τέσσερα χρόνια, ήταν άγνωστος στις Αρχές. Όταν όμως έψαξαν τις τσέπες του και βρήκαν συστατικές επιστολές και ταξιδιωτικά έγγραφα, οι αρχές ικανοποιήθηκαν, γιατί πίστεψαν ότι η παρουσία του δεν προμήνυε κάτι κακό κι έτσι αφέθηκε ελεύθερος.

Ο Αναγνωστόπουλος έμεινε στην Αθήνα ένα μήνα. Πήγε στη Θεσσαλονίκη και σε αρκετές πόλεις της Μακεδονίας μένοντας αρκετόν καιρό σε κάθε μέρος για να εξετάσει τις συνθήκες της ζωής των κατοίκων και ειδικότερα τις εκπαιδευτικές δυνατότητες για τα παιδιά της περιοχής. Ταξίδεψε οδικώς στο Βελιγράδι, την πρωτεύουσα της Σερβίας, όπου έμεινε αρκετές μέρες κι από εκεί διέπλευσε με ατμόπλοιο τον Δούναβη και έφθασε στη Ρουμανία, όπου έμεινε δεκαπέντε μέρες. Εκεί ο Αναγνωστόπουλος είχε την ευκαιρία να μελετήσει το εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας, ειδικά στις ανώτερες βαθμίδες, και με χαρά διεπίστωσε ότι λειτουργούσαν Λύκεια, όπως τα αποκαλούν εκεί, που αντιστοιχούν στις δικές μας ακαδημίες, όλα εξοπλισμένα με τα καταλληλότερα μέσα, τα οποία σε λίγα μόνον δικά μας ινστιτούτα της Νέας Αγγλίας μπορεί κανείς να βρει. Στη Βουδαπέστη βρήκε ένα ευρύτατον πεδίον ερεύνης. Στην ουγγρική πρωτεύουσα, εκτός από τα κανονικά σχολεία, διεπίστωσε ότι υπάρχουν εκπληκτικές ευκολίες για την εκπαίδευση των ατόμων με ειδικές ανάγκες, ειδικά των τυφλών. Στη Βιέννη εξάλλου υπάρχουν ξεχωριστά σχολεία για Χριστιανούς και για Εβραίους τυφλούς. Στο Μόναχο, που ήταν και ο τελευταίος σταθμός του πριν από το Παρίσι, έμεινε αρκετόν καιρό επισκεπτόμενος τα σχολεία της πόλης για τυφλούς.

Στο Διεθνές Συνέδριο στο Παρίσι ο Αναγνωστόπουλος δεν εκπροσωπούσε μόνον το Ινστιτούτο Perkins, αλλά είχε λάβει εντολή από τον Γραμματέα της Πολιτείας να εκπροσωπήσει και τις Ηνωμένες Πολιτείες, κι έτσι παρευρίσκετο με διπλή ιδιότητα.⁴⁹

49. Το Διεθνές Συνέδριο για τους Τυφλούς διοργανώθηκε στο Παρίσι το 1900. Ο Αναγνωστόπουλος, ο οποίος ήταν ο επίσημος εκπρόσωπος των ΗΠΑ, εξελέγη Αντιπρόεδρος του Συνεδρίου και έκανε μία σημαντική επιστημονική εισήγηση για την εκπαίδευση των τυφλών.

Επίσης έκανε και άλλα ταξίδια στην Ευρώπη για να επισκεφθεί τους συγγενείς του και το πατρικό του σπίτι **και πάντοτε έδειχνε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το Μακεδονικό ζήτημα.**

Σ' όλη του τη ζωή ήταν ένας άνθρωπος του πνεύματος και το 1892 τιμήθηκε από το Πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ με τον τιμητικό τίτλο Master of Arts (M.A.).

BOSTON EVENING TRANSCRIPT, 7 ΙΟΥΛΙΟΥ 1906

The Listener

Το παλιό, παράξενο κτήριο του Ινστιτούτου Perkins για τους τυφλούς πάντοτε προκαλεί έκπληξη και δίνει την εντύπωση στον επισκέπτη ότι χτίστηκε για να λειτουργήσει ως θερινό ξενοδοχείο ή ως ένα ξενοδοχείο με θέα προς τη θάλασσα. Πράγματι, τις πρώτες δεκαετίες του 19ου αι, χτίστηκαν στην περιοχή μας παραθαλάσσια ξενοδοχεία που μοιάζουν με ισπανικά φρούρια. Όσο εντυπωσιάζει η κυρία είσοδος με τον κυκλικό ψηφιδωτό μαρμάρινο διάδρομο, στο κέντρο του οποίου βρίσκεται μία ανάγλυφη περιστρεφόμενη σφαίρα, άλλο τόσο εντυπωσιάζουν και τα ιδιαίτερα διαμερίσματα της οικογενείας του διευθυντού, με ξεχωριστές σκάλες και μεγάλα σαλόνια και τραπεζαρίες. Σ' αυτόν το χώρο κατά την εορτή «των γενεθλίων του Ουάσινγκτον» έγιναν πολλές δεξιώσεις με επίσημους καλεσμένους στις θερινές εκδηλώσεις του σχολείου. Και υπεύθυνη ήταν η κυρία Ιουλία Γουόρντ Χάου⁵⁰ στο πλευ-

50. Ιουλία Γουόρντ Χάου (Julia Ward Howe): Αμερικανίδα συγγραφέας και ποιήτρια (1819-1910), που αγωνίστηκε για τα δικαιώματα των γυναικών. Ήταν κόρη του τραπεζίτη Σάμιουελ Γουόρντ, σύζυγος και συμπαραστά-

ρό τού πιο διακεκριμένου καλεσμένου, «του Μιχαήλ» όπως αποκαλούσε τρυφερά τον Αναγνωστόπουλο. Εκατομμύρια Αμερικανοί γνωρίζουν ότι η ψυχή των μικρών αυτών ετησίων δεξιώσεων ήταν η κυρία Χάου.

Όμως, εκτός από τους καλεσμένους αυτούς, ήταν εκεί και μια άλλη, πιο σημαντική συντροφιά. Αόρατες σε όλους, εκτός από τους γνώστες της ιστορίας αυτών των αιθουσών, παρέμεναν εκεί ή πάνω στις σκάλες, οι σκιές τού Ντίκενς⁵¹ του Θάκερυ,⁵² της Φρ. Μπρέμερ,⁵³ του Τζών Μπράουν⁵⁴ ή των μεγα-

τις του Σάμιουελ Χάου και πεθερά του Αναγνωστόπουλου. Ωραίο είναι το ποίημα της «Η Κρήτη» που παραθέτει ο Παπαϊωάννου (σσ. 28-29), αλλά το πρωτότυπο αδικείται από την άτεχνη μετάφραση του Δ. Παπαρρηγόπουλου.

51. Ο Κάρολος Ντίκενς (Charles Dickens) είναι ίσως ο μεγαλύτερος άγγλος μυθιστοριογράφος (1812-1870). Άξια αναγνώσεως είναι τα έργα του οι Μεγάλες Προσδοκίες, τα Χαρτιά του Πίγκουικ, Τα δύσκολα χρόνια. Ο Ντίκενς στα έργα του βλέπει με ιδιαίτερη συμπάθεια και ευαισθησία τους ταπεινούς και καταφρονημένους. Κατά την επίσκεψή του στις ΗΠΑ (1867-1868), έκανε για φιλανθρωπικούς σκοπούς δημόσιες αναγνώσεις έργων του στη Βοστώνη, επισκέφθηκε τη Σχολή Πέρκινς και ο Χάου τον ενημέρωσε για την λειτουργία της.

52. Γουίλιαμ Θάκερυ (William Thackeray)· Άγγλος μυθιστοριογράφος εφάμιλλος του Ντίκενς (1811-1863). Σημαντικά είναι τα έργα του Το Πανηγύρι της Ματαιότητας (Vanity Fair), Η ιστορία του Χένρυ Έσμοντ, Το βιβλίο των Σνόμπ. Η επίσκεψή του στη Σχολή του Χάου έγινε κατά τα έτη 1852 και 1855.

53. Η Σουηδή συγγραφέας Φρεντερίκα Μπρέμερ (Fredrika Bremer) γεννήθηκε το 1801 και πέθανε το 1865. Αξιόλογα έργα της είναι Η Οικογένεια των Η., Οι Γείτονες, Το Σπίτι. Αγωνίστηκε για τα δικαιώματα της Γυναίκας και για την ηθική ανάπλαση της κοινωνίας. Επισκέφθηκε τη Σχολή Τυφλών Πέρκινς το 1853.

54. Ο τακτικός επισκέπτης της Σχολής Πέρκινς Αμερικανός Τζών Μπράουν (John Brown) αγωνίστηκε με πάθος μέγα για την κατάργηση της δουλείας. Γεννήθηκε στο Κονέκτικατ της Νέας Αγγλίας το 1800 και εκτελέστηκε δι' απαγχονισμού το 1859 ως ταραχοποιός, δολοφόνος και υποκινητής των σκλάβων σε εξέγερση κατά του κράτους.

λυτέρων καθηγητών του Χάρβαρντ, των θεολόγων της Βοστώνης και των μεγάλων μεταρρυθμιστών που είχαν γίνει δεκτοί εκεί και ένωσαν τιμή από την πρόσκληση του Χάου. Οι άνθρωποι της λογοτεχνίας και οι επιστήμονες ποτέ δεν κουράζονταν να εξυμνούν το θαυμάσιο έργο που επετέλεσεν ο Χάου με την Λάουρα Μπρίτζμαν⁵⁵ και με τόσους άλλους τυφλούς και κωφούς, διασήμους και ασήμους. Ήταν ένα από τα θαύματα του κόσμου, όταν πριν από εξήντα χρόνια, έγιναν οι πρώτες ανθρώπινες προσπάθειες για τη βελτίωση της ζωής των αναπήρων προς όφελος του κοινωνικού συνόλου. Είναι αδύνατον να συνειδητοποιήσουμε σήμερα την πρόοδο που συντελέστηκε στη μελέτη και στην περαιτέρω βελτίωση της ζωής των άτυχων συνανθρώπων με τις τολμηρές καινοτομίες του Χάου.

55. Για την Λάουρα Μπρίτζμαν και για άλλους τυφλούς ή τυφλοκωφάλους μαθητές της Σχολής Πέρκινς, βλ. Παπαϊωάννου, σ. 40. Η Λάουρα Μπρίτζμαν, η Ελίζαμπεθ Ρόμπιν, ο Τόμας Στρίνγκερ και η Έλεν Κέλερ ήταν πλάσματα δυστυχισμένα, που η Σχολή Πέρκινς περιέθαλψε και με σωστή εκπαίδευση κατέστησε αυτόνομα και χρήσιμα μέλη της κοινωνίας. Η εκπαίδευση των τυφλοκωφαλάλων αυτών παιδιών ήταν εξαιρετικά δύσκολη. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της Έλεν Κέλερ. Η Κέλερ (Helen Adams Keller) γεννήθηκε στην Αλάσκα το 1880. Το τυφλοκωφάλαλο αυτό βρέφος ανέλαβε να φροντίσει η τυφλή δασκάλα Άννα Σάλιβαν, απόφοιτος της Σχολής Τυφλών Πέρκινς της Βοστώνης. Η δασκάλα έβαζε στην παλάμη της μικρής μαθήτριας διάφορα κινητά γράμματα για να της μάθει το όνομα των διαφόρων αντικειμένων. Αργότερα η Κέλερ έμαθε να ομιλεί βάζοντας τις άκρες των δακτύλων της επάνω στον λάρυγγα της δασκάλας της και έτσι ένωθε την δόνηση και την παλμική κίνηση των φωνητικών χορδών. Το 1904 έλαβε το πτυχίο της μετ' επαίνου (cum laude) και έκτοτε αφοσιώθηκε και η ίδια στην παροχή δωρεάν βοήθειας στους τυφλούς και στους κωφούς. Στα βιβλία της «Η ιστορία της ζωής μου» (1902) και «Το ημερολόγιο της Έλεν Κέλερ» (1938) εκφράζει την ευγνωμοσύνη της προς τον ευεργέτη της Μάικλ Ανάγνος, ο οποίος την είχε εκπαιδεύσει κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο και της είχε εμφυσήσει τον έρωτα προς την κλασική αρχαιότητα. Η Έλεν Κέλερ πέθανε στο Κονέκτικατ σε βαθύ γήρας το 1968.

*«Άφιλον το δυστυχές». Ευριπ. Ηρ. μαιν. 561.
Η τυγλοκωφάλαλη μαθήτρια
του Αναγνωστόπουλου Έλεν Κέλερ*

(Από το Αρχείο του Κληροδοτήματος)

Η Έλεν Κέλερ με την δασκάλα της Άννα Σάλιβαν

(Από το βιβλίο του Ιω. Παπαϊωάννου)

*Η Έλεν Κέλερ με τον Μ.
Αναγνωστόπουλο*

(Από το βιβλίο του Ιω. Παπαϊωάννου)

+ January 21st 7.

My dear Sir,

I can recommend to you a young lady as governess of your little daughter heartily and without any reservation. Her name is Miss Annie M. Sullivan. She is one of the recent graduates of this school: but her sight has been for several years steadily improving, so that she is now able to read and write. She is exceedingly intelligent, strictly honest, industrious, lady-like in her manners and very amiable. Her moral character is all that can be desired. The valedictory address which she composed and delivered at the commencement exercises of this institution last June, and which you will find on the 125th page of our annual report, will give you some idea of her literary ability. She is familiar with Laura Bridgman's case and with the methods of teaching deaf-mute and blind children, and I assure you, that she will make an excellent instructress and most reliable guide for your little daughter. If you wish to employ the services of Miss Sullivan, please let me know the terms which you are disposed to offer, and oblige,

Yours very sincerely,

M. Anagnos.

Mr. A. H. Keller.

Tussumbic, Michigan.

Ένα γράμμα τού Μ. Αναγνωστόπουλου προς
την οικογένεια της Έλεν Κέλερ

(Από το βιβλίο του Ιω. Παπαϊωάννου)

Είναι όντως δύσκολο να σκεφτόμαστε το Ινστιτούτο Perkins, χωρίς να φέρουμε στο νου μας τον Χάου και τον Αναγνωστόπουλο. Από τότε που ιδρύθηκε, πριν από δύο γενεές, η Σχολή έλαμπε από την ακτινοβολία τής παρουσίας τής Ιουλίας Χάου, των παιδιών και των εγγονών της. Στην τραπεζαρία ένα απ' τα πρώτα πράγματα που προσέχει κανείς, είναι μια μαρμάρινη προτομή τού πατέρα της, του Σαμουήλ Γουόρντ, τραπεζίτη της Νέας Υόρκης. Στον τοίχο είναι κρεμασμένο ένα μικρό πορτραίτο, όχι μεγάλο αλλά ζωντανό, της κόρης της Ιουλίας Ρωμάνας, συζύγου του Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου. Εκτός από τη διοργάνωση των οικογενειακών δείπνων, η κυρία Χάου έβγαζε σύντομους λόγους μετά το μουσικό πρόγραμμα του απογεύματος (και η μουσική, όπως και οι αυθεντικές εκτελέσεις που περιλαμβάνονταν στην πρωινή διασκέδαση, είχε πάντα την καλύτερη δυνατή ποιότητα). Στους λόγους αυτούς αναφερόταν συχνά στον άντρα της και, όπως μας υπενθυμίζει η εφημερίδα Boston Evening Transcript, τον αποκαλούσε «ο φίλος μας». Χάσαμε λοιπόν και τον δραστήριο και πανάξιο Αναγνωστόπουλο! Άλλο ένα κεφάλαιο έκλεισε και μια σελίδα γύρισε στα χρονικά της παλιάς και φημισμένης Βοστώνης του 19ου αιώνα, που ήταν αφοσιωμένος σε ένδοξους αγώνες για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Μακάρι αυτό που θ' ακολουθήσει στον 20ό αιώνα να είναι εξίσου αποδοτικό, αφού κατά κάποιον τρόπο έχουν γίνει διάφοροι υπολογισμοί για τα επόμενα χρόνια. Μπορεί όμως κανείς από τώρα να δει πως σίγουρα θα είναι κάτι πολύ διαφορετικό. Αν ο Χάου ερχόταν πάλι κοντά μας, όπως τότε που έφυγε για να αγωνισθεί για την Ελλάδα με τον λόρδο Βύρωνα, ίσως να γινόταν ένας σπουδαίος βιομήχανος και ίσως να πραγματοποιούσε τις τελευταίες φιλοδοξίες του οικονομολόγου Τσάρλς Άνταμς για τη συγκέντρωση ποσού εκατό εκατομμυρίων δολαρίων.

BOSTON POST, 7 ΙΟΥΛΙΟΥ 1906
«ΜΙΧΑΗΛ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ»

Η επιβεβαίωση της είδησης για τον θάνατο του Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου στη Ρουμανία προκάλεσε βαθιά θλίψη σ' αυτήν την κοινότητα, όπου έζησε για πολλά χρόνια ως τιμώμενος πολίτης και επετέλεσε ένα μεγάλο έργο στον ανθρωπιστικό και στον εκπαιδευτικό τομέα.

Σήμερα το Ινστιτούτο Πέρκινς για Τυφλούς είναι το καλύτερο στον κόσμο ως προς την Αγωγή που παρέχει στην άτυχη αυτή κοινωνική ομάδα και αυτό οφείλεται στην ακάματη ενεργητικότητα και στην αφοσίωση του Αναγνωστόπουλου. Αυτό που πρόσφερε η σοφία και η αγαθοεργία του Χάου, ο Αναγνωστόπουλος το επεξέτεινε και εφοδίασε με πρακτικές δυνατότητες χιλιάδες ανθρώπους.

Χάρη στις προσπάθειες του Αναγνωστόπουλου, που διαδέχτηκε τον Χάου στη διεύθυνση αυτού του Ινστιτούτου, οι τυφλοί έχουν πρόσβαση στην παγκόσμια λογοτεχνία με τα βιβλία με ανάγλυφους χαρακτήρες. Χάρη στην ιδέα του για τη δημιουργία ενός νηπιαγωγείου τυφλών και στον εξοπλισμό αυτού του σχολείου στη Βοστώνη, τα τυφλά παιδιά έχουν την ευκαιρία για μια πρώτη εκπαίδευση, που πριν δεν είχαν.

Ο Αναγνωστόπουλος ήταν ένας άνθρωπος με βαθιά καλλιέργεια και υψηλούς στόχους, με αυθορμητισμό και λεπτά αισθήματα και είχε ένα σπάνιο ταλέντο στην επιτυχή ανάληψη των υποθέσεων. Έφερεν εις αίσιον πέρας μεγάλα οικονομικά προγράμματα του Σχολείου, όπως άλλωστε έκανε και στο αξιόλογο εκπαιδευτικό του έργο. Ο θάνατός του είναι απώλεια για την κοινότητά μας και για τον κόσμο ολόκληρο.

BOSTON HERALD, ΚΥΡΙΑΚΗ, 8 ΙΟΥΛΙΟΥ 1906
(ένα πολύ μικρό απόσπασμα από το κύριο άρθρο)

Αυτοί που ζουν στο σκοτάδι στερήθηκαν ένα μεγάλο φως. Ας αναπαύεται εν ειρήνη η ψυχή τού Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου!

BOSTON SUNDAY GLOBE, 8 ΙΟΥΛΙΟΥ 1906

Ο καθηγητής Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος, διευθυντής τού Ινστιτούτου Πέρκινς για τους τυφλούς στη Νότια Βοστώνη, που πέθανε πρόσφατα στη Ρουμανία έχει αμέτρητους φίλους σ' αυτήν την πόλη, η οποία με θλίψη πληροφορήθηκε τον θάνατό του. Υπήρξε φίλος των τυφλών για πολλά χρόνια και οι προσπάθειές του να τους βοηθήσει βρήκαν μεγάλο αριθμό υποστηρικτών ανάμεσα στους πλούσιους και διακεκριμένους πολίτες της Βοστώνης. Όποιος γνωρίζει καλά το Ινστιτούτο Perkins, δεν μπορεί να σκεφθεί τον καθηγητή Αναγνωστόπουλο χωρίς να θυμηθεί την σύζυγό του, που πέθανε εκεί πριν από είκοσι χρόνια. Η κυρία Αναγνωστοπούλου ήταν κόρη τής Ιουλίας Γουόρντ Χάου. Το αγγελικό της πρόσωπο, με την ευχάριστη έκφραση, σου έδινε περισσότερη χαρά απ' ό,τι ένας όμορφος πίνακας ζωγραφικής. Ο καθηγητής Αναγνωστόπουλος, που ήταν βαθιά αφοσιωμένος στη σύζυγό του, βυθίστηκε στη θλίψη και, όταν μιλούσε γι' αυτήν στους φίλους του, ήταν σαν να μιλούσε για ένα γλυκό όνειρο που τελειώνει γρήγορα γι' αυτούς που τους αρέσει να το ακούν.

BOSTON JOURNAL, 10 ΙΟΥΛΙΟΥ 1906

Οι Έλληνες όλης της Νέας Αγγλίας, και ίσως μερικοί διάσπομοι Έλληνες από τη Νέα Υόρκη, θα συγκεντρωθούν σε μια μεγάλη επιμνημόσυνη τελετή για τον Μιχαήλ Αναγνωστόπουλο, διευθυντή τού Ινστιτούτου Πέρκινς για τους Τυφλούς στη Νότια Βοστώνη, την επομένη Κυριακή στις 10 η ώρα, στην ελληνική εκκλησία του Ευαγγελισμού.

Στην ελληνική κοινότητα της Νέας Αγγλίας τίποτε δεν προκάλεσε τόση λύπη, όπως ο θάνατος του Αναγνωστόπουλου, και σχεδόν σε κάθε πόλη κηρύχθηκε εθνικό πένθος. Επιπλέον, ο Αναγνωστόπουλος ήταν ένα από τα πιο διακεκριμένα στελέχη της ελληνικής εκκλησίας και συνεισέφερεν αφειδώς για τη στήριξή της όχι μόνο στη Βοστώνη, αλλά και σε άλλα μέρη, όπου η Ελληνική εκκλησία δεν είχε το κύρος που έχει εδώ.

Τα γεγονότα αυτά, όπως και η εκπαιδευτική του επάρκεια και η ρητορική του δεινότητα, είχαν ως αποτέλεσμα να πενθήσουν για τον θάνατό του όλοι οι Έλληνες της Αμερικής. Η πρόταση να διοργανωθεί εδώ η πρώτη μεγάλη επιμνημόσυνη τελετή έγινε από Έλληνες άλλων πόλεων και προσκλήθηκαν εκπρόσωποί τους απ' όλες τις Ανατολικές Πολιτείες και από τις πληροφορίες που έχουμε μέχρι τώρα, φαίνεται ότι θα υπάρξει γενική ανταπόκριση. Οι εργασίες θα γίνουν υπό την εποπτεία του αιδεσιμωτάτου Νέστορος Σουσιλίδη.

Προγραμματίζεται επίσης μία κοινωνική εκδήλωση για τον αείμνηστο καθηγητή, τίποτε όμως δεν έχει ακόμη αποφασιστεί. Είναι όμως βέβαιον ότι την όλη εποπτεία θα έχει η Σχολή Πέρκινς σε συνεργασία με τους Έλληνες της Βοστώνης.

BOSTON HERALD, 12 ΙΟΥΛΙΟΥ 1906 – ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ

Η μνήμη τού Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου διαιώνίζεται στις πολλές συγκεντρώσεις ανδρών και γυναικών που ήξεραν καλά την απόλυτη αφοσίωσή του προς την ανθρωπότητα, είναι όμως αμφίβολο αν υπήρξε ή αν θα υπάρξει μεγαλύτερη τιμή για την κοινωνική του προσφορά, από αυτήν των αρχείων του Ινστιτούτου Πέρκινς: «Βελτίωσε τις ιδέες του Χάου μ' έναν τρόπο που ήταν περισσότερο επιθυμητός παρά αναμενόμενος από οποιονδήποτε επιτυχημένο ή αφοσιωμένο άνθρωπο».

* * *

BOSTON HERALD, 13 ΙΟΥΛΙΟΥ 1906

Το διοικητικό συμβούλιο της «Ενώσεως Ελλήνων της Βοστώνης», μόλις επιβεβαιώθηκε η είδηση του θανάτου του Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου, προέδρου του και μεγάλου ευεργέτου της ελληνικής κοινότητας Βοστώνης, συνήλθεν εκτάκτως προκειμένου να διοργανώσει μία κατάλληλη εκδήλωση για τους Έλληνες της Βοστώνης και να εξάρει δεόντως τις λαμπρές υπηρεσίες του μεταστάντος.

Αφού ο Θεός με τη σοφία του θέλησε να πάρει κοντά του τον Μιχαήλ Αναγνωστόπουλο, εμείς, τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου της Ενώσεως Ελλήνων της Βοστώνης, εκφράζουμε τη βαθιά μας θλίψη για την απώλεια που γνώρισε η Ένωση και η ελληνική κοινότης της Βοστώνης. Για να τον τιμήσουμε και να διαιώνίσουμε τη μνήμη του, αποφασίζουμε:

α) Να τελεσθεί μνημόσυνο για την ανάπαυση της ψυχής τού μακαρίτη προέδρου μας στην ελληνική εκκλησία της Βοστώνης την Κυριακή 15 Ιουλίου 1906· το μνημόσυνο αυτό θα

τελείται κάθε χρόνο την ημέρα του θανάτου του.

β) Να τελεσθεί στη Βοστώνη επιμνημόσυνη εκδήλωση, στην οποία θα προσκληθούν οι φίλοι του προέδρου μας και μία επιτροπή απ' όλες τις ελληνικές κοινότητες της Νέας Αγγλίας.

γ) Η φωτογραφία του τιμημένου προέδρου μας να αναρτηθεί στην αίθουσα συσκέψεων του διοικητικού συμβουλίου της Ενώσεως Ελλήνων και στην αίθουσα του ελληνικού σχολείου της Βοστώνης.

δ) Ο αντιπρόεδρος και ο γραμματεός να εκφράσουν τα συλλυπητήρια της ελληνικής κοινότητας στην κυρία Ιουλία Γουόρντ Χάου και στους συγγενείς του προέδρου μας στην Ελλάδα.

ε) Αντίγραφον αυτών των αποφάσεων να δημοσιευθεί σε όλες τις ελληνικές εφημερίδες στις Ηνωμένες Πολιτείες και στις καθημερινές εφημερίδες της Βοστώνης.

BOSTON PILOT, 14 ΙΟΥΛΙΟΥ 1906

Ο Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος, ο Έλλην πατριώτης και φιλόανθρωπος, επικεφαλής τού Ινστιτούτου Πέρκινς για τους τυφλούς κατά τα τελευταία τριάντα χρόνια, πέθανε στις 29 Ιουνίου στο Τούρνο Σεβερίν της Ρουμανίας. Ο Αναγνωστόπουλος ήταν για περίπου σαράντα χρόνια κάτοικος της Βοστώνης και ήλθε στην Αμερική ως γραμματεός τού μακαρίτη Σάμιουελ Χάου, ιδρυτού τής προαναφερθείσης Σχολής. Το 1870 ενυμφεύθη την Ιουλία Ρωμάνα, μεγαλύτερη κόρη τού Χάου και της κυρίας Ιουλίας Γουόρντ Χάου. Έξι χρόνια αργότερα, με τον θάνατο του Χάου, ο Αναγνωστόπουλος έγινε διευθυντής τού

Ινστιτούτου. Θα τον θυμόμαστε πάντα για το έργο του, με το οποίο πρόσφερε τους θησαυρούς τού γραπτού λόγου στους τυφλούς.

Αν και ήταν ένας τέλειος Αμερικανός, ο Αναγνωστόπουλος ποτέ δεν έπαψε να ενδιαφέρεται για τη γη των προγόνων του. Στον εορτασμό της επετείου της ελληνικής ανεξαρτησίας που έγινε στην αίθουσα «Στάινερτ» την περασμένη άνοιξη, ήταν ο κύριος ομιλητής, αλλά και σε όλες τις εκδηλώσεις των Ελλήνων στην Αμερική είχε το γενικό πρόσταγμα. Εκτός από την ιδιότητά του ως προέδρου της «Εθνικής Ενώσεως Ελλήνων» στις Ηνωμένες Πολιτείες, ήταν επικεφαλής της τοπικής ελληνικής εκκλησίας και αυτός που πρόσφερε τα περισσότερα χρήματα για τη συγκέντρωση του ποσού που απαιτείται για την ανέγερση ενός περικαλλούς ναού.

Η κυρία Αναγνωστοπούλου πέθανε το 1886.

BOSTON BUDGET, 14 ΙΟΥΛΙΟΥ 1906

Ο φόρος τιμής που απέτισαν τα μέλη τού Ινστιτούτου Πέρκινς προς τον Μιχαήλ Αναγνωστόπουλο, διευθυντή του ινστιτούτου, ήταν πλήρης επαίνων για τις αξιόλογες υπηρεσίες του στην προσπάθεια για τη βελτίωση της εκπαίδευσέως των τυφλών και των κωφών τυφλών. Βελτίωσε και τελειοποίησε την διδασκαλία του πεθερού του Σάμιουελ Χάου, τον οποίο διαδέχτηκε, και όλα έγιναν τόσο αθόρυβα και απλά, που ο κόσμος δεν κατάλαβε τίποτε για τις εξελίξεις αυτές. Ο Χάου ήταν ο άνθρωπος που ενέπνεε τον Αναγνωστόπουλο και μπορεί να πει κανείς μετά βεβαιότητα ότι βελτίωσε τις οδηγίες του φιλανθρώπου και αφοσιωμένου διδασκάλου του. Για σα-

ράντα περίπου χρόνια ήταν συνδεδεμένος με το Ινστιτούτο Πέρκινς και είχε τη γενική εποπτεία του στα τρία τέταρτα αυτής της περιόδου. Εργάστηκε σοβαρά και ακούραστα για να κάνει αυτούς που είχε αναλάβει κάτι παραπάνω από ένα δυσβάστακτο βάρος της κοινωνίας και τους μεταμόρφωσε σε χρήσιμα άτομα με αυτοσεβασμό και αυτάρκεια.

Τα μέλη του Συμβουλίου της Σχολής λένε ότι η συνεργασία τους με τον Αναγνωστόπουλο ήταν πολύ πιο στενή από τις τυπικές εκείνες σχέσεις Διευθυντού και συμβουλίου και οδήγησε στη δημιουργία μιας φιλίας, στην οποία κυριαρχούσε η αφοσίωση όλων για την ευημερία των βασανισμένων.

Ο Αναγνωστόπουλος ήταν πολίτης των Η.Π.Α., όμως ποτέ δεν ελπισμόνησε την πατρίδα του την Ελλάδα και τους αγώνες της για την ελευθερία. Πράγματι, ο πατριωτισμός του κίνησε το ενδιαφέρον του Χάου, γνωστού για τις προσπάθειές του να συμβάλει στον αγώνα για την ελευθερία των Ελλήνων. **Και οι δύο θα μείνουν στην Ιστορία ως μεγάλοι ευεργέτες που δεν είχαν ιδιοτελή κίνητρα** στο έργο τους και φώτισαν τη ζωή πολλών ανθρώπων, που θα είχαν παραμείνει κυριολεκτικά και μεταφορικά στο σκοτάδι, χωρίς την φιλανθρωπία των δύο αυτών ανδρών.

Έτσι κέρδισαν μία πολύ τιμητική θέση μέσα στην καρδιά των ανθρώπων.

Τα μέλη εκφράζουν την ολόθερμη συμπαράστασή τους προς την οικογένεια του Χάου, με την οποία ο Αναγνωστόπουλος ήταν στενά συνδεδεμένος, προς τους συγγενείς του στην Ευρώπη, στους φίλους του αλλά και στους απανταχού φίλους του πολιτισμού και της παιδείας και ζητούν την συνεργασία τους «για τη διοργάνωση μιας μεγάλης τιμητικής εκδηλώσεως για τη ζωή και την λαμπρή καριέρα του Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου, του αληθινού εραστή των υψηλών στόχων και

του ευεργέτου της μεγάλης τάξεως των συμπατριωτών μας, που τώρα θρηνούν μαζί μας την αποχώρησή του από την σκηνή της πολυπλεύρου δράσεώς του». Αναμφιβόλως, αυτή η εκδήλωση για την αναγνώριση των υπηρεσιών τού Αναγνωστόπουλου θα είναι επιτυχής. Όλοι οι αξιόλογοι άνθρωποι θα θελήσουν να τιμήσουν τη μνήμη ενός ανδρός, που εργάστηκε για τους συνανθρώπους του με ανιδιοτέλεια, σεμνότητα και αφοσίωση.

* * *

LOWELL EVENING CITIZEN, 16 ΙΟΥΛΙΟΥ 1906.

Ετελέσθη χθες στην ελληνική εκκλησία μνημόσυνο για τον Μιχαήλ Αναγνωστόπουλο, πρόεδρο της Ενώσεως Ελλήνων της Αμερικής, που πέθανε πρόσφατα στη Ρουμανία.

Η τελετή αυτή έγινε υπό την αιγίδα της τοπικής ελληνικής κοινότητας. Μίλησαν οι γνωστοί ελληνοαμερικανοί Γεώργιος Γκουζούλης και ο κ. Βραχνός.

Την ιεροπραξία ετέλεσεν ο αιδεσιμώτατος Αμβρόσιος Παρασχάκης. Σε μας τους Αμερικανούς όλα αυτά φάνηκαν παράξενα, ήταν όμως σύμφωνα με την ορθόδοξη ελληνική παράδοση. Ο ιερέυς στάθηκε στο κέντρο της εκκλησίας και όλοι οι πιστοί με ένα αναμμένο κερί στο χέρι σχημάτισαν έναν κύκλο γύρω του. Πάνω σ' ένα τραπέζι στα δεξιά του υπήρχαν δύο πιάτα με σιτάρι και στην κορυφή ένα στεφάνι με λουλούδια. Η χορωδία ήταν μπροστά από το πλήθος σε μία γωνία της εκκλησίας και έψαλλε κατ' αντιφωνίαν προς τον ιερέα.⁵⁶

56. Ο αμερικανός συντάκτης του άρθρου αναφέρεται περιγραφικώς στην αντιφωνική ψαλμωδία ή αντίφωνα. Στην Ορθόδοξη Λατρεία, αντίφωνα λέγονται οι μελωδικώς απαγγελόμενοι ψαλμοί (τας πρεσβείαις της Θεοτόκου, Σώσον ημάς, Υιέ Θεού κ.λπ.) καθώς και το εφύμνιον που τους συνοδεύει (Αλληλούια, ότι εις τον αιώνα το έλεος αυτού, τον Κύριον υμνείτε και

Με την λήξη της τελετής το σιτάρι μοιράστηκε στους πιστούς ως ένδειξις τιμής προς την μνήμην του κεκοιμημένου. Τα στεφάνια της τελετής θα αποσταλούν στην κ. Ιουλία Γουόρντ Χάου.

BOSTON EVENING TRANSCRIPT, 16 ΙΟΥΛΙΟΥ 1906

ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΑ

Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος

Στη μικρή ελληνική εκκλησία, που βρίσκεται στη διασταύρωση των οδών Νήλαντ και Τάυλερ, ετελέσθη χθες το πρωί επιμνημόσυνη δέηση για τον Μ. Αναγνωστόπουλο, που πέθανε στη Ρουμανία πριν από 15 ημέρες. Λόγω του πένθους η ατμόσφαιρα ήταν βαριά. Μπροστά από το ιερό υπήρχαν πολλά λουλούδια από διάφορες ελληνικές κοινότητες.

Η τελετή έγινε υπό την αιγίδα της Ενώσεως Ελλήνων, πρόεδρος της οποίας ήταν ο Αναγνωστόπουλος. Οι εκκλησιαζόμενοι ήταν κυρίως Έλληνες της Βοστώνης. Παρευρέθησαν άνθρωποι αξιόλογοι, όπως ο αιδεσιμώτατος Βασίλειος Λαμπρίδης, της ελληνικής εκκλησίας του Λύν, ο Φράνσις Μαγκίρ, αναπληρωτής Πρόξενος της Ελλάδος στη Βοστώνη και ο πρώην πρόξενος Ιωάννης Ροδοκανάκης. Η επιμνημόσυνη

υπερυψούτε εις πάντας τους αιώνας, κ.ά.). Κατά την αντιφωνική αυτή ψαλμωδία, ο διάκονος έψαλλε τους στίχους και ο λαός επανελάμβανε σε κάθε στίχο το εφύμνιον, το οποίον αργότερα αντικαταστάθηκε από το τροπάριον. Άλλο είδος αντιφωνικής ψαλμωδίας είναι η διαδοχική ψαλμωδία των στίχων ή των τροπαρίων από δύο χορούς. Η αντιφωνία χαρακτηρίζει όλη την ορθόδοξη λατρεία και αποδεικνύει ότι τα λεγόμενα και τα τελούμενα οι πιστοί δεν τα δέχονται παθητικώς, αλλ' ανταποκρίνονται σ' αυτά και τα αποδέχονται συνειδητώς ως «κοινές και σύμφωνες προσευχές» (ευχή γ' αντιφώνου).

δέηση έγινε εναλλάξ με απαγγελία και ψαλμωδία από τον ιερέα της εκκλησίας αιδεσιμώτατο Νέστορα Σουσιλίδη, ο οποίος στο τέλος σκιαγράφησε έξοχα τον αείμνηστο Διευθυντή τής Σχολής Πέρκινς.

Ο ομιλητής χαρακτήρισε τον Αναγνωστόπουλο ως «εκλεκτόν τέκνον του Γένους», όπως δηλαδή είχε χαρακτηρίσει και ο Πατριάρχης Κων/λεως όλους εκείνους που είχαν τιμήσει το ελληνικό όνομα. Η μνήμη του Αναγνωστόπουλου, είπε, θα τιμάται πάντοτε δεόντως τόσο στην Ελλάδα, όσο και στο εξωτερικό. Και συνέχισε: «Δεν είναι μόνον ο Ελληνισμός που θρηνεί για τον θάνατό του· η ίδια θλίψη είναι διάχυτη κι εδώ στη Βοστώνη, γιατί έχουν συνειδητοποιήσει και άλλοι, εκτός από τους Έλληνες, πως ο άνθρωπος που έδωσε μάτια στους τυφλούς έφυγε από κοντά τους για πάντα. Πράγματι, είναι δύσκολο να βρει κανείς στον κόσμο ανθρώπους σαν τον Αναγνωστόπουλο με τέτοια αξία, με τόσες ικανότητες και με τόση δύναμη αυτοθυσίας. Την πραγματική ισχύ ενός έθνους την δημιουργούν οι άνθρωποι εκείνοι, οι οποίοι, όπως κι αυτός, απαρνούνται τις ανέσεις και τις πολυτέλειες της ζωής για να προσφέρουν στον βωμό της ευποιίας. Ο φίλος μας όχι μόνον πρόσφερε ανεκτίμητη βοήθεια στους τυφλούς, αλλά ήταν τρυφερός και συμπονετικός απέναντι σε κάθε ανθρώπινη δυστυχία και συμφορά.

Μπορεί να μην είχε πολύ στενές επαφές με τους συμπατριώτες του στη Βοστώνη, όμως αυτοί τον τίμησαν με αισθήματα σεβασμού και λατρείας. Στην Αμερική διαφοροποιήθηκε από τους συμπατριώτες του που άφησε πίσω του στην Ήπειρο και οι οποίοι στην πλειονότητά τους είναι αγρότες και κτηνοτρόφοι. Ποτέ όμως δεν απώλεσε το αίσθημα της ελληνικής του ταυτότητας **και πάντοτε ήταν ο Έλλην των Ελλήνων.**

Αλλά και αν ακόμη δεν είχε φύγει από το Πάπιγκο, ο Ανα-

γνωστόπουλος θα παρέμενε κατά βάθος ο ίδιος, όπως ήταν και εδώ στην Αμερική για σαράντα ολόκληρα χρόνια.

Κρατώντας ψηλά το λάβαρο της αρετής και συνεχίζοντας την αγαθοεργό δράση του, **έγινε σεβαστός στους Αμερικανούς όσο κανείς άλλος Έλληνας**. Ιδιαίτέρως οι Έλληνες της Βοστώνης εθαύμαζαν την ενεργητικότητα και τον χαρακτήρα του, ανεγνώριζαν τις ικανότητές του και θα διατηρούν πάντοτε τη μνήμη του.

BOSTON GLOBE, 16 ΙΟΥΛΙΟΥ 1906

Η μικρή ελληνική εκκλησία στις οδούς Νήλαντ και Τάυλερ ήταν γεμάτη χθες το πρωί κατά την επιμνημόσυνη δέηση για τον Μιχαήλ Αναγνωστόπουλο, η μεγάλη προσφορά τού οποίου έκανε τους συμπατριώτες του να συγκεντρωθούν σ' αυτόν τον τόπο λατρείας. Ο ναός ήταν πένθιμα στολισμένος τόσο στο εσωτερικό του, όσο και στην είσοδό του και μπροστά από το ιερό ήταν τοποθετημένα πολλά στεφάνια από ελληνικές κοινότητες.

Μαζί με το συνηθισμένο εκκλησίασμα, παρευρίσκοντο και αντιπροσωπείες από τις ελληνικές κοινότητες αλλά και αρκετοί φίλοι του Αναγνωστόπουλου.

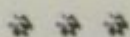
Η τελετή ήταν απλή, θρησκευτικοί δηλαδή ύμνοι και μια συγκινητική ομιλία από τον αιδεσιμώτατο Νέστορα Σουσιδίδη που έκανε πολλούς από το εκκλησίασμα να δακρύνουν. Ο ιερέας δάκρυσε στο τέλος της ομιλίας και ήταν τόσο συγκινημένος, που αναγκάστηκε να κοιτάξει για μια στιγμή το βιβλίο του πριν δώσει την ευλογία του.

Ο ομιλητής τόνισε την μεγάλη φιλανθρωπική δραστηριότητα του Αναγνωστόπουλου, την βαθιά αγάπη του για την Ελλάδα και τους Έλληνες που αγωνίζονταν για την ανεξαρτη-

σία τους στη Μακεδονία, στη Ρουμανία και σε άλλα μέρη, το βαθύ προσωπικό ενδιαφέρον που είχε για τους συμπατριώτες του στις Ηνωμένες Πολιτείες και τέλος την βαθιά φιλία που υπήρχε μεταξύ του ομιλητού και του Αναγνωστόπουλου και τη συνεισφορά του τελευταίου στην προσπάθεια διατηρήσεως του ελληνικού πνεύματος ανάμεσα στους εδώ συμπατριώτες του.

Για μας ήταν σημαντική και παράδοξη αυτή η εμπειρία, καθώς μπαίναμε σ' αυτήν τη μικρή και παλαιά εκκλησία, με καθίσματα που είχαν ψηλές πλάτες, με τοίχους γυμνούς και αστόλιστους και με λίγα αποσπάσματα από την Αγία Γραφή, σε παλαιά γοτθική γραφή, στις δύο πλευρές του ιερού, που φαίνεται ότι είχαν χαραχθεί εκεί από άλλη φυλή και από άλλο δόγμα· να βλέπουμε τον Έλληνα ιερέα με μαύρα γένια, μακρύ ράσο και βαριά χρυσά άμφια, να δίνει στους συμπατριώτες του στα ελληνικά την ευλογία ενός ανθρώπου που ήταν σπουδαίος Αμερικανός, αλλά δεν είχε ξεχάσει ποτέ την Ελλάδα και του οποίου ο πατριωτισμός ποτέ δεν κλονίστηκε.

Οι Έλληνες της Βοστώνης προτείνουν να γίνονται επιμνημόσυνες τελετές για τον Μιχαήλ Αναγνωστόπουλο κάθε χρόνο.

BOSTON HERALD, 16 ΙΟΥΛΙΟΥ 1906

Άσπρα και κόκκινα τριαντάφυλλα μαζί με κρίνους στόλιζαν χθες το πρωί τη φωτογραφία τού Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου, που ήταν φωτισμένη με κεριά, μπροστά στο ιερό της ελληνικής εκκλησίας στη γωνία των οδών Νήλαντ και Τάυλερ. Η τελετή, που διοργανώθηκε από την ελληνική κοινότητα της Βοστώνης προς τιμήν τού εκλεκτού μέλους της, διήρκεσε δύο

ώρες και στο μεγαλύτερο μέρος της ακούστηκαν δοξολογίες στη γλώσσα που τόσο αγαπούσε. Το εσωτερικό της εκκλησίας ήταν στολισμένο πένθιμα, όπως ταίριαζε στην περίπτωση. Τα πένθιμα σύμβολα σχεδόν καλύφθηκαν από τα πολλά λουλούδια όπως και τα στεφάνια που κατατέθηκαν από την Ελληνική Κοινότητα, της οποίας ο εκλιπών ήταν πρόεδρος, από την Οργάνωση «Άγιος Πέτρος», από την Ένωση Ελληνίδων Γυναικών και από την Ένωση «Βασάρα».

Οι πιστοί ήταν κυρίως Έλληνες της Βοστώνης. Ανάμεσα στους παρευρισκομένους ήταν ο αιδεσιμώτατος Βασίλειος Λαμπρίδης, ιερέυς της ελληνικής εκκλησίας του Λύν, ο Φράνσις Μαγκίρ, αναπληρωτής πρόξενος της Ελλάδος στη Βοστώνη και ο πρώην Πρόξενος Ιωάννης Ροδοκανάκης.

Η κατ' αντιφωνίαν τελετή έγινε από τον ιερέα της εκκλησίας Νέστορα Σουσιλίδη, ο οποίος στο τέλος σκιαγράφησε πολύ ωραία τον μακαρίτη διευθυντή τού Ινστιτούτου Πέρκινς.

THE SPRINGFIELD DAILY REPUBLICAN, 25 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1906.

Οι λεπτομέρειες που ήρθαν στο φως για τη μοιραία ασθένεια και τον θάνατο του Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου κάνουν πιο μεγάλη τη θλίψη για την απώλειά του. Ήταν σε καλή κατάσταση, όταν έφυγε από την Αδριανούπολη στις 12 Ιουνίου, όπου και έγινε δεκτός με τιμές από τους εκεί Έλληνες, οι οποίοι επέμεναν να βγάλει λόγο για τα εθνικά θέματα. Μίλησε για μία ώρα, αλλά η μυστική αστυνομία τον παρακολουθούσε συνεχώς σε όλο του το ταξίδι μέχρι το Τούρνο Σεβερίν. Ίσως είχε κουραστεί από το ταξίδι και από τη συγκίνηση που ένιωθε· όμως συνέχισε για να επισκεφθεί τα ξαδέλφια του στο Βου-

κουρέστι κι από εκεί πήγε προς τα δυτικά για το Τούρνο Σεβερίν, όπου ήταν άρρωστος ο ηλικιωμένος θείος του Κων. Παναγιωτέσκος. Έφθασε εκεί στις 17 Ιουνίου με πολλούς πόνοους. Την άλλη μέρα το χρόνιο πρόβλημα που είχε στα νεφρά υποτροπίασε. Οι χειρουργοί που συμβουλευτήκε πρότειναν εγχείρηση, όμως ακόμη και τότε ήταν ήδη πολύ αργά. Όταν τελικά έγινε η επέμβαση με μεγάλη καθυστέρηση, στις 27 Ιουνίου ο οργανισμός του ήταν πολύ εξασθενημένος για να μπορέσει να αναρρώσει από την σκληρή δοκιμασία και πέθανε τα χαράματα της 29ης Ιουνίου. Ακόμη και χωρίς εγχείρηση, η ασθένειά του (πέτρα στον αριστερό νεφρό) σύντομα θα αποδεικνύονταν μοιραία. Λόγω της συγκινήσεως των Ελλήνων στη Ρουμανία, η κηδεία έγινε βιαστικά, χωρίς τα επικήδεια έθιμα της ελληνικής εκκλησίας. Η σορός του είχε τοποθετηθεί σε ένα ερμητικά κλεισμένο μεταλλικό φέρετρο για να μεταφερθεί στο Πάπιγκο, όπου έχει ιδρύσει σχολεία και όπου θα γινόταν η ταφή του.

Μέχρι και τις τελευταίες δεκαπέντε ημέρες, αφού είχε αναρρώσει από ένα κρυολόγημα και αφού συνήλθε από την κόπωση του ταξιδιού, η υγεία και το πνεύμα του ήταν ασυνήθιστα καλά. Έφθασε στην Αθήνα στις 12 Απριλίου και ήταν ενθουσιασμένος μ' αυτά που είδε. Στο τελευταίο του γράμμα από την Αθήνα αναφέρει τα εξής:

«Η πρώτη μου έκπληξις ήταν η ταχεία ανάπτυξις των Αθηνών και το κάλλος της αρχιτεκτονικής της. Είναι ασφαλώς η πιο καθαρή και η πιο ελκυστική πόλις του κόσμου. Περίπου 150 μέτρα από το ξενοδοχείο που μένω, υπάρχουν τρία ωραιότατα κτήρια. Στο κέντρο βρίσκεται το πανεπιστήμιο Αθηνών, στα δεξιά του το κόσμημα των συγχρόνων κτηρίων, η Ακαδημία και αριστερά η νέα εθνική βιβλιοθήκη, ίσης αρχιτεκτονικής αξίας με τα προηγούμενα κτήρια. Κάθε μέρα, όταν περνάω

μπροστά απ' αυτό το θαυμάσιο κτηριακό συγκρότημα, βγάζω το καπέλο μου, εκφράζοντας έτσι την ευγνωμοσύνη και τον θαυμασμό μου».

Έπειτα περιγράφει την εορτή τού Πάσχα, όπως την έζησε από κοντά, και πιο κάτω γράφει ότι ανέμενε να γίνει δεκτός από την βασιλική οικογένεια της Αγγλίας, που βρίσκονταν στην Αθήνα για επίσημη επίσκεψη. Εκείνη την περίοδο τα προβλήματα στη Μακεδονία είχαν κάπως εξομαλυνθεί, όμως από τότε έχουν και πάλι οξυνθεί. Η σημερινή κατάσταση είναι από τις χειρότερες που έχουν ποτέ αναφερθεί και ελπίζεται ότι οι δυτικές δυνάμεις θα επέμβουν πιο αποτελεσματικά για να εμποδίσουν τις δολοφονίες και τις άλλες βιαιότητες.

KINDERGARTEN MAGAZINE AND
PEDAGOGICAL DIGEST
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1906

Ο Δρ. Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος, άξιος διάδοχος του πεθερού του Χάου, πέθανε το καλοκαίρι που μας πέρασε, ύστερα από πολλά χρόνια εποικοδομητικής εργασίας στο Ινστιτούτο Πέρκινς για τους Τυφλούς, στο οποίο ήταν διευθυντής.

Ο Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος γεννήθηκε στα βουνά της Ηπείρου, στην Ελλάδα. Μορφώθηκε στο χωριό του και στο Γυμνάσιο των Ιωαννίνων και το 1854 μπήκε στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Ήθελε ριζικές αλλαγές στην πολιτική και με το λαμπρό πνεύμα του και την ευρεία μόρφωσή του αγωνίστηκε για να υπηρετήσει την πατρίδα του μέσα από τη δημοσιογραφία. Το 1867, όταν ο Χάου επισκέφθηκε πάλι την Ελλάδα, συνάντησε τον νεαρό άντρα και εντυπωσιάστηκε από το πνεύμα του και την όρεξή του για σκληρή εργασία, θεωρητική και

πρακτική, και τον προσκάλεσε στην Αμερική, όπου του έδωσε μία θέση στο Ινστιτούτο Πέρκινς για τα τυφλά παιδιά τής Νέας Αγγλίας. Το 1870 ενυμφεύθη την κόρη τού Χάου Ιουλία Ρωμάννα.

Χάρη στις σπάνιες διοικητικές ικανότητες του Αναγνωστόπουλου, το ινστιτούτο γνώρισε ραγδαία ανάπτυξη και απέκτησε μεγάλη περιουσία και άφθονους οικονομικούς πόρους. Με δικές του προσπάθειες ιδρύθηκαν τμήματα για μικρότερα παιδιά, μεταξύ των οποίων και το νηπιαγωγείο. Το έργο του για τους τυφλούς ήταν πολύπλευρο και συμπεριελάμβανε την εκτύπωση βιβλίων και τον εφοδιασμό τών δημοσίων βιβλιοθηκών με βιβλία για τους δασκάλους των τυφλών, καθώς και με έργα μουσικής λογοτεχνίας.

Η προσπάθεια του Χάου για την εκπαίδευση της Λάουρας Μπρίτζμαν συνεχίστηκε με την εξ ίσου επιτυχή εκπαίδευση της Έλεν Κέλερ και της Ελίζαμπεθ Ρόμπιν.

Πάντα πιστός στη χώρα που γεννήθηκε, ο Δρ. Αναγνωστόπουλος ίδρυσε το Πρότυπον Γυμνάσιον Ιωαννίνων, που θα διευκολύνει σημαντικά τους μαθητές εκείνους που αγωνίζονται σκληρά για τη μόρφωσή τους.

POSSE GYMNASIUM JOURNAL

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1906

ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΑ

ΜΙΧΑΗΛ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

Ήπειρος, Ελλάς, 7 Νοεμβρίου 1837

Turno Sererin, Ρουμανία, 29 Ιουνίου 1906

Άνθρωπος βαθυστόχαστος, σύμβουλος σοφός, θεόπνευστος διδάσκαλος του Αγαθού, μεγάλθυμος εραστής τής

ανθρωπό-τητος και ένας άξιος και διορατικός οδηγός των τυφλών στην πορεία τους προς τα υψηλά και τα μεγάλα.

Το τμήμα Φυσικής Αγωγής της Σχολής Πέρκινς αποτίνει τον δικό του φόρο τιμής και ευγνωμοσύνης στη μνήμη του Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου, του σοφού και ευγενούς πρωτοπόρου της εκπαιδευσεως και των χρηστών ηθών.

Για το γυμναστήριο που είχε ιδρύσει στο Ινστιτούτο Perkins και στη Σχολή Τυφλών της Μασαχουσέτης στη Νότια Βοστώνη το 1880, ο Αναγνωστόπουλος είχε πει τα εξής: «Θα διοργανώνουμε τις καλύτερες γυμναστικές επιδείξεις στις ΗΠΑ, όμως το καλύτερο σύστημα Φυσικής Αγωγής δεν το έχουμε εμείς. Η χώρα που δίνει την πρέπουσα σημασία στην ψυχολογική διάσταση της γυμναστικής και στη σωστή άσκηση του σώματος είναι η Σουηδία».

Σήμερα το μάθημα της γυμναστικής για τα τυφλά αγόρια ακολουθεί το πρότυπο της Χριστιανικής Ενώσεως Νέων της Βοστώνης, και για τα κορίτσια, το πρότυπο του κολεγίου Mount Holyoke (τότε ήταν ιεροδιδασκαλείο), με την υποστήριξη και την προσωπική συμμετοχή της δ. Άλλεν, η οποία θεωρείται πρωτοπόρος στην προσπάθεια για την καθιέρωση του θεσμού της γυμναστικής γυναικών στη Βοστώνη. Η βοήθειά της ήταν πολύτιμη και χάρη σ' αυτήν τα τυφλά κορίτσια απέκτησαν περισσότερη ελευθερία στις κινήσεις τους και περιόρισαν σημαντικά πολλές περίεργες κινήσεις που κάνουν τα τυφλά παιδιά, όπως λ.χ. η κίνηση του σώματος προς τα μπρος και προς τα πίσω, η κίνηση της κεφαλής πότε προς τη μία και πότε προς την άλλη πλευρά κ.λπ. Όμως ήταν δύσκολο, και σε μερικές περιπτώσεις αδύνατον, να εξαφανιστούν εντελώς αυτές οι κινήσεις, αφού πλέον είχαν γίνει συνήθεια δώδεκα ή και δεκαπέντε χρόνων. Ο Αναγνωστόπουλος ερμή-

νευσε αυτές τις κινήσεις ως το φυσικό αποτέλεσμα της περιορισμένης κινήσεως των τυφλών παιδιών και θέλησε να θεμελιώσει ένα περιβάλλον που θα έδινε σ' αυτήν την λανθάνουσα ενεργητικότητα μία διέξοδο σωστή μέσω της γυμναστικής.

Το Νηπιαγωγείο για τους Τυφλούς στο Τζαμέικα Πλαίν μας δείχνει καθαρά τον τρόπο με τον οποίο αντιμετώπισε ο Αναγνωστόπουλος το πρόβλημα αυτό. Το νηπιαγωγείο αρχικά είχε μόνον δέκα τυφλά παιδιά κατά το 1887. Σήμερα όμως το πεντάχρονο τυφλό παιδί παίζει και χαίρεται σαν πουλί, θερίζει μαζί με τους αγρότες και βοηθά τους συμμαθητές του με λεπτότητα και ευγένεια. Έτσι η ενεργητικότητά του χρησιμοποιείται για την ανάπτυξη του μυαλού του αλλά και για την καλλιέργεια των συναισθημάτων του, ενώ παράλληλα το μικρό αυτό πλάσμα αναπτύσσεται σε αρμονία με τους νόμους της φύσεως.

Αργότερα, όταν η σουηδική γυμναστική άρχισε να εφαρμόζεται στη Βοστώνη από τον Μπάρον Πόσς, ο Αναγνωστόπουλος την δέχθηκε με ενθουσιασμό, αφού όμως προηγουμένως είχε παρακολουθήσει και δεόντως εκτιμήσει το βελτιωμένο αυτό σύστημα του Πόσς.

Το 1892 ο Αναγνωστόπουλος έκανε επέκταση του γυμναστηρίου στο Ινστιτούτο Πέρκινς, το εξόπλισε με τα κατάλληλα όργανα που αγόρασε από τη Σουηδία και τέλος θεμελίωσε και ολοκλήρωσε την κατασκευή ενός γυμναστηρίου στο Τζαμέικα Πλαίν για τα νήπια.

Πριν από δύο χρόνια, εισήγαγε στο πρόγραμμα του σχολείου την χειροτεχνική εκπαίδευση και το δημιουργικό παιχνίδι, ώστε στα πλαίσια της ειδικής αγωγής να μπορέσουν τα παιδιά να αξιοποιήσουν τις δυνατότητές τους. Με ασκήσεις στο νηπιαγωγείο, με παιχνίδια και με κατάλληλη γυμναστική για τα τυφλά νήπια, με κατάλληλες ασκήσεις και με το δημι-

ουργικό παιχνίδι στο Λύκειο και τέλος με ένα προηγμένο σύστημα χειροτεχνικής εκπαίδευσέως, δεν καταπνίγεται πλέον η ενεργητικότητα των τυφλών παιδιών, αλλά βρίσκει δημιουργική διέξοδο και οι ιδιαιτερότητες που αρχικά ήταν συνυφασμένες με την τύφλωση, έχουν πια εξαφανιστεί. Περαιτέρω, ο τυφλός μαθητής με κατάλληλη άσκηση, γυμναστική και ειδική αγωγή κερδίζει τα ίδια μορφωτικά αγαθά με τον φυσιολογικό μαθητή, δηλαδή υγεία, ταχεία αντίληψη⁵⁷ και συντονισμό μυαλού και σώματος. Ενώ αρχικά η πλειονότητα των τυφλών μαθητών δεν μπορούσε να παρακολουθήσει παρά μόνον τα μαθήματα του Δημοτικού και μόνον οι εξαιρετοι μαθητές μπορούσαν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις του Γυμνασίου, τώρα το ινστιτούτο έχει ένα πλήρες πρόγραμμα ειδικής αγωγής για όλους τους μαθητές τόσο στο Δημοτικό, όσο και στο Γυμνάσιο και οι πιο καλοί πηγαίνουν σε κανονικά σχολεία ή κολέγια μαζί με τους υγιείς μαθητές.

Αυτό είναι το ανεκτίμητο έργο στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής που επετέλεσεν ο πολύδακρυς Αναγνωστόπουλος για τους τυφλούς μαθητές της Νέας Αγγλίας. Αντιμετωπίζοντας κάθε φάση της εκπαίδευσέως, πίστευε ακραδάντως ότι το τυφλό παιδί έχει τις ίδιες δυνατότητες αναπτύξεως με το φυσιο-

57. Οι εκ γενετής τυφλοί σχηματίζουν την αντίληψη της επιφανείας (μήκος, πλάτος, απόσταση) μόνον με τα λεγόμενα απτικά και κινητικά αισθήματα και τις αντίστοιχες παραστάσεις. Όσοι τυφλοί, ύστερα από επιτυχή εγχείρηση, ανέβλεψαν, εδυσκολεύοντο στην αρχή να αντιληφθούν την απόσταση και το βάθος των αντικειμένων που τώρα έβλεπαν για πρώτη φορά. Βαθμηδόν όμως οι οπτικές και οι κινητικές τους εμπειρίες συνείρονται και η έμφυτη κριτική ενέργεια της συνειδήσεως συγκροτεί λογικώς τις εντυπώσεις τους κατά τέτοιον τρόπον, ώστε αρχίζουν πλέον να βλέπουν τα αντικείμενα με τρεις διαστάσεις, δηλ. να αποκτούν την οπτική αντίληψη του τρισδιάστατου χώρου. Όσο ήταν τυφλοί, είχαν την αντίληψη του βάθους και της επιφανείας μόνον με την αφή και τη μυϊκή αίσθηση.

λογικό παιδί. Και επειδή από το τυφλό παιδί λείπει μία αίσθηση που διευκολύνει πολύ την εξέλιξη, ο Αναγνωστόπουλος τού πρόσφερε τις καλύτερες εκπαιδευτικές ευκαιρίες. Η εκπαίδευση του τυφλού παιδιού δεν διαφέρει σε μεθόδους από αυτήν του φυσιολογικού παιδιού, χρειάζεται όμως πολλή φροντίδα για να εφαρμοστούν επιτυχώς οι μέθοδοι που οδηγούν στα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα.

Ο Αναγνωστόπουλος είχε σε υψηλή εκτίμηση την γυμναστική και ο ίδιος αποτελούσε ένα λαμπρό πρότυπο που υπαγορεύεται από το γνωστό ρητό «νους υγιής εν σώματι υγιεί»⁵⁸. Ψηλός, με καλές αναλογίες και σβέλτος στο σώμα, όσο και στο μυαλό, ήταν ένας αξιόλογος άνθρωπος και η παρουσία του ενέπνεε πάντοτε εμπιστοσύνη και σεβασμό. Πέθανε στο εξωτερικό, καθώς πήγαινε να επισκεφθεί το πατρικό του σπίτι στην Ελλάδα, να παρακολουθήσει τους Ολυμπιακούς Αγώνες και να παρευρεθεί στα εγκαίνια του μεγάλου σταδίου στην Αθήνα.⁵⁹

ΤΖ.ΜΠ.

58. Το απόφθεγμα «Νους υγιής εν σώματι υγιεί» αποτελεί μετάφραση ενός λατινικού στίχου από τις «Σάτιρες» του κορυφαίου Ρωμαίου σατιρικού ποιητού Γιουβενάλη (Decimus Iunius Iuvenalis· περίπου 60-130 μ.Χ.) [Mens sana in corpore sano. Ιουβενάλης, Sat. 10.356]. Υπενθυμίζουμε για τους Έλληνες η γυμναστική αποτελούσε τη βάση της αγωγής των νέων και συνέβαλλε τα μέγιστα στη διαμόρφωση του καλού κάγαθού πολίτη. Κατά τον Πλάτωνα «Ψυχή και σώμα χωρίς γυμναστικής και της άλλης παιδείας ουκ άν ποτέ γένοιτο άξια λόγου». Πλάτ. Νόμοι 743d.

59. Σχήμα πρωθύστερον, διότι τα εγκαίνια του Σταδίου προηγήθησαν της διεξαγωγής των Ολυμπιακών Αγώνων. Το καλλιμάρμαρον Παναθηναϊκόν Στάδιον προήλθεν από την αναμάρμωση παλαιότερου σταδίου, που είχε κατασκευάσει ο Ηρώδης ο Αττικός στη θέση προϋπάρχοντος αρχαίου σταδίου. Η χορηγία των 920.000 χρυσών λιρών έγινε από τον Ηπειρώτη εθνικό ευεργέτη Γεώργιο Αβέρωφ.

AMERICAN ANNALS OF THE DEAF, ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1906

Η Σχολή Πέρκινς

Ο Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος, συνδεδεμένος για περίπου σαράντα χρόνια με το Ινστιτούτο Perkins για τους τυφλούς και διευθυντής του για περισσότερα από τριάντα χρόνια, πέθανε στο Τούρνο Σεβερίν της Ρουμανίας στις 29 Ιουνίου 1906 σε ηλικία εξήντα εννέα ετών. Ο Αναγνωστόπουλος ήταν γεννημένος στην Ήπειρο της Ελλάδος. Το επίθετό του ήταν Αναγνωστόπουλος, αλλά το μίκρυνε σε Ανάγνος.⁶⁰ Φοίτησε στο Γυμνάσιο των Ιωαννίνων, στο οποίο αργότερα έκανε δωρεά, και συνέχισε τις σπουδές του στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Είχε ενεργό συμμετοχή στην επανάσταση του 1862. Το 1867 επείσθη από τον Σάμιουελ Χάου να έρθει στην Αμερική και κατέλαβε μια θέση στο Ινστιτούτο. Το 1870 ενυμφεύθη την κόρη του Χάου Ιουλία Ρωμάννα και έγινε ο κύριος βοηθός τού πεθερού του. Όταν ο Χάου πέθανε το 1876, ο Αναγνωστόπουλος τον διαδέχτηκε στη διεύθυνση του Ινστιτούτου. Όχι μόνον διετήρησε το υψηλό επίπεδο εκπαιδεύσεως που παρείχε ο Χάου στους τυφλούς και στους κωφούς-τυφλούς αλλά και το βελτίωσε τόσο πολύ, ώστε να θεωρείται πλέον η Σχολή Πέρκινς ως το μοναδικό ίδρυμα του κόσμου για την σωστή εκπαίδευση των τυφλών και των κωφών-τυφλών. Ήταν συνεργάτης της εφημερίδας μας και έλαβε μέρος στη συνέλευση του «Συμβουλίου των Αμερικανών Διδασκάλων των κωφών» στο Μπάφαλο το 1901. Δεν μπορεί να δοθεί σωστότερος χαρα-

60. Ο Χάου ήταν αυτός που συντόμευσε το επώνυμο του Αναγνωστόπουλου σε Anagnos (Ανάγνος) «αποκόψας τρεις όλας συλλαβές από του εξασυλλάβου επιθέτου του... έκτοτε καλείται όχι Αναγνωστόπουλος, αλλ' Ανάγνος». (Φ. Παρασκευαΐδου, Σάμιουελ Χάου - Μιχαήλ Ανάγνος, Αθήναι 1892, σ. 14).

κτηρισμός για τον Αναγνωστόπουλο από αυτόν που εδόθη από το ίδιο το Ινστιτούτο Πέρκινς: «άνθρωπος βαθυστόχαστος, σύμβουλος σοφός, θεόπνευστος διδάσκαλος του Αγαθού, μεγάλθυμος εραστής της ανθρωπότητας και ένας άξιος και διορατικός οδηγός των τυφλών στην πορεία τους προς τα υψηλά και τα μεγάλα».

THE WEST VIRGINIA TABLET, ROMNEY,
WEST VIRGINIA,
13 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1906.

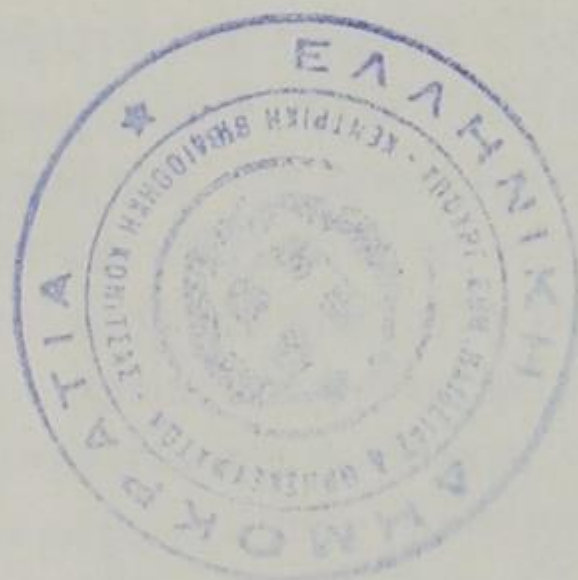
Σχολή Τυφλών της Δυτικής Βιργινίας
Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

Η δυσάρεστη είδηση για τον θάνατο του Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου, διευθυντού τής Σχολής Τυφλών της Μασαχουσέτης μετά τον θάνατο του πεθερού του Χάου, έφθασε σε μένα με ένα προσωπικό γράμμα από τον Επιθεωρητή Χάντουν. Ο Αναγνωστόπουλος ήταν ίσως ο πιο ευρυμαθής παιδαγωγός τυφλών στις ΗΠΑ, ίσως και στον κόσμο, και για είκοσι πέντε χρόνια ήταν διεθνώς ανεγνωρισμένος ως ο διευθυντής του μεγαλύτερου ινστιτούτου στον κόσμο. Ευγενικός, καταδεκτικός και επιεικής προς τους νέους, ήταν πάντα έτοιμος να υπερασπισθεί με πάθος οτιδήποτε θεωρούσε ότι συνέβαλλε στην προαγωγή της ευημερίας των τυφλών και ποτέ δεν υπερασπίστηκε ουτοπικές θεωρίες ή ανεφάρμοστα σχέδια. Η ευθυκρισία του ήταν πολύτιμη σε κάθε υπόθεση που αφορούσε στη μόρφωση, την φροντίδα και την εκπαίδευση των τυφλών κατά τα τελευταία 25 χρόνια του 19ου αιώνας. Τα κείμενά του μαρτυρούν την πολυμαθειά του, τη βαθιά σκέψη και την πα-

ρατηρητικότητά του και θα αποτελούν μία διαρκή παρακαταθήκη του **πιο δυνατού και ώριμου στοχασμού, που έχει ποτέ αναπτυχθεί σχετικά με την εκπαίδευση των τυφλών.** Από το ευγενικό γράμμα του κ. Χάντουν, παραθέτω ένα μόνο σημείο για το θλιβερό τέλος ενός διακεκριμένου ανθρώπου: «Ο ευγενής φίλος μας Μ. Αναγνωστόπουλος υπέκυψε στο μοιραίο, από νεφροπάθεια, στις 29 Ιουνίου στο Τούρνο Σεβερίν της Ρουμανίας. Η χειρουργική επέμβαση ήταν μάταιη. Δεν ανάρρωσε ποτέ. Το έργο του όμως ζει και μετά απ' αυτόν.

Ο Εκδότης

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ
Δημοσιεύματα του Ελληνικού Τύπου

Ο ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ ΚΑΙ Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΤΟΥ
ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

Αντιπροσωπευτικά άρθρα από διάφορες ελληνικές εφημερίδες μεταφρασμένα στα αγγλικά από τον εντιμότατο κ. Ιωάννη Παρμενίδη,⁶¹ Πρόξενο της Ελλάδος στη Βοστώνη.

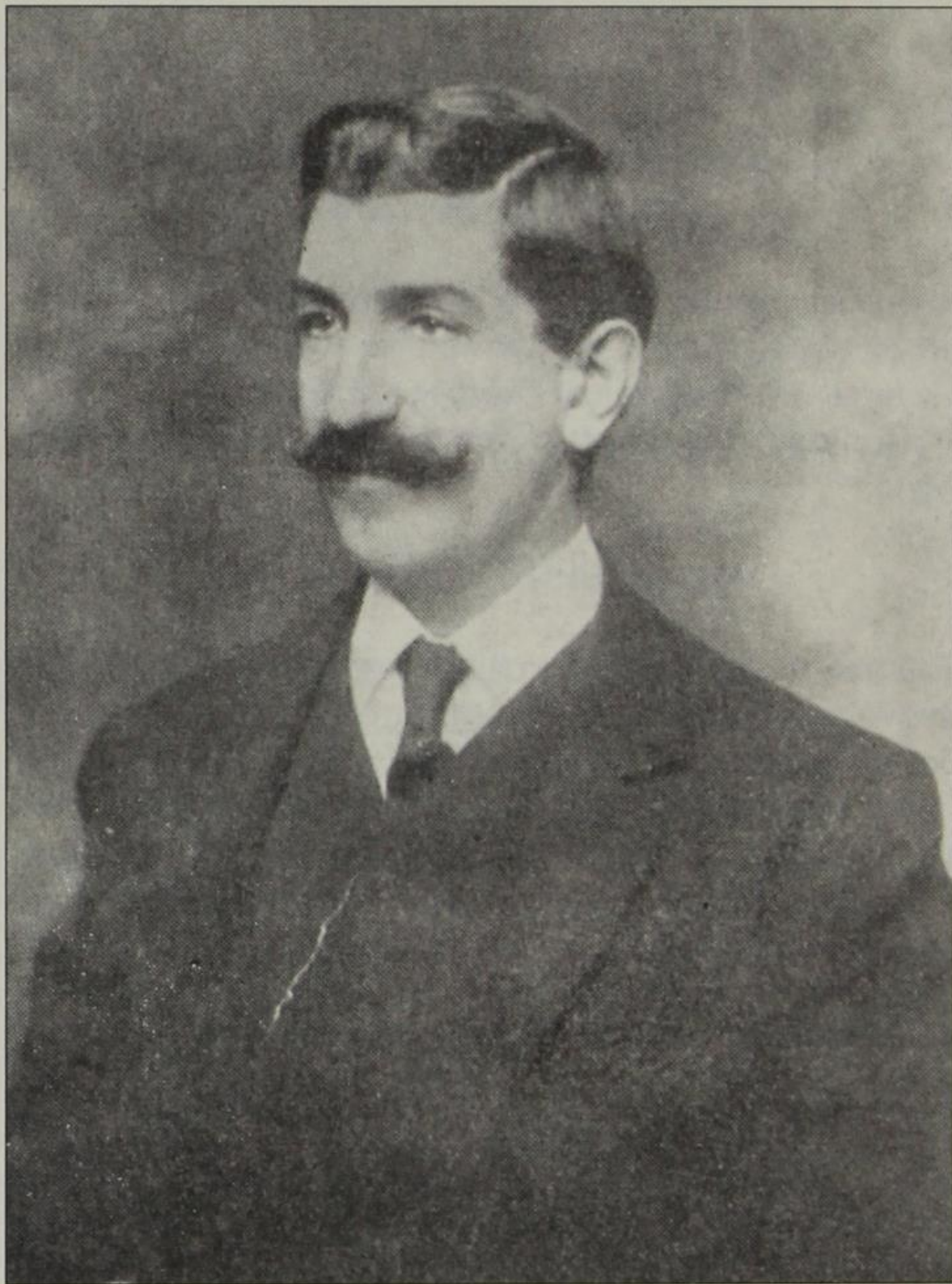
Οι ημερομηνίες σημειώνονται με βάση το παλαιό ημερολόγιο.⁶²

«ΑΓΩΝ», ΑΘΗΝΑΙ 27 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1906

Ένα από τα πολλά πλεονεκτήματα που είχαν οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 1896 ήταν και το γεγονός ότι τα παιδιά της Ελλάδος ήρθαν εδώ από κάθε γωνιά της γης προσφέροντας την αγάπη τους προς την πατρίδα και δείχνοντας με κάθε τρόπο την επιθυμία τους για την πολιτισμική ανάπτυξη της χώρας τους. Οι στήλες των διαφόρων εφημερίδων είναι γεμάτες από προσφορές πατριωτών. Ανάμεσα στις γενναιόδωρες προσφορές πρέπει να προσθέσουμε σήμερα κι αυτήν του Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου, ο οποίος τιμά τις αρετές και την φιλοπατρία

61. Ο τότε Πρόξενος της Ελλάδος στη Βοστώνη Ιωάννης Παρμενίδης και οι άλλοι εκτελεστές της διαθήκης του φιλογενούς ανδρός δεν ετήρησαν πάντοτε με ευλάβεια τους όρους της διαθήκης του Αναγνωστόπουλου (Πβ. Παπαϊωάννου, σ. 61).

62. Για 1.500 και πλέον χρόνια, στην Ευρώπη χρησιμοποιήθηκε το Ιουλιανό Ημερολόγιο, το οποίο αντικαταστάθηκε από το Γρηγοριανό, που αποτελεί περαιτέρω εξέλιξη και βελτίωση του Ιουλιανού. Η Ελλάς έθεσε σε εφαρμογή το Νέο αυτό Ημερολόγιο το 1924, ενώ οι άλλες ευρωπαϊκές χώρες και οι ΗΠΑ το είχαν υιοθετήσει προ πολλού.

*Ιωάννης Χρίστου Παρμενίδης
(Μάντσεστερ, 1868 – Μπενίτσες Κερκύρας, 1936)*

(Από το Αρχείο του Κληροδοτήματος)

του γένους μας στην Αμερική. Αν και η φήμη του στην Αμερική είναι τόσο μεγάλη, όσο κανενός άλλου Έλληνας ως τώρα και ο κόσμος εκεί του δείχνει μεγάλο σεβασμό, ούτε μια μέρα δεν έπαυσε να δείχνει την αγάπη του προς την Ελλάδα και προς την ιδιαίτερη πατρίδα του, την Ήπειρο. Την αγάπη του αυτή την έχει αποδείξει με πολλούς τρόπους, τώρα όμως την δείχνει με ιδιαίτερη γενναιοδωρία. Κατέθεσε στην Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος 5000 χρυσές λίρες Αγγλίας ως δωρεά, ώστε από τους τόκους να λειτουργήσουν στο χωριό του το Πάπιγκο, δύο δημοτικά σχολεία αρρένων και δύο θηλέων, καθώς και μία Σχολή Υφαντικής, υπό τον απαραίτητον όρον ότι θα φοιτούν σ' αυτά όλα τα παιδιά ανεξαρτήτως φυλής, εθνικότητας και θρησκείας. Έχουμε λόγους να πιστεύουμε ότι οι δωρεές αυτού του μεγάλου πατριώτη για την ελληνική εκπαίδευση δεν θα σταματήσουν εδώ.

«ΑΘΗΝΑΙ», ΑΘΗΝΑΙ 29 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1906

Η δωρεά τού Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου των 5.000 χρυσών λιρών που κατέθεσε στην Εθνική Τράπεζα για τη λειτουργία ενός σχολείου στην Ήπειρο, είναι αξία πολλών επαίνων.

Είμαστε συνηθισμένοι σε προσφορές συμπατριωτών μας για την εκπαίδευση, η προσφορά όμως αυτή του επιφανούς Ηπειρώτου έγινε αποδεκτή με ιδιαίτερη χαρά, αφού προέρχεται από έναν άνθρωπο μεγάλου κύρους, όπως είναι ο Αναγνωστόπουλος, ο οποίος διευθύνει στη Βοστώνη την ευφήμως γνωστή Σχολή Τυφλών, είναι ο διασημότερος και ο σεβαστότερος Έλληνας στην Αμερική και δεν λησμόνησε ποτέ την πατρίδα του· αντιθέτως, ως τέκνο αφοσιωμένο, προσφέρει σ' αυτήν τις οικονομίες του, που απέκτησε στην ξενιτιά με

σκληρή και πολυετή εργασία.

Αυτό δείχνει για μία ακόμη φορά την ανερχόμενη δύναμη του Ελληνισμού, που βρίσκει την έκφρασή της στους απανταχού της γης συμπατριώτες μας.

Κανένας πειρασμός δεν ήταν ικανός να μειώσει την μεγάλη αγάπη του για την ιδιαίτερη πατρίδα του, την Ήπειρο, ακόμη και μετά από τόσα χρόνια εργασίας για τους τυφλούς στην Αμερική.

Ζώντας μαζί με τους συμπατριώτες του στις ΗΠΑ και δουλεύοντας μαζί τους, αισθάνεται μία βαθιά στοργή και για τους συμπατριώτες του στην Ελλάδα που είναι ακόμη σκλαβωμένοι.⁶³

Αυτός που εργάστηκε για να δώσει το φως στους άτυχους που το στερήθηκαν, προσφέρει το πνευματικό φως και την

63. Ως γνωστόν, το πρώτο ανεξάρτητο ελληνικό κράτος δημιουργήθηκε με το Πρωτόκολλο του Λονδίνου της 3.2.1830, αλλά τα σύνορά του ήταν πολύ περιορισμένα (Πελοπόννησος, Αττική, Στερεά Ελλάς μέχρι τη Λαμία, Εύβοια, Κυκλάδες). Ο μεγαλειώδης αγών των Ελλήνων για την αποτίναξη του τουρκικού ζυγού δεν δικαιώθηκε ανάλογα με τις θυσίες τους. Χρειάστηκαν νέοι εθνικοί αγώνες και χύθηκαν και πάλιν ποταμοί ελληνικού αίματος για την απελευθέρωση όλων των ελληνικών εδαφών και για την ολοκλήρωση του οράματος του 1821. Οι ελεύθεροι Έλληνες ήταν κατά πολύ λιγότεροι από τους αλύτρωτους αδελφούς, αλλά σιγά-σιγά τα σύνορα της χώρας διευρύνονται. Στις 21 Μαΐου 1864 πραγματοποιείται η Ένωση της Επτανήσου με την Ελλάδα, το 1881 απελευθερώνεται η Θεσσαλία (εκτός από την Ελασσόνα) και η περιοχή της Άρτας, στις 21 Φεβρουαρίου 1913 απελευθερώνονται τα Ιωάννινα και η υπόλοιπη Ήπειρος, ενώ τα νησιά του Αιγαίου, πλην της Δωδεκανήσου, παραχωρούνται στην Ελλάδα στις 13 Φεβρουαρίου 1914. Η Θεσσαλονίκη, η Δυτική Μακεδονία και η Καβάλα απελευθερώνονται το 1913, η Ανατολική Μακεδονία και η Δυτική Θράκη το 1919, ενώ η Βόρειος Ήπειρος με τη Συνθήκη του Βουκουρεστίου του 1913 παραχωρείται στην Αλβανία. Με τη λήξη των Βαλκανικών πολέμων ενώνεται με την Ελλάδα και η Κρήτη και το 1948 η Δωδεκάνησος. Ο Αναγνωστόπουλος πέθανε το 1906 και δεν ευτύχησε να δει την εκπλήρωση των εθνικών πόθων.

παρηγοριά και σ' αυτούς που περιμένουν το φως της ελευθερίας.

Ας είναι ευλογημένο το όνομα του φιλοπάτριδος και τιμημένου αυτού ανθρώπου.

* * *

«ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ», ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ

1 ΜΑΪΟΥ 1906

Μία νέα προσφορά

Ένας χείμαρρος χρυσού ρέει κατά την διάρκειαν των τελευταίων ευλογημένων ημερών.

.....
Ο κ. Αναγνωστόπουλος, τέκνον της ονομαστής εκείνης περιοχής, που έχει αναδείξει τόσους εθνικούς ευεργέτες, δεν είναι μόνον ο ηγέτης και η ψυχή των συμπατριωτών μας στην Αμερική, που κεντρίζει το φιλότιμό τους προς τα καλά έργα και με την ρητορική του δεινότητα υποστηρίζει με ενθουσιασμό κάθε φιλανθρωπική δραστηριότητα, αλλά κι αυτός που συνοδεύει τα λόγια του με έργα κι αυτό φυσικά δίνει μεγαλύτερη αξία στα λόγια του.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ο γενναιόδωρος Ηπειρώτης έχει κατά νουν μερικές πολύ σημαντικές δωρεές. Εξάλλου, είχε εκφράσει από καιρό την πρόθεσή του να κάνει ένα φιλανθρωπικό έργο, που δυστυχώς, για λόγους που ο ίδιος δεν μπορούσε να ελέγξει, δεν εκπληρώθηκε. Είναι παγκοσμίως γνωστόν ότι ο Αναγνωστόπουλος, ένας βαθιά καλλιεργημένος άνθρωπος, τιμά το όνομά μας στην Αμερική και η φήμη του εκεί είναι πολύ μεγάλη. Υπό την διεύθυνση του ξακουστού αυτού ανθρώπου, η Σχολή Τυφλών της Βοστώνης αποτελεί το πρότυπο για όλες τις άλλες σχολές.

«ΝΕΟΝ ΑΣΤΥ», ΑΘΗΝΑΙ 4 ΜΑΪΟΥ 1906
 Η ΜΟΡΦΩΣΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

Πριγκίπισσα Σοφία:

«Είναι επιτακτική η ανάγκη για τη μόρφωση της ελληνίδας
 νοικοκυράς».

Η Πριγκίπισσα Σοφία,⁶⁴ που εργάζεται ακατάπαυστα για την βελτίωση των συνθηκών της ζωής της Ελληνίδας μητέρας, έχει από καιρό ένα φιλόδοξο σχέδιο, το οποίο, αν πετύχει, θα ωφελήσει ποικιλοτρόπως την κοινωνία. Το αντικείμενο αυτού του σχεδίου είναι η επιστημονική και σωστή εκπαίδευση των κοριτσιών όλων των τάξεων στην Οικιακή Οικονομία. Η Οικιακή Οικονομία ως επιστήμη είναι ένας ξεχωριστός κλάδος στα αμερικανικά Πανεπιστήμια.

Η Πριγκίπισσα Σοφία προσκάλεσε προχθές στο παλάτι τον κ. Αναγνωστόπουλο, Διευθυντή της Σχολής Τυφλών της Βοστώνης που βρίσκεται εδώ αυτές τις μέρες, και έμαθε απ' αυτόν πολλές λεπτομέρειες σχετικές με την εργασία που γίνεται στα αμερικανικά σχολεία στον τομέα της Οικιακής Οικονομίας. Η Πριγκίπισσα προσπαθεί να εξασφαλίσει τους απαραίτητους πόρους για την υλοποίηση αυτού του σχεδίου και σκέπτεται να στείλει Ελληνίδες για να εκπαιδευθούν σε αμερικανικά πανεπιστήμια και να γίνουν καθηγήτριες της οικιακής οικονομίας για να διδάξουν το μάθημα εδώ στην Ελλάδα. Κατά τη συνομιλία της με τον κ. Αναγνωστόπουλο, η Πριγκίπισ-

64. Η πριγκίπισσα Σοφία (1870-1932) έγινε βασίλισσα των Ελλήνων αμέσως μετά την δολοφονία του πεθερού της Γεωργίου Α' το 1913 και την άνοδο στο θρόνο του συζύγου της Κωνσταντίνου. Ανέπτυξεν αξιόλογη φιλανθρωπική δραστηριότητα, ίδρυσε το Νοσοκομείον Παίδων και το Άσυλον Ανιάτων, φρόντισε για την αναδάσωση της Αθήνας, αλλά δεν άφησε ανάμνηση αγαθή στον ελληνικό λαό κυρίως λόγω της επιρροής που ασκούσε στις πολιτικές επιλογές του συζύγου της βασιλέως Κωνσταντίνου.

σα επέδειξε μεγάλο ενδιαφέρον και στο τέλος τον ευχαρίστησε για τη μέριμνά του για τις Ελληνίδες νοσοκόμες, που εκπαιδεύονται τώρα στην Αμερική και προορίζονται για το Νοσοκομείο Παίδων.

«ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ», ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ

12 ΜΑΪΟΥ 1906

Η δωρεά τού Αναγνωστόπουλου

... Όπως ήδη γράψαμε, ο κ. Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος, που τώρα τελευταία ήταν στην Αθήνα και τώρα βρίσκεται εδώ, Διευθυντής της ευφήμως γνωστής Σχολής Τυφλών της Βοστώνης στην Αμερική, εκτός από προηγούμενες δωρεές του στο χωριό του, το Πάπιγγο, κατέθεσε πρόσφατα στην Εθνική Τράπεζα 5000 χρυσές λίρες για την υποστήριξη ελληνικών σχολείων στο χωριό του και έθεσε ο ίδιος ορισμένους όρους. Ο επίλογος της δωρεάς έχει ως εξής:

«Έχοντας ζήσει για πολλά χρόνια σε ξένες χώρες, ούτε στη λύπη ούτε στη χαρά έχω ξεχάσει την αγαπημένη μου πατρίδα, αλλά πάντα την βοηθούσα στην προσπάθειά της για την πρόοδο και την ευημερία. Τις οικονομίες μου, ύστερα από πολλά χρόνια σκληρής δουλειάς, ρίχνω στο έδαφός της με πολλή χαρά, ώστε να βλαστήσουν, ελπίζω, τα ωραιότερα άνθη της ελληνικής εκπαίδευσέως και να ανθίσει ο πολιτισμός στη μικρή αυτή γωνιά της Ηπείρου, όπου πρωτοείδα το φως της ημέρας και στην ψυχή της οποίας θέλω να ρίξω φως».⁶⁵

65. «Ζήσας επί μακρόν χρόνον εν τη αλλοδαπή, ούτε εν ταις λύπαις ούτε εν ταις ευτυχίαις ελπισμόνησα την αγαπητήν μου πατρίδα, διετελέσα δε ενθαρρύνων αείποτε την πρόοδον και την ευημερίαν αυτής. Τα εναποταμιεύματα πολυχρονίων μόχθων μου ρίπτω άσμενος επί του εδάφους αυτής, ίνα

«ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ», ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ,

13 ΜΑΪΟΥ 1906

Είμαστε τυχεροί που γνωρίσαμε και μιλήσαμε με τον Ηπειρώτη Μιχαήλ Αναγνωστόπουλο, αυτόν τον μεγάλο και γενναιόδωρο άνδρα που φιλοξενεί η πόλις μας τις τελευταίες ημέρες.

Μεγάλος σε ηλικία, αλλά νέος σε σφρίγος και ενθουσιασμό, που πηγάζουν από τη ζεστή και γενναιόδωρη αυτή καρδιά με τα λεπτά αισθήματα, μεταδίδει αυτόν τον ενθουσιασμό και στον συνομιλητή του με μοναδικό τρόπο και κάνει τον άλλο να αισθάνεται περήφανος γι' αυτόν τον συμπατριώτη μας που μας τιμά στην Αμερική, τη χώρα της προόδου, και μας γεμίζει χαρά με τον άδολο πατριωτισμό του. Αλλά και η φυσική του κατάσταση, παρά τα πολλά χρόνια ακατάπαυστης εργασίας, είναι πολύ καλή και ο κ. Αναγνωστόπουλος αντλεί νέα ζωή από την αγνή ζωή που κάνει και από τα μεγάλα ιδανικά στα οποία έχει αφοσιωθεί.

Όπως το ηλεκτρικό ρεύμα, έτσι και τα ιδανικά δίνουν ζωή και δύναμη. Γεμάτος αγάπη για την πατρίδα του, αυτός ο μεγάλος Ηπειρώτης, εμπνέει και καθοδηγεί με την ηθική του δύναμη τους συμπατριώτες μας στο Νέο Κόσμο.

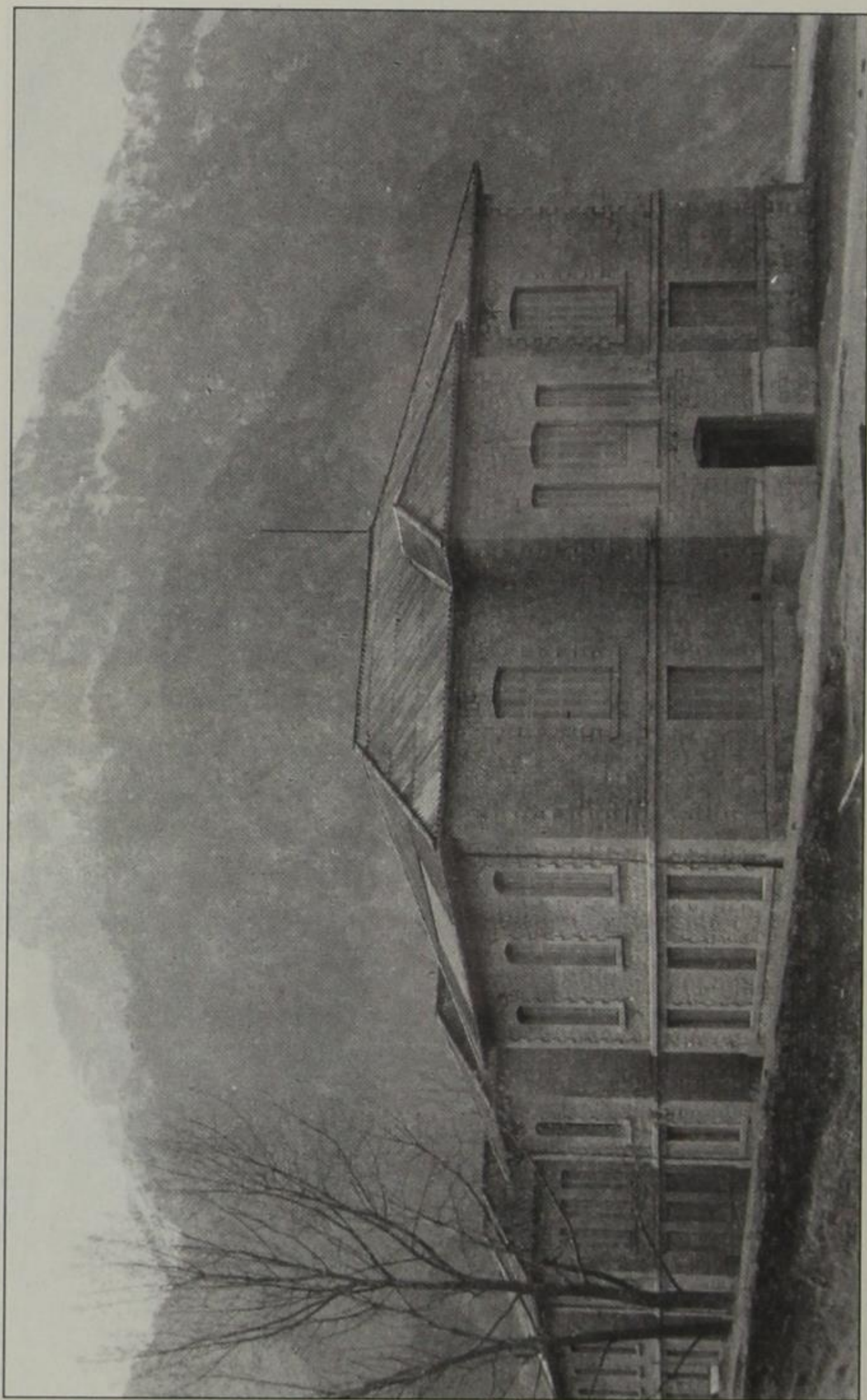
Όπως έχουμε ήδη γράψει και σε παλαιότερα άρθρα μας, ο κ. Αναγνωστόπουλος είναι η ψυχή των Ελληνικών Κοινοτήτων στην Αμερική και ο ιθύνων νους σε κάθε κίνηση για τα εθνικά μας δίκαια, αλλά και αυτός που διακηρύσσει την αφοσίωση προς την πατρίδα και την προσφορά προς το έθνος μας.

ανθίση, ως ελπίζω, ο κάλλιστος των καρπών, η Ελληνική Παιδεία και η ανατροφή, τουτ' έστιν η εξημέρωσις εν τη μικρά ταύτη γωνία της Ηπείρου, εις την ψυχήν της οποίας θέλω να αποδώσω το φως, όπερ εν αυτή το πρώτον είδον οι οφθαλμοί μου. Έν δε μόνον αξιώ προς τιμήν των συμπατριωτών μου, αι θελήσεις μου αύται να μείνωσιν εσαεί ιεραί και απαραβίαστοι».

Τα Καλλίνεια Σχολεία Παπίγκου

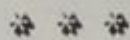
Η Γεωργική Σχολή Κονίτσας. Στο βάθος η «νιφόεσσα Τύμφη».

Το κείμενο που συνοδεύει την δωρεά των 5000 χρυσών λιρών στην κοινότητα Παπίγκου στην Ήπειρο και στο οποίο λέει πως εύχεται να δώσει το φως σ' αυτήν τη μικρή γωνιά, όπου και ο ίδιος πρωτοείδε το φως της ημέρας, θα αποτελεί ένα παντοτινό και μεγάλο ντοκουμέντο πατριωτισμού.

.....

Σχετικά με την γενναιόδωρη προσφορά του προς την κοινότητα Παπίγκου, ο κ. Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος μας είπε ότι σκοπεύει να κάνει αργότερα και άλλες δωρεές. Όμως, ακόμη και πριν από αυτήν τη δωρεά, για τα τελευταία οχτώ χρόνια αυτός ήταν που συντηρούσε τα σχολεία στο Πάπιγκο, δύο για αγόρια και δύο για κορίτσια, γιατί, όπως σωστά πιστεύει, η βελτίωση των παιδιών θα προκύψει μέσα από την εκπαίδευση των μελλοντικών μητέρων. Σύμφωνα με το πρόγραμμα του δωρητού, στα σχολεία αρρένων θα διδάσκεται η Τουρκική, η Γαλλική και η Αγγλική γλώσσα και στα σχολεία θηλέων η υφαντική.

Φεύγοντας από δω ο κ. Αναγνωστόπουλος θα επισκεφθεί την Αδριανούπολη, την Φιλιππούπολη και τη Σόφια για να προσφέρει την αρωγή του στις εκεί ελληνικές κοινότητες. Έπειτα θα επισκεφθεί την Ευρώπη και θα επιστρέψει στην Αμερική μέσω Λονδίνου.

«ΑΓΩΝ», ΑΘΗΝΑΙ 29 ΙΟΥΝΙΟΥ 1906

Στις 16 τρέχοντος μηνός, ύστερα από μία σοβαρή ασθένεια, πέθανε αυτό το αγνό, εργατικό και τιμημένο τέκνον της Ηπείρου, ο διαπρεπής Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος, ο οποίος για τριάντα ολόκληρα χρόνια διηύθυνε την Σχολή Τυφλών της Βοστώνης στην Αμερική και ο οποίος κατά τα τελευταία σα-

ράντα χρόνια καθημερινώς έκανε τα πάντα για να ανυψώσει το γόπτρο του ελληνικού ονόματος ανάμεσα στους πολλούς συμπατριώτες μας στις ΗΠΑ, οι οποίοι όμως δεν τιμούν το όνομά μας τόσο, όσο θα έπρεπε. Με τις γενναιόδωρες προσφορές του στην ελληνική εκπαίδευση απέδειξε την μεγάλη του πίστη για το μέλλον της αγαπημένης μας πατρίδας.

Ο θάνατός του στο Τούρνο Σεβερίν, όπου διέμενε ένας θείος του και όπου ήταν γνωστός στους εκεί φίλους του, ήταν ένα μεγάλο πλήγμα για όσους τον είδαν όλο υγεία στην Αθήνα κατά την διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων και προκάλεσε αβάσταχτη θλίψη σε όποιον αγαπά την αρετή, την τιμιότητα, τον πατριωτισμό, και την εργασία, αρχές που διέκριναν τον Μιχαήλ Αναγνωστόπουλο.

Φτωχό χωριατόπαιδο από το Πάπιγκο της Ηπείρου, πήγαινε στο σχολείο σχεδόν ξυπόλυτος και για να συντηρηθεί έκανε μαθήματα σε άλλους.⁶⁶ Ο Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος ήταν ακόμη μικρός, όταν ο δάσκαλος του τον πρόσεξε και τον συμβούλευσε να πάει στα Γιάννενα και να προσπαθήσει να πάρει υποτροφία για να μπει στη Ζωσιμαία Σχολή. Εναποθέτοντας τις ελπίδες του στο Θεό και στις δικές του δυνάμεις, πήρε την κλίτσα του, που χρησιμοποιούσε ως βοσκός, ένα μικρό σάκο που είχε μόνο ξερό ψωμί και, αφού περπάτησε δεκαέξι ώρες μέσα σε καταιγίδα, έφτασε στα Γιάννενα. Ο Αναγνωστόπουλος δεν είχε βιβλία, αλλά χρησιμοποιούσε χειρόγραφα που αντέγραφε ο ίδιος και, όταν στις εξετάσεις του δάνειζαν μερικά βιβλία, η χαρά του γινόταν απερίγραπτη. Έγινε δεκτός στη Ζωσιμαία Σχολή, αφού ήταν από τους πρώτους επιτυχό-

66. Ο εξ Αρίστης Ζαγορίου ελληνοδιδάσκαλος Παπίγκου Γρηγόριος Οικονόμου γράφει στο «Βήμα» της 9.5.1965: «Ενδεδυμένος τρίβωνα της εποχής υφασμένον και ένδυμα ή ράσον καλογερικόν, ... εδίδαξεν επί τινα καιρόν εις το σχολείον της ιδιαιτέρας του πατρίδος».

ντες, και εκεί βοηθήθηκε από τον μεγάλο διδάσκαλο Αναστάσιο Σακελλάριο.

Μετά το Γυμνάσιο, μπήκε στο Εθνικό Πανεπιστήμιο Αθηνών και πήρε το πτυχίο του στη Φιλολογία κι αργότερα αφοσιώθηκε στην έκδοση της εφημερίδας «Εθνοφύλαξ» μέχρι το 1867, αν δεν κάνουμε λάθος, οπότε τον προσέλαβε ως Γραμματέα του ο μεγάλος φιλέλληνας Χάου, που είχε σταλεί στην Ελλάδα από διάφορες φιλελεύθερες αμερικανικές οργανώσεις για να προσφέρει βοήθεια στην επαναστατημένη Κρήτη. Από εκείνη τη στιγμή η τύχη και η ζωή του Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου άλλαξαν. Κατόπιν υποδείξεως του Χάου, πήγε μαζί του στη Βοστώνη και έγινε γραμματεός και οικοδιδάσκαλος του προστάτη του. Εκεί γνώρισε και την μέλλουσα σύζυγό του, μια όμορφη και πολύ καλλιεργημένα Αμερικανίδα, την κόρη του Χάου Ιουλία, η οποία ως σύζυγός του γέμισε τη ζωή του με χαρά για δεκαέξι χρόνια.

.....
Μετά τον θάνατο του Χάου, ο Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος τον διεδέχθη στη διεύθυνση της Σχολής Τυφλών της Βοστώνης και ο επιφανής Ηπειρώτης έκανε το σχολείο αυτό το καλύτερο του είδους του και γι' αυτό η μνήμη του θα παραμείνει εσαεί.

Αυτές οι λίγες γραμμές γι' αυτόν το μεγάλο άνδρα γράφτηκαν βιαστικά, σκοπεύουμε όμως στο μέλλον να γράψουμε περισσότερες λεπτομέρειες για την ενάρετη ζωή του και ιδιαίτερα για τις θυσίες του για την ελληνική εκπαίδευση στην Ήπειρο και θα είμαστε ειλικρινώς ευγνώμονες σ' αυτόν που θα έχει την καλωσύνη να μας μεταφέρει γεγονότα που ίσως γνωρίζει για τον Αναγνωστόπουλο, ο οποίος ετίμησεν όχι μόνον την Ήπειρο, αλλά και όλο το ελληνικόν έθνος. Σπανίως μία πόλις βγάζει αληθινά μεγάλα και εκλεκτά τέκνα και θα πε-

ράσουν πολλά χρόνια για να ξαναφέρει η 'Ηπειρος στον κόσμο έναν άνδρα, σαν κι αυτόν που εσκέπασε στις 16 Ιουνίου η αφιλόξενη γη της Δακίας.⁶⁷ Είμαστε βέβαιοι ότι η εφημερίδα μας «Αγών» εκφράζει τα συναισθήματα όλων των Ηπειρωτών, που θρηνούν μαζί μας για την απώλεια του μεγάλου συμπατριώτη μας αλλά και του καλύτερου φίλου του εκδότη μας.

67. Δακία (Dacia) ελέγετο στην αρχαιότητα η περιοχή των Καρπαθίων και της Τρανσυλβανίας και αντιστοιχεί στη σημερινή Ρουμανία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ
Δημοσιεύματα των Ελληνικών Εφημερίδων
της Ομογένειας

(Μεταφράσεις άρθρων από ελληνικές εφημερίδες
που εκδίδονται στην Αμερική)

Η ΠΑΤΡΙΣ, ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 6 ΙΟΥΛΙΟΥ.
ΓΡΑΦΕΙΑ ΚΑΙ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ,
ΟΔΟΣ MARKET 397, Λόουελ Μασαχουσέτης.

Βιογραφικό σημείωμα

Ο Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος γεννήθηκε στις 7 Νοεμβρίου του 1837 στο Πάπιγκο της Ηπείρου, ένα ορεινό χωριό, που το αγκάλιασε με όλη του την αγάπη και τη στοργή. Η Ήπειρος τότε, όπως και τώρα, ήταν υποδουλωμένη στους Τούρκους· όμως τα ορεινά μέρη της περιοχής, που δεν ήταν προσιτά στον τουρκικό στρατό, απήλαυον μιας σχετικής αυτονομίας.⁶⁸

68. Ο συντάκτης του άρθρου αναφέρεται στα 46 χωριά του Ζαγορίου Ιωαννίνων ή Ζαγοροχώρια. Συχνά χρησιμοποιείται ο περιληπτικός όρος «Ζαγόρι», ενώ ο τύπος «Ζαγόρια» είναι αδόκιμος. (Ζαγόρι < σερβοκροατ. iza gore· σε ευρεία φωνητική μεταγραφή: 'iza'gore· σημαίνει κατά λέξη: πίσω από το βουνό ή επάνω στο βουνό· βλ. RJEČNIK ZA OSNOVNE SKOLE, Priredila Munira Serdarevic - Karahasanovic, Svjetlost, Sarajevo, 1970).

Το Ζαγόρι είναι μία ορεινή και απομονωμένη περιοχή, ευρίσκεται ΒΑ των Ιωαννίνων και εκτείνεται από τον Σμόλικα και την Τύμφη μέχρι τα όρη του Μετσόβου Βασιλίτσα, Αυγό και Φλέγκα. Το μήκος της γεωγραφικής αυτής περιοχής είναι 90 περίπου χιλιόμετρα και το πλάτος 40. Διακρίνεται στο Δυτικό Ζαγόρι, όπου ανήκει και το Πάπιγκο, στο Κεντρικό Ζαγόρι και στο Ανατολικό Ζαγόρι. Τα ευρήματα της αρχαιολογικής σκαπάνης πιστοποιούν την παρουσία νομάδων στην περιοχή ήδη από το 9000 π.Χ., οι οποίοι, όπως οι σημερινοί Σαρακατσάνοι, μετεκινούνται, ανάλογα με την εποχή, με τα αιγοπρόβατά τους στα θερινά και στα χειμερινά βοσκοτόπια. Τα αγριογούρουνα,

τα ελάφια, οι αρκούδες και οι ρινόκεροι αφθονούσαν στην περιοχή και ο άνθρωπος κυνηγούσε τα θηράματα αυτά με όπλα από πυριτόλιθο. Γύρω στο 1100 π.Χ. εισέβαλαν στην περιοχή οι Δωριείς, πολλοί από τους οποίους εγκαταστάθηκαν εκεί μόνιμως. (Δάκαρης, ΑΔ 18Β, 313, Hammond, CΑΗ³ II: 2, 690, Desborough CΑΗ³ II: 2, 660, 664, Sandars, Antiquity 38, 259-260). Από τότε αρχίζει ο ιστορικός ρόλος των Ηπειρωτών για την προστασία των συνόρων, ιδίως λόγω των επιδρομών των Ιλλυριών, αλλά και για την προστασία των ελληνικών πθών και εθίμων. Κατά τον Αριστοτέλη, η Ήπειρος είναι η πρώτη κοιτίδα των Ελλήνων, αφού στην ευρεία περιοχή της Δωδώνης «ώκουν οι Σελλοί και οι καλούμενοι τότε μεν Γραικοί, νυν δε Έλληνες». (Αριστοτέλης, Μετεωρολογικά I, 352α). Στην περιοχή του Ζαγορίου κυριαρχούσαν οι Μολοσσοί και το κράτος τους κατέστη ισχυρότατο κατά τον 4ο π.Χ. αιώνα (βλ. Εισαγωγή). Από τότε είναι γνωστή η ονομασία Ήπειρος. Αλλά λόγω των επιθέσεων που εδέχοντο κυρίως από τους «βαρβάρους Ιλλυριούς που ζούσαν κάνοντας ληστρικές επιδρομές» (Θουκ. 1, 24 κ.ε.), αναγκάστηκαν οι Μολοσσοί να σχηματίσουν μία ευρύτερη δημοκρατική «Συμμαχία των Ηπειρωτών» (των Απειρωτών), τα μέλη της οποίας λέγοντο Απειρώται. Το 167 π.Χ. οι Ρωμαίοι ελεπλάτησαν 70 πόλεις των Μολοσσών, πήραν 150.000 αιχμαλώτους ως δούλους και το κράτος των Μολοσσών έπαυσε πλέον να υπάρχει. Τρεις αιώνες αργότερα ο γεωγράφος Στράβων θα διαπιστώσει ότι η Ήπειρος είναι μία έρημη χώρα.

Κατά την Βυζαντινή περίοδο το Ζαγόρι διατηρεί την πολιτισμική και οικονομική του ισχύ, αλλά μετά τον 12ο αι. αρχίζει να παρακμάζει. Η άλωση των Ιωαννίνων από τους Οθωμανούς το 1431 αποτελεί την απαρχή της ελεεινής περιόδου της Τουρκοκρατίας για το Ζαγόρι (1431-1913), παρά τα προνόμια που παρεχώρησε τότε ο Σινάν πασάς (και τα οποία οι Τούρκοι καταργούσαν όποτε ήθελαν). Οι βίαιοι εξισλαμισμοί και η φτώχεια οδήγησαν τους Ζαγορίσιους στη μετανάστευση προς τις χώρες της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης και κυρίως προς τη Ρωσία, Αυστρία, Ρουμανία και Σερβία και από τον 19ο αι. προς τον Νέο Κόσμο. Παρά ταύτα, ο οικονομικός και ιδίως ο πνευματικός βίος ε γνώρισαν ιδιαίτερη ανάπτυξη κατά τον 18ο και 19ο αι. Η παιδεία και η κοινωνική πρόνοια ήταν πάντοτε για τους Ζαγορίσιους ευγενείς στόχοι υψίστης σπουδαιότητας. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι οι μεγαλύτεροι εθνικοί ευεργέτες κατάγονται από το Ζαγόρι και από την ευρύτερη περιοχή της Ηπείρου. Οι αδελφοί Ζωσιμάδες, οι αδελφοί Ζάππα, ο Απόστολος Αρσάκης, ο Γεώργιος και ο Σίμων Σίνας, η Ιφιγένεια Σίνα, ο Γεώργιος Αβέρωφ, ο Μιχαήλ Τσοτίτσας, οι αδελφοί Μάνθος και Γεώργιος Ριζάρης, ο Νικόλαος Στουρνάρης, οι Φιλικοί Αθανάσιος Τσακάλωφ και Νικόλα-

ος Σκουφάς είναι όλοι Ηπειρώτες. Από την εύανδρον 'Ηπειρον κατάγονται οι λόγιοι Μεθόδιος Ανθρακίτης, Αναστάσιος Σακελλάριος, Νεόφυτος Δούκας, Ματθαίος Παρανίκας, Δημήτριος Σεμιτέλος και πολλοί άλλοι. Η λαμπρά αυτή παράδοσις στα γράμματα συνεχίζεται και σήμερα στο Ζαγόρι και στην υπόλοιπη 'Ηπειρο.

Στην εποχή μας οι 3.000 περίπου κάτοικοι του Ζαγορίου επιβιώνουν χάρη στην κτηνοτροφία, η οποία όμως φθίνει επικινδύνως, στην αγροτική σύνταξη, στα εμβάσματα των ξενιτεμένων και στον τουρισμό. Ο επισκέπτης, εάν έχει καλά μάτια ψυχής, θαυμάζει την σπάνια γεωμορφολογία, το φυσικόν κάλλος, την πλούσια χλωρίδα και πανίδα, ιδίως στην περιοχή Βίκου-Αώου, τα λιθόστρωτα καλντερίμια, τα πέτρινα σπίτια με τον παραδοσιακό ζαγορίσιο κτηριολογικό τύπο, τα πετρόκτιστα τοξωτά γεφύρια, τις ωραίες εκκλησίες, αλλά και τις πλούσιες βιβλιοθήκες και την απλότητα των κατοίκων.

Η γενέτειρα του Αναγνωστόπουλου, το Πάπιγκον, είναι ένας παραδοσιακός οικισμός ευρισκόμενος σε απόσταση 60 χιλιομέτρων βορείως της πόλεως των Ιωαννίνων στις δυτικές υπώρειες της Τύμφης ή Γκαμήλας (2.497 μ.) και σε υψόμετρο 1000 περίπου μέτρων. Η πρώτη μνεία του Παπίγκου γίνεται σε χρυσόβουλλο του Δεσπότη της Ηπείρου Συμεών το 1352 μ.Χ., 'αλλ' η εκκλησία του Αγίου Βλασίου χρονολογείται το 912 μ.Χ. Η πλούσια βιβλιοθήκη του χωριού περιλαμβάνει και 1.281 τίτλους σπανίων ελληνικών και ξενογλώσσων βιβλίων που εκληροδότησεν ο αείμνηστος Αναγνωστόπουλος. Η πρώτη εντύπωση του επισκέπτου είναι η διαλεκτική των αντιθέσεων ανάμεσα στην ηρεμία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής και στην επιβλητική τραχύτητα της φύσεως. Με το Π.Δ. 594/1978 το Πάπιγκο χαρακτηρίστηκε ως παραδοσιακός οικισμός και με το Π.Δ. 213/1973 η περιοχή Βίκου-Αώου ως Εθνικός Δρυμός λόγω του «υψηλού σκηνογραφικού κάλλους και της ποικίλης συνθέσεως χλωρίδος και πανίδος». Αληθές κόσμημα της περιοχής είναι η χαράδρα του Βίκου, ο εύροος και καλλιγέφυρος ποταμός Βοϊδομάτης και οι παραδόξου σχήματος ορεινοί όγκοι της Τύμφης.

Η ήπια όμως και εν μέτρω οικονομική ανάπτυξη σε συνδυασμό με την πολιτιστική ανάπτυξη και προβολή και πάντοτε με απόλυτον σέβας προς την παράδοση και προς τη φύση είναι, κατά την ταπεινή μας άποψη, η καλύτερη δυνατή προοπτική για όλα ανεξαιρέτως τα Ζαγοροχώρια, που με τόσες θυσίες μας παρέδωσαν οι πρόγονοί μας. Το απόλυτον σέβας προς το περιβάλλον θα είναι η καλύτερη απόδειξη της ευγνωμοσύνης μας προς τις μακάριες ψυχές των αοιδίμων προπατόρων μας.

(Πλήρης βιβλιογραφία για την 'Ηπειρο στο έργο των Λ. Δρούλια - Β. Κό-

Χάρτης του Ζαγορίου

(Πηγή: Σ.Π. της Εδαφ. Περιφ. Κεντρ. και Δυτ. Ζαγορίου για το πρόγραμμα «Life»)

Ο πατέρας του Αναγνωστόπουλου⁶⁹ ήταν ένας φτωχός αλλά τίμιος και ενάρετος άνθρωπος και για το γιο του δεν ήθελε τίποτε άλλο απ' το να γίνει, όπως και οι συγχωριανοί του, ένας καλός εργάτης. Όμως ο Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος έτρεφε μεγάλη αγάπη για τα γράμματα και ήθελε μία ανώτερη εκπαίδευση, την οποία σκόπευε να αποκτήσει με τα χρήματα που θα κέρδιζε από τις δικές του προσπάθειες. Διορίστηκε δάσκαλος στο Πάπιγκο και, αφού συγκέντρωσε λίγα χρήματα αλλά και με την υποστήριξη της κοινότητας, πήγε στα Γιάννενα για να παρακολουθήσει εκεί το Γυμνάσιο.

Στα δεκαέξι του χρόνια τελείωσε τις σπουδές του στη Ζωσιμαία Σχολή και έπειτα πήγε στην Αθήνα, όπου εισήχθη στη Φιλοσοφική Σχολή και απεφοίτησε με άριστα.

Όταν πήρε το πτυχίο του, ο Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος άρχισε να γράφει διάφορες κριτικές που εδημοσιεύοντο στις εφημερίδες.

Το 1861 εξεδόθη η πρώτη καθημερινή εφημερίδα στην Αθήνα, ο φημισμένος «Εθνοφύλαξ», και ο Αναγνωστόπουλος έγινε αρχισυντάκτης της. Ο «Εθνοφύλαξ» ήταν ένα ριζοσπαστικό έντυπο, που υποστήριζε τα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα των πολιτών και έκανε σκληρή αντιπολίτευση στις αυθαιρεσίες του καθεστώτος του Όθωνος. Ο Αναγνωστόπου-

ντη, Ηπειρωτική Βιβλιογραφία, Αθήνα 1984.

Για το Ζαγόρι κλασικό είναι το έργο του Ηπειρώτου ιατρού και λογίου Ιω. Λαμπρίδη, Ζαγοριακά, Αθήναι 1870. Βλ. επίσης Γιάννη Σαραλή, Ζαγόρι - οδοιπορικό, Αθήνα 1956.

Για το Πάπιγκο, έργο εξαιρετικό συνέγραψεν ο ακάματος ερευνητής τού Παπίγκου σεμνός και θεοσέπτωρ, Ιω. Παπαϊωάννου, Το Πάπιγκο, τόμοι 3, Θεσσαλονίκη 1987.

Για τους εθνικούς ευεργέτες, βλ. Αναστ. Γούδα, Βίοι Παράλληλοι των επί της Αναγεννήσεως της Ελλάδος διαπρεψάντων ανδρών, Αθήναι 1870).

69. Βλ. σημ. 3.

Ο εύρος και καλλιγέφυρος ποταμός Βοϊδοριάτης (φωτ. Γ. Χ.)

λος, εικοσιπενσάρων χρόνων τότε, έγραφε σκληρά και βίαια άρθρα,⁷⁰ αλλά συνελήφθη και φυλακίστηκε δύο φορές «δι' εξύβρισιν του Βασιλέως».

Το 1862 ξέσπασε η επανάσταση εναντίον του Όθωνος, στην οποία ο νεαρός, ορμητικός και φιλελεύθερος Αναγνωστόπουλος είχε ενεργό συμμετοχή, κάτι για το οποίο αργότερα μετάνιωσε, χαρακτηρίζοντας την εκδίωξη του Όθωνος ως τη μεγαλύτερη ανοησία και τρέλα των Ελλήνων.⁷¹

Το 1867 ο μεγάλος Αμερικανός φιλέλληνας Σάμιουελ Χάου επισκέφθηκε την Αθήνα για να προσφέρει βοήθεια εκ μέρους της Αμερικής στα γυναικόπαιδα της Κρήτης, που είχαν κατακλύσει την Ελλάδα ως πρόσφυγες, ύστερα από τα φοβερά γεγονότα, της μεγάλης κρητικής εξεγέρσεως του 1866.⁷²

70. Τα άρθρα του Αναγνωστόπουλου ήταν πάντοτε τολμηρά, ο λόγος του οξύς και ακριβής και πάντοτε φροντισμένος. Ομιλεί για «κοινοβουλευτικά όργανα», για την πολιτική ανεντιμότητα και απάτη, για την απαιδευσία των κυβερνώντων, την ανηθικότητα και ανικανότητα των πολιτικών, για την «εγκληματικήν αδιαφορίαν» επί των εθνικών θεμάτων, τις σπατάλες, τα παράσιτα, τους «κομματικούς κύνας», την «αυθάδη μωρολογίαν» των πολιτικών, για τα «μίσθαρνα όργανα του ευρωπαϊκού τύπου» και για την «σατανικήν πανουργίαν των ξένων», οι οποίοι, ως γνωστόν, πάντοτε ήταν «ψευδών άνακτες, μηχανορράφοι κακών». (Ευριπ. Ανδρομάχη 447) (Βλ. και Παράρτημα).

71. Βλ. Αναγνωστόπουλοι, σσ. 15-16.

72. Παρά την φιλοτουρκική πολιτική των ευρωπαϊκών Δυνάμεων, οι Κρήτες διεξήγαγον έναν επικόν αγώνα κατά των Τούρκων, οι θηριωδίες των οποίων κατεγράφησαν στην παγκόσμια συνείδηση με μελανά γράμματα. Αποκορύφωμα των μεγάλων θυσιών των Κρητών αγωνιστών κατά την επανάσταση της περιόδου 1866-1869, ήταν το ολοκαύτωμα της ιστορικής μονής του Αρκαδίου, όπου επολιορκούντο 600 περίπου γυναικόπαιδα και 300 πολεμιστές. Ο ηγούμενος Γαβριήλ είχε ήδη φονευθεί, ηρωικώς μαχόμενος επί των επάλξεων της μονής, και όταν οι Τούρκοι εισήλθον στον ιερό χώρο της μονής την αυγή της 9ης Νοεμβρίου του 1866, ο Κωστής Γιαμπουδάκης ή ίσως ο δάσκαλος Εμμανουήλ Σκουλάς ανετίναξαν την πυριτιδαποθήκη και

Για να εκπληρώσει την αποστολή του ο Χάου χρειάζονταν έναν Έλληνα ως βοηθό και ως γραμματέα. Του σύστησαν τον Αναγνωστόπουλο, ο οποίος είχε ήδη αποσυρθεί από τον «Εθνοφύλακα».

Όταν ο αείμνηστος φιλέλληνας ολοκλήρωσε το φιλανθρωπικό έργο του, παρακάλεσε τον προσωπικό του γραμματέα να τον ακολουθήσει στη Βοστώνη. Αν και στην αρχή δίστασε, ο Αναγνωστόπουλος τελικά απεφάσισε να έρθει στην Αμερική το 1867. Στη Βοστώνη ο Αναγνωστόπουλος βρήκε θερμή υποστήριξη από τον Χάου και μελέτησε με ζήλο τα αγγλικά, ενώ συγχρόνως έκανε μαθήματα ελληνικών στους τυφλούς.

Το 1870 προσφέρθηκε στον Αναγνωστόπουλο μια θέση καθηγητού των ελληνικών σε ένα πανεπιστήμιο των δυτικών πολιτειών, όμως αυτός προτίμησε να παραμείνει στη Βοστώ-

έγραψαν έτσι μιάν ακόμη λαμπρά σελίδα δόξης. Το δράμα του Αρκαδίου μετεδόθη δια του τύπου στην Ευρώπη και στην Αμερική και συγκίνησε τους απανταχού της γης φιλέλληνες και ο Χάου ήταν από τους πρώτους που έσπευσαν να προσφέρουν την πολύτιμη αρωγή τους στους Κρήτες αγωνιστές και στις χιλιάδες των Κρητών προσφύγων. Με ομιλίες, με άρθρα σε εφημερίδες των ΗΠΑ, με εράνους και δωρεές κατόρθωσε να συγκεντρώσει χρήματα, ενδύματα, τρόφιμα και φάρμακα για τους Κρήτες, όπως είχε κάνει και το 1821, όταν εικοσαετής ήρθε στην Ελλάδα, κατετάγη στα σώματα των επαναστατών και αγωνίστηκε μαζί τους για την απελευθέρωση της Ελλάδος. Οι επιτροπές των Κρητών επαναστατών απέστειλαν προς τον Χάου δύο ευχαριστήριες επιστολές με ημερομηνία 28.7.1867 και 2.8.1869, στις οποίες εκφράζουν την «άπειρον ευγνωμοσύνην σύμπαντος του ελληνικού έθνους δια την όντως φιλόανθρωπον και χριστιανικήν υμών μέριμναν». (Τις δύο αυτές επιστολές παραθέτει ο Κ. Διαμαντής, σσ. 27-28). Οι δραστηριότητες αυτές του Χάου, όπως και τόσες άλλες αφανείς πράξεις, ευρίσκονται στις αθέατες πλευρές της ιστορίας, η οποία πάντοτε οφείλει να ανιχνεύει και να φωτίζει εις βάθος όλες τις αθέατες πλευρές του ιστορικού γίγνεσθαι και να προβαίνει σε μία διεπιστημονική και συνολική θεώρηση των ιστορικών πραγμάτων, ώστε να έχει το δικαίωμα να ισχυρίζεται ότι είναι μία πλήρης και αληθής ιστορία της δράσεως προσώπων και λαών.

νη· τον Δεκέμβριο της ίδιας χρονιάς ενυμφεύθη την μεγαλύτερη κόρη τού Χάου, την Ιουλία Ρωμάνα, μία πανέμορφη και πολύ μορφωμένη κοπέλα.

Ο Χάου πέθανε το 1876 και η διεύθυνση της Σχολής Τυφλών ανετέθη στον Αναγνωστόπουλο.

Το Συμβούλιο της σχολής έβλεπε τον Αναγνωστόπουλο όχι ως γαμπρό του Χάου, αλλά ως τον πιο ικανό διδάσκαλο του σχολείου.

Η εκλογή του ήταν ομόφωνη, προκάλεσε όμως έκπληξη στον κόσμο το γεγονός ότι μια τόσο υψηλή θέση δόθηκε σ' έναν ξένο.

Η θητεία του Αναγνωστόπουλου στη διεύθυνση της σχολής δικαίωσε τις προσδοκίες των εκλεκτόρων του. Υπό την εποπτεία του, το σχολείο σημείωσε τόσο μεγάλη πρόοδο, ώστε να θεωρείται το καλύτερο εκπαιδευτικό ίδρυμα για τους τυφλούς στον κόσμο.

Με ενέργειες του Αναγνωστόπουλου, ιδρύθηκε στη σχολή ένα τυπογραφείο, εκδόθηκαν πολλά ειδικά βιβλία για τους τυφλούς, σχολικά βιβλία και μουσικά συγγράμματα.

Αν και οι μαθητές είναι τυφλοί, αποκτούν τα μορφωτικά αγαθά μιας πλήρους και κανονικής εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Επίσης, με πρωτοβουλία του Αναγνωστόπουλου ιδρύθηκε ένα σχολείο για τα τυφλά νήπια, που σήμερα έχει περιουσία πάνω από ένα εκατομμύριο δολάρια.

Η ΠΑΤΡΙΣ, Λόουελ Μασαχουσέτης,
ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 13 ΙΟΥΛΙΟΥ 1906.

Ο θάνατος του Διευθυντού τής Σχολής Τυφλών
Μ. Αναγνωστόπουλου

Είναι απερίγραπτος ο πόνος που προκάλεσε στη Σχολή Τυφλών ο θάνατος του Αναγνωστόπουλου. Μόλις έγιναν γνωστά τα θλιβερά νέα, οι μαθητές και οι δάσκαλοι του σχολείου, τους οποίους ο Αναγνωστόπουλος καθοδηγούσε σαν πατέρας για τριάντα χρόνια, κατελήφθησαν από βαθιά οδύνη. Το Συμβούλιο του Σχολείου συνεδρίασεν εκτάκτως και εις ένδειξιν πένθους και τιμής προς τον εκλιπόντα απεφάσισε να καλυφθεί το κτήριο με μαύρα πένθιμα παραπετάσματα και η σημαία να παραμείνει μεσίστια επί τριάντα ημέρες. Επίσης αποφασίστηκε να γίνει μια επιμνημόσυνη τελετή, η οποία όμως αναβλήθηκε για τον Σεπτέμβριο, που θα ανοίξουν και πάλι τα σχολεία, οπότε τα απόντα μέλη του Συμβουλίου και του διδακτικού προσωπικού θα έχουν επιστρέψει στη Βοστώνη.

ΜΕΤΑΝΑΣΤΗΣ, ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΕΦΗΜΕΡΙΣ,
ΣΑΒΒΑΤΟ 14 ΙΟΥΛΙΟΥ 1906,
ΟΔΟΣ MARKET 414, Λόουελ Μασαχουσέτης.
ΜΙΧΑΗΛ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

Βιογραφικό σημείωμα

Ο χαρακτήρας τού ευγενούς Ηπειρώτου που ήρθε στη Βοστώνη και συνεργάσθηκε με τον Φιλέλληνα προστάτη του, ήταν όντως εξαίρετος. Σε πολύ μικρό διάστημα έμαθε τέλεια τα αγγλικά και επέδειξε τόση εργατικότητα και τέτοιο ζήλο για τη

σχολή που διηύθυνε ο Χάου, που ο ευγενής Αμερικανός έμεινε κατάπληκτος και γοπευμένος από την προθυμία και την ευγενή φιλοδοξία τού Αναγνωστόπουλου. Και όταν η καρδιά της χαριτωμένης ποιήτριας και συγγραφέως Ιουλίας Ρωμάνας ενώθηκε με έναν όμορφο και αληθινό έρωτα με την καρδιά του Μ. Αναγνωστόπουλου, ο ηλικιωμένος γιατρός δεν δίστασε καθόλου να εμπιστευθεί την αγαπημένη του κόρη στα χέρια του αξιολάτρευτου Έλληνα, τον οποίο άλλωστε αγαπούσε σαν παιδί του από καιρό.

Ο γάμος τους έγινε στις 31 Δεκεμβρίου 1870. Όμως η ευτυχία του Αναγνωστόπουλου δεν κράτησε πολύ, γιατί η νεαρή σύντροφός του πέθανε το 1886.

Μετά τον θάνατο του Χάου το 1876, ο Αναγνωστόπουλος επελέγη από το Συμβούλιο ως διάδοχός του στην υψηλή και υπεύθυνη θέση του διευθυντού τού λαμπρού αυτού φιλανθρωπικού ιδρύματος.

Το έργο του Αναγνωστόπουλου ως διευθυντού τού σπουδαίου ινστιτούτου ήταν γιγάντιο και θα χρειαζόμασταν πολλές σελίδες για να απαριθμήσουμε λεπτομερώς τις βελτιώσεις, την πρόοδο, τα έσοδα και όλα τα αγαθά που προσπόρισε στη Σχολή και που ήταν το αποτέλεσμα της ακάματης ενεργητικότητάς του, της αξιοθαύμαστης επιμέλειάς του και της ακατάβλητης φιλοπονίας του.

Οι εφημερίδες της Αμερικής, για να επαινέσουν τον νεκρό, δεν μπόρεσαν να βρουν λέξεις κατάλληλες για να χαρακτηρίσουν το υπέροχο έργο που επετέλεσε στα τριάντα αυτά χρόνια. Όμως ο θρήνος των Αμερικανών που γνωρίζουν το μεγάλο κενό που άφησε ο απρόβλεπτος θάνατος του Αναγνωστόπουλου, είναι η πιο ειλικρινής και βεβαία απόδειξη της μεγάλης του αξίας.

Αν και ο Αναγνωστόπουλος έζησε περίπου σαράντα χρόνια στην Αμερική, ανάμεσα στους πιο καλλιεργημένους Αμερικανούς

νούς, τιμημένος και σεβαστός από όλους, παρέμεινε ένας τέλειος Έλληνας κι ένας αληθινός πατριώτης. Η ευγενής καρδιά του ποτέ δεν σταμάτησε να χτυπά για τη χώρα μας, το μεγαλείο και η δόξα της οποίας ήταν πάντα τα πιο υψηλά του ιδανικά. Όλοι γνωρίζουμε τις οικονομικές θυσίες του για την πατρίδα και κανείς δεν αμφιβάλλει ότι τη σχετικά μεγάλη περιουσία του την έχει κληροδοτήσει στην Ελλάδα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

Το Μεγάλο Φιλολογικό Μνημόσυνο
στη Σχολή Πέρκινς της Βοστώνης

ΕΠΙΜΝΗΜΟΣΥΝΗ ΤΕΛΕΤΗ
ΓΙΑ ΤΟΝ
ΜΙΧΑΗΛ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟ,
ΕΠΙ ΤΡΙΑΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ
Πέρκινς ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΥΦΛΩΝ ΤΗΣ ΜΑΣΑΧΟΥΣΕΤΗΣ,
ΣΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ Τρέμοντ της ΒΟΣΤΩΝΗΣ,
ΤΕΤΑΡΤΗ ΑΠΟΓΕΥΜΑ, 24 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1906,
ΣΤΙΣ 15:00.

ΥΠΟ ΤΗΝ ΑΙΓΙΔΑ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ Πέρκινς ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ
ΤΥΦΛΩΝ ΤΗΣ ΜΑΣΑΧΟΥΣΕΤΗΣ ΚΑΙ ΥΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΤΟΥ
ΦΡΑΝΣΙΣ ΧΕΝΡΥ ΑΠΛΕΤΟΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

1. ΠΡΟΣΕΥΧΗ

Αιδεσιμώτατος Πώλ Φρόθινγκαμ

2. ΠΕΝΘΙΜΟ ΕΜΒΑΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΣΟΠΕΝ

Η Σχολική Ορχήστρα

3. ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ

Επιθεωρητής Φράνσις Άπλετον

4. ΑΝΤΙΦΩΝΗΜΑ

Αξιότιμος κ. Κέρτις Γκίλντ, Κυβερνήτης της Μασαχουσέτης

5. ΟΜΙΛΙΑ

Αξιότιμος κ. Τζών Φιτζέραλντ, Δήμαρχος της Βοστώνης

6. ΟΜΙΛΙΑ

Κύριος Φράνκ Σάνμπορν

7. ΠΟΙΗΜΑ

Κυρία Ιουλία Γουόρντ Χάου

8. ΟΜΙΛΙΑ

Καθηγητής Έρβινγκ Μάνατ του Πανεπιστημίου Μπράουν.

9. ΧΟΡΩΔΙΑ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

«Their Sun shall no more go down», του Τάκερμαν.

10. ΟΜΙΛΙΑ

Ο θεοφιλέστατος Γουίλιαμ Λώρενς, Επίσκοπος Μασαχουσέτης.

11. Εκκλησιαστικό ΟΡΓΑΝΟ

Σονάτα «Ο Filii», του Λέμενς.

Κύριος Ντέιβιντ Γούντ, Διευθυντής Μουσικής
της Σχολής Τυφλών της Πενσυλβανίας, ΗΠΑ.

12. ΔΕΗΣΙΣ

Αιδεσιμώτατος Νέστωρ Σουσιλίδης.

ΜΝΗΜΗ

ΜΙΧΑΗΛ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

(ποίημα)

Πριν από πολύν καιρό, όταν η Ελλάδα αιμορραγώντας
άπλωνε το χέρι της για βοήθεια,
Από τις ακτές μας ένας ήρωας γρήγορα
Έδωσε την απάντηση.
Έντυσε τους γυμνούς, σήκωσε τους πεσμένους,
στους πονεμένους έφερε τη γαλήνη.
Μόχθησε ασταμάτητα, ώσπου η χώρα και πάλι
Να χαμογελάσει ειρηνικά.

Γύρισε στην πατρίδα, στις ευγενείς εργασίες του.
Τα χρόνια πέρασαν γρήγορα·
Αγωνίστηκε, υπέφερε, άνθισε, εξασθένησε,
Πρέπει τελικά να ξεκουραστεί.
Κι ύστερα, η γη που η νεανική του αγάπη
Βοήθησε στην ανύψωση και στην ελευθερία της,
Φώναξε: «Ω, αγαπημένε μου φίλε,

Ο γιος μου έρχεται σε σένα!».·

Τότε ένας νέος με αναμμένη φλόγα,
Αναζήτησε το πλευρό του ηλικιωμένου·
έμαθε να μοιράζεται τον μόχθο,
Δοκίμασε το πηδάλιο και το ζυγό·
Έμαθε να πολεμά τους σκληρούς εχθρούς του κόσμου,
το Σκοτάδι, τον πόνο και την αμαρτία.
Έψαξε με πάθος, για το πολύτιμο αγαθό της Αλήθειας,
Έψαξε και νίκησε.

Έμεινε μόνος, έγειρε τον ώμο του
κάτω απ' το διπλό φορτίο·
Ένωσε τον προφητικό μανδύα να τον τυλίγει,
Αναζήτησε τον ανηφορικό δρόμο.
Ποτέ δεν απέτυχε, ποτέ δεν ξεκουράστηκε,
Όπως ο αρχηγός του, συνέχισε,
Από άθλο σε άθλο, ώσπου ξαφνικά
ήρθε η νύχτα.

Χέρι με χέρι, ω αδέλφια μου του κόσμου,
Θρηνήστε τον γενναίο νεκρό·
Χέρι με χέρι φτιάξτε στεφάνι δάφνης
Γι' αυτό το ήρεμο κεφάλι.
Κι εσείς παιδιά, που για τις υπηρεσίες σας
Ξοδεύτηκε όλη η ζωή του
Χτίστε στις τρυφερές καρδιές σας
Ψηλά το μνημείο του!

Λάουρα Ρίτσαρντς

Το πρόγραμμα άνοιξε με προσευχή από τον αιδεσιμώτατο Πώλ Φρόθινγκαμ της εκκλησίας του Άρλινκτον και συνεχίστηκε με το Πένθιμο Εμβατήριο του Σοπέν, ως εκδήλωση τιμής από τη σχολική ορχήστρα, που το απέδωσε με μία ευλαβική μελωδία. Ο αξιότιμος κ. Φράνσις Άπλετον, πρόεδρος του Δημοτικού Συμβουλίου, της Βοστώνης, ως υπεύθυνος για την τελετή, απύθυνε χαιρετισμό και ανακοίνωσε ότι έλαβε τα εξής τηλεγραφήματα:

«Λυπάμαι πολύ που δεν μπόρεσα να παρακολουθήσω την τελετή σήμερα». Τσάρλς Έλιοτ, Πανεπιστήμιο Χάρβαρντ.

«Η καρδιά μου είναι μαζί σας. Λυπάμαι που δεν μπορώ να είμαι και ο ίδιος κοντά σας» Χ. Ρότζερς, Νιού Χέιβεν, Κονέκτικατ.

Έπειτα ο κ. Άπλετον παρουσίασε τον πρώτο ομιλητή, την αυτού εξοχότητα τον κ. Κέρτις Γκίλντ, Κυβερνήτη⁷³ της Μασαχουσέτης, που ανταποκρίθηκε άριστα. Παραθέτουμε την ομιλία του, καθώς και άλλες ομιλίες προς τιμήν του ευγενούς κεκοιμημένου, που μας άφησε τόσο πρόωρα και τόσον αδόκητα.

73. Στις ΗΠΑ κάθε ομόσπονδη Πολιτεία (State) έχει τον δικό της Κυβερνήτη (Governor), δικό της νομοθετικό και δικαστικό σώμα και δικό της Σύνταγμα. Στην κορυφή της διοικητικής αυτής πυραμίδας ευρίσκεται ο Κυβερνήτης, ο οποίος εκτός των άλλων αρμοδιοτήτων του, επιβλέπει την δημόσια υγεία, την εκπαίδευση και την κοινωνική πρόνοια.

Η ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΗΤΗ ΤΗΣ ΜΑΣΑΧΟΥΣΕΤΗΣ
κ. Γκίλντ

Κύριε Πρόεδρε, κυρίες και κύριοι,

είμαι πολύ ευτυχής που μπορώ ως εκπρόσωπος της Πολιτείας της Μασαχουσέτης να τιμήσω αυτόν που αγάπησε τους συνανθρώπους του. Όπως γνωρίζετε, η προσφορά του δεν περιορίστηκε μόνον στο ιδιωτικό αυτό ινστιτούτο, αλλά αφορούσε και στις δημόσιες υπηρεσίες στη Μασαχουσέτη. Επομένως, συγκεντρωθήκαμε σήμερα εδώ για να τιμήσουμε αυτόν, που και με τις δύο αυτές ιδιότητες ήταν υπηρέτης της ανθρωπότητας. Συναντιόμαστε εδώ με θλίψη, όχι όμως και χωρίς αγαλλίαση. Δεν θρηνούμε μάταια που η Θεία Πρόνοια πήρε από κοντά μας αυτόν τον άνδρα στο αποκορύφωμα της τελειότητας του έργου του, όμως χαιρόμαστε που η ζωή του ήταν ταπεινή, που έζησε μέσα στην Πολιτεία μας και πρόσφερε εδώ τις καλές του υπηρεσίες. Ό,τι έκανε, το έκανε καλά.

Ήταν τιμή μου να τον γνωρίσω και επαγγελματικά και προσωπικά, να τον επισκέπτομαι ως φίλο και να βλέπω πόσο τρυφερός ήταν με τα μικρά παιδιά, να ακούω τα ενθαρρυντικά του λόγια, το κουράγιο που έδινε και την σχεδόν θεϊκή υπομονή με την οποία καθοδηγούσε τα μικρά χεράκια, ώσπου αυτοί που βρίσκονταν στο σκοτάδι άρχισαν λίγο-λίγο να βλέπουν, ένα πνευματικό τουλάχιστον φως. Δεν ξέρω τι θα μπορούσε να τον κάνει πιο ευτυχισμένο απ' αυτό που πρέπει να γνωρίζει τώρα, τους ώριμους δηλαδή καρπούς του έργου του.

Φέτος, όπως γνωρίζετε, η Πολιτεία προχώρησε πιο πολύ στο θέμα της εκπαίδευσης των τυφλών παιδιών και τώρα προτείνει να εκπαιδευθούν και να γίνουν χρήσιμοι πολίτες οι ενήλικες τυφλοί. Επιπλέον, αυτή η θαυμάσια, σεμνή γυναίκα που, όταν αυτός τη φρόντιζε, ήταν τυφλή και κωφάλαλη,

αβοήθητη και χωρίς ελπίδα, η Έλεν Κέλερ, είναι τώρα μια γυναίκα ικανή, έξυπνη, χρήσιμη στην κοινωνία και ως δημόσιος υπάλληλος αλλά και ως μέλος της Επιτροπής της Μασαχουσέτης θα προσφέρει τη σοφία και την αρωγή της στην εκπαίδευση των τυφλών της Πολιτείας μας.

Δεν θα καθυστερήσω άλλο τους σημερινούς ομιλητές. Με την ιδιότητα του πρώτου τη τάξει Πολίτου της Μασαχουσέτης, προσθέτω και εγώ, στο δικό της χαιρετισμό προς τον εκλιπόντα, τα εξής λόγια: **«Το όνομα του Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου ανήκει στην Ελλάδα, η φήμη του ανήκει στις Ηνωμένες Πολιτείες, όμως η προσφορά του ανήκει σε όλη την ανθρωπότητα!»**.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΑΡΧΟΥ ΒΟΣΤΩΝΗΣ

κ. Φιτζέραλντ

Κύριε πρόεδρε, κυρίες και κύριοι,

σας μεταφέρω την ολόθερμη συμπαράσταση των πολιτών της Βοστώνης.

Η ζωή τού Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου σαφώς διακεκριμένη σε δύο περιόδους, προσφέρει δύο σεμνές όψεις για μελέτη και άμιλλα. Είναι ο Έλληνας πατριώτης από τη μία και ο Αμερικανός δάσκαλος από την άλλη.

Ένας ευγενής άνθρωπος από τη Βοστώνη, υπέρμαχος της ελευθερίας των Ελλήνων, τον συνάντησε στην Ελλάδα, όπου ο Αναγνωστόπουλος είχε αφοσιωθεί στο υψηλό ιδεώδες της ελευθερίας. Η γνωριμία τους κατέληξε σε φιλία και χάρη σ' αυτό το ίσως τυχαίο αλλ' ευχάριστο γεγονός η χώρα μας κέρδισε άλλον έναν μετανάστη προορισμένο για μια πολύ μεγάλη και αφαντάστως χρήσιμη σταδιοδρομία. Σ' αυτήν τη γη της

ευκαιρίας, η θέρμη τού χαρακτήρα του βρήκε νέους δρόμους και, όταν ήρθε η ώρα να ορισθεί ο διάδοχος του Χάου, κανείς δεν ήταν πιο κατάλληλος από τον Αναγνωστόπουλο για να διευθύνει αυτό το μεγάλο ίδρυμα, που για πολύν καιρό βοήθησε την αγαπημένη μας πόλη και την κατέστησε ευφήμως γνωστή στον κόσμο.

Είπα ότι αυτό ίσως ήταν τυχαίο, όμως ουσιαστικά λίγα ήταν τυχαία στην καριέρα του φίλου μας. Δεν ήταν τυχαίο που ο Αναγνωστόπουλος, με την γενναιόδωρη φύση του, ανάλωσε τις δυνάμεις του για τους καταπιεσμένους Έλληνες· δεν ήταν τυχαίο που ένας πολλά υποσχόμενος επιστήμων και δημοσιογράφος τράβηξε την προσοχή τού μορφωμένου Αμερικανού· δεν ήταν τυχαίο που αυτός ο εραστής της ελευθερίας ήρθε στη γη της ελευθερίας, η οποία άνοιξε την αγκαλιά της για να δεχθεί τον Λαφαγιέτ,⁷⁴ τον Κοστσιούσκο,⁷⁵ τον Κόσουτ,⁷⁶ τον Ντάβιτ,⁷⁷ τον Τζών Μπέρνς,⁷⁸ τον Χένρυ Τζώρτζ⁷⁹ και τόσους

74. Ο Μαρί Ζοζέφ Λαφαγιέτ (1757-1834) ήταν ένας Γάλλος στρατιωτικός, ο οποίος μαζί με τους αμερικανούς αγωνίστηκε εναντίον των Άγγλων κατά τον Αγώνα της Αμερικανικής Ανεξαρτησίας (1775-1783). Ήταν φίλος του Ουάσινγκτον και ευλόγως η μνήμη του είναι αγαθή για τους Αμερικανούς. Ο Λαφαγιέτ διεδραμάτισε ρόλο σημαντικό και κατά την Γαλλική Επανάσταση του 1789.

75. Ο Πολωνός Ταντέους Αντρέι Κοστσιούσκο (1746-1817) προσέφερε σημαντικές υπηρεσίες τόσο στην πατρίδα του, όσο και στις ΗΠΑ κατά τον Πόλεμο της Ανεξαρτησίας. Η Αμερικανική Κυβέρνηση του απένειμε τον βαθμό τού ταξιάρχου και τού έδωσε την αμερικανική υπηκοότητα.

76. Ο Ούγγρος Λάιος Κόσουτ (1802-1894) είναι εθνικός ήρωας των Ούγγρων. Προσεκλήθη επισήμως στις ΗΠΑ και έγινε ενθουσιωδώς δεκτός λόγω της εθνικής δράσεώς του στην Ουγγαρία. Κατά τον 19ο αι. οι Αμερικανοί εκτιμούσαν ιδιαίτερω τους αγωνιστές της ελευθερίας και της εθνικής αξιοπρεπείας.

77. Ο Μάικλ Ντάβιτ (1846-1906) ήταν Ιρλανδός επαναστάτης, μεταρρυθμιστής και ανθρωπιστής. Στις ΗΠΑ επηρεάστηκε από τις ιδέες του Χένρυ Τζώρτζ για την αγροτική μεταρρύθμιση.

άλλους φιλελεύθερους από πολλές ξένες χώρες· δεν ήταν τυχαίο που τα χέρια του αγωνίστηκαν για να ελευθερώσουν αλυσοδεμένους και να βγάλουν τους επιδέσμους από τα τυφλά μάτια.

Όπως και σε άλλους, έτσι και στον Αναγνωστόπουλο ο πατριώτης και ο δάσκαλος ήταν ιδιότητες τέλεια εναρμονισμένες και δεν ξέρω ποια από τις δύο περιποιεί μεγαλύτερη τιμή.

Αν και έζησε 40 χρόνια στη Βοστώνη, ο Αναγνωστόπουλος παρέμεινε ένας γνήσιος Έλληνας. Δεν ήταν πολλοί οι συμπατριώτες του εδώ, αλλ' εκείνος ενδιαφέρθηκε για τα προβλήματα τους και με διακριτικότητα αλλά και αποτελεσματικότητα εκπροσώπησε επαξίως την ελληνική κοινότητα της Βοστώνης. Ένωθε πάντοτε υπερήφανος για την ελληνική καταγωγή του και θα ήταν όντως παράδοξο να λησμονήσει ότι ήταν συγγενής τού Σωκράτη και τού Αλεξάνδρου και υπερασπιστής τού Ελληνικού Έθνους, που πριν από δύο χιλιάδες χρόνια ανέπτυξε έναν μεγαλειώδη πολιτισμό στη σημερινή πρωτεύουσα της Αττικής.

Όμως, από μια άποψη, ο προοδευτικός αυτός Έλληνας απέρριψε τη σοφία των αρχαίων. Οι αρχαίοι Σπαρτιάτες άφηναν έκθετα τα καχεκτικά βρέφη⁸⁰ στον Ταΰγετο.

78. Ο Τζών Έλιοτ Μπέρνς (1858-1943) ήταν Άγγλος σοσιαλιστής και αγωνιστής του εργατικού κινήματος.

79. Χένρυ Τζώρτζ (1839-1897)· ρηξικέλευθος Αμερικανός οικονομολόγος και μεταρρυθμιστής τού καθεστώτος της γαιοκτησίας. Το έργο του *Progress and Poverty*, 1879 (Πρόοδος και Φτώχεια) παραμένει αξιόλογο τόσο για τις καινοτόμες ιδέες του, όσο και για την ανθρωπιστική θεώρηση των οικονομικών πραγμάτων.

80. Στο βράθρον του Ταΰγεταιου που ελέγετο Καιάδας οι Σπαρτιάτες έριχναν τους αιχμαλώτους πολέμου, τους εγκληματίες, τους προδότες και τους ιεροσύλους. Η ευρέως διαδεδομένη άποψη ότι εκεί έριχναν και τα ανάπηρα βρέφη δεν επιβεβαιώνεται από τις αρχαίες πηγές. Στο σημερινό χωριό Τρύπη και στο χάσμα που και σήμερα ονομάζεται Καιάδας η αρχαιολογική σκαπάνη

Οι σημερινοί όμως Αθηναίοι διαθέτουν ειδικές κούνιες για τα ανάπηρα παιδιά, γιατί έχουν συνειδητοποιήσει ότι στα αβοήθητα αυτά κορμιά κατοικεί μία όμορφη ψυχή, αλλά και γιατί φοβούνται ότι η εγκατάλειψη του ανεκτίμητου αυτού θησαυρού θα επισύρει την οργή του Θεού.

Έτσι γνωρίζουμε καλύτερα τον Μιχαήλ Αναγνωστόπουλο όχι ως έναν επαναστάτη του βουνού, αλλά ως έναν ποιμένα των τυφλών κοπαδιών, που κυρίως τον θρηνούν σήμερα. Οι πολιτικοί και οι στρατιωτικοί ζηλεύουν τη δόξα αυτού τού πολίτη, την αγάπη των βασανισμένων ανάμεσα στους οποίους έζησε, **την ψυχική του δύναμη, την μοναδική ικανότητά του να αναπτρώνει τις ελπίδες των άλλων** και να επινοεί τις πιο κατάλληλες πρακτικές μεθόδους για να τους βοηθήσει, με άλλα λόγια ζηλεύουν τον άξιο συνεχιστή των παραδόσεων αυτού του μεγάλου σχολείου για τυφλούς, στο οποίο η σύγχρονη επιστήμη και η χριστιανική ελεημοσύνη είναι πιστά αντίγραφα των πιο ωραίων θαυμάτων του Ιησού.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ κ. ΦΡΑΝΚ ΣΑΝΜΠΟΡΝ⁸¹

Φίλοι των δυστυχισμένων! Με αυτήν την προσφώνηση, που ταιριάζει ακόμη και σ' αυτούς που ήρθαν σ' αυτήν την τελετή από περιέργεια, σας καλωσορίζω, ενώ θα κλέψω λίγα λεπτά από τον χρόνο σας για να σας μιλήσω γι' αυτούς τους δύο ευεργέτες των δυστυχισμένων, που χάραξαν μια τέλεια πορεία επιτυχίας στην εκπαίδευση των τυφλών, σ' αυτήν την πόλη

έφεραν εις φως σημαντικά ευρήματα, αλλ' η έρευνα συνεχίζεται και οι μέχρι στιγμής δημοσιεύσεις για το θέμα αυτό δεν επιτρέπουν την εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων.

81. Ο Φράνκ Σάνμπορν είναι ο συγγραφέας τού ανά χειράς έργου.

που γεννήθηκαν ή που επέλεξαν να ζήσουν για έναν ολόκληρο σχεδόν αιώνα. Αναφέρομαι και στον Χάου και στον Μιχαήλ Αναγνωστόπουλο, γιατί το έργο και η φήμη και των δύο είναι αρρήκτως συνδεδεμένα.

Ο Έμερσον⁸² αναφερόμενος στον Πλάτωνα και στον Σωκράτη, τους συμπατριώτες και δασκάλους του Αναγνωστόπουλου στον ιερό χώρο των Αθηνών, είπε για τον Χάου και τον Αναγνωστόπουλο: «Αυτοί οι δύο συναποτελούν ένα δίδυμο αστέρι, που καμία δύναμη δεν μπορεί να χωρίσει στα δύο». Ή, για να χρησιμοποιήσω και πάλι την ίδια εικόνα, που τόσο πολύ εμπνέει τους ποιητές, ώστε ο Δάντης να τελειώνει πολλές ραψωδίες του με συχνές αναφορές στ' αστέρια και στον ουρανό, ο Αναγνωστόπουλος θα μπορούσε να πει για τον Χάου, αυτό που είχε πει ο Ρωμαίος ποιητής Πέρσιος⁸³ για τον δάσκαλό του Στωικό φιλόσοφο Ανναίο Κορνούτο⁸⁴: «Nescio quid, certe est quod me tibi temperat astrum». (Δεν ξέρω ποιό, αλλ' ασφαλώς υπάρχει ένα αστέρι που εναρμονίζει την ψυχή μου με τη δική σου).

Η ιστορία του Χάου είναι γνωστή, έστω και λιγότερο στη σημερινή γενιά απ' ό,τι στις τρεις προηγούμενες, κατά τις

82. Ο φίλος του Σάνμπορν, Αμερικανός ποιητής και λόγιος Ράλφ Έμερσον (1803-1882) ήταν υπέρμαχος της ενώσεως των Αμερικανών και της καταργήσεως της δουλείας, αλλά και σημαντικός στοχαστής και ανθρωπιστής.

83. Ο Πέρσιος (Aulus Persius Flaccus) ήταν ένας βραχύβιος Ρωμαίος σατιρικός ποιητής του 1ου μ.Χ. αι. υποδεέστερος του Γιουβενάλη. Ο μαθητής αυτός του Κορνούτου έγραψε σε δακτυλικόν εξάμετρον έξι σάτιρες, στις οποίες συχνότατα εκφράζει τον σεβασμό του και την εκτίμησή του προς τον διδάσκαλό του. Ο στίχος που παραθέτει ο Σάνμπορν (Πέρσιος, 5. 51) εκφράζει άριστα την πνευματική και ψυχική σχέση μεταξύ των δύο φιλανθρώπων ανδρών.

84. Ο Κορνούτος (Cornutus Lucius Annaeus) ήταν στωικός φιλόσοφος του 1ου μ.Χ. αι. Σώθηκε το έργο του «De natura deorum» (περί της φύσεως των Θεών).

οποίες έζησε και εμόχθησε, πάντα για το καλό των άτυχων, για την στήριξη των φτωχών λαϊκών στρωμάτων και για την παροχή βοήθειας προς τους καταπιεσμένους. Σε ηλικία μόλις 23 ετών, έσπευσε να βοηθήσει τους Έλληνες στην απελπισμένη τους προσπάθεια για την απόκτηση της ελευθερίας τους. Υπέφερε στις ήττες τους, ένιωθε χαρά στις νίκες τους και μετέφερε στα πεινασμένα γυναικόπαιδά τους την ανακούφιση, που τόσο γενναιόδωρα πρόσφεραν οι Αμερικανοί πριν από ογδόντα χρόνια. Πέρασαν κιόλας σαράντα χρόνια δράσης, στα οποία καθημερινά έκανε τόσες και τόσες ευεργεσίες, ώσπου άλλη μία ατυχής εξέλιξη των ελληνικών πραγμάτων τον οδήγησε και πάλι στα μέρη εκείνα. Για δεύτερη φορά μετέφερε χιλιάδες δολάρια για να ανακουφίσει τους πονεμένους και να προσφέρει τη βοήθειά του στην εκπαίδευση των Κρητών προσφύγων στην Αθήνα. Κι ενώ αναζητούσε έναν μορφωμένο και φιλόνηρωπο Έλληνα για έμπιστο γραμματέα του, η Θεία Πρόνοια που εμείς ονομάζουμε τύχη, τον οδήγησε στη γνωριμία με τον Μιχαήλ Αναγνωστόπουλο, έναν νεαρό απόφοιτο του Πανεπιστημίου Αθηνών, που ως δημοσιογράφος αγωνίζονταν για την πολιτική αναμόρφωση της Ελλάδος. Η έμφυτη ικανότητα επιλογής που διέθετε ο Χάου τον οδήγησε αμέσως στη σκέψη ότι ο νέος αυτός ήταν ικανός να προσφέρει σπουδαίες υπηρεσίες, αν και ακόμη δεν είχε αποφασίσει να τον φέρει στη Νέα Αγγλία ούτε να τον εντάξει στο εκπαιδευτικό Προσωπικό για τους τυφλούς. Τον Μάιο του 1867 ο Αναγνωστόπουλος έγινε γραμματεός τού Χάου. Έχω μπροστά μου το «Βιβλίο Ελληνικής Αλληλογραφίας», στο οποίο ο νεαρός φιλόλογος μεταφράζει άνετα στα ελληνικά και στα γαλλικά τις σαφείς παραγγελίες του Χάου προς τους υπαλλήλους και τους ιδιώτες, με τους οποίους ο Χάου είχε επαγγελματικές σχέσεις από τις 23 Μαΐου ως τις 23 Ιουλίου 1867. Έπειτα ο Χάου έφυ-

γε για την Ελβετία και τη Δυτική Ευρώπη, όχι, όπως παλαιότερα, για να θεραπεύσει την σχεδόν κατεστραμμένη υγεία του, αλλά για να δει από κοντά τα νοσοκομεία και τις φυλακές, ώστε να βελτιώσει το φιλανθρωπικό του έργο στη Μασαχουσέτη, όπου ήταν και ο κύριος επίτροπος, ως πρόεδρος του παλαιού «Συμβουλίου Κρατικών Φιλανθρωπιών». Έτσι όρισε τον Αναγνωστόπουλο ως τον κύριο επόπτη των υποθέσεων των Κρητών στην Αθήνα και εκείνος τα κατάφερε τόσο καλά, ώστε ο Χάου τον προσκάλεσε να έρθει στην Αμερική για να μάθει εδώ τη γλώσσα μας, τα ήθη μας και τα ιδρύματά μας, ώστε να υπηρετήσει καλύτερα την Κρήτη και την Ελλάδα στις επαναλαμβανόμενες εθνικές κρίσεις τους. Ο Αναγνωστόπουλος απεδέχθη την πρόσκληση και συνέχισε να είναι γραμματεύς τού Χάου για τις κρητικές υποθέσεις και το 1868, ενώ οι καλοί άνθρωποι της Βοστώνης και άλλων περιοχών των Ηνωμένων Πολιτειών ανταποκρινόμενοι στις εκκλήσεις του Χάου συγκέντρωναν χιλιάδες δολάρια για την ανακούφιση και την υποστήριξη των εξεγερμένων Χριστιανών αυτού του όμορφου νησιού τού Μίνωος και της Αριάδνης.

Κοιτάζω πάλι τον τόμο που έχω μπροστά μου και βλέπω τη μεγάλη πρόοδο του Αναγνωστόπουλου στη χρήση της Αγγλικής και ιδίως στη δύσκολη ορθογραφία της και στο πολύπλοκο συντακτικό της. Επιστολές γραμμένες στα ελληνικά και στα αγγλικά με ημερομηνία 21 Απριλίου 1868, ανακοινώνουν την επιτυχία του Χάου, του Χέπλ, του Λώρενς και άλλων αρμοδίων της «Επιτροπής Βοστώνης» για την παροχή βοήθειας προς τους Έλληνες, στη συγκέντρωση χρημάτων για ιερό σκοπό.

Να και ένα άλλο σημείωμα της 21ης Απριλίου, που δεν μπορώ να το διαβάσω καλά, γιατί δεν βγάζω τα γράμματα του Χάου, αλλά το μήνυμά του είναι σαφές: «Έλαβα το γράμμα σας της 18ης τρέχοντος. Ο κ. Ροδοκανάκης έχει λάβει υπό-

σχεση από την εταιρεία Ίνμαν Λάιν για δωρεάν μεταφορά· όμως επειδή δεν μπορώ να επικοινωνήσω μαζί του σήμερα κι επειδή θα χρειαστούμε επιπλέον βοήθεια απ' αυτούς, σας ικετεύω να αποστείλετε το υπ' αριθμ. 16 φορτίο με τη μεγαλύτερη δυνατή ασφάλεια. Η φιλανθρωπική γιορτή μας είχε μεγάλη ηθική και εισπρακτική επιτυχία. Δημιούργησε ένα κλίμα συμπαθείας προς τους Κρήτες και θα αποφέρει πάνω από 15.000 δολάρια σε μετρητά».

Η διεθνής αυτή φιλανθρωπική δραστηριότητα του Χάου συνεχίστηκε για πολλούς μήνες από το ευφώνως γνωστό γραφείο του στην οδό Μπλούμφηλντ, που εκπονούσε τα πιο αποτελεσματικά προγράμματα βοήθειας προς τους αδικημένους, από οποιονδήποτε άλλον φορέα στη Βοστώνη, γιατί η ευλογημένη αυτή πόλη πάντοτε διέθετε χρήματα για φιλανθρωπίες. Στα διαλείμματα των εορτών και της αλληλογραφίας, ο Χάου ανέθεσε στο νεαρό φίλο του να διδάξει αρχαία και νέα ελληνικά σε μέλη της οικογένειάς του και να δίνει οδηγίες για τους κλασικούς συγγραφείς σε μερικούς τυφλούς της Νότιας Βοστώνης. Τότε δεν είχε το θάρρος να του προσφέρει μία μόνη θέση στο Ινστιτούτο Πέρκινς και σεβάστηκε την επιθυμία του να διδάξει Κλασική Φιλολογία σε ένα Πανεπιστήμιο των Δυτικών Πολιτειών. Ο Χάου έστειλε στον Πρόεδρο ενός κολλεγίου του Οχάιο την εξής συστατική επιστολή:

«Γνωρίζω πολύ καλά τον κ. Ανάγνος και για αρκετά χρόνια. Είναι ένας εντιμότατος άνθρωπος. Έχει σπάνια φυσικά χαρίσματα και παιδεία ευρυτάτη. Είναι πολύ λίγοι οι ελληνοαμερικανοί που θα μπορούσαν να σταθούν δίπλα του ισοτίμως. Έχει τα προσόντα να καταλάβει τη θέση του καθηγητού των ελληνικών σε οποιοδήποτε Πανεπιστήμιό μας. Πιστεύω πως είναι ένας σεμνός, ευγενικός και ευχάριστος άνθρωπος και είμαι απολύτως βέβαιος ότι οι φοιτητές του θα τον αγαπήσουν».

Αλλά ποια είναι η ιστορία της ζωής του τριαντάχρονου αυτού νέου, που τόσο ωραία τον περιγράφει ο Αμερικανός φίλος του; Γεννήθηκε στα βουνά της Ηπείρου και μέσα στη φτώχεια, πριν από εβδομήντα περίπου χρόνια, σ' ένα χωριό που, αν και ήταν υποταγμένο στο Σουλτάνο, κανένας Τούρκος δεν τόλμησε να πατήσει το πόδι του. Ο μικρός Μιχαήλ διψούσε για μάθηση, όπως άλλωστε και οι περισσότεροι Έλληνες, και μορφώθηκε στο χωριό του, όσο μπορούσε καλύτερα. Έπειτα, προσπάθησε να εισαχθεί στο κοντινότερο και τόσο φημισμένο Γυμνάσιο, το οποίο έχει υποστηρίξει οικονομικά πολλές φορές, στην πασίγνωστη πόλη των Ιωαννίνων, πρώην πρωτεύουσα του Αλή-Πασά. Όπως η ορεινή περιοχή της, έτσι και η ρομαντική αυτή πόλη με την αιματοβαμμένη ιστορία βρίσκεται σε μία από τις πιο γραφικές τοποθεσίες του κόσμου και ο Μπάυρον,⁸⁵ σε μία έξαρση της ποιητικής του μεγαλοφυΐας, την περιγράφει ως εξής:

85. Ο σπουδαίος Άγγλος ποιητής Τζώρτζ Γκόρντον Μπάυρον, γνωστότερος στην Ελλάδα ως λόρδος Βύρων, γεννήθηκε στις 22 Ιανουαρίου 1788 στο Λονδίνο και πέθανε στις 19 Απριλίου 1824 στο Μεσολόγγι. Μετά από έναν ατάσθαλο, έκλυτο και περιπετειώδη βίο, ο χωλός και πάμπλουτος ποιητής ήρθε στην Ελλάδα και προσέφερε σημαντικές υπηρεσίες στον Αγώνα της Παλιγγενεσίας. Συνεργάστηκε με τον Χάου και έγινε το σύμβολο του άδολου φιλελληνισμού. Τα τελευταία του λόγια ήταν τα εξής: «Έδωσα στην Ελλάδα τον χρόνο μου, την υγεία μου, την περιουσία μου και τώρα της δίνω τη ζωή μου. Τι άλλο μπορούσα να κάνω;». Η επίσημη αναγγελία του θανάτου του Μπάυρον έγινε με το αριθμ. 1135 έγγραφον της Προσωρινής Διοικήσεως της Ελλάδος με ημερομηνία 7 Απριλίου 1824 (παλαιό ημερολόγιο) και με την υπογραφή του Αλ. Μαυροκορδάτου. (Το έγγραφον φυλάσσεται στην Πινακοθήκη του Δήμου Μεσολογγίου). Ο Μπάυρον ανεκνήχθη εθνικός ήρωας. Ετάφη στον οικογενειακό τάφο του Νιούστεντ, αλλά στο Μεσολόγγι φυλάσσεται μία υδρία με τα σπλάχνα του ποιητού. Τα προσωπικά του αντικείμενα και ιδίως τα φάρμακά του μπορεί κανείς να δει στο μικρό αλλά φροντισμένο και άριστα οργανωμένο Μουσείο στο δήμο Κένσινγκτον του Λονδίνου. Σημαντικά έργα του Μπάυρον είναι ο Δόν Ζουάν, Άγγλοι βάρδοι

«Κανένα τείχος της πόλης δεν μολύνει αυτήν τη θαυμάσια
 θέα,
 Αόρατα τα Γιάννενα, όμως όχι απόμακρα,
 Καλυμμένα από τους λόφους· εδώ οι άνθρωποι είναι λίγοι.
 Λίγα τα χωριουδάκια, σπάνια τα μοναχικά σπιτάκια·
 Όμως κοιτάζοντας κάτω στο γκρεμό τις κατσίκες
 και σκεφτικός πάνω από το σκορπισμένο κοπάδι του,
 Ο μικρός βοσκός με την άσπρη κάπα
 Γέρνει το σώμα του πάνω στο βράχο:
 Ή μέσα στη σπηλιά του περιμένει τη σύντομη θύελλα».

Έτσι θα μπορούσαμε να φαντασθούμε την παιδική ηλικία του Μιχαήλ στις κορυφές του Ζαγορίου, μια καθαρά αγροτική και ποιμενική ζωή, σ' ένα τοπίο ήρεμο και επιβλητικό. Στη μεσημεριανή ξεκούραση ή στο ηλιοβασίλεμα που πέφτουν οι σκιές, μπορεί κανείς ν' ακούσει τον ίδιο μικρό βοσκό να γεμίζει τη μοναξιά με τις γλυκές, μελαγχολικές μελωδίες της φλογέρας του, όπως τις ακούσαμε εγώ και ο κ. Μάνατ στο δάσος του Μαραθώνα. Στα Γιάννενα, ο Μιχαήλ εργάστηκε σκληρά και, παράλληλα με τις σπουδές του στο Γυμνάσιο, μελετούσε τους αρχαίους Έλληνες και Λατίνους συγγραφείς. Τελικά πέτυχε το σκοπό του και το 1857 μπήκε στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, το μόνο Πανεπιστήμιο που υπήρχε τότε στην Ελλάδα. Φοίτησε στη Φιλοσοφική Σχολή πέντε χρόνια, από το 1857 μέχρι το 1861. Έχω μπροστά μου το αναλυτικό Πιστοποιητικό Σπουδών της Φιλοσοφικής Σχολής, που δείχνει τι ακριβώς σπούδασε ο Αναγνωστόπουλος: Ελληνική τέχνη και αρχαιολογία με καθηγητή τον σοφό Ραγκαβή⁸⁶ ήδη από το 1856

και Σκωτσέζοι Κριτικοί, Προσκύνημα του Τσάιλντ Χάρολντ, Ο Γκισούρ, Ώρες ραθυμίας.

86. Ο Αλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβής (1809-1892) ήταν καθηγητής της αρ-

και συνέχισε για δύο ακόμη χρόνια· κατά το Ακαδημαϊκόν έτος 1857-58 μελέτησε φιλολογία, ελληνική τραγωδία και ελληνική ποίηση, ειδικά τον Πλούτο του Αριστοφάνους και την κωμωδία· επίσης ιστορία της φιλοσοφίας και Αριστοτέλη, μαζί με γενική ιστορία και δίκαιο. Τα Μαθηματικά, τη Φυσική, την Ορυκτολογία και τους Λατίνους ποιητές Κάτουλλο και Τίβουλλο επεράτωσε το 1858. Το 1859 μελέτησε Σοφοκλή, Πίνδαρο και Θουκυδίδη, τους Λατίνους πεζογράφους, ηθική και ανθρωπολογία· συνέχισε με ιστορία της φιλοσοφίας και της τέχνης και μελέτησε τον Οράτιο. Το 1860-61 μελέτησε τον Βιργίλιο και τη Ρωμαϊκή ζωή, λογική, μεταφυσική και σύγχρονη φιλοσοφία· επίσης ζωολογία, αρχαιολογία, ελληνική ιστορία, Πλάτωνα, Βουκολικούς ποιητές και Θουκυδίδη. Συνέχισε με μαθηματικά και αρχαία τέχνη, που ακόμη και τότε μπορούσε να μελετηθεί διεξοδικά στα μουσεία των Αθηνών, πολύ πριν η σκαπάνη του Σλήμαν ανοίξει το δρόμο για τα σπουδαία ευρήματα του 1862.⁸⁷

Οι σπουδές αυτές, που είναι διαφορετικές από τις αντίστοιχες των αγγλικών και των αμερικανικών Πανεπιστημίων, κυρίως ως προς το περιεχόμενο παρά ως προς το τελικό επιστημονικό αποτέλεσμα, ήταν κατάλληλες για να γίνει ο Ανα-

χαιολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και διπλωμάτης. Ως υπουργός εξωτερικών στην κυβέρνηση Βούλγαρη, ο Ραγκαβής ήρθε σε επαφή με πολλούς Ηπειρώτες ευεργέτες για την ανέγερση κοινωφελών ιδρυμάτων (Ακαδημία Αθηνών, Εθνική Βιβλιοθήκη, Ζάππειον Μέγαρον, Αστεροσκοπείον Αθηνών κ.ά.).

87. Ο Γερμανός ελληνολάτρης και ερασιτέχνης αρχαιολόγος Ερρίκος Σλήμαν (Heinrich Schliemann) είναι ο ανασκαφεύς της Τροίας και των Μυκηνών (1822-1890). Η ενεργός ανασκαφική δραστηριότης του Σλήμαν δεν αρχίζει το 1862 αλλά το 1868. Οι μεγάλες του ανακαλύψεις στην Τροία (1870-1873) και στις Μυκίνες (1876) έφεραν εις φως ευρήματα σπουδαιότατα και κατέστησαν τον Σλήμαν παγκοσμίως γνωστόν ανασκαφέα.

γνωστόπουλος ένας ακαδημαϊκός διδάσκαλος ή ένας πολιτικός αρθρογράφος ή δημοσιογράφος. Επέλεξε έναν συνδυασμό του πρώτου και του τελευταίου και συνδέθηκε με την ενεργό φιλελεύθερη δημοσιογραφία των Αθηνών. Έχοντας έντονη κλίση προς τις πολιτικές καινοτομίες, έλαβε μέρος στην επανάσταση για την έξωση του Βαυαρού Βασιλέως Όθωνος και μαζί με τον ηρωικό Γαριβάλδη⁸⁸ και άλλους ίδρυσε μία φιλανθρωπική οργάνωση για την παροχή βοήθειας προς τους συνανθρώπους του για το καλό της ελευθερίας και του πολιτισμού.

Είχε ήδη κάνει τα πρώτα βήματα στην κοινωνική ζωή της χώρας, αλλά ήθελε να ακολουθήσει μία καριέρα ευρύτερη και ανάλογη προς τον χαρακτήρα του και την παιδεία του. Τότε ακριβώς τον συνάντησε ο Χάου. Ο Αναγνωστόπουλος διέθετε τα ισχυρά και γνήσια εκείνα στοιχεία του Ηπειρώτη, που μεγάλωσε μέσα στην απλότητα της αγροτικής ζωής και μπορούσε να αντισταθεί στους πειρασμούς των ραδιουργιών και της εμπορευματοποίησης, που χαρακτήριζαν τους Φαναριώτες και τους Πελοποννησίους.

Δεν πέρασε πολύς καιρός στην Αμερική και ο Αναγνωστόπουλος μίκρυνε το επίθετό του, αλλά επιμήκυνε την παραμονή του στο ευχάριστο και θετικό περιβάλλον του Ινστιτούτου Πέρκινς. Παρά την προχωρημένη ηλικία του, ο Χάου γινόταν όλο και πιο πολυάσχολος και έτσι στο πρόσωπο του Αναγνωστόπουλου βρήκε τον πιο κατάλληλο άνθρωπο για τη φροντίδα της Σχολής (και εδώ ο Ανάγνος ήταν στο στοιχείο του), αλ-

88. Ιωσήφ Γαριβάλδης (Giuseppe Garibaldi)· μέγας Ιταλός επαναστάτης, υποστηρικτής των απελευθερωτικών κινημάτων σ' ολόκληρον τον κόσμο, αγωνιστής για την πολιτική ενοποίηση της Ιταλίας, ειδικός στην τεχνική τού ανταρτοπολέμου (1807-1882). Ο Γαριβάλδης κατέστη παγκόσμιον σύμβολο ανδρείας, πατριωτισμού, εντιμότητας και ελευθερίας.

λά και των οικονομικών υποθέσεων του Ινστιτούτου, που ο Χάου είχε κάπως παραμελήσει. Από το 1871 που ο Χάου άρχισε να ασχολείται με τις υποθέσεις των νήσων του Αγίου Δομινίκου,⁸⁹ ο Ανάγνος απεδείχθη εξίσου ικανός στη διοίκηση του Ινστιτούτου κατά τον χρόνο της απουσίας του ηλικιωμένου διευθυντού του. Κέρδισε όμως και την καρδιά της μεγαλύτερης κόρης της οικογένειας Χάου, της καλής και πειθαρχημένης Ιουλίας, και έτσι έγινε γαμπρός τού ανθρώπου, τον οποίο θεωρούσε ως θετό του πατέρα στη φιλανθρωπία. Τη χρονιά που πέθανε ο Χάου, τον Ιανουάριο του 1876, την συνολική ευθύνη για το Ινστιτούτο Πέρκινς την είχε ο Αναγνωστόπουλος· έτσι, όταν προέκυψε το θέμα της διαδοχής, όλοι διεπίστωσαν ότι ήταν ο καλύτερος γι' αυτήν τη δύσκολη θέση. Τον επέλεξαν λοιπόν ως Διευθυντή, αλλά στην αρχή τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου ασκούσαν ένα είδος κηδεμονίας, διότι ήταν δύσκολο να πιστέψουν ότι ένας ξένος και μάλιστα μικρής σχετικά ηλικίας,⁹⁰ θα μπορούσε να έχει τον πλήρη έλεγχο ενός ιδρύματος τόσο σημαντικού και τόσο ιδιαίτερα «Βοστωνέζικου».

89. Αναφέρεται στη Δομινικανή Δημοκρατία (ισπ. Santo Domingo), Κράτος των Δυτικών Ινδιών ευρισκόμενον ανατολικά της Κούβας και νοτιοδυτικά της Αμερικανικής Πολιτείας της Φλόριντα. Η περιοχή αυτή απετέλεσε το πεδίο της αναμετρήσεως Γάλλων, Ισπανών και Αμερικανών. Οι τελευταίοι κατέκτησαν την χώρα το 1916 και, όταν απεχώρησαν το 1924, παρέδωσαν την εξουσία στον εκλεκτό τους δικτάτορα Ραφαέλ Τρουχίγιο (Rafael Trujillo), που δολοφονήθηκε το 1961. Η χώρα ταλανίζεται μέχρι σήμερα από αλληπάλληλα πραξικοπήματα και από τις επεμβάσεις των Αμερικανών λόγω της σπουδαίας στρατηγικής σημασίας της, αφού ευρίσκεται, όπως και η Κούβα, στο μαλακό υπογάστριο των ΗΠΑ, αλλά και λόγω του πλουσίου υπεδάφους της. Ο συγγραφέας δεν διευκρινίζει το είδος της δραστηριότητας που ανέπτυξε στην περιοχή ο ηλικιωμένος Σάμιουελ Χάου.

90. Όταν ο Αναγνωστόπουλος ανέλαβε την διεύθυνση της Σχολής Πέρκινς το 1876, ήταν 39 ετών.

Αν και μετριόφρων, ο Ανάγνος δεν έφθασε μέχρι του σημείου να αμφισβητήσει ο ίδιος την καταλληλότητά του για μία θέση, στην οποία άλλωστε είχε δοκιμαστεί και μάλιστα για μεγάλο χρονικό διάστημα. Κατέστησε λοιπόν σαφές προς τα μέλη τού Συμβουλίου τής Σχολής ότι ως Διευθυντής δεν μπορούσε να ευρίσκεται υπό καθεστώς κηδεμονίας· αν εκείνοι το ήθελαν, αυτός θα απεσύρετο, αλλά θα παρέμενε πιστός προς τα μέλη τού Συμβουλίου, όπως και κατά τη διάρκεια της απουσίας και της ασθενείας του Χάου· δεν δεχόταν όμως μια μοιρασμένη διοίκηση, γιατί κάτι τέτοιο θα ήταν μία μόνιμη αιτία διχόνοιας και δυσλειτουργίας. Το Συμβούλιο εξετίμησε δεόντως τις σοφές σκέψεις του και έτσι για πάνω από τριάντα χρόνια ο Αναγνωστόπουλος τίμησε τη Σχολή, προς ικανοποίηση όλων εκείνων που γνωρίζουν τι απαιτεί και τι επιτρέπει η εκπαίδευση των τυφλών. Με δικαιοσύνη, μεγαλοψυχία και επιείκεια προστάτευσε όλους εκείνους που είχε υπό την εποπτεία του, μαθητές, δασκάλους, υπαλλήλους, τους πάντες, και μερικές φορές μάλιστα περισσότερο απ' όσο άξιζαν. Συγχρόνως ήταν αυστηρός στις απαιτήσεις του, προσεκτικός και ακριβοδίκαιος στις παρατηρήσεις του και πάντοτε πρόθυμος για δράση. Προτιμούσε να αδικείται ο ίδιος και να κατηγορείται,⁹¹ παρά να βλάπτει άλλους ή να κατηγορεί δημοσίως αυτούς που με τόση προθυμία έσπευδαν να τον κατηγορήσουν. Έτσι, όπως συμβαίνει πάντοτε με τους ανιδιοτελείς, η καλωσύνη του έγινε αντικείμενο εκμετάλλευσης, αλλ' ο απόλυτος

91. Ο Αναγνωστόπουλος εφάρμοζε στην πράξη την καθαρώς σωκρατική αντίληψη: «Αν παραστή ανάγκη να αδικήσω ή να αδικηθώ, θα προτιμήσω να αδικηθώ παρά να αδικήσω».

[Ει δ' αναγκαίον εἶπ αδικεῖν ἢ αδικεῖσθαι, ελοῖμην ἂν μάλλον αδικεῖσθαι ἢ αδικεῖν. Πλάτων, Γοργ. 469c]. Ευλόγως λοιπόν αγάλλονται και σεμνύνονται οι Παπιγκιώτες για το ήθος του εκλεκτού συγχωριανού τους.

σεβασμός και η αγάπη των ανθρώπων του στενού του περιβάλλοντος τον βοήθησαν να συνεχίσει την αποστολή που είχε αναλάβει. Έχω δει πολλά ιδρύματα που εποπτεύονται από ικανούς διευθυντές, αλλά ποτέ δεν έχω δει ούτε ένα, στο οποίο η αφοσίωση προς τον Διευθυντή να είναι τόσο έκδηλη και τόσο σταθερή, όπως στην περίπτωση του Ανάγνος και της Σχολής Πέρκινς. Παρέμεινε στο Ίδρυμα για μια ολόκληρη γενιά, ήταν ειλικρινής έναντι όλων, ενέπνεε απόλυτη εμπιστοσύνη και επέτυχε αποτελέσματα αξιοθαύμαστα. Είχε υιοθετήσει στην πράξη το απόφθεγμα του πιο ευσυνείδητου συμπατριώτη μας, του Γεωργίου Ουάσινγκτον:⁹² «Εκεί όπου υπάρχει μια προσδοκία, υπάρχει και μία υποχρέωση» και σιωπηλά εκπλήρωσε αυτήν την υποχρέωση, ώστε πολλοί Έλληνες και Αμερικανοί να νιώθουν δικαιωμένοι.

Το θέμα της ομιλίας μου σήμερα είναι «επιτυχημένοι διάδοχοι» και είναι δύσκολο να βρούμε καλύτερο παράδειγμα από το έργο που άρχισε, που συνέχισε και που ολοκλήρωσε ο Χάου και ο γαμπρός του, άνδρες τόσο διαφορετικοί σε όλα, εκτός από το αποτέλεσμα. Ο Χάου ήταν ένας ικανός και ευφυέστατος άνθρωπος και, όπως λέει και η παροιμία, «γενίκευε από ένα μεμονωμένο παράδειγμα» και συνδύαζε τις θεωρίες του με αποτελεσματικές πρακτικές μεθόδους. Επίσης είχε αποκτήσει πολλές εμπειρίες υπηρετώντας για χρόνια σε διάφορα μέρη, ύστερα από τις διεθνείς αναταράξεις που προ-

92. Ο Γεώργιος Ουάσινγκτον (George Washington) είναι ίσως το εκλεκτότερον τέκνον των ΗΠΑ (1732-1799). Ήταν ο πρώτος Πρόεδρος των ΗΠΑ, ο «πατήρ της χώρας», «πρώτος στον πόλεμο, πρώτος στην ειρήνη και πρώτος στις καρδιές των συμπατριωτών του» κατά τον εύστοχο χαρακτηρισμό του Χένρυ Λη. Ο έντιμος, συνετός και φιλόπρονος αυτός πατριώτης έθεσε τα θεμέλια του Αμερικανικού κράτους και είναι ίσως η πιο σημαντική πολιτική φυσιογνωμία στην ιστορία των ΗΠΑ. Πλήρη βιογραφία του συνέθεσεν ο Douglas Freeman, *George Washington*, 6 τόμοι, 1948-1954.

κάλεσε η Ελληνική Επανάσταση. Ο Αναγνωστόπουλος δεν είχε παρόμοιες εμπειρίες. Προερχόταν όμως από μια λιτή και καλώς οργανωμένη φυλή, που δίνει μεγάλη σημασία στη γενική παιδεία, σε αντίθεση με τους Αμερικανούς και τους Άγγλους. Μολονότι ανήκε σ' ένα μικρό έθνος που το ήλεγχαν οι Μεγάλες Δυνάμεις, χάραξε εν τούτοις τη δική του πορεία χωρίς καμία προκατάληψη για κανέναν.

Όπως ο Ελβετός, ο Δανός και ο Ολλανδός, έτσι και ο σύγχρονος Έλληνας έχει αμερόληπτη πολιτική κρίση.

Όπως και να είχαν τα πράγματα, ο Ανάγνος ανέπτυξε βαθιές θεωρίες για την εκπαίδευση και για τις κοινωνικές δυνατότητες εφαρμογής τους, οι οποίες τον βοήθησαν πολύ στο έργο που ανέλαβε μετά την ασθένεια και τον θάνατο του Χάου. Ήταν εκ φύσεως πρακτικός άνθρωπος και είχε την ικανότητα να προσαρμόζεται εύκολα και γρήγορα με τα άτομα με τα οποία έπρεπε να συνεργαστεί, ενώ ο παρορμητικός και κάπως ανυπόμονος Χάου, τουλάχιστον προς το τέλος της ζωής του, όταν τον γνώρισα καλύτερα, δεν τα πήγαινε και τόσο καλά στο ζήτημα αυτό. Ο Ανάγνος είχε διαφορετικά χαρίσματα και, όταν ο Χάου παρατούσε κάτι, το ανελάμβανε εκείνος, χωρίς να κάμπτεται. Η πρώτη του επιτυχία, εκτός από την καθημερινή ρουτίνα της σωστής διοικήσεως ενός σχολείου τυφλών, ήταν η δημιουργία ενός νηπιαγωγείου για τυφλούς. Χωρίς να υποχωρήσει στη μάλλον συναισθηματική προσέγγιση του θέματος από τα παραδοσιακά νηπιαγωγεία των ΗΠΑ, διείδεν ότι το ίδρυμα αυτό θα μπορούσε να αποτελέσει ένα προκαταρκτικό στάδιο για τη μουσική εκπαίδευση των τυφλών. Άλλωστε, το μάθημα της Μουσικής εδιδάσκετο στους τυφλούς εφήβους της Σχολής Πέρκινς ήδη από την εποχή του Χάου. Επίσης αντελήφθη πόσο ζεστή θα ήταν η υποδοχή αυτής της προσθήκης στο Ινστιτούτο Perkins, ιδιαίτερα από τις γυναί-

κες. Τα γεγονότα των τελευταίων είκοσι χρόνων αποδεικνύουν τη διορατικότητά του σ' αυτά τα δύο κρίσιμα σημεία. Η κοινότητα της Βοστώνης, ανταποκρινομένη στις συνεχείς εκκλήσεις του, έχτισε ένα ίδρυμα στο Τζαμέικα Πλέην, που αποτελεί το πιο έξοχο πρότυπο σ' ολόκληρο τον κόσμο για τα ιδρύματα αυτού του είδους.

Το πιο λαμπρό εκπαιδευτικό επίτευγμα του Χάου ήταν η ανεύρεση και η καθοδήγηση ενός τυφλού και κωφού παιδιού, της Λάουρας Μπρίτζμαν. Σ' αυτήν την περίπτωση έκανε ό,τι δεν είχε κάνει κανείς πριν, και στους πιο πολλούς αυτό φάνηκε σαν θαύμα. Εκείνος όμως δεν έδωσε σημασία στον θαυμασμό του κόσμου, στους βασιλείς, στις κυβερνήσεις και στις πολλές τιμές που τόσο λίγο υπελόγιζε, έστω κι αν όλα αυτά έδειχναν την επιδοκιμασία των ξένων κρατών. Η επιτυχία του αυτή άνοιξε το δρόμο για όλους τους άλλους, αλλά κανείς ακόμη δεν έχει βελτιώσει τη μέθοδό του. Είχε πετύχει έναν πραγματικό θρίαμβο. Έπειτα, έστρεψε την ευφυΐα του σε δυσκολότερα εκπαιδευτικά ζητήματα. Αλλά η κοινωνική ένταξη της Λάουρας δεν ήταν τόσο δύσκολη, όσο φάνηκε στην αρχή, παρά το γεγονός ότι αποτελούσε την πρώτη επιτυχημένη ένταξη σε παγκόσμιο επίπεδο.

Σ' αυτό ακριβώς το σημείο ανέλαβε τό δύσκολο αυτό έργο ο Ανάγνος και συνέχισε να εφαρμόζει τις μεθόδους του Χάου και σε μερικές μάλιστα περιπτώσεις με μεγαλύτερη επιτυχία απ' ό,τι στην περίπτωση της Λάουρας.

Όπως ο Χάου, έτσι και ο Ανάγνος πρόσφερε πάντοτε αφιλοκερδώς τις υπηρεσίες του στην καθοδήγηση των τυφλών και των κωφών. Και οι δύο το θεωρούσαν ασήμαντο και μάταιο να ζητούν επαίνους για τις όντως αξιέπαινες πράξεις τους. Κατέστησαν παντού γνωστές τις ικανότητες και τις επιτυχίες των μαθητών τους, όχι βέβαια για να δοξασθούν οι ίδι-

οι, αλλά για να πληροφορήσουν και να ενθαρρύνουν και άλλους πάσχοντες. Όμως η σεμνότητά τους αυτή δεν πρέπει να μας εμποδίσει να τους απονεύσουμε τον προσήκοντα έπαινο, όχι μόνον εκ μέρους αυτών που ωφελήθηκαν άμεσα από το έργο και τη σοφία τους, αλλά κι από εμάς που είδαμε την ανιδιοτελή προσφορά τους.

Πριν από σαράντα χρόνια, μου ζητήθηκε να συντάξω μία αναφορά για το έργο του Χάου μέχρι τα 63 του χρόνια. Διαλέγοντας προσεκτικά τις λέξεις που χρησιμοποιούσε, μου αφηγήθηκε εν συντομία την ιστορία της Λάουρας Μπρίτζμαν. Τότε κι εγώ σημείωσα τα εξής: «Τα αργά βήματα που έπρεπε να κάνει αυτό το παιδί για να προοδεύσει στη γνώση, τα παρακολουθούσε ο κόσμος με ενδιαφέρον τόσο στην Αμερική, όσο και στις άλλες χώρες. Ξένοι που επισκέπτονταν τις ΗΠΑ είχαν την περιέργεια να δουν τα αποτελέσματα αυτής της νέας παιδαγωγικής μεθόδου, με την οποία ο Χάου κατόρθωνε να αναστήση μία ψυχή, την ύπαρξη της οποίας πολλοί αμφισβητούσαν! Ο εραστής αυτός της ανθρωπότητας έδωσε γενναίες μάχες για να μπορέσει να βοηθήσει τα άτυχα αυτά παιδιά. Και εδώ ακριβώς οφείλεται η φήμη τόσο του ιδίου, όσο και των συμπατριωτών του. Λίγα τέτοια παραδείγματα υπάρχουν κι αυτά πρέπει να διατηρηθούν στη μνήμη των ανθρώπων, γιατί ρίχνουν νέο και δυνατότερο φως στις ικανότητες του ανθρώπινου μυαλού και στις πηγές της φιλανθρωπίας».

Μέσα σ' αυτό το πνεύμα ο αείμνηστος φίλος μας εργάστηκε επί πολλά χρόνια για τις επιτυχίες των κωφών-τυφλών. Διετήρησε και υπερασπίστηκε το κύρος αυτού του ινστιτούτου, όταν δέχτηκε επιθέσεις από δικούς του ανθρώπους και τα τελευταία του λόγια που τον ακούσαμε να λέει δημόσια στην επέτειο των γενεθλίων του Ουάσινγκτον ήταν μια πλήρης αναφορά για το τι μπορούν να κάνουν τα ιδρύματα Howe,

Perkins, Boston και Massachusetts για τους μαθητές και τους αποφοίτους τους.

Σε κανέναν όμως από τους ευεργέτες του το ίδρυμα Πέρκινς δεν οφείλει τόσα πολλά για την ευγενή του δράση, τα συνετά λόγια και την μεγαλόψυχη σιωπή, όσα σ' αυτόν τον ορεσίβιο από το Πάπιγκο της Ηπείρου, που έγινε διάσημος πολίτης του κόσμου και τελικά πολίτης της Αμερικανικής Δημοκρατίας!

ΠΟΙΗΜΑ ΠΟΥ ΕΓΡΑΨΕ ΚΑΙ ΑΠΗΓΓΕΙΛΕ Η
Ιουλία Γουόρντ Χάου
ΜΑΪΚΛ ΑΝΑΓΝΟΣ

Μάταια περιμένουμε ν' ακούσουμε τα βήματά του,
καθώς θα επιστρέφει από μια μακρινή χώρα.
Εδώ, όπου περνούσαν οι καρποφόρες μέρες του,
ο αγαπημένος φίλος δεν υπάρχει πια.

Αληθινά, ήταν ένα ευγενικό δώρο
που η Ελλάδα μάς έδωσε, όταν εκείνος ήρθε
Με βήμα ζωηρό και καρδιά φωτισμένη
Να κερδίσει μια φήμη μεγάλη.

Οι χρυσμοί της αρχαίας Ελλάδος,
Τα όνειρα της δόξας που εκεί υπήρχαν,
Είχαν διαμορφώσει στο πνεύμα του, με αλήθεια και τόλμη,
την τιμή και την αξία της ελευθερίας.

Μπήκε εκεί όπου εστέφετο ένας πρωταθλητής,
Κυνηγώντας τους ευγενείς στόχους του,
Γι' αυτόν ηχούσε εκείνο το σάλπισμα
που τους μεγαλύτερους ήρωες συγκίνησε.

Όπου οι ψυχές στις σκιές φαίνονται αμυδρά,
από το φως της ημέρας ανεπηρέαστες,
Εκεί η προστατευτική του παρουσία έδειξε
Το φως από τη λάμψη της Αλήθειας.

Γιατί έπρεπε να γνωρίζουν καλά τον κόσμο,
Τα γενναία μνημεία του, το θαυμαστό σχέδιό του,
Και, αν και απογυμνωμένοι από τη Φύση, να μοιραστούν
του ανθρώπου τη μεγάλη κληρονομιά.

Ω φίλοι, που εδώ συγκεντρωθήκατε
Για ν' ακούσετε και να πείτε χαιρετισμούς,
Πάρτε μαζί σας, καθώς θα φεύγετε,
Τη σκέψη αυτού που τόσο πολύ σας αγάπησε.

Είν' η αγάπη που θα νικήσει όλα τα βάσανα,
είναι αυτή που όλες τις ευγενείς υποσχέσεις αγκαλιάζει.
Ο λόγος του προφήτη, το όνειρο του ποιητή,
Ας είναι για σας η κληρονομιά του.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΛΩΡΕΝΣ

Κύριε πρόεδρε, κυρίες και κύριοι,

Σχεδόν πάντοτε, πίσω από κάθε άνδρα που έχει επιτελέσει
ένα έργο, όλο δύναμη, ζωντάνια και ομορφιά, βρίσκεται μία
γυναίκα που τον αγάπησε και τον ενέπνευσε.

Σ' αυτό το σημείο θα σας θυμήσω ότι πίσω από τις ιδιοφυ-
είς σκέψεις του Χάου βρίσκονταν πάντοτε η κυρία Χάου και η
κόρη τους ήταν αυτή που εστήριξε τον Ανάγνος, γι' αυτό και
προσφέρουμε στην κυρία Χάου την ευγνωμοσύνη και την
αγάπη μας.

Εάν αναζητήσουμε το βαθύτερο νόημα των πραγμάτων, θα διαπιστώσουμε ότι, πέρα και πάνω από τα υλικά αγαθά, η αυτοθυσία είναι εκείνη, που αποτελεί το πραγματικό θεμέλιο των εκπαιδευτικών μας ιδρυμάτων, των σπιτιών μας και του ίδιου του πολιτισμού μας. Ξέρουμε ότι κάτω από την εντυπωσιακή επιφάνεια της κοινωνικής μας ζωής βρίσκονται χιλιάδες αφοσιωμένοι άνδρες και γυναίκες, που δίνουν τον καλύτερο εαυτό τους για να στηρίξουν το κοινωνικό εποικοδόμημα και των οποίων η μόνη χαρά είναι η σωτηρία των άλλων. Αυτά ακριβώς τα έξοχα πρότυπα του χριστιανισμού τιμούμε σήμερα.

Τό όνομα του Ανάγνος δεν το βλέπαμε συχνά στις εφημερίδες, είναι όμως καλά φυλαγμένο ως ανεκτίμητος θησαυρός στις καρδιές χιλιάδων τυφλών και χιλιάδων φίλων τους σε όλον τον κόσμο κι αυτό ήταν η μεγαλύτερη ανταμοιβή του.

Άλλοι μπορούν να μιλήσουν καλύτερα από μένα για τις μεγάλες ικανότητές του ως εκπαιδευτικού και ως διευθυντού. Αν όμως δούμε συγκριτικά το Ινστιτούτο Πέρκινς, πώς ήταν κατά την εποχή τού Χάου και πόσο αναβαθμίστηκε αργότερα υπό τη διεύθυνση του Ανάγνος, τότε μόνον θα εκτιμήσουμε σωστά την άοκνη φροντίδα και την ακάματη δημιουργικότητα του τιμωμένου.

Μνημειώδες έργο τού Αναγνωστόπουλου είναι το νηπιαγωγείο του. Δεν πρέπει όμως να βλέπουμε τους ευεργέτες, άνδρες ή γυναίκες, ως μάζα, αλλά να τους εξετάζουμε έναν έναν ξεχωριστά ως προσωπικότητες μοναδικές. Οι μάρτυρες, οι Φιλάνθρωποι και οι θεμελιωτές τών ινστιτούτων παρουσιάζουν πολύ λίγο ενδιαφέρον, όταν τους βλέπουμε όλους μαζί, όταν όμως εξετάζουμε τον κάθε έναν ξεχωριστά, τότε διαπιστώνουμε την ιδιαιτερότητα της ψυχοσυνθέσεως και της προσφοράς ενός εκάστου.

Ποιός λόγου χάριν, θα μπορούσε να φαντασθεί ότι ο νεαρός Έλληνας που γεννήθηκε στις κοιλάδες της Θεσσαλίας,⁹³ που σπούδασε ελληνική φιλολογία, ξένες γλώσσες⁹⁴ και φιλοσοφία στο πανεπιστήμιο Αθηνών, θα γινόταν ο φιλεύσπλαχνος σύντροφος των τυφλών παιδιών της συντηρητικής Μασαχουσέτης, η κεφαλή ενός μεγάλου ισντιτούτου της Νέας Αγγλίας και ο άνθρωπος, τον οποίο εστήριξαν στο έργο του ακόμη και οι πιο αυστηροί αμερικανοί νομοθέτες;

Το ζήτημα αυτό παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, διότι από την ανατολική Ευρώπη μάς έρχονται χιλιάδες μετανάστες. Αναρωτιόμαστε λοιπόν, μερικές φορές με φόβο, ποια θα είναι η επίδραση αυτών των ανθρώπων στον αμερικανικό πολιτισμό. Οι πιά πολλοί βέβαια δεν έχουν τις αρετές τού Έλληνα Αναγνωστόπουλου, ωστόσο το γεγονός ότι εκείνος έζησε και εμεγαλούργησε εδώ, μάς δίνει την ελπίδα ότι απ' αυτές τις χιλιάδες των μεταναστών θα βρεθούν και μερικοί που θα έχουν μία θετική παρουσία εδώ στην Αμερική.

Ο έρωσ της ελευθερίας ήταν μία αρετή του Αναγνωστόπουλου, που ο Χάου αμέσως επρόσεξε, αφού την είχε και ο ίδιος. Γι' αυτήν ο Αναγνωστόπουλος έγραψε, εργάστηκε και υπέφερε. Όταν λοιπόν ήρθε εδώ, δεν είχε πολιτικές εξαρτήσεις και το πνεύμα του ήταν ελεύθερο ν' αναλάβει το έργο του. Ο Αναγνωστόπουλος έφερε μαζί του μία νοοτροπία και μία παιδεία, με τις οποίες εμείς οι Αμερικανοί δεν είμεθα εξοικειωμένοι. Είχε συγκροτημένη προσωπικότητα, δυνατό

93. Ο Αναγνωστόπουλος γεννήθηκε στο Πάπιγκον Ιωαννίνων. Ο Θεσσαλικός κάμπος ευρίσκεται σε απόσταση εκατοντάδων χιλιομέτρων από την γενέτειρά του. Οι ίδιοι όμως οι Αμερικανοί παραδέχονται ότι δεν είναι πιστοί εραστές της Γεωγραφίας.

94. Εγνώριζε καλώς την Αρχαία Ελληνική, την Λατινική, την Γερμανική, την Γαλλική και την Αγγλική γλώσσα.

χαρακτήρα και αυτοπεποίθηση που τον έκαναν ικανό, ενώ έπαιρνε θετικά στοιχεία και από μας, να προσφέρει στα εκπαιδευτικά μας ιδρύματα αυτό ακριβώς που δεν είχαν, την ποικιλία και τον πνευματικό πλούτο. Μέσα στις τόσες αρετές του, η πιο εμφανής ήταν η μονίμως καλή διάθεσή του και η αιώνια νεότητά του, που έβγαινε από μέσα του⁹⁵ και ήταν ολοφάνερη στις κινήσεις και στη φωνή του και στον τρόπο που μιλούσε. Και μιλούσε τόσο ωραία!

Ποιος ξέρει ακριβώς πόσο χρήσιμη ήταν αυτή η ιδιότητα, ώστε να μπορέσει να καταπολεμήσει την τύφλωση μέσα στις καρδιές των μαθητών του, να ενεργοποιήσει τις πνευματικές τους δυνάμεις και να δώσει νεύρο και ζωντάνια στις αισθήσεις τους; Αυτή η ζωντάνια και η νεανικότητά του έκαναν το Ινστιτούτο Πέρκινς και το Νηπιαγωγείο κάτι παραπάνω από ιδρύματα· ήταν η ζωντανή έκφραση της σκέψης, της ζωής και της θυσίας, που απεικονίζονταν στον Αναγνωστόπουλο, ο οποίος με τους αφοσιωμένους δασκάλους και βοηθούς του υποδεχόταν τους νέους μαθητές με καλωσύνη και τους οδηγούσε στη μεγάλη τους οικογένεια με αγάπη κι εμπιστοσύνη.

Εμείς στην Αμερική ζηλεύουμε λίγο την αγάπη και την αφοσίωση που δείχνουν μερικοί μετανάστες προς την πρώτη τους πατρίδα. Τους θέλουμε να γίνουν τέλειοι Αμερικανοί και μάλιστα αμέσως. Μήπως όμως κάνουμε λάθος; Δεν είναι άραγε γεγονός ότι ένα μεταφυτευμένο δέντρο μεγαλώνει καλύτε-

95. Στις φωτογραφίες του Αναγνωστόπουλου φαίνεται καθαρά το ευγενές και χαρούμενο πρόσωπό του, αλλά και το εσωτερικό εκείνο φως που αναβλύζει από την χαρίεσσα μορφή του. Από άποψη γλωσσική, είχε εξαιρετική ποιότητα φωνής και θαυμάσια άρθρωση, εγνώριζε καλώς τις άπειρες δυνατότητες αλλά και την μεγάλη ψυχολογική αξία τού επιτονισμού και ήταν άριστος γνώστης των εκφραστικών δυνατοτήτων αλλά και της ευρυθμίας και της μουσικότητας της ελληνικής. (Βλ. Παράρτημα).

ρα, όταν έχει ένα μεγάλο σβώλο από το πρώτο χώμα, που θα το θρέψει και θα το στηρίξει, μέχρι να μεγαλώσουν οι ρίζες του; Δεν είναι άραγε γεγονός ότι οι μετανάστες διατηρούν τη μνήμη των παλαιών τους παραδόσεων και ότι αυτό ήταν ένα από τα ωραιότερα γνωρίσματα του Αναγνωστόπουλου; Ξέρουμε καλά ότι έδωσε τον καλύτερο εαυτό του εδώ στην Αμερική, αλλά παράλληλα δεν ξέχασε τους συμπατριώτες του στην Ελλάδα και τους απέδειξε την αγάπη του, τόσο εν ζωή, όσο και μετά θάνατον, προβαίνοντας σε γενναίες δωρεές και ιδρύοντας σχολεία για τους ίδιους και για τα παιδιά τους. Έτσι γίναμε και μεις πνευματικώς πλουσιότεροι αλλά και οι Έλληνες καλύτεροι, χάρη στην διαφορετική αντίληψη της ζωής που τους μετέδωσε.

Αβιάστως λοιπόν καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι το καλύτερο και πλουσιότερο δώρο που φέρει κάθε χρήσιμος άνθρωπος δεν είναι τόσο η καλή διοίκηση, η σωστή οργάνωση και η δωρεά αυτή καθ' εαυτή, όσο η ίδια η ζωή του και ο χαρακτήρας του, που διαχέουν τον πνευματικό πλούτο, την έμπνευση, την αγάπη και την αγαθοεργία.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ κ. ΕΡΒΙΝΓΚ ΜΑΝΑΤ⁹⁶

Μου ζητήθηκε να μιλήσω εκ μέρους των Φιλελλήνων κι αυτός είναι ο μόνος μου τίτλος εδώ. Γνώρισα τον Μιχαήλ Ανα-

96. Ο Έρβινγκ Μάνατ ήταν Αμερικανός Ελληνιστής, καθηγητής της Κλασικής Φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο Μπράουν, πρόξενος των ΗΠΑ στην Αθήνα κατά τα έτη 1889-1893 και εξέχων φιλέλληνας. Από τις επισκέψεις του στις Κυκλάδες προέκυψε το πολύτιμο περιηγητικό έργο του Irving Manatt, *Aegean Days*, London, John Murray, 1913, στο οποίο με ύψος γλαφυρό καταγράφει τα ήθη, τα έθιμα και τη νοοτροπία των κατοίκων, αλλά και την ελεεινή συμπεριφορά ορισμένων δήθεν φιλελλήνων Ευρωπαίων, οι

γνωστόπουλο στην Αθήνα πριν από δεκαέξι χρόνια και το κοινό μας ενδιαφέρον για τις τύχες του Ελληνισμού μάς έφερε κοντά και μας κράτησε σε επαφή μέχρι το τέλος της ζωής του. Αργότερα, όταν μου ζητήθηκε να προτείνω μερικούς φιλόλογους για να διδάξουν ως Επισκέπτες Καθηγητές στο Τμήμα Ελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Μπράουν, το πρώτο όνομα που ήρθε στο νου μου ήταν το δικό του. Άλλωστε, με την ιδιότητα του φιλόλογου και του διδασκάλου μάς πρόσφερε τις φιλότιμες υπηρεσίες του μέχρι τέλους. Αγνοούσα όμως αυτό που μόλις σήμερα έμαθα από την ομιλία τού κ. Σάνμπορν, ότι δηλαδή φιλοδοξούσε κι αυτός να γίνει καθηγητής Πανεπιστημίου. Αν το πετύχαινε, πιστεύω ότι η τύχη της Αρχαίας Ελληνικής Φιλολογίας στις ΗΠΑ θα ήταν πολύ καλύτερη σήμερα. Με τις τριάντα επιτυχημένες αναφορές του που έκανε ως επικεφαλής τού Ινστιτούτου Πέρκινς, μας κληροδότησε τις πιο σωστές εκπαιδευτικές και παιδαγωγικές αρχές και μεθόδους, που είναι εφάμιλλες με εκείνες του Πανεπιστημίου του Χάρβαρντ, αλλά και ανώτερες, διότι οι δικές του δεν είναι προϊόν θρησκευτικών δοξασιών. Αν είχε αναλάβει τη φροντίδα και την ευθύνη για την προώθηση των Κλασικών Σπουδών στις ΗΠΑ και εφήρμοζε τις λαμπρές και εμπνευσμένες αρχές του, όπως έκανε και στα δικά μας εκπαιδευτικά ιδρύματα, πιστεύω ότι οι ελληνικές σπουδές θα γνώριζαν καλύτερες μέρες στις ΗΠΑ.

Θα χαρακτήριζα τον Αναγνωστόπουλο ως «έναν Έλληνα χωρίς πονηριά». Έχω στα χέρια μου μία αθηναϊκή εφημερίδα με ημερομηνία λίγο μετά τον θάνατό του. Τιμώντας λοιπόν τη

οποίοι διενεργούσαν συστηματικές λαθρανασκαφές και ως κοινοί αρχαιοκάπηλοι κατελήστευαν τον εθνικό μας πλούτο. Ο Σάνμπορν και ο Μάνατ είναι δύο σπάνιοι αδάμαντες της αληθούς παιδείας και του άδολου φιλελληνισμού.

μνήμη του γράφει ότι τα κύρια γνωρίσματά του ήταν η ακεραιότητα, η ευθύτητα, η αγάπη του για την αλήθεια και η ευσυνειδησία του. Μου φαίνεται πως ο Αθηναίος φίλος τον εκτίμησε σωστά, όπως και ο Χάου πριν από σαράντα χρόνια. Προσθέτει όμως ο Αθηναίος αρθρογράφος ότι αυτές οι ιδιότητες είναι τόσο σπάνιες ανάμεσα στους συμπατριώτες του, που θα χρειαζόταν ένας νέος Διογένης με το φανάρι του για να τις βρει. Παρά ταύτα, εγώ εξακολουθώ να εμπιστεύομαι τους Έλληνες και από όσους έχω γνωρίσει ο Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος ήταν το καλύτερο πρότυπο της ελληνικής φυλής.

Πάντοτε στον κόσμο υπάρχει μία ηρωική εποχή, που είναι σαν τον ήλιο που ανατέλλει. Ο Χάου γεννήθηκε εδώ στη Βοστώνη κι ο Ανάγνος στην ορεινή Ήπειρο. Ακούγοντας κανείς τα επαινετικά λόγια γι' αυτούς τους δύο, νομίζει ότι ανάμεσα μας βρίσκονται δύο άνδρες από τους «Βίους» του Πλουτάρχου.⁹⁷ Και αν ο σοφός της Χαιρωνείας ανακεφαλαίωνε τους παραλλήλους βίους αυτών των δύο, θα έλεγε ότι το διπλό αυτό αστέρι, αν και ανατέλλει μακριά, ωστόσο ήρθε για να «δώσει ένα ενιαίο φως». Τηρουμένων των αναλογιών, ο υψηλός ρομαντισμός – για να μην πούμε το θαύμα – της καριέρας του Αναγνωστόπουλου επισκίασε ακόμη και το έργο του πιο διάσημου φίλου του.

Ο Αριστοτέλης, λέει πως «ο ποιητής πρέπει να προτιμά τα πιθανά αδύνατα παρά τα δυνατά απίθανα».⁹⁸ Μόλις και μετά

97. Ο Πλούταρχος ο Χαιρωνεύς (περ. 45-120 μ.Χ.) είναι ένα από τα μεγαλύτερα πνεύματα της αρχαιότητας. Συγγραφέας χαλκέντερος και πολυγραφότατος, είναι κυρίως γνωστός για το έργο του «Βίοι παράλληλοι», στο οποίο μας παρουσιάζει κατά ζεύγη τον βίο και το έργο πενήντα διασήμων ανδρών της ελληνικής και της ρωμαϊκής αρχαιότητας.

98. «Ο ποιητής πρέπει να προτιμά αυτά που, ενώ είναι αδύνατον να γίνει, όμως έχει έστω και μία μικρή πιθανότητα να συμβεί, παρά εκείνο που είναι μεν δυνατόν να συμβεί, αλλά στην πράξη είναι εντελώς απίθανο να γί-

βίας θα μπορούσε να υπάρξει πιο αδύνατη πιθανότητα από το γεγονός ότι ένας πρωτοετής φοιτητής τού Πανεπιστημίου τού Μπράουν, όταν άκουσε για την Ελληνική Επανάσταση, πήγε και πρωτοστάτησε σ' αυτόν τον ηρωικό αγώνα. Και σίγουρα δεν υπάρχει πιο απίθανη δυνατότητα απ' το ότι, δώδεκα χρόνια αργότερα, από τότε που ο Χάου με τον νεανικό του ενθουσιασμό έλαβε μέρος σ' αυτόν τον απελπισμένο αγώνα, γεννήθηκε στα πιο άγρια βουνά τής Ηπείρου εκείνος που θα συνέχιζε και θα βελτίωνε το έργο του Χάου στην Αμερική. Δεν μπορώ να μην επιμείνω στον ρομαντισμό της καριέρας του, αν και υπάρχει ο κίνδυνος να πω πράγματα χιλιοειπωμένα. Πιστεύω όμως ότι τα καλύτερα μαθήματα είναι αυτά που αγγίζουν και διεγείρουν τη φαντασία. Αφού ο Παράδεισος μας έδωσε ένα κεφάλαιο από το βιβλίο των Θαυμάτων και αφού ένας γνήσιος αρχαίος Έλληνας ήταν κοντά μας για σαράντα χρόνια σ' αυτό το ευλογημένο Σπίτι των Τυφλών, δεν πρέπει άραγε αυτό το μέρος να γίνει για πάντα το φωτισμένο φανο της μνήμης του; Η απελευθέρωση της Λάουρας Μπρίτζμαν και της Έλεν Κέλερ από τις δυνάμεις του σκότους είχαν μεγαλύτερη σημασία από τη διάσωση της Ανδρομέδας⁹⁹

νει». [Προς τε γάρ την ποίησιν αιρετώτερον πιθανόν αδύνατον ή απίθανον και δυνατόν. Αριστοτέλης, Περί Ποιητικής 1461b]. Οι χειρόγραφοι κώδικες αλλά και η φιλολογική κριτική παρέχουν διαφορετικές γραφές και έτσι το χωρίον παραμένει σκοτεινόν και δυσερμήνευτον.

99. Κατά την Ελληνική Μυθολογία, η Ανδρομέδα ήταν κόρη του βασιλέως των Αιθίοπων Κηφέως και της Κασσιόπης. Επειδή η βασίλισσα καυχήθηκε ότι αυτή ήταν ωραιότερη από τις κόρες του Ποσειδώνος, τις Νηρηίδες, ο θεός έστειλεν ένα κήτος στην περιοχή που κατέτρωγε τους πάντες και τα πάντα. Τότε ο Κηφεύς υποχρεώθηκε από έναν χρησμό του μαντείου του Άμμωνος να δώσει την Κόρη του Ανδρομέδα ως βορά στο θηρίο για να απαλλαγεί η χώρα από το κακό. Την έδεσε σ' έναν βράχο της ακτής, αλλά τότε ακριβώς εμφανίστηκε ο Περσεύς, ο οποίος μόλις προ ολίγου είχε φονεύσει

και της Ιφιγενείας.¹⁰⁰ Δεν θα ήταν άραγε ωραίο να ζωντανέψαι μέσα μας η πίστη στα ιδανικά, που είναι καλύτερα και από το φως της μέρας;

Ο Αναγνωστόπουλος γεννήθηκε και μεγάλωσε σε μία περιοχή κακοτράχαλη αλλ' ευφήμως γνωστή στον κόσμο. Η ελληνική φυλή έχει δύο ονόματα, αυτό που επικρατεί στην Ελλάδα κι αυτό που οι Ρωμαίοι παρέδωσαν σ' εμάς.¹⁰¹ Το χω-

την Μέδουσα Γοργώ, σκότωσε το κήτος και ενυμφεύθη την Ανδρομέδα. Τον ανατολικόν αυτόν μύθον πραγματεύθηκαν στις ομώνυμες τραγωδίες τους οι ποιητές Σοφοκλής και Ευριπίδης, οι Λατίνοι Λίβιος Ανδρόνικος, Έννιος και Οβίδιος, αλλά και πολλοί μεταγενέστεροι δραματουργοί, ζωγράφοι, γλύπτες και άλλοι καλλιτέχνες.

100. Η Ιφιγένεια ήταν κόρη του Αγαμέμνονος και της Κλυταιμνήστρας. Ο μύθος αναπτύσσεται κυρίως από τον Ευριπίδη στις τραγωδίες «Ιφιγένεια η εν Αυλίδι» και «Ιφιγένεια η εν Ταύροις». Ο Αγαμέμνων είχε σκοτώσει την ιεράν έλαφον της Αρτέμιδος και η θεά οργισμένη εδημιούργησεν άπνοιαν, η οποία καθήλωσε τον στόλο των Ελλήνων στην Αυλίδα. Ο μάντης Κάλχας συμβουλεύει τον Αγαμέμνονα να θυσιάσει προς εξιλασμόν της θεάς την κόρη του Ιφιγένεια, αλλά την τελευταία στιγμή η θεά σώζει την κόρη και την στέλλει στην Ταυρίδα (σημερινή Κριμαία) ως ιέρεια του ναού της. Ο μύθος της Ιφιγενείας διασώζεται σε καλλιτεχνικές απεικονίσεις της αρχαιότητας, αλλ' ενέπνευσε και νεωτέρους διανοητές και καλλιτέχνες, όπως λ.χ. τον Ρακίνα, τον Γκαίτε, τον Τιέπολο και τον Γκλόκ.

101. Ο Έλλην ήταν υιός του Δευκαλίωνος και της Πύρρας. Το αρχαιότερον όμως όνομα των Ελλήνων ήταν «Γραικοί» (Απολλόδωρος, 1, 7, 7) και, όπως παρατηρεί ο Αριστοτέλης, (βλ. σημ. 68), οι Γραικοί και οι Σελλοί κατοικούσαν στην ευρύτερη περιοχή της Δωδώνης (Αριστ., Μετεωρολογικά 1, 352α). Στον Όμηρο η ονομασία «Έλληνες» απαντά μία μόνον φορά και έχει τοπική σημασία, ενώ οι γενικοί όροι Δαναοί, Αργείοι, Αχαιοί, Πανέλληνες απαντούν συνεχώς. Όταν οι πρόγονοί μας συνειδητοποίησαν την εθνική τους ενότητα, εμφανίζονται πλέον ως «Έλληνες» και ο εθνικός αυτός όρος χρησιμοποιείται σταθερά στην αρχαιότητα για να γίνεται η διάκριση ανάμεσα στους Έλληνες και στους μη Έλληνες (βαρβάρους). Στην Αλεξανδρινή εποχή (323 π.Χ. - 30 π.Χ.), τα ονόματα Γραικός και Έλλην χρησιμοποιούνται ως δηλωτικά του Κοινού Εθνικού ονόματος των Ελλήνων. Φαίνεται ότι οι Ρωμαίοι προτίμησαν τους όρους Graecus, Graecia και επέμειναν στη χρή-

ριό του, το Πάπιγκο, ήταν τόσο άγνωστο, που κάποιος μπορεί να ζούσε όλη τη ζωή του στην Ελλάδα και να μην είχε ακούσει ποτέ το όνομά του, όχι όμως και η Δωδώνη, το αρχαιότερο μαντείο που αναφέρει ο Όμηρος. Προς τη θάλασσα υψώνονται τα Ακροκεραύνια¹⁰² και πίσω η άγρια οροσειρά της Πίνδου και ανάμεσα από τα βουνά αυτά περνούν οι γνωστοί από την Ιστορία ποταμοί Αχελώος και Αχέρων.¹⁰³ Ο γιος του Αναγνώστη (κι αυτό είναι το νόημα του «Αναγνωστόπουλος», γιατί ο πατέρας του ή ο παππούς του, που πρώτος πήρε το όνομα αυτό, ήταν Αναγνώστης στην κοινότητα, δηλαδή διακεκριμένος Αναγνώστης στην Ορθόδοξη Εκκλησία¹⁰⁴) – πρέπει να είχε εξοικειωθεί από την παιδική του ηλικία με τις μεγάλες θεϊκές

ση τους, διότι τα ονόματα Έλλην, Ελλάς είχαν δυσφημισθεί από τους Χριστιανούς. Αυτή ακριβώς η λατινική ονομασία παρελήφθη ως γλωσσικόν δάνειον από τις άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες και έτσι σήμερα είμεθα γνωστοί ως Greeks, Griegos, Greci κ.λπ. και η χώρα μας ως Greece, Griechenland, Grecia κ.λπ. Κατά την βυζαντινή περίοδο η ίδια ονομασία παρελήφθη και από τους Σλάβους. Μετά την επανάσταση του 1821, αντί του «Γραικός» επεκράτησε το όνομα Έλλην. (Περισσότερα για τους όρους Γραικός, Έλλην, βλ. στο έργο του Π. Χρήστου, *Αι περιπέτειαι των εθνικών ονομάτων των Ελλήνων*, Θεσσαλονίκη 1960, σ. 13 κ.ε.).

102. Τα Ακροκεραύνια είναι όρος της Αλβανίας γνωστότερον ως Τσέκα ή ως βουνό της Χειμάρρας.

103. Όπως ήδη σημειώσαμε (βλ. σημ. 93), οι Αμερικανοί δεν φημίζονται ως δεινοί γνώστες της γεωγραφίας. Ο Αχελώος ή Ασπροπόταμος πηγάζει από τα όρη Λάκμων και Περιστερί της οροσειράς της Πίνδου, ενώ ο Αχέρων πηγάζει από το όρος Τόμαρος του ορεινού όγκου του Σουλίου.

104. Εκ πατρός πάππος του Αναγνωστόπουλου ήταν ο Θεόδωρος Αναγνώστης. Η ερμηνεία του Μάνατ είναι ορθή. Αναγνωστήριον είναι το αναλόγιον για την ανάγνωση του Ευαγγελίου και αναγνώστης, εκκλησιαστικόν αξίωμα του κατωτέρου κλήρου κατά την βυζαντινή εποχή, ήταν αυτός που είχε το διακόνημα να αναγιγνώσκει, δηλ. να διαβάζει το Συναξάριον και τις περικοπές της Αγίας Γραφής. Άλλοι Ιεροψάλτες ήταν ο πρωτοψάλτης, ο λαμπαδάριος (ο αριστερός ψάλτης), ο ισοκράτης και οι κανονάρχες. Συντονιστής όλων αυτών ήταν ο δομέστιχος.

και ανθρώπινες μορφές που κατοικούσαν στ'α σκοτεινά βάθη αυτής της αρχαίας γης. Και ο πατέρας του είχε ζήσει κάτω από την εξουσία του αιμοσταγούς Αλβανού Αλή Πασά, του ακούσιου προάγγελου της ελληνικής ανεξαρτησίας, που είχε μετατρέψει το μαντείο της Δωδώνης σε ένα είδος ελληνομουσουλμανικού πανεπιστημίου, «όπου οι Μωαμεθανοί ποιητές συνέθεταν ελληνικές ωδές για να υμνήσουν τις απερίγραπτες θηριωδίες του».¹⁰⁵

Πολλά από τα στοιχεία που προαναφέραμε θα ήταν ασφαλώς γνωστά στον Αναγνωστόπουλο και θα τον επηρέασαν θετικά, όταν είκοσι πέντε χρόνια αργότερα ενεγράφη στο Γυμνάσιο των Ιωαννίνων. Εκεί το παλληκάρι αποστηθίζοντας τον Όμηρο, ένωσε τη φαντασία του να διεγείρεται από το θρόισμα των φύλλων της βελανιδιάς¹⁰⁶ στο Μαντείο της Δωδώνης, που ήταν και η πραγματική φωνή τού Διός προς τους προγόνους του τριάντα αιώνες πριν.

105. Η πληροφορία αυτή ελέγχεται ως ανακριβής.

106. Κατά τους αρχαίους, η «ομιλούσα δρύς» ευρίσκετο εις την «δυσχείμερον Δωδώνην», όπου και το αρχαιότατον μαντεϊόν του Διός. Εδώ ακριβώς ευρίσκοντο «οι όρειοι και χαμαικοίται Σελλοί και η πολύγλωσσος δρυς». Σοφ. Τραχίν. 1165-1167. Η περιοχή του Μαντείου εντοπίστηκε 22 χιλιόμετρα ΝΔ της πόλεως των Ιωαννίνων στους πρόποδες του όρους Τόμαρος (σημερ. Ολύτσικα), κοντά στο χωριό Δωδώνη (Τσαρκοβίστα). Εκεί ευρίσκετο η ιερά βελανιδιά (δρύς) του Διός, η οποία είχε μαντικές ικανότητες και εξέφραζε την βούληση του Θεού. Η λατρεία του Δωδωναίου Διός είναι γνωστή από τον 7ο π.Χ. αι., αλλ' η λατρεία της ιεράς δρυός, η οποία έχει ινδοευρωπαϊκή προέλευση, είναι γνωστή στην Ήπειρο από το 1900 π.Χ., όταν ήλθαν οι πρώτοι Έλληνες. Το ιερόν ζεύγος του Διός και της Γης επέλεξεν ως κατοικία του την ιεράν δρύν, ο ψίθυρος των φύλλων της οποίας καθώς και η πτήσις των περιστεριών τού δένδρου φανέρωναν την θεία παρουσία. (Για τις ανασκαφές στη Δωδώνη, βλ. Δ. Ευαγγελίδη, Ανασκαφή εν Δωδώνη, Πρακτικά της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας των ετών 1929-1932, 1952-1958. – Σ. Δάκαρη, Οδηγός αρχαιολογικού χώρου Δωδώνης, 1971).

Από αυτήν την άγρια περιοχή με τους ποταμούς της Αγωνίας και του θρήνου που κατέληγαν στον Άδη,¹⁰⁷ ήρθε ο νέος στη φωτεινή, ηλιόλουστη και μενεξεδένια Αθήνα.¹⁰⁸ Εκεί θα τον ακολουθούσαμε πρόθυμα στην πανεπιστημιακή του ζωή, καθώς ερευνούσε βαθιά τους μεγάλους κλασικούς της φυλής του, όπως και τη Νομική Επιστήμη. Εκεί τον βρίσκουμε με τους συμφοιτητές του και νυν συναγωνιστές του στην εξέγερση που κατέληξε στην έξωση του Όθωνος από το θρόνο της Ελλάδος. Έτσι ο Αναγνωστόπουλος έλαβε μέρος σε μία δεύτερη Ελληνική Επανάσταση, όπως είχε κάνει και ο Χάου στην πρώτη του 1821.

Δεν μπορώ να συνεχίσω αυτήν την ιστορία, όμως θέλω να τονίσω αυτά που είπε ο Επίσκοπος, ότι δηλαδή ο Αναγνωστόπουλος έγινε μεν Αμερικανός πολίτης, αλλά παρέμεινε ένας Έλλην πατριώτης. Τα σχολεία που ίδρυσε στην Ήπειρο είναι η απόδειξη του πατριωτισμού του προς την γενέθλια γη. Ο πολύς κόσμος δεν ξέρει ότι ο Ανάγνος ήθελε να ιδρύσει στην Αθήνα, την πρωτεύουσα της Ελλάδος, ένα σχολείο για τυφλούς πάνω στα πρότυπα της δικής μας Σχολής Τυφλών. Ο

107. Εννοεί την πόλη Εφύρα της Θεσπρωτίας (στο σημερινό χωριό Μεσοπόταμος της πεδιάδος του Φαναρίου, όπου ευρίσκετο η Αχερουσία λίμνη). Στην Εφύρα η αρχαιολογική σκαπάνη του Σωτ. Δάκαρη απεκάλυψε το Νεκρομαντεϊόν ή Νεκρομαντεϊόν. Ο Χάρων, υιός του Ερέβους και της Νυκτός, μέσω του Αχέροντος διεπόρθμευε με την λέμβο του τις αγωνιώσες ψυχές των νεκρών στον Άδη. Αλλά και ο επισκέπτης του ιερού που ήθελε να μυηθεί στα μυστικά των ιερέων, έπρεπε να ξεπεράσει την ένταση, την αγωνία και τον φόβο προκειμένου να επικοινωνήσει με τις σκιές των πεφιλημένων νεκρών.

108. Ο φιλόλογος Μάνατ έχει υπόψη του τους διθυραμβικούς στίχους του Πινδάρου: «Ω ται λιπαράι και ιοστέφανοι και αοίδιμοι Ελλάδος έρεισμα, κλειναί Αθάναι, δαιμόνιον πτολίεθρον». (Πλούταρχος, Περί δόξης Αθηναίων 7 ή απόσπασμα 76).

στόχος όμως αυτός δεν υλοποιήθηκε λόγω της βαθιάς του δυσπιστίας προς την ελληνική κυβέρνηση, μια δυσπιστία που δυστυχώς την έχουμε και εμείς εδώ στην Αμερική. Τα σχολεία της Ηπείρου, που ίδρυσε με τις δωρεές του και τις τελευταίες λεπτομέρειες των οποίων τακτοποίησε κατά την πρόσφατη επίσκεψή του στην Αθήνα και στην Κωνσταντινούπολη, έχουν να εκπληρώσουν έναν εθνικό σκοπό. Δεν έχω καμία αμφιβολία ότι είχε στο μυαλό του το Κολλέγιο Ρόμπερτ,¹⁰⁹ που συνέβαλε στη δημιουργία του νέου βουλγαρικού έθνους. Όλοι μας θα χαρούμε, αν τα εκπαιδευτικά ιδρύματα του Ανάγνος μπόρουν να επισπεύσουν την έλευση της ελευθερίας τόσο στο Πάπιγκο, όσο και στις άλλες υπόδουλες περιοχές της Ελλάδος. Ο Χάου κατόρθωσε να ενώσει την Ελλάδα με την Αμερική· αλλά και η μνήμη του Αναγνωστόπουλου ας γίνει ένας ισχυρός δεσμός αμοιβαίας κατανοήσεως και συμπόνιας ανάμεσα στους τυφλούς μαθητές του εδώ στις ΗΠΑ και στους νεαρούς συμπατριώτες του στην Ελλάδα, που ζουν ακόμη μέσα στο σκότος της δουλείας.

Η σταδιοδρομία του Έλληνοσ υπήρξε μοναδική. Οι Έλληνες έχουν πάει σ' όλον τον κόσμο και σε κάθε εμπορικό κέντρο θα βρεις Έλληνες εμπόρους και τραπεζίτες· πότε έναν Έλληνα λόγιο, όπως ο Σοφοκλής¹¹⁰ στο Χάρβαρντ και πότε

109. Το Κολλέγιο Ρόμπερτ είναι ένα από τα πολλά εκπαιδευτικά ιδρύματα στις ΗΠΑ, που διαθέτουν έδρες χρηματοδοτούμενες από Σλάβους ή Βουλγάρους μετανάστες. Τα ιδρύματα αυτά συνέβαλαν στην δημιουργία της εθνικής συνειδήσεως των Βουλγάρων, αλλ' απετέλεσαν και κέντρα συστηματικής προπαγάνδας για την προώθηση των ανθελληνικών θέσεων της Βουλγαρίας επί του Μακεδονικού ζητήματος και για την μετ' επιστήμης πλαστογράφηση της ιστορίας της Μακεδονίας. (Βλ. και σημ. 34).

110. Ο Ευαγγελινός Σοφοκλής - Αποστολίδης διετέλεσε καθηγητής της αρχαίας ελληνικής φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ. Γεννήθηκε στην Τσαγκαράδα του Πηλίου το 1807 και πέθανε στο Καίμπριτζ της Μασα-

έναν άλλον άνθρωπο των γραμμάτων, όπως ο Βικέλας¹¹¹ στη Γαλλία.

Σε καμία όμως περίοδο της ελληνικής ιστορίας δεν θα βρεις άλλον Έλληνα σαν τον Μιχαήλ Αναγνωστόπουλο, που, αν και έζησε μακριά από την πατρίδα του, πρόσφερε σημαντικότερες υπηρεσίες προς ολόκληρη την ανθρωπότητα. **Αυτή ακριβώς η προσφορά του αποτελεί και τον ισχυρότερο δεσμό ανάμεσα στην Ελλάδα και στις Ηνωμένες Πολιτείες.** Και καθώς φέρνουμε στο νου μας τις αρχαιοελληνικές αξίες, ας μην ξεχνάμε αυτούς τους δύο άνδρες του Πλουτάρχου, που τους νιώθουμε να ζουν ακόμη ανάμεσά μας.

Χαίρε, Μιχαήλ Αναγνωστόπουλε, ήρωα της αρχαίας γης, Έλληνα των Ελλήνων, σύγχρονε και αρχαίε, Αμερικανέ στην καρδιά, και πάλιν Χαίρε!

Γαίαν έχοις ελαιῶράν!¹¹²

Λίγα Λόγια από τον ύμνο που τραγούδησε η χορωδία κοριτσιών του Ινστιτούτου Πέρκινς στην επιμνημόσυνη Τελετή για τον Αναγνωστόπουλο.

χουσέτης το 1883. Αξιόλογο είναι το έργο του «Greek Lexicon of the Roman and Byzantine Periods (from 146 B.C. to A.D. 1100).

111. Ο Δημήτριος Βικέλας (1835-1908), έμπορος και λόγιος από την Σύρο, έζησε πολλά χρόνια στο Λονδίνο και στο Παρίσι. Πολύ γνωστό είναι το ιστορικό και ηθογραφικό του μυθιστόρημα «Λουκής Λάρας» (1879), εμπνευσμένο από τις σφαγές στη Χίο. Συνέλαβε και προώθησε την ιδέα της αναβιώσεως των Ολυμπιακών Αγώνων και ήταν ο πρώτος πρόεδρος της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής (βλ. και σημ. 40).

112. Γαίαν έχοις ελαιῶράν· στο πρωτότυπο κείμενο η ευχή αυτή παρατίθεται στην ελληνική γλώσσα, όπως δηλαδή εκφωνήθηκε.

Ο ΗΛΙΟΣ ΤΟΥΣ ΔΕΝ ΘΑ ΔΥΣΕΙ ΠΟΤΕ

Ο ήλιος τους δεν θα δύσει ποτέ,
Γιατί ο Κύριος θα είναι το παντοτινό τους φως,
Και οι μέρες του θρήνου τους θα τελειώσουν.
Γιατί ο Αμνός θα τους θρέψει,
Και ο Θεός θα σκουπίσει όλα τα δάκρυα από τα μάτια τους.

Η δεσποινίς Μπένετ, πρόεδρος του τμήματος κοριτσιών της Σχολής, έκανε μια σύντομη περιγραφή της τελετής, που έγινε στο ναό του Ιδρύματος προς τιμήν του Αναγνωστόπουλου. Τα παιδιά εκδήλωσαν τα συναισθήματά τους με ειλικρίνεια και απλότητα, όπως άλλωστε θα ήθελε και ο Ανάγνος, και η τελετή απέδειξε την μεγάλη επιρροή του στην εσωτερική ζωή της Σχολής. Η περιγραφή της δεσποινίδος Μπένετ έχει ως εξής: «Το πρωί της 7ης Νοεμβρίου, στα εξηκοστά ένατα γενέθλια του Αναγνωστόπουλου, οι εκδηλώσεις που έγιναν στο τμήμα κοριτσιών άρχισαν με μία ειδική τελετή στη μνήμη του.

Η δεσποινίς Μάρετ άνοιξε την εκδήλωση με την ανάγνωση ενός μικρού αποσπάσματος από το περιοδικό «Η συντροφιά των Κοριτσιών» του Ιλινόις με ημερομηνία 6 Οκτωβρίου 1906: «Εκατοντάδες τυφλοί στη χώρα μας αλλά και σε άλλες χώρες θρήνησαν τον θάνατο του Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου. Κανένας άνθρωπος δεν έχει κάνει για τους τυφλούς όσα έκανε ο Μάικλ Ανάγνος, ο οποίος για πολλά χρόνια ήταν επικεφαλής του μεγάλου ινστιτούτου τυφλών στη Νότια Βοστώνη. Ήταν γαμπρός της κυρίας Ιουλίας Γουόρντ Χάου και ανέλαβε τη συνέχιση του έργου του διακεκριμένου πεθερού του. Επί τριάντα χρόνια αφιέρωσε τη ζωή του στην προσπάθεια για τη βελτίωση της ζωής των τυφλών με τόση ανιδιοτέλεια, που κέρδισε την αιώνια ευγνωμοσύνη εκατοντάδων τυφλών».

Ακολούθησε η ανάγνωση σημαντικών αποφάσεων, που έλαβαν τα μέλη του Συμβουλίου του σχολείου, μετά τον θάνατο του Αναγνωστόπουλου. Ύστερα ο κ. Τ. Τιμαγένης διάβασε ένα απόσπασμα άρθρου από την εφημερίδα: «Μπόστον 'Ηβνινγκ Χέραλντ» της 16 Ιουλίου 1906: «Ήταν ο άνθρωπος που ίδρυσε την «Ένωση Ελλήνων» στην Αμερική, **που έδωσε την περιουσία του για το καλό της Μακεδονίας**, που συνεισέφερε στην ίδρυση της ελληνικής εκκλησίας στη Βοστώνη, που δίδαξε τους Έλληνες να μαθαίνουν και να υιοθετούν ό,τι καλό είχε να προσφέρει η Αμερική. Ήταν ο μόνος που εσέβοντο και άκουγαν όλοι οι Έλληνες, ο άνθρωπος που έκανε το καλό ανιδιοτελώς, που συνέλαβε την ιδέα της ιδρύσεως ελληνικού σχολείου στη Βοστώνη και που ζητούσε από κάθε Ελληνοαμερικανό να κάνει το καθήκον του απέναντι στη δεύτερη πατρίδα του, την Αμερική». Και ο κ. Τιμαγένης συνέχισε: «Χάσαμε τον δάσκαλό μας, τον Σύμβουλό μας, τον φίλο μας, τον άνδρα που όλοι οι Έλληνες εκτιμούσαν και με τον οποίο όλοι νιώθαμε περήφανοι που γεννηθήκαμε Έλληνες. Μακάρι το παράδειγμά του να παραμείνει ζωντανό ανάμεσα στους συμπατριώτες μου και η διδασκαλία και η ζωή του να μην ξεχαστούν».

Έπειτα η δεσποινίς Μάρετ διάβασε το εξής άρθρο από την εφημερίδα «Μπόστον Χέραλντ» της 5 Ιουλίου 1906: «Από τα πανάρχαια χρόνια η Ελλάς έστελνε τα παιδιά της για να μεταφέρουν τη δάδα της γνώσεως σε όλα τα μέρη της γης. Ποτέ δεν έστειλε άλλον καλύτερον από τον Μάικλ Ανάγνος. Ένωσε με δεσμόν ισχυρότατον τη Βοστώνη, την Αθήνα της Αμερικής, με την Αθήνα του αρχαίου κόσμου. Στους Βοστωνέζους αστούς που τον ήξεραν, φαινόταν ως η μετενσάρκωση των μεγάλων ελλήνων φιλοσόφων, τους οποίους γνωρίσαμε μέσα από τα

σχολικά μας βιβλία. Έχει ειπωθεί για τον Σαίξπηρ ότι ήταν «ανήρ πολυμαθής». Το ίδιο μπορεί να λεχθεί και για τον Αναγνωστόπουλο. Οι τυφλοί έχασαν έναν πατέρα, προστάτη και δάσκαλο, η Βοστώνη έναν λαμπρό πολίτη και ο κόσμος έναν αληθινά μεγάλο άνδρα».

Οι αναγνώσεις τελείωσαν με το τεσσαρακοστό κεφάλαιο του Ησαΐα «Παρηγορείτε, παρηγορείτε τον λαόν μου»,¹¹³ ένα κεφάλαιο ειδικά αφιερωμένο σε μας, που είχε διαβάσει ο ίδιος ο Αναγνωστόπουλος σε μια από τις τελευταίες μας συναντήσεις την ώρα της προσευχής στο τμήμα των κοριτσιών. Ακολούθησε ο ύμνος:

«Ω, Παράδεισε! Ω, Παράδεισε!
 Ποιος δεν λαχταρά την ανάπαυση;
 Ποιος δεν αναζητά την χαρούμενη γη,
 Όπου εκείνοι που αγάπησαν είναι ευλογημένοι;
 Όπου οι πιστές και καθαρές καρδιές
 Στέκονται πάντα στο φως,
 Εκστασιασμένες και οιστρήστες
 Απ' του Θεού το Άγιο Βλέμμα!».

Η τελετή έκλεισε με προσευχή.

Ο κ. Φρέντερικ Γουώλς, πρόεδρος της «Λέσχης Χάου», έκανε έναν σύντομο απολογισμό των υπηρεσιών της εις μνήμην Μ. Αναγνωστόπουλου.

113. «Παρηγορείτε, παρηγορείτε τον λαόν μου», λέγει ο Θεός σας». Η παραπομπή αυτή (Ησαΐας 40, 1) δεν γίνεται στην μετάφραση των Εβδομήκοντα, αλλά στο διορθωμένο εβραϊκό κείμενο, γνωστό στους θεολόγους ως Μασωριτικό κείμενο.

ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ ΜΙΧΑΗΛ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ
ΑΠΟ ΤΗΝ «ΛΕΣΧΗ ΗΩΕ».

Κατά τα τελευταία χρόνια, η «Λέσχη Χάου» διοργανώνει μία ετήσια ειδική τιμητική εκδήλωση για τα γενέθλια του Χάου στις 10 Νοεμβρίου. Φέτος όμως η εορτή αυτή είχε διττό χαρακτήρα κι έγινε το απόγευμα της 9ης Νοεμβρίου.

Η Λέσχη δεν ήθελε μόνον να δείξει την αφοσίωσή της προς τον ευγενή ευεργέτη και ιδρυτή της Σχολής Πέρκινς, αλλά και να αποτίσει φόρον τιμής και σεβασμού προς τον εκλιπόντα Μάικλ Ανάγνος, τέως διευθυντή τού σχολείου και επίτιμο πρόεδρο της Λέσχης μας. Ο Ανάγνος έκανε πολλά για την ίδρυση της Λέσχης μας και δεν σταμάτησε να ενθαρρύνει και να παρέχει κάθε δυνατή βοήθεια σε όλους.

Στο πρόγραμμα της τελετής αυτής περιλαμβάνονταν σύνομοι ομιλίες και ποιήματα, που διάβασαν οι κυρίες Ιουλία Γουόρντ Χάου και Λάουρα Ρίτσαρντς καθώς και ο κ. Α. Κάσγουελ. Ένα πολύ ωραίο και επίκαιρο ποίημα απήγγειλε ο Έβερρετ Ντέιβσον, μέλος της Λέσχης μας. Η σχολική ορχήστρα έπαιξε το Πένθιμο Εμβατήριο του Σοπέν, ο Άλφρεντ Χέρο έπαιξε σόλο βιολί και ο Ρίτσαρντ Μπάρναρντ έκλεισε το πρόγραμμα παίζοντας ειδικά επιλεγμένα κομμάτια στο εκκλησιαστικό όργανο.

Εν συνεχεία, ο Πρόεδρος και τα μέλη του Δ.Σ. της «Λέσχης Χάου» απεδέχθησαν τα εξής: α) ο Θεός εν τη απείρω σοφία του πήρε κοντά του τον τέως Διευθυντή μας Μάικλ Ανάγνος στο αποκορύφωμα της πνευματικής και της ψυχικής του πληρώσεως. β) Ο εκλιπών απέδειξε τόσο με το σημαντικό έργο του στην Ελλάδα, όσο και με το υποδειγματικό του ήθος εδώ στις ΗΠΑ, τον αγνό πατριωτισμό της Σπάρτης και την απaráμιλλη ελληνική παιδεία των Αθηνών κατά τον χρυσούν αιώνα του Πε-

ρικλέους. γ) Ο Ανάγνος ανέλαβε, συνέχισε και βελτίωσε κατά τρόπον θαυμαστόν το έργον του προκατόχου του Χάου ιδρύοντας παραλλήλως και το Νηπιαγωγείο για τα τυφλά παιδιά. δ) Τα μέλη της «Λέσχης Χάου», που τόσο βοήθησε και αγάπησε ο αείμνηστος Ανάγνος, αναγνωρίζουν ότι με τον θάνατό του η Ελλάς χάνει ένα ευγενές και εκλεκτόν τέκνον της, οι ΗΠΑ έναν άξιο πολίτη, η Σχολή Πέρκινς τον Σύμβουλο και Καθοδηγητή της και το Νηπιαγωγείο τον λατρευτό του πατέρα.

Ομοφώνως λοιπόν αποφασίζουμε να εκφράσουμε τα ειλικρινή μας συλλυπητήρια προς τους οικείους και τους φίλους του εκλιπόντος, να καταχωρισθούν οι αποφάσεις μας αυτές στο Αρχείο της Λέσχης μας και τέλος αντίγραφά τους να αποσταλούν προς την κ. Ιουλία Γουόρντ Χάου και προς τα λοιπά μέλη της οικογένειάς της.

ΕΝΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΓΙΑ ΤΗ ΣΧΟΛΗ ΠΕΡΚΙΝΣ
Από τον Έντγουιν Στιούαρτ
ΤΙΜΗ ΚΑΙ ΔΟΞΑ ΣΤΟ ΠΕΡΚΙΝΣ

Ελάτε, όλοι εσείς οι φίλοι του Πέρκινς,
ενωμένοι όλοι ας σταθούμε,
Μεταφέροντας το φως της γνώσης
Που φωτίζει τη σκοτεινή της γη μας,
Τραγουδώντας τους επαίνους των ηγετών μας
Επαίνους για όλους και για τον καθένα χώρια
Ας κάνουμε το έργο που μας δίδαξαν,
Βοηθώντας τους μικρούς και τους μεγάλους.

Ρεφραίν

Τιμή και Δόξα στο Πέρκινς! Να μακροημερεύσει!

Δεν υπάρχει μεγαλύτερο στη γη μας.
Οι πόρτες του είναι ανοιχτές για πλούσιους και φτωχούς,
Τιμή και Δόξα στο Πέρκινς, παιδιά, για πάντα!

Προς τα εμπρός βαδίζουμε θριαμβικά,
Έχοντας εμπιστοσύνη στον οδηγό μας,
Των ηγετών το βήμα κρατώντας
που για το σκοπό μας θυσιάστηκαν
Σταθερά συνεχίζοντας,
Παρελαύνοντας στητά και ωραία,
Οδηγούμενοι από τη λαμπρή σημαία μας,
Την όμορφη γαλανή ελληνική σημαία!

Ρεφραίν

.....
Πρώτο στον κατάλογο των ηγετών μας,
Με γράμματα χρυσά γραμμένο
Στέκεται πρώτο το όνομα του ιδρυτή μας,
Ενός ήρωα αληθινού και γενναίου.
Ελάτε να τον επαινέσουμε με το τραγούδι,
Ας τραγουδήσουμε τους μεγάλους αγώνες του,
Ας τραγουδήσουμε για το πώς πάλεψε με το σκοτάδι,
Ας τραγουδήσουμε ένα τραγούδι θριάμβου.

Ρεφραίν

.....
Μας οδήγησε αργά αλλά σταθερά
Από το σκοτάδι της φυλακής μας,
Μας υπηρέτησε αληθινά και πιστά,
Ώσπου ο Θάνατος τον κάλεσε
να ενωθεί με τους ήρωες.

Κλαίγοντας, οι φίλοι του Πέρκινς
Χτύπησαν τη λυπημένη καρδιά της κηδείας του.

Ρεφραίν

.....

Κι έπειτα, από τη γη της Ελλάδος,
Το λίκνο των γενναίων ηρώων,
Έρθε ένας ηγέτης βιαστικός,
Βιαστικός να υπηρετήσει το σκοπό μας.
Αγωνίστηκε γενναία στις μάχες μας,
Και με σοφία μας πέρασε
Μέσα από μονοπάτια επικίνδυνα
Μέχρι που οι μέρες του τελείωσαν.

Ρεφραίν

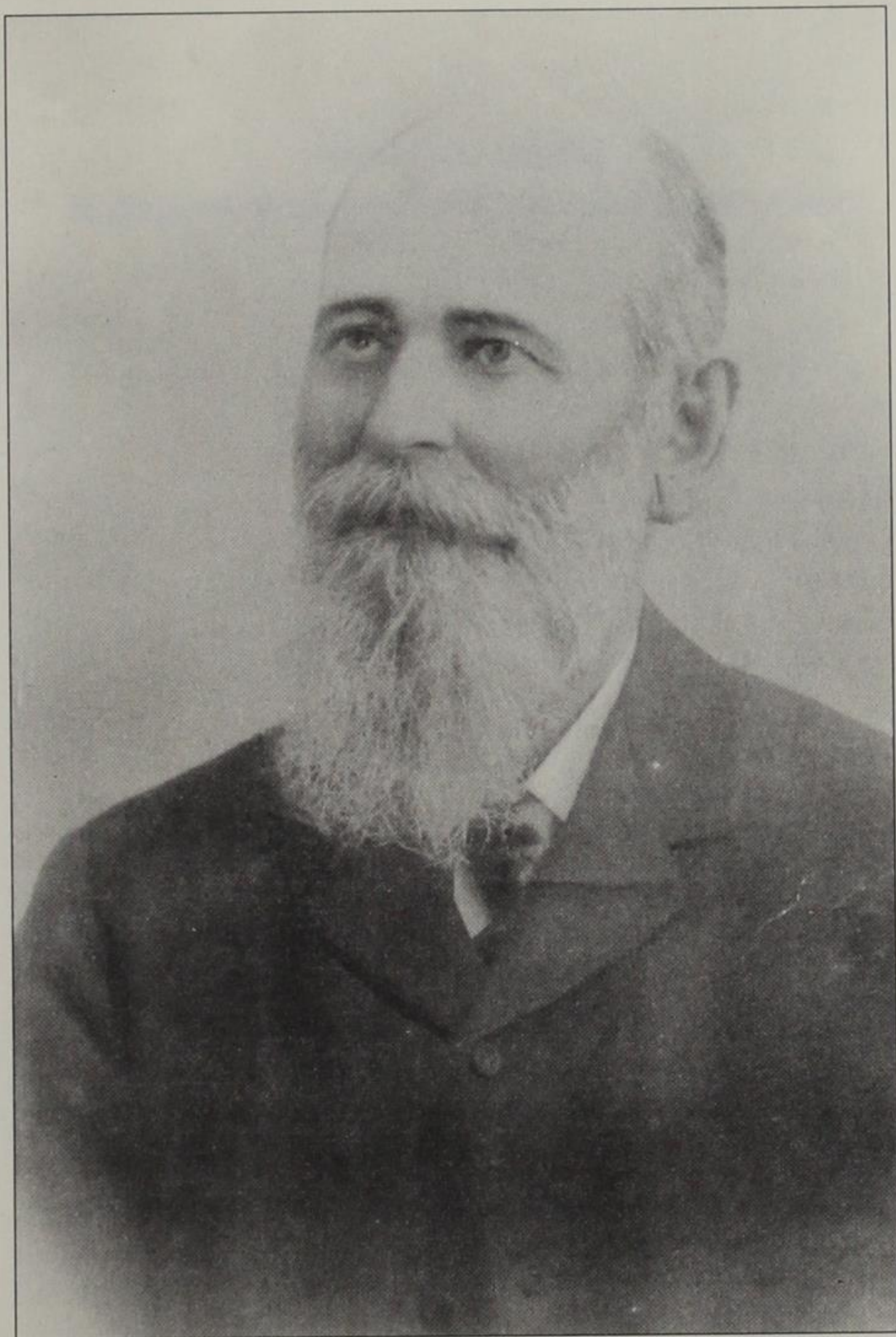
.....

Οι μελλοντικοί ηγέτες μας
Ας ακολουθήσουν τον δρόμο που εκείνοι χάραξαν,
Φέρνοντας το φως μέσα απ' το σκοτάδι,
Φέρνοντας στον πόνο βοήθεια.
Θυμηθείτε τα λόγια του ιδρυτή μας.
Τραγουδήστε τα με σάλπιγγες και τύμπανα:
«Τα εμπόδια που βρίσκονται στο δρόμο μας
Είναι πράγματα που πρέπει να ξεπεραστούν».

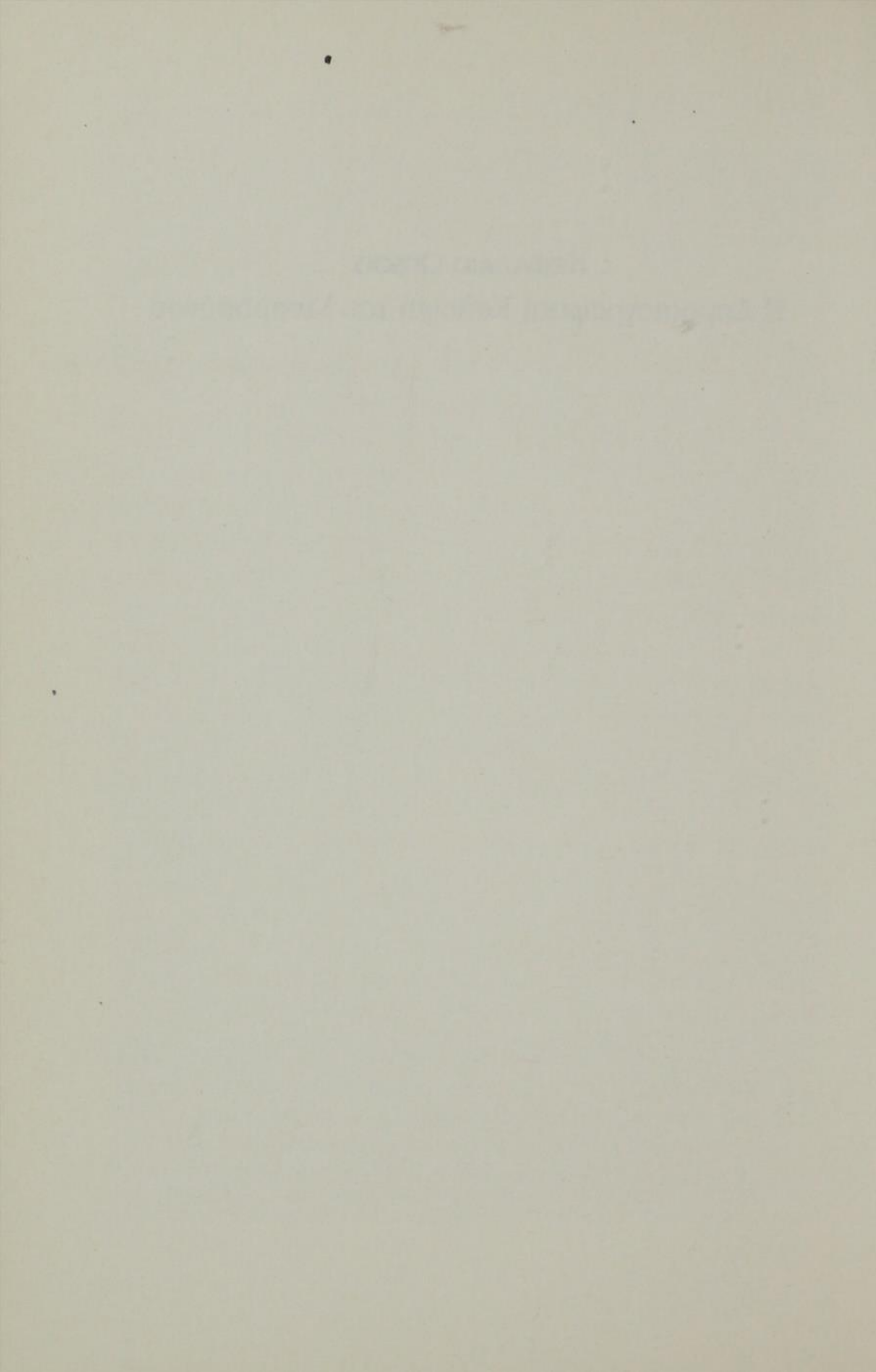
*Σάμιουελ Χάου και Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος
«Α δ' Αρετά και θανούσι λάμπει». Ευριπ. Ανδρομάχη 775-776*

(Από το Αρχείο του Κληροδοτήματος)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΟ

Η Δημοσιογραφική Κάλυψη του Μνημοσύνου

ΑΡΘΡΑ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ ΤΟΥ
Μ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

Πλήρεις και διεξοδικές αναφορές τής Επιμνημόσυνης τελετής δημοσιεύθηκαν σε όλες τις έγκυρες ημερήσιες και εβδομαδιαίες εφημερίδες των ΗΠΑ. Οι λόγοι που εκφωνήθηκαν έχουν ήδη παρατεθεί πλήρεις, γι' αυτό σταχυολογήσαμε και παραθέτουμε μικρά μόνον αποσπάσματα από αυτά τα άρθρα. Δημοσιεύουμε επίσης μία εξαιρετικά σημαντική αναφορά για το Μνημόσυνο από την Σχολή Τυφλών τού Κολοράντο και δύο μεταφράσεις άρθρων από ελληνικές εφημερίδες των ΗΠΑ.

BOSTON TRANSCRIPT, 22 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1906 – ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ.

Το Μνημόσυνο που θα τελεσθεί στο Τρέμοντ Τέμπλ το απόγευμα της Τετάρτης για τον Μιχαήλ Αναγνωστόπουλο, τέως διευθυντή τού Ινστιτούτου Πέρκινς για Τυφλούς και γαμπρού τού μεγάλου ιδρυτή του, θα αποτελέσει ένα σημαντικό γεγονός για όσους ενδιαφέρονται για τα πράγματα, που έχουν κάνει τη Βοστώνη αυτή που είναι. Κύριος ομιλητής θα είναι ο Ελληνιστής κ. Φράνκ Σάνμπορν, στενότετος φίλος του Χάου και του Αναγνωστόπουλου, καθώς και ο κλασικός φιλόλογος του Πανεπιστημίου Μπράουν κ. Μάνατ, επί πολλά χρόνια Πρόξενος των ΗΠΑ στην Αθήνα. Ο τρίτος σημαντικός ομιλητής θα είναι ο Δρ. Κ. Φρέιζερ, ο τυφλός διευθυντής της περιφημης σχολής τυφλών στο Χάλιφαξ του Καναδά. Τέλος, η κ.

Ιουλία Χάου θα διαβάσει ένα ποίημά της και η όλη εκδήλωση θα φέρει τα χαρακτηριστικά όλων εκείνων που αγαπούν το ίδρυμα Πέρκινς και τα αδελφά ιδρύματα της Βοστώνης.

BOSTON EVENING TRANSCRIPT, 24 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1906.

ΣΤΗ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

Με επαινετικά λόγια αυτοί που τον ήξεραν και τον αγάπησαν τίμησαν τη μνήμη του στην εκδήλωση που έλαβε χώραν ενωρίς το απόγευμα στο Τρέμοντ Τέμπλ. Η αίθουσα ήταν γεμάτη από τους φίλους του Ινστιτούτου, που είναι το πρώτο σχολείο για τυφλούς στις ΗΠΑ και του οποίου ο Ανάγνος ήταν διευθυντής επί τριάντα χρόνια.

Μόλις έγινε γνωστός ο αδόκητος θάνατος του μεγάλου αυτού εκπαιδευτικού λειτουργού τον περασμένο Ιούνιο, οι συνεργάτες του και οι μαθητές του εξέφρασαν την οδύνη τους και την αγάπη τους για τον Αναγνωστόπουλο, αλλά μέχρι σήμερα δεν είχε γίνει καμία ειδική εκδήλωση ή δημόσια τελετή. Η σημερινή λοιπόν εκδήλωση μνήμης ήταν από κάθε άποψη εντυπωσιακή αλλά και σεμνή, όπως άλλωστε θα ήθελε και ο σεμνότατος Ανάγνος.

Αριστερά τού βήματος ήταν μία προσωπογραφία του Αναγνωστόπουλου στολισμένη με κλαδιά δάφνης, φοίνικες και άλλα φυτά και από κάτω ένα στεφάνι από το ζεύγος Παρμενίδη. Άλλο ένα στεφάνι από γιασεμιά και τριαντάφυλλα από τους Έλληνες της Βοστώνης μαζί με βάζα από βαθιά κόκκινα τριαντάφυλλα ανάμεσα στα φοινικόφυλλα που στόλιζαν το βήμα, μετρίαζαν κάπως την πένθιμη ατμόσφαιρα.

Μαζί με τον επιθεωρητή Φράνσις Άπλετον, πρόεδρο της Ενώσεως του Ινστιτούτου Πέρκινς και της Σχολής Τυφλών της

Μασαχουσέτης, υπό την αιγίδα της οποίας ετελέσθη η εκδήλωση, παρόντες ήταν ο αντιπρόεδρος Έιμορυ Λώρενς, ο ταμίας Γουίλλιαμ Έντικοτ, ο Δήμαρχος Βοστώνης κ. Φιτζέραλντ, ο κ. Τζώρτζ Μάρτιν, ο ραββίνος Τσάρλς Φλάισερ, ο Στράτον Μπρούκς, ο Πρόξενος της Ελλάδος στη Βοστώνη κ. Ιωάννης Παρμενίδης, ο Γενικός Διευθυντής της Σχολής Τυφλών της Πενσυλβανίας κ. Έντουαρντ Άλλεν, ο Γενικός Διευθυντής της Σχολής Τυφλών της Βλατιμόρης κ. Τζών Μπλέντσοου και πολλοί άλλοι.

Τα κορίτσια του σχολείου κάθονταν μαζί με τους δασκάλους τους στον αριστερό εξώστη. Τα αγόρια ήταν απέναντι.

Το πρόγραμμα άρχισε με προσευχή από τον αιδεσιμώτατο Πώλ Φρόθινγκαμ και ύστερα η σχολική ορχήστρα έπαιξε το Πένθιμο Εμβατήριο του Σοπέν και ο επιθεωρητής Άπλετον απηύθυνε χαιρετισμό. Στον προλαλήσαντα ανταπάντησεν ο Κυβερνήτης Γκίλντ και ύστερα τον λόγον έλαβεν ο κ. Σάνμπορν.

Το πρόγραμμα συνεχίστηκε με ένα ποίημα από την Λάουρα Ρίτσαρντς. Η αδερφή της, η κ. Φλώρενς Χάου-Χώλλ, συνόδευε στην εκδήλωση τη μητέρα τους, την κ. Χάου. Όλοι οι παρευρεθέντες παρέλαβαν στο τέλος ως ενθύμιο μία ωραία φωτογραφία του Αναγνωστόπουλου.

BOSTON HERALD, 25 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1906.

Με μία μοναδική και διακριτική τελετή στο Τρέμοντ Τέμπλ τιμήθηκε χθες το απόγευμα η μνήμη του Μάικλ Ανάγνος, επί 30 χρόνια διευθυντού τού Ινστιτούτου Πέρκινς στη Νότια Βοστώνη, που πέθανε ξαφνικά το περασμένο καλοκαίρι, ενώ ευρίσκετο στη Ρουμανία.

Διακρίναμε, μεταξύ άλλων, πολλούς τυφλούς που ήρθαν για να εκφράσουν την ευγνωμοσύνη τους προς τον μεγάλο συμπαρα-

στάτη τους, πολλούς Έλληνες που ήρθαν για να τιμήσουν τον μεγάλο συμπατριώτη τους, εκπροσώπους φιλανθρωπικών οργανώσεων, των Γραμμάτων, της Εκκλησίας και της Αμερικανικής Κυβερνήσεως, οι οποίοι από κοινού απέτισαν φόρον τιμής προς τα απaráμιλλα επιτεύγματα ενός εκλεκτού φίλου και συμπολίτου. Μεταξύ των αγορητών ήταν ο Δήμαρχος Φιτζέραλντ, ο Κυβερνήτης Γκίλντ, ο επίσκοπος Λώρενς, ο κ. Σάνμπορν και ο καθηγητής Μάνατ του Πανεπιστημίου Μπράουν. Κορυφαίο γεγονός τού προγράμματος ήταν ένα ωραίο αδημοσίευτο ποίημα της κ. Ιουλίας Γουόρντ Χάου, που το απήγγειλε η ίδια.

Οι εκδηλώσεις έγιναν υπό την αιγίδα του Ινστιτούτου Πέρκινς και ήταν παρόντες 170 μαθητές του σχολείου. Η αίθουσα πωλήσεων του σχολείου στην οδό Μπούλστον, το εργαστήριο στη Νότια Βοστώνη και όλα τα σχολεία που συνδέονται με το Ινστιτούτο παρέμειναν κλειστά προς τιμήν τού εκλιπόντος. Τη μουσική εκτέλεση έκανε η σχολική ορχήστρα, αποτελούμενη από τυφλούς μουσικούς και από τη σχολική χορωδία τυφλών κοριτσιών. Αυλό έπαιξε ο Ντέιβιντ Γούντ, ο τυφλός μουσικός διευθυντής τής Σχολής Τυφλών τής Πενσυλβανίας και εκτελεστής τού Εκκλησιαστικού Οργάνου στο ναό «Ράσσελ Κόνγουελ» της Φιλαδέλφειας.

Πάνω στη σκηνή ήταν μία προσωπογραφία του Αναγνωστόπουλου στολισμένη με φύλλα δάφνης, όπως ήταν και το βήμα, με φοινικόφυλλα και τριαντάφυλλα. Ανάμεσα στους καλεσμένους ήταν ο κυβερνήτης Γκίλντ, ο Δήμαρχος Φιτζέραλντ, η κ. Ιουλία Χάου, ο Έντουαρντ Άλλεν, διευθυντής της Σχολής Τυφλών της Πενσυλβανίας, ο Τζων Μπλέντσοου, διευθυντής της Σχολής Τυφλών του Μέρυλαντ, ο Γουίλλιαμ Έντικοτ, ταμίας του Ινστιτούτου Πέρκινς, ο εντιμότατος κ. Ιωάννης Παρμενίδης, ο Έιμορ Λώρενς, ο Γ. Μάρτιν και ο καθηγητής Έρβινγκ Μάνατ του Πανεπιστημίου Μπράουν.

Οι συμμετασχόντες παρέλαβαν ως ενθύμιο μία σπάνια φωτογραφία του Αναγνωστόπουλου και ένα αντίγραφο με το ποίημα της Λάουρας Ρίτσαρντς «In Memoriam».

BOSTON DAILY GLOBE, 25 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1906.

Περίπου 2000 άτομα, συμπεριλαμβανομένου και του Κυβερνήτου Γκίλντ, του Δημάρχου Φιτζέραλντ, της κ. Ιουλίας Χάου και άλλων διακεκριμένων προσωπικοτήτων, έλαβαν μέρος στην επιμνημόσυνη εκδήλωση, που έγινε χθες στο Τρέμοντ Τέμπλ προς τιμήν τού Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου, διευθυντού τού Ινστιτούτου Πέρκινς και της Σχολής Τυφλών της Μασαχουσέτης. Παρευρέθησαν επίσης πολλοί μαθητές και απόφοιτοι του ινστιτούτου.

Ο Μάικλ Ανάγνος, που ήταν διευθυντής του Ινστιτούτου Πέρκινς για 30 χρόνια, ως διάδοχος του Χάου, συζύγου της Ιουλίας Χάου, πέθανε στις 29 Ιουνίου 1906 στο Τούρνο Σεβερίν της Ρουμανίας.

Το γενικό πρόσταγμα είχε ο Επιθεωρητής Φράνσις Άπλετον. Δεξιά του ήταν ο Κυβερνήτης Γκίλντ, η κ. Χάου, ο Δήμαρχος Φιτζέραλντ, ο αιδεσιμώτατος Επίσκοπος Μασαχουσέτης Γουίλλιαμ Λώρενς, και η κυρία Φλώρενς Χώλλ, κόρη της κ. Χάου. Αριστερά του ήταν κ. Φ. Σάνμπορν, ο αιδεσιμώτατος Πώλ Φρόθινγκαμ και ο καθηγητής της Κλασικής Φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο Μπράουν κ. Έρβινγκ Μάνατ. Στο ακροατήριο διακρίναμε τον κ. Τζών Χώλλ, ανιψιό τού Αναγνωστόπουλου και την ανιψιά του κ. Καρολάιν Χώλλ.

Το πρόγραμμα άρχισε με προσευχή από τον αιδεσιμώτατο Πώλ Φρόθινγκαμ της εκκλησίας του Άρλινκτον, που ευχαρίστησε τον Θεό, αφού ο εκλιπών προσέφερεν εν ζωή στους τυ-

φλους τη γνώση του καλού, του ωραίου και του αληθούς και τους έδωσε τη χαρά της ζωής.

Η σχολική ορχήστρα, που ήταν στην εξέδρα, έπαιζε πολύ ωραία το Πένθιμο Εμβατήριο του Σοπέν.

Τους παρευρισκομένους καλωσόρισε ο κ. Άπλετον, ως Πρόεδρος των Ιδρυμάτων Πέρκινς. Εν συνεχεία, ο Κυβερνήτης Γκίλντ είπε ότι ήταν μεγάλη η τιμή γι' αυτόν να συμμετάσχει σε μία τέτοια εκδήλωση, εις μνήμην εκείνου που ήταν αφοσιωμένος στο καλό της ανθρωπότητας και πρόσθεσε ότι γνώριζε τον Αναγνωστόπουλο, επαγγελματικά και προσωπικά, και τον είχε δει στο έργο του με τα τυφλά παιδιά, με τα οποία είχε μία σχεδόν θεϊκή υπομονή.

Κλείνοντας τον σύντομο λόγο του, ο Κυβερνήτης Γκίλντ είπε: «Το όνομα του Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου ανήκει στην Ελλάδα, η φήμη του φωτίζει τη Μασαχουσέτη, η προσφορά του όμως ανήκει στην ανθρωπότητα».

Ως εκπρόσωπος της πόλεως της Βοστώνης μίλησε έπειτα ο Δήμαρχος κ. Φιτζέραλντ, ο οποίος αναφέρθηκε εκτενώς στη ζωή του Αναγνωστόπουλου ως Έλληνας πατριώτου και ως Αμερικανού Διδασκάλου και τον χαρακτήρισε ως «ποιμένα ενός τυφλού κοπαδιού».

Ο κ. Φράνκ Σάνμπορν στην ομιλία του είπε ότι η φήμη του Αναγνωστόπουλου και του Χάου είναι ενιαία στην κοινή προσπάθειά τους να ιδρύσουν και να καθιερώσουν το Ινστιτούτο Πέρκινς.

Ο ομιλητής τόνισε ότι είχε δει πολλά ιδρύματα, έργα ανθρώπων πολλών, αλλά κανένα τόσο επιτυχημένο, όσο αυτό των δύο ανδρών.

Είπε επίσης ότι το Νηπιαγωγείο Τυφλών, που ιδρύθηκε από τον Αναγνωστόπουλο στο Τζαμέικα Πλέν, ήταν το καλύτερο του είδους του που ήξερε στον κόσμο.

Μετά από μια επιλογή κομματιών στο εκκλησιαστικό όργανο από τον Ντέιβιντ Γούντ, μουσικό διευθυντή της Σχολής Τυφλών της Πενσυλβανίας, η κ. Ιουλία Χάου απήγγειλε ένα ποίημά της αφιερωμένο στον Ανάγνος.

Ο Επίσκοπος Λώρενς θύμισε στο ακροατήριο ότι πίσω από έναν άνδρα που παράγει ένα μεγάλο και χρήσιμο έργο βρίσκεται πάντοτε μία γυναίκα που του συμπαρίσταται και τον ενθαρρύνει. Πίσω από τον Χάου ήταν η κυρία Χάου και πίσω από τον Αναγνωστόπουλο ήταν η κόρη τους. Έπειτα ο επίσκοπος παρουσίασε την ομιλία του, που αναφερόταν στην προσωπικότητα του Αναγνωστόπουλου.

Εν συνεχεία, ο καθηγητής Μάνατ είπε ότι ο πολύδακρυς Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος, ήταν τόσο τίμιος και τόσον αφοσιωμένος στην αναζήτηση της αλήθειας, ώστε, αν υπήρχε κάποιος άλλος άνθρωπος πιο ακέραιος από εκείνον, θα χρειαζόταν ένας σύγχρονος Διογένης¹¹⁴ με το φανάρι του για να τον ανακαλύψει.

Μια χορωδία από μαθήτριες του σχολείου, ντυμένες στα άσπρα, στην αριστερή εξέδρα κοντά στη σκηνή, τραγούδησε όμορφα το «Ο Ήλιος Τους Δεν θα δύσει ποτέ» και τέλος ο αιδεσιμώτατος Νέστωρ Σουσιλίδης ευλόγησε τους παρευρισκόμενους μιλώντας στα Ελληνικά.

114. Ο Διογένης ο Σινωπεύς (περ. 400-325 π.Χ.) ήταν Κυνικός φιλόσοφος, που edίδασκεν ότι η ευτυχία ευρίσκεται μόνον στην εγκράτεια, στην απάθεια και στην ικανοποίηση όχι των επιθυμιών αλλά μόνον των αναγκών. Ήδη από την αρχαιότητα πολλά ανέκδοτα τον παρουσίαζαν με το φανάρι αναμμένο και μάλιστα στο καταμεσήμερο να ψάχνει να βρει «άνθρωπο». Ο Διογένης ήταν ο περιφρονητής πάσης εξουσίας και ανηθικότητας, ο καυστικός χλευαστής των συμβατικών θεσμών και ο πιστός εραστής της πνευματικής και πθικής ελευθερίας.

BOSTON ADVERTISER, 25 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1906
ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ Μ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

Η μνήμη του Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου, ο οποίος επί 30 χρόνια ήταν διευθυντής τού Ινστιτούτου Πέρκινς, τιμήθηκε δεόντως χθες το απόγευμα στο Τρέμοντ Τέμπλ από τους φίλους του, οι οποίοι συνέρρευσαν εκεί για να εξυμνήσουν το μέγα έργον τού αξιολάτρευτου και ιδιοφυούς εκείνου Έλληνα. Στη σειρά των επισήμων αλλά και στο ακροατήριο διακρίναμε εκπροσώπους της Αμερικανικής Κυβερνήσεως, της Πολιτείας της Μασαχουσέτης και πολλές άλλες διακεκριμένες προσωπικότητες.

Η σκηνή ήταν όμορφα διακοσμημένη με λουλούδια και ένα μεγάλο πορτραίτο του Αναγνωστόπουλου σε θέση περίοπτη ήταν στολισμένο με φύλλα δάφνης. Στη βάση βρίσκονταν ένα μεγάλο στεφάνι από την Ορθόδοξη Ελληνική Κοινότητα της πόλεως Λόουελ, που έστειλε και αντιπροσωπία της. Το βήμα ήταν στολισμένο με ένα στεφάνι από τους Έλληνες της Βοστώνης και από το ζεύγος Παρμενίδη.

Στη σειρά των επισήμων ήταν ο Κυβερνήτης Γκίλντ, ο Δήμαρχος Φιτζέραλντ, η Ιουλία Χάου, που κάθονταν δίπλα στον Κυβερνήτη, η κ. Φλώρενς Χώλλ, ο Επίσκοπος Λώρενς, ο αιδεσιμώτατος Πώλ Φρόθινγκαμ, ο κ. Φ. Σάνμπορν και ο Επιθεωρητής Άπλετον. Η Σχολική Ορχήστρα έπαιξε το πένθιμο εμβατήριον του Σοπέν και τραγούδησε το «Ο ήλιος τους δεν θα δύσει ποτέ» του Τάκερμαν. Το κοινό καλωσόρισε ο κ. Άπλετον, που είχε και το γενικό πρόσταγμα.

Το τυπωμένο πρόγραμμα περιείχε και ένα ποίημα με τίτλο «Μάικλ Ανάγνος» από την Λάουρα Ρίτσαρντς. Τα συλλυπητήρια τηλεγραφήματα διάβασαν οι κ.κ. Έλιοτ και Ρότζερς.

THE SPRINGFIELD DAILY REPUBLICAN,
27 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1906.

Η επιμνημόσυνη τελετή για τον Αναγνωστόπουλο που έγινε την Τετάρτη ήταν αξιόλογη για το ενδιαφέρον του κοινού και την ευγενική συμμετοχή τής κ. Χάου και των θυγατέρων της. Σπανίως βλέπει κανείς μία ποιήτρια μαζί με τις δύο κόρες της, που κι αυτές είναι ποιήτριες, να τιμούν από κοινού τη μνήμη ενός τόσο ρομαντικού αλλά και τόσο πρακτικού ανθρώπου, όπως ήταν ο Ελληνοαμερικανός Ανάγνος. Και ο Χάου, βέβαια, συνδύαζε αυτές τις δύο αντίθετες αρετές και είναι όντως μοναδικό το γεγονός ότι αυτός και ο γαμπρός του διύθυναν μόνοι τους αυτό το ινστιτούτο της Βοστώνης από την ίδρυσή του πριν από εβδομήντα τέσσερα χρόνια. Ο Ανάγνος είχε την μοναδική ικανότητα να συγκεντρώνει πολλά χρήματα για τους τυφλούς με εράνους και δωρεές και ο Χάου να τα αξιοποιεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Οι αγορητές ευστόχως διέκριναν δύο περιόδους στη ζωή τού Αναγνωστόπουλου. Ο κ. Σάνμπορν τόνισε τη σχέση του εκλιπόντος με τον Χάου και τους τυφλούς, ενώ ο κ. Μάνατ τη σχέση του με την Ελλάδα και τους Έλληνες και οι άλλοι ασχολήθηκαν με ορισμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του. Καλύτερα όμως από κάθε άλλον μίλησαν για το έργο του μεταστάντος οι απόφοιτοι της Σχολής, όπως τον έζησαν οι ίδιοι. Ο κ. Σάνμπορν μάλιστα στην ομιλία του επανέλαβε αυτολεξεί ένα απόσπασμα του λόγου των αποφοίτων που έχει ως εξής: «Με την ανέγερση και την διασφάλιση της λειτουργίας του Νηπιαγωγείου Τυφλών, με την δημιουργία του Τυπογραφείου και την βελτίωση του τρόπου με τον οποίο τυπώνονται τα βιβλία μας, με την επέκταση του προγράμματος μαθημάτων σε άλλους τομείς τού σχολείου, με την απόκτηση βιβλίων, δειγμάτων και οργάνων,

που κανένα παρόμοιο ινστιτούτο δεν έχει, με την επιλογή διδασκάλων με ανώτερο χαρακτήρα και ξεχωριστές ικανότητες και με την υιοθέτηση προοδευτικών παιδαγωγικών μεθόδων για την καλύτερη σωματική, πνευματική και ηθική εξέλιξη του μαθητού, με όλα αυτά ο Ανάγνος έδωσε στα τυφλά παιδιά και στους εφήβους το δικαίωμα της ελευθέρως προσβάσεως σε ένα σχολείο με προοδευτικό πρόγραμμα σπουδών. Περαιτέρω, με την προσωπική του και άμεση καθοδήγηση των ενδίκων τυφλών και με την επιτυχή προώθηση των κοινωνικών και οικονομικών δραστηριοτήτων του Οργανισμού μας, προσέφερε χαρά και σιγουριά στους ηλικιωμένους και ζωοποιό ενθάρρυνση στους απελπισμένους». Και ο κ. Σάνμπορν κατέληξε ως εξής: «Ενώ άλλοι αγόρευαν και έκαναν σχέδια, ο μετρίοφρων αυτός άνθρωπος εργάστηκε με αυταπάρνηση και μετέτρεψε το σχολείο μας σε ένα αύταρκες και καλώς οργανωμένο Πανεπιστήμιο για τους τυφλούς με μία ειδική βιβλιοθήκη, που δεν υπάρχει πουθενά αλλού στον κόσμο. **Η προσφορά του σε άλλους τομείς θα παραμείνει μάλλον άγνωστη, αφού ο Ανάγνος δούλεψε σταθερά και αθόρυβα χωρίς τυμπανοκρουσίες**».

COLORADO INDEX., COLORADO SPRINGS,
2 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1906.

ΣΧΟΛΗ ΤΥΦΛΩΝ ΤΟΥ Κολοράντο

Το πρωί τής παρελθούσης Κυριακής ετελέσθη στη Σχολή μας το μνημόσυνο του Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου.

Μετά από τον ύμνο «Πιό κοντά ο Θεός μου σ' εσένα», ο υπεύθυνος αυτής της στήλης έκανε μία σύντομη παρουσίαση της ζωής τού Αναγνωστόπουλου, που θα τη βρείτε παρακάτω.

Ο κ. Α. Μπόρερ του Τμήματος Μουσικής, που είχε συναντήσει τον Αναγνωστόπουλο πολλές φορές και τον θεωρούσε ως τον μεγαλύτερο τυφλολόγο στις ΗΠΑ, μίλησε για το καινοτόμο έργο του και ειδικά για τον Αναγνωστόπουλο, ως τον άνθρωπο που εισήγαγε και βελτίωσε τη μουσική ως μάθημα επαγγελματικής κατάρτισεως για τους τυφλούς.

Ο επιθεωρητής Γ. Άργκο, που επισκέφθηκε το Ινστιτούτο Πέρκινς πριν από τέσσερα χρόνια, ανεφέρθη εκτενώς στις δύο ημέρες παραμονής του στο περίφημο αυτό σχολείο και μίλησε με ενθουσιασμό για την ακεραιότητά του, τη σεμνότητά του και για τις μεθόδους πειθαρχίας και διοικήσεως της Σχολής του.

Ένας - ένας όμως οι άνθρωποι **που έθεσαν τα θεμέλια της Ειδικής Αγωγής** φεύγουν και αναρωτιέται κανείς τι θα γίνει στο μέλλον.

Πιστεύουμε πως αυτοί που παρακολούθησαν την τελετή το πρωί της περασμένης Κυριακής έφυγαν με την απόφαση να μιμηθούν τον «Μέγαν Διδάσκαλον» στην ανιδιοτελή και μετ' αυταπαρνήσεως αφοσίωσή του στο σκοπό, για τον οποίο αφιέρωσε τη ζωή του.

ΜΙΧΑΗΛ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ο θάνατος δεν είναι ποτέ κάτι το ευχάριστο, όταν όμως κάποιος με την ανιδιοτελή και επίπονη εργασία του για τους άλλους νιώσει την ψυχική πλήρωση και όταν δει και απολαύσει τους καρπούς τών κόπων του, τότε πλέον μπορεί να αναπαυθεί από την πολύμοχθη εργασία του, με την βεβαιότητα ότι το έργο του θα εξακολουθήσει να αποδίδει καρπούς και στο μέλλον.

Δεν επιδέχεται καμία αμφισβήτηση το γεγονός ότι, σε σχέση με τις άλλες χώρες, στις ΗΠΑ ζει και εργάζεται ο μεγαλύτερος αριθμός τυφλών ανθρώπων, οι οποίοι όμως συντηρούνται μόνοι τους **και είναι σε όλα αυτόντες**. Τούτο οφείλεται κυρίως στα δημόσια εκπαιδευτικά ιδρύματα και ιδιαίτερα στο Ινστιτούτο Πέρκινς, που το μιμήθηκαν και άλλα, στον επί 45 χρόνια Διευθυντή του Σάμιουελ Χάου και στον γαμπρό του Μάικλ Ανάγνος, ο οποίος ήταν γραμματεύς του στα δύσκολα εκείνα πρώτα χρόνια της ζωής του Ινστιτούτου και ο οποίος τελικά έγινε Διευθυντής του μέχρι και τον θάνατό του τον περασμένο Ιούνιο.

Ο Δρ. Αναγνωστόπουλος, του οποίου τη ζωή αναθυμόμαστε σήμερα, γεννήθηκε στην Ήπειρο της Ελλάδος τον Νοέμβριο του 1837. Ο πατέρας του ήταν φτωχός, αυτό όμως δεν εμπόδισε το γιο του να μορφωθεί. Εργαζόμενος σκληρά ο φιλόδοξος μαθητής ήταν έτοιμος να εισαχθεί στο Εθνικό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Κάνοντας αιματηρές οικονομίες, σπούδασε επί πέντε χρόνια κλασική φιλολογία, ξένες γλώσσες και φιλοσοφία. Στα είκοσιτέσσερά του χρόνια έγινε εκδότης μιας εφημερίδας και μέσα από τις στήλες της αγωνίστηκε για τους συμπατριώτες του, πού, όπως και τώρα, ήταν υπόδουλοι στους Τούρκους.

Συμβοηθός και συναγωνιστής των Ελλήνων ήταν και ο Χάου και έτσι το 1867 ζήτησε τις υπηρεσίες του Αναγνωστόπουλου και τον κατέστησε υπεύθυνο για τα κεφάλαια, που με εράνους είχε συγκεντρώσει στην Αμερική για τους Έλληνες. Όταν ο Χάου επέστρεψε στις ΗΠΑ, ο Αναγνωστόπουλος τον ακολούθησε και συνεργάστηκε μαζί του στο Ινστιτούτο Πέρκινς. Το 1870 ενυμφεύθη την κόρη του Χάου Ιουλία Ρωμάνα.

Ο Ανάγνος συγκέντρωσε 100.000 δολάρια για την ίδρυση τυπογραφείου και αργότερα άλλες 100.000 δολάρια για την θεμελίωση Νηπιαγωγείου για την εκπαίδευση των τυφλών από

τα έξι ως τα εννιά τους χρόνια. Αν και δεν ήταν πλούσιος, πρόσφερε 20.000 δολάρια για την ίδρυση σχολείων στην Ήπειρο. Με εράνους και δωρεές συγκέντρωσε κατά καιρούς χιλιάδες δολάρια και κατόρθωσε να διευρύνει τον κύκλο των δραστηριοτήτων του Ιδρύματος. Σε μία τόσο σύντομη παρουσίαση του βίου του, είναι αδύνατον, έστω και ακροθιγώς, να αναφερθούμε στις διάφορες πτυχές του έργου του, όπως είναι λ.χ. η εισαγωγή της μουσικής στο πρόγραμμα σπουδών και η αξιοθαύμαστη εργασία του στην εκπαίδευση των κωφών-τυφλών.

Πέθανε στη Ρουμανία, αφού πρώτα επισκέφθηκε την Ελλάδα. Είναι παγκοσμίως αποδεκτόν ότι «το τέκνον αυτό της μακρινής εκείνης χώρας» έκανε πολύ περισσότερα για τους τυφλούς της Αμερικής, από οποιονδήποτε Αμερικανό, και τίποτα δεν τον συγκινούσε και δεν τον έκανε περισσότερο δραστήριο από τη θέα ενός τυφλού παιδιού.

Για μένα αποτελούσε πάντοτε πηγή εμπνεύσεως να συλλαμβάνω το πνεύμα του επιφανούς αυτού εκπαιδευτικού μέσα από τα ίδια του τα κείμενα και ιδίως από τις ογκώδεις ετήσιες αναφορές του. Ακούστε τα λόγια του, καθώς κλείνει μια πρόσφατη αναφορά του:

«Παίρνοντας θάρρος από τα επιτεύγματα του παρελθόντος, αναλαμβάνουμε με ελπίδες τα καθήκοντα άλλης μιας χρονιάς, αποφασισμένοι να συνεχίσουμε ακλόνητοι το θεάρεστον έργον μας, μέχρι να φθάσουμε στον ωραίο επιθυμητό στόχο, στον φωτισμό δηλαδή του πνεύματος και της ζωής κάθε παιδιού, του οποίου τα μάτια είναι κλειστά στο φως της μέρας. Ξέρουμε ότι ο δρόμος μας είναι γεμάτος δυσκολίες· αφήστε όμως τα πρόσωπά μας να ατενίζουν πάντοτε το φως του ήλιου και τότε οι σκιές θα καταπέσουν πίσω μας».

Χ. Τσάπμαν

ΣΗΜΑΙΑ, ΝΕΑ ΥΟΡΚΗ, ΔΕΥΤΕΡΑ 29 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1906
ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ ΜΙΧΑΗΛ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

Με μεγαλοπρέπεια έγινε την περασμένη Τετάρτη, στην όμορφη αίθουσα του Τρέμοντ Τέμπλ της Βοστώνης, η επιμνημόσυνη τελετή για τον Μιχαήλ Αναγνωστόπουλο, ο οποίος, ως γνωστόν, διηύθυνε επιτυχώς τη Σχολή Τυφλών αυτής της πόλεως, τη βελτίωσε και την κατέστησε πρώτη στο είδος της σ' ολόκληρο τον κόσμο. Η αίθουσα ήταν πένθιμα στολισμένη και στο βήμα, που ήταν στολισμένο με σπάνια λουλούδια, εμφανίστηκαν ο Κυβερνήτης της Μασαχουσέτης κ. Γκίλντ, ο Δήμαρχος της Βοστώνης κ. Φιτζέραλντ, ο Επίσκοπος Λώρενς, ο γνωστός Φιλέλλην και τέως Πρόξενος των ΗΠΑ στην Αθήνα Καθηγητής κ. Μάνατ, η σύζυγος του μεγάλου Φιλέλληνοσ Σάμιουελ Χάου και πεθερά του εκλιπόντος κ. Ιουλία Χάου, ο διάσημος συγγραφεύς και Φιλέλλην κ. Σάνμπορν, ο κ. Τζών Παρμενίδης, ο κ. Έντουαρντ Άλλεν, Διευθυντής της Σχολής Τυφλών της Πενσυλβανίας και ο κ. Τζών Μπλέντσοου, Διευθυντής τής Σχολής Τυφλών τού Μέρυλαντ.

Πρώτος ομιλητής ήταν ο Κυβερνήτης Γκίλντ, ο οποίος επήνεσε τα μεγάλα επιτεύγματα του ανδρός και την ακάματη φιλανθρωπική του δράση.

Είπε χαρακτηριστικά ότι το όνομα του Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου ανήκει στην Ελλάδα, η φήμη του στις Ηνωμένες Πολιτείες, αλλά οι υπηρεσίες του στην ανθρωπότητα. Επόμενος ομιλητής ήταν ο Δήμαρχος Φιτζέραλντ, ο οποίος με μεγάλη ευφράδεια μας υπενθύμισε ότι ο ερχομός του σπουδαίου αυτού ανθρώπου στην Αμερική, η οποία είχε ανοίξει τις αγκάλες της σε πολλούς φιλελεύθερους άνδρες, όπως αυτός, δεν ήταν τυχαίος, αλλά είχε σχέση με τον αγώνα του να σπάσει τα δεσμά της δουλείας τους και να βελτιώσει την ζωή των τυφλών.

και πως, αν και έζησε σαράντα χρόνια στην Αμερική, παρέμεινε πάντοτε Έλληνας. Ακολούθως οι κ.κ. Μάνατ και Σάνμπορν εκθείασαν τις αρετές και τον πατριωτισμό του εκλιπόντος και έπειτα η ερίτιμος κ. Χάου, γνωστή και αξιόλογη ποιήτρια που συνέθεσε τον «Ηρωικό Ύμνο της Δημοκρατίας», διάβασε ένα ποίημά της αφιερωμένο στη μνήμη του φλογερού εκείνου πατριώτη. Ύστερα μίλησε ο Επίσκοπος Λώρενς και τέλος ευχές προς τους παρευρισκομένους απηύθυνε ο ιερέας της Ελληνικής Κοινότητας Νέστωρ Σουσιλίδης.

Πολλές αμερικανικές εφημερίδες αφιέρωσαν εκτεταμένα άρθρα, στα οποία επαινούν τις αρετές του, **τα υψηλά και φιλόανθρωπα αισθήματά του και την ευεργετική επίδραση της ζωής και του έργου του σ' ολόκληρη την ανθρωπότητα.**

ΕΝΩΣΙΣ, ΛΟΟΥΕΛ ΜΑΣΑΧΟΥΣΕΤΗΣ,
ΣΑΒΒΑΤΟ 3 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1906
ΜΙΧΑΗΛ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

«Το όνομα του Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου ανήκει στην Ελλάδα, η φήμη του στις Ηνωμένες Πολιτείες, αλλά οι υπηρεσίες του στην ανθρωπότητα».

Κυβερνήτης Κέρτις Γκίλντ

Με αυτά τα λόγια έκλεισε την θαυμάσια ομιλία του ο Κυβερνήτης της Μασαχουσέτης στην επιμνημόσυνη τελετή, που έγινε στις 24 του παρελθόντος μηνός στη Βοστώνη προς τιμήν του αοιδίμου Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου.

Πιο ακριβής, πιο σωστός και πιο ωραίος χαρακτηρισμός δεν θα μπορούσε να αποδοθεί στον πρόωρα χαμένο συμπατριώτη μας, ο οποίος ήταν Πρόεδρος της Εθνικής Ενώσεως

της Κοινότητας της Βοστώνης και επί 30 χρόνια Διευθυντής της Σχολής Πέρκινς. Και όταν αυτός ο χαρακτηρισμός δίδεται από μία τόσο σημαντική προσωπικότητα, όλοι οι Έλληνες αισθανόμαστε περήφανοι για την μοναδική αυτή τιμή που απονέμεται στην Ελλάδα, την ίδια όμως στιγμή νιώθουμε το δυσαναπλήρωτο κενό που δημιουργείται για την Ελλάδα και ιδίως για τον Ελληνισμό της Αμερικής από την οδυνηρή απώλεια του τιμημένου αυτού τέκνου της χώρας μας.

Η «Ένωση», οι διευθυντές της οποίας είχαν την τύχη να γνωρίσουν καλά τον Αναγνωστόπουλο και να θαυμάσουν τις σπάνιες ικανότητές του, με την δημοσίευση της φωτογραφίας του σήμερα αποτίνει φόρον τιμής στη μνήμη τού εξαιρετικού αυτού ανδρός και μαζί με όλον τον Ελληνισμό θρηνεί και ολοφύρεται για την απώλεια του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ

Άλλες Τιμητικές Εκδηλώσεις
για τον Μιχαήλ Αναγνωστόπουλο

ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΕΣ ΤΟΥ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

Κατά την Συνεδρίαση της 3ης Οκτωβρίου 1906, ο Πρόεδρος και τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου της Σχολής Πέρκινς απεφάσισαν να τοποθετήσουν δύο προσωπογραφίες του Αναγνωστόπουλου στους τοίχους του Ινστιτούτου, τη μία στο κεντρικό ίδρυμα στη Νότια Βοστώνη και την άλλη στην αίθουσα του Νηπιαγωγείου Τυφλών στο Τζαμέικα Πλέν, το οποίο ίδρυσε ο ίδιος ο Αναγνωστόπουλος.

Η ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑΣ

Την Δευτέρα, 18 Μαρτίου 1907, στις 3:00 μετά το μεσημέρι, η «Λέσχη Χάου» παρουσίασε στο Ινστιτούτο ένα πορτραίτο, σε φυσικό μέγεθος, του Αναγνωστόπουλου, ιδρυτού και πρώτου επιτίμου Προέδρου της Λέσχης.

Το πορτραίτο φιλοτεχνήθηκε από τον κ. Τσάρλς Λίτςφηνλντ, από μία φωτογραφία που βρίσκεται στις πρώτες σελίδες του βιβλίου που κρατάτε στα χέρια σας και είναι ένα θαυμάσιο αντίγραφο. Ο κύριος Τζούλιαν Μάμπυ έφτιαξε και παρουσίασε ένα όμορφο σκούρο πλαίσιο από ξύλο βελανιδιάς και η εικόνα, πλαισιωμένη από το δώρο του κ. Μάμπυ, στολίζει τον αριστερό τοίχο στον προθάλαμο του Ινστιτούτου.

Το πρόγραμμα συνεχίστηκε ως ακολούθως:

Ρεσιτάλ εκκλησιαστικού οργάνου: Από τον Οργανίστα Ρίτσαρντ Μπάρναρντ.

Ομιλία: Από τον Πρόεδρο της Λέσχης Φρέντερικ Γουώλς.

Ομιλία: Από την κ. Ιουλία Γουώρντ Χάου.

Ρεσιτάλ βιολιού: Από τους Μάκ Κένζυ και Άλφρεντ Χέρο.
Στο τέλος όλοι έψαλαν τον Εθνικό Ύμνο «America».

Η ομιλία του κ. Γουώλς έχει ως εξής:

«Κυρίες και κύριοι. Συγκεντρωθήκαμε εδώ για δύο λόγους, να τελέσουμε το ετήσιο μνημόσυνο του Αναγνωστόπουλου και να αποτίσουμε και πάλι, με σέβας και αγάπη, φόρον τιμής προς την μνήμη του εκλιπόντος.

Σαν χθες, πριν από έναν χρόνο, μέσα στον ενθουσιασμό και στις εορταστικές εκδηλώσεις στη Νότια Βοστώνη, ο αγαπημένος μας Διευθυντής έφυγε για τη μακρινή του πατρίδα, με τις καλύτερες ευχές από τους ανθρώπους του εδώ που, αν και ήταν χαρούμενοι που είχε άλλη μία ευκαιρία να επισκεφθεί την αγαπημένη του πατρίδα, περίμεναν ανυπόμονα την επιστροφή του το φθινόπωρο.

Τα γράμματα έφερναν καλά νέα για τον απόντα αρχηγό μας. Ξαφνικά, λίγες μέρες αφότου το σχολείο είχε κλείσει για το καλοκαίρι, έφθασε μία πληροφορία από το εξωτερικό ότι ο Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος είχε πεθάνει. Έπειτα ακολούθησε μία περίοδος εντόνου ανησυχίας και οι αρμόδιοι, ελπίζοντας στην πιθανότητα να μην αληθεύει αυτή η φήμη, έκαναν τα πάντα για να μάθουν την αλήθεια και η πληροφορία επιβεβαιώθηκε. Ο Ανάγνος ήταν νεκρός.

Εγώ δεν έχω την ικανότητα να εγκωμιάσω τη ζωή αυτού του μεγάλου ανθρώπου, αυτό το αφήνω σε άλλους, πιο ικανούς και πιο άξιους από μένα. Είναι όμως καθήκον μου να μιλήσω εν συντομία για το άλλο γεγονός για το οποίο συγκεντρωθήκαμε.

Γνωρίζουμε ότι το Ινστιτούτο Πέρκινς οργάνωσε μία επιμνημόσυνη τελετή για τον τέως Διευθυντή του και οι εκδη-

λώσεις που έγιναν τον Οκτώβριο στο Τρέμοντ Τέμπλ δημοσιεύθηκαν προσφάτως στο επίσημο έντυπο της Σχολής. Γνωρίζουμε επίσης με ποιόν τρόπο τα μέλη του Δ.Σ. έδειξαν την αγάπη και τον σεβασμό τους προς τον αείμνηστο συνεργάτη τους, ξέρουμε επίσης για την αναμνηστική στήλη προς τιμήν του Αναγνωστόπουλου, έργο των αποφοίτων της Σχολής, **και για τους επαίνους προς τον επιστήμονα Αναγνωστόπουλο, που του απένειμαν τα Πανεπιστήμια.** Τώρα όμως ήρθε η σειρά μιας ομάδος νεαρών ανδρών, που θέλουν να διατρανώσουν την πίστη τους προς εκείνον και να δείξουν στον κόσμο ότι έχουν συνειδητοποιήσει την ηθική υποχρέωσή τους σ' αυτόν, με την υποστήριξη του οποίου μπόρεσαν ν' αναπτυχθούν ηθικώς και πνευματικώς τα τελευταία έξι χρόνια.

Κυρίες και κύριοι, είναι καθήκον αλλά και τιμή μου, εκ μέρους της Λέσχης Χάου, να προσφέρω στο Ινστιτούτο Πέρκινς αυτό το πορτραίτο του Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου και ελπίζουμε ότι θα βρει τη θέση του στους τοίχους, αυτού του σχολείου ή οπουδήποτε αλλού και ότι το πρόσωπο αυτό που μας κοιτάζει θα μας εμπνέει και θα μας καθοδηγεί έτσι, ώστε όλοι να μιμηθούμε τις ευγενείς, υψηλές και ανιδιοτελείς αρετές, που χαρακτήριζαν αυτόν τον άνδρα, η μνήμη του οποίου θα είναι αιωνία.

Η ΚΥΡΙΑ ΧΑΟΥ ΣΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

Στην ετήσια δεξίωση του Νηπιαγωγείου, τον Απρίλιο του 1907, η κ. Χάου τιμώντας τη μνήμη του Αναγνωστόπουλου είπε τα εξής:

Αγαπητοί φίλοι.

Είμαι πολύ χαρούμενη που σας συναντώ εδώ, όπως συμβαίνει άλλωστε εδώ και πολλά χρόνια. Χαιρόμαστε όλοι με την υπόσχεση της άνοιξης, που ήρθε επιτέλους και νιώθουμε μεγάλη χαρά με την υπόσχεση μιας άλλης άνοιξης, αυτήν δηλαδή που μας προσφέρουν τα μικρά αυτά πλάσματα, που συγκεντρώθηκαν εδώ σήμερα και για τα οποία νιώθουμε τόση τρυφερότητα και τόση στοργή.

Αυτό είναι το μέρος, όπου συναντούσα συχνά τον αγαπημένο γαμπρό μου, τον Μιχαήλ Αναγνωστόπουλο, όπου είδα το πρόσωπό του να λάμπει από χαρά κι ενθουσιασμό, καθώς τα μικρά τυφλά παιδιά μάθαιναν μουσική ή έκαναν τις απαγγελίες τους. Ο νους μου γυρίζει σ' αυτόν και νιώθω χαρά σαν σκέφτομαι πως άφησε πίσω του ένα τόσο σπουδαίο έργο και για το οποίο πάντα θα τον θυμόμαστε. Θέλω αυτά τα παιδάκια να ξέρουν ότι παλαιότερα δεν υπήρχε νηπιαγωγείο· εσείς, μικρά, αγαπημένα τυφλά παιδιά, δεν είχατε κανένα ευχάριστο μέρος για να μαζεύεστε, να παίζετε, να μαθαίνετε μουσική και τόσα άλλα χρήσιμα πράγματα. Ο Αναγνωστόπουλος λοιπόν σκέφτηκε ότι έπρεπε να υπάρχει ένα μέρος και για σας, μικρά τυφλά παιδιά, και συνέχισε να εργάζεται πολύ σκληρά για να συγκεντρώσει τα χρήματα και να χτισθεί το πρώτο νηπιαγωγείο. Θα πείτε ότι δεν το έχτισε με τα χέρια του, όχι δεν το έκανε, δεν ήταν αυτή η δουλειά του· όμως το έχτισε με σκληρή δουλειά, ικετεύοντας για χρήματα· αυτό, σας βεβαιώνω, εί-

ναι πολύ σκληρή δουλειά. Από την αγαθή πρόθεσή του και από τους καλούς φίλους που τον βοήθησαν, χτίστηκαν αυτά τα ωραία σχολικά κτήρια, αυτό το στοργικό σπίτι, όπου εσείς, παιδιά, προετοιμάζεστε για την μελλοντική σας ζωή. Θέλω πάντα να θυμάστε τον Αναγνωστόπουλο ως πατέρα και ως φίλο· ξέρουμε βέβαια ότι πέθανε και έφυγε, αλλά εμείς πιστεύουμε ότι βρίσκεται ανάμεσά μας και είμαι σίγουρη ότι σας αγαπά όλους και σας έχει στην καρδιά του. Νομίζω ότι είναι πρόπον να θεωρήσουμε αυτό το νηπιαγωγείο ως κληρονομιά του, ένα απ' τα δώρα που μας άφησε να φροντίζουμε, να διατηρήσουμε και να υποστηρίζουμε, όχι μόνον με τα χρήματα, αλλά και με την αγάπη μας. Αυτά τα μικρά τυφλά παιδιά χρειάζονταν αυτήν την αγάπη πιο πολύ απ' τα δικά μας παιδιά. Στερήθηκαν την εκπαίδευση και την χαρά της ηλικίας τους· σκεφθείτε πώς θα ήταν η σκοτεινή ζωή τους, αν το πνευματικό φως εκείνου δεν τα καθοδηγούσε και δεν τους έδειχνε τον κατάλληλο και σωστό τρόπο ζωής. Πιστεύω πως αυτά τα νηπιαγωγεία είναι ένα ανεκτίμητο δώρο. Πρέπει να τα αγαπάμε και να τα φροντίζουμε και σίγουρα θα θυμόμαστε πάντα τον μεγαλόψυχο άνδρα που τα έχτισε.

Η ΑΝΑΜΝΗΣΤΙΚΗ ΣΤΗΛΗ ΤΟΥ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ¹¹⁵

Την Τετάρτη το απόγευμα, 22 Μαΐου 1907, έγιναν τα αποκα-

115. Η εξ ορειχάλκου αναθηματική αυτή στήλη, που βρίσκεται στο κεντρικό κτήριο του συγκροτήματος Πέρκινς, είναι δωρεά κυρίως του Συλλόγου των αποφοίτων τυφλών γυναικών της Σχολής Πέρκινς. Έχει διαστάσεις 61 X 91 εκ., φιλοτεχνήθηκε από τον γλύπτη Γουίλιαμ Μάνατ και ολοκληρώθηκε στο καλλιτεχνικό χυτήριο του χαλκοχύτε Γκόραμ. Φέρει εν μέσω δύο αναμμένων πυρσών την προτομή του ευεργέτου και ένα άψογον εγχάρακτον επίγραμμα, το οποίο συνέθεσε λατινιστί ο συγγραφέας του βιβλίου αυτού ελληνιστής Φράνκ Σάνμπορν.

Σημειωτέον ότι ο ορείχαλκος (μπρούτζος) δεν είναι υλικόν ευμάλακτον, είναι πολύ ακριβός, αλλά μετά την χύτευσή του και την υπόλοιπη επεξεργασία του αντέχει στο χρόνο και παίρνει μία «πατίνα» που όσο παλιώνει τον κάνει ακόμη ωραιότερο.

Ιδού το επίγραμμα:

Michael Anagnos
November 7 1837
June 29 1906
Vico Ortus Graeco
Tendebat semper
Ad Meliora
Atque Excelsiora

Η δική μας μετάφραση έχει ως εξής:

Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος
7 Νοεμβρίου 1837
29 Ιουνίου 1906
Κατάγονταν από ένα χωριό
της Ελλάδας
και πάντοτε έτεινε
προς τα καλύτερα
και υψηλότερα.

Το επίγραμμα αυτό έχει όλες τις αρετές του καλού επιτυμβίου ή αναθηματικού επιγράμματος: Συντομία, λιτότητα, εκφραστική δύναμη, αυτάρκεια. Ο Σάνμπορν συνέλαβε και διετύπωσε την κύρια αρετή τού τιμωμένου, δηλ. το όραμα και τις υψηλές ιδέες, και κατόρθωσε να επιτύχει τον σκοπό τού επιγράμματος, δηλαδή την διατήρηση της μνήμης του Αναγνωστόπου-

λυπτήρια της εξ ορειχάλκου αναμνηστικής στήλης από τον Σύλλογο Αποφοίτων Γυναικών της Σχολής Πέρκινς. Η σχολική αίθουσα στο κτήριο Χάου ήταν γεμάτη από τα μέλη του Συλλόγου και από τους φίλους τους. Τις εργασίες διηύθυνε με ευγένεια και διακριτικότητα η Πρόεδρος του Συλλόγου δ. Λέννα Σουίνερτον. Η στήλη, διαστάσεων 61 x 91 εκ., είναι έργο του κ. Γουίλλιαμ Μάνατ από την Πρόβιντενς του Ρόουντ

λου. Μπορούμε να διακρίνουμε επίσης την χρονική βαθμίδα του παρόντος, που δηλώνεται με την ίδια την στήλη και με την μορφή τού θανόντος και την χρονική βαθμίδα του παρελθόντος, που δηλώνεται με την γέννησή του και την πορεία του προς τα υψηλά και θαυμαστά. Λανθάνει όμως και μία άλλη ιδέα: η λέξη *vicus* (χωριό) δείχνει ότι για τον Αναγνωστόπουλο ίσχυεν απολύτως το δίστιχο του Παλαμά: «Εμέ δεν με βυζάζανε στον Ελικώνα οι Μούσες,

εμέ με πικρανάθρεψαν οι φτώχειες κι οι καημοί».

Απουσιάζουν παντελώς οι χαρακτηρισμοί, αλλ' ο διαβάτης, από την απλή αυτή περιγραφή, ευκόλως αναγνωρίζει τις αρετές τού θανόντος. Περαιτέρω, η διατύπωση του επιγράμματος δείχνει ότι ο εικονιζόμενος αποτελεί παράδειγμα άξιον προβολής και μιμήσεως. Ο δεύτερος στίχος υποδηλώνει ότι ο δρόμος της αρετής είναι μακρός και τραχύς και απαιτεί προσπάθειαν εργώδη. Εμφανής όμως στο επίγραμμα αυτό είναι και η ιδέα του πνευματικού θάρρους και της φιλομαθείας, γνωρίσματα του Ελληνισμού ουσιωδέστατα. Επιγραμματική διατύπωση του θάρρους της γνώσεως μάς παρέχει ο σοφός Χίλων με το γνωστό παράγγελμα: Γνώθι σαυτόν (Χίλων ο Λακεδαιμόνιος, 25.1), αλλά και ο Οράτιος: να τολμάς να μαθαίνεις (*Sapere aude*: Οράτιος, *Epistulae*, 1.2.40). Η απουσία του θρηνητικού στοιχείου δείχνει αισιοδοξία, χαρά και δημιουργική πνοή. (Από την πλούσια βιβλιογραφία για το επίγραμμα, προτείνουμε:

R. Paton, *The Greek Anthology*, εκδ. Heinemann, Λονδίνο 1917, τόμοι 5.

P. Waltz, *Anthologie Grecque*, εκδ. «Les Belles Lettres», Παρίσι 1928-1957, τόμοι 7.

W. Peek, *Griechische Versinschriften*, Βερολίνο 1955.

Αριστόξενου Σκιαδά, *Επί Τύμβω*, συμβολή εις την ερμηνείαν των ελληνικών επιτυμβίων εμμέτρων επιγραφών, εκδ. Ελλην. Ανθρωπ. Εταιρείας, Αθήναι 1967.

Η αναθηματική στήλη τού Μ.Α.

(Από το Αρχείο του Κληροδοτήματος)

Άιλαντ και ολοκληρώθηκε στο καλλιτεχνικό χυτήριο του χαλκοχύτη κ. Γκόραμ.

Τοποθετήθηκε πάνω από το μαρμάρινο τζάκι στην αριστερή πλευρά της αιθούσης και ήταν ωραία στολισμένη με φύλλα δάφνης.

Οι απογευματινές εκδηλώσεις άρχισαν με ένα μουσικό κομμάτι του Φωκονιέ, που αποδόθηκε ωραία από την ορχήστρα των κοριτσιών.

Μετά απ' αυτό, η δ. Σουίνερτον μίλησε για την ιδέα, την εξέλιξη και την πραγματοποίηση του σχεδίου να τοποθετηθεί στο τμήμα κοριτσιών τού Ινστιτούτου ένα μνημείο αντάξιο του Αναγνωστόπουλου. Η δ. Σουίνερτον είπε: «Κυρίες και κύριοι, φίλοι και μέλη του Συλλόγου. Τον περασμένο χρόνο, όταν συγκεντρωθήκαμε εδώ και ενώ ο Αναγνωστόπουλος ήταν στο εξωτερικό, ήταν αισθητή η απουσία του, οι φιλόφρονες λόγοι του, η καλωσύνη του και οι εμπνευσμένες συμβουλές του και περιμέναμε με ανυπομονησία τη στιγμή που θα επέστρεφε με ανανεωμένες τις δυνάμεις του. Σήμερα συγκεντρωθήκαμε εδώ, ξέροντας ότι δεν μπορεί πλέον να επιστρέψει. Εκείνος όμως δεν θα ήθελε να αφεθούμε στη θλίψη μας, αλλά να προσπαθήσουμε να εργασθούμε με περισσότερη πίστη και αποδοτικότητα.

Όταν επιβεβαιώθηκαν οι πληροφορίες για τον θάνατό του και αφού συνήλθαμε κάπως από τον αρχικό κλονισμό, θελήσαμε να του αφιερώσουμε, εις αναγνώρισιν των υπηρεσιών του, ένα μνημείον άφθαρτον, ως έκφραση της ευγνωμοσύνης μας για το μεγάλο έργο του για τους τυφλούς. Μόλις τα μέλη του Συλλόγου μας άκουσαν την πρόταση για την αναθηματική στήλη, ανταποκρίθηκαν εκθύμως και όλες υποσχέθηκαν να συνεισφέρουν.

Ως απόφοιτες του τμήματος Θηλέων του Ινστιτούτου Πέρ-

κινς, θα θέλαμε η στήλη αυτή να τοποθετηθεί εδώ. Με την άδεια του Συμβουλίου της Σχολής Πέρκινς, η εκτελεστική μας επιτροπή απεφάσισε στις 20 Οκτωβρίου 1906 να ανεγερθεί εδώ μία ορειχάλκινη αναθηματική στήλη στη μνήμη του Ανάγνος. Θα μπορούσαν να παράσχουν τη συνδρομή τους και οι υπάλληλοι και οι μαθήτριες της Σχολής, καθώς και όλες οι τυφλές γυναίκες, που θα ήθελαν να εκφράσουν την ευγνωμοσύνη τους προς τον αείμνηστο ευεργέτη.

Μερικοί φίλοι που γνώριζαν τον Αναγνωστόπουλο έδειξαν ενδιαφέρον και πρόσφεραν την αρωγή τους.

Η δ. Λύντια Χένζ, η Λίλιαν Γκάρσαϊντ και η δασκάλα της Σχολής δ. Φράνσις Μάρετ θα έπρεπε να επιλέξουν το σχέδιο, να φροντίσουν για το επίγραμμα και να ρυθμίσουν όλες τις λεπτομέρειες για την κατασκευή του έργου. Για τις καλλίκαρπες προσπάθειές τους, το καλό τους γούστο και την ευθυκρισία τους εκφράζουμε τις πιο ειλικρινείς ευχαριστίες μας. Σημαντικά μάς βοήθησαν και οι δεσποινίδες Μπράουνελ, Μπέρναμ και Λίλλεϋ, που επικοινωνούσαν με τους ενδιαφερομένους και συγκέντρωναν τα χρήματα.

Στις 20 Οκτωβρίου νομίζαμε ότι θα μας έπαιρνε δύο ή τρία χρόνια για να συγκεντρώσουμε το απαραίτητο ποσό για την ευόδωση του σκοπού μας, αφού θέλαμε όλες οι δωρεές να γίνουν εθελοντικά· όμως οι συνεισφορές ήταν και πολλές και γενναιόδωρες και έτσι σήμερα, μετά από επτά μήνες, η στήλη βρίσκεται στη θέση της και τα υπόλοιπα χρήματα φυλάσσονται στο ταμείο του Συλόγου των Αποφοίτων.

Η επιτροπή μας συμβουλευτήκε τον αξιότιμο κ. Φράνκ Σάνμπορν και τον καθηγητή κ. Έρβινγκ Μάνατ για ορισμένες λεπτομέρειες και άκουσε από τους δύο κυρίους για έναν νεαρό γλύπτη, τον Γουίλλιαμ Μάνατ. Η στενή του σχέση με τους δύο αυτούς φίλους του Αναγνωστόπουλου, αλλά και η σπάνια

ευκαιρία που του παρουσιάστηκε να συνεργασθεί με τους δύο αυτούς διακεκριμένους φιλολόγους, τον βοήθησαν να γίνει ο καλλιτέχνης που θα μορφοποιούσε τη σκέψη μας και του είμαστε ευγνώμονες για την ικανότητα και την ταχύτητα με την οποία ολοκλήρωσε το όνειρό μας.

Ειλικρινά ευχαριστούμε τον κ. Σάνμπορν για την ευγένειά του να προτείνει και να συνθέσει το επίγραμμα «Γεννήθηκε σ' ένα χωριουδάκι της Ελλάδας και η πορεία του ήταν πάντα ανοδική» καθώς επίσης και τον κ. Τζώρτζ Ρίτσαρντς του Συμβουλίου, τον κ. Κάσγουελ, αναπληρωτή Διευθυντή του Ινστιτούτου, την δ. Μπένετ, επικεφαλής αυτού του τμήματος και τον κ. Ρέρντον για το ενδιαφέρον που έδειξαν και τις συμβουλές που μας πρόσφεραν.

Τη συνολική δαπάνη για την ανέγερση της στήλης ανέλαβαν κυρίως οι τυφλοί. Εκτός από τα κορίτσια του νηπιαγωγείου, τις μαθήτριες και απόφοιτες αυτού του σχολείου, τυφλές γυναίκες, που διδάσκονταν κατ' οίκον και δανείζονταν βιβλία από τη βιβλιοθήκη του Ινστιτούτου, πρόσφεραν κι αυτές με χαρά και ευγνωμοσύνη.

Ο Ανάγνος με τη μεγάλη καρδιά, την ακαταπόνητη φιλοπονία και τον έρωτα της ελευθερίας, πρόσφερε τη ζωή του για όλες αυτές τις τυφλές γυναίκες. Και συγκεντρωθήκαμε εδώ σήμερα για να δείξουμε την ευγνωμοσύνη και την πίστη μας σ' αυτόν και στο σχολείο που διπύθυε και που μας πρόσφερε την πνευματική μας απελευθέρωση. Και είμαστε εδώ για ν' αφιερώσουμε, όχι τόσο αυτήν την πλάκα, αλλά κυρίως τον ίδιο μας τον εαυτό στον βωμό της αλήθειας και του ανθρωπισμού, που θα μας οδηγούν, όπως οδηγούσαν και κείνον, πάντοτε προς τα υψηλά και τα μεγάλα».

Ύστερα τον λόγο έλαβεν η δ. Λύντια Χένζ, επικεφαλής τής

επιτροπής τών Αποφοίτων που έκανε τα αποκαλυπτήρια και είπε τα εξής:

«Κυρία πρόεδρε, κυρίες και κύριοι, απόφοιτοι και μαθητές, υπάλληλοι και δάσκαλοι του τμήματος θηλέων του Ινστιτούτου Πέρκινς, φίλοι του σχολείου μας και του αγαπημένου τέως Διευθυντού μας Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου. Συγκεντρωθήκαμε εδώ σήμερα όχι για να θρηνήσουμε για το παρελθόν (δυστυχώς, δεν θα τον ξαναδούμε ζωντανό), αλλά για να εκφράσουμε τις ευχαριστίες μας, που καθοδηγηθήκαμε για πάνω από τριάντα χρόνια, από τον μεγάλο δάσκαλο και φιλόανθρωπο Μάικλ Ανάγνος, ο οποίος **μας αποκάλυψε ένα όραμα, που πρέπει να εμπνέει όλη τη μελλοντική εργασία για και από τους τυφλούς σ' όλον τον κόσμο.**

Σεβαστά μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου της Σχολής Πέρκινς, κ. Διευθυντά, υπάλληλοι και δάσκαλοι του τμήματος θηλέων, η στήλη, τα αποκαλυπτήρια της οποίας κάνουμε σήμερα, τοποθετήθηκε εδώ από αποφοίτους, από μαθητές και από πολλούς άλλους, οι οποίοι λόγω της συνεργασίας τους με τον πολυφίλητο Διευθυντή μας, πρόσφεραν τη βοήθειά τους γενναιόδωρα, ώστε να υπάρχει ένα παντοτινό μνημείο για κείνον στην αίθουσα τελετών του τμήματος θηλέων του Ινστιτούτου Πέρκινς και της Σχολής Τυφλών της Μασαχουσέτης.

Προσφέραμε τη στήλη αυτή όχι τόσο για το κοινό, όσο για μας τους ίδιους, ώστε να εμπνεόμεθα και εμείς και οι μεταγενέστεροι. Νιώθουμε πως τα καλύτερα και ευγενέστερα μνημεία στην ταπεινή μας ζωή τα έχτισε εκείνος με τα μεγάλα ινστιτούτα που ίδρυσε και προώθησε και ξέρουμε πως το έργο του θα ζει, όσο η ανθρώπινη ζωή θα ωφελείται από την σωστή λειτουργία του Τύπου και από το Νηπιαγωγείο για τα τυφλά παιδιά.

Αξιότιμα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου, κ. Διευθυντά,

διοικητικοί υπάλληλοι και καθηγητές, εσείς που συνεχίζετε το έργο εκείνου, μη λησμονείτε ότι ο Ανάγνος ποτέ δεν αντιμετώπισε τους τυφλούς ως μάζα, αλλά τον καθένα ως μία ξεχωριστή προσωπικότητα, επιδιώκοντας όμως πάντοτε το καλό τού συνόλου. Κάθε φορά που θα αντικρύζετε αυτήν τη στήλη, θα ανανεώνεται ο ενθουσιασμός σας για το έργο σας και ας θυμάστε τις προθέσεις και τους σκοπούς εκείνου για το μέγιστον όφελος του σχολείου.

Οι πόρτες του Σχολείου μας ήταν πάντοτε ανοιχτές, ώστε να μπορεί το τυφλό παιδί να αναδείξει τον εσωτερικό του πλούτο και να αναπτυχθεί πνευματικώς. Εμείς που είμαστε τυφλές, αποκτήσαμε ένα εσωτερικό φως χάρη στις προσπάθειες εκείνου. Με την αίσθηση λοιπόν της αναθηματικής αυτής στήλης, η γυναικεία μας φύσις θα αποκτά μία ενορατική και διαισθητική αντίληψη της ζωής, που θα χαρακτηρίζεται από σεμνότητα, χρησιμότητα, ευγένεια και σέβας και θα καθοδηγούμεθα πάντοτε προς τα υψηλά και τα μεγάλα έργα μέσα στον στίβο της ζωής. Όλες και όλοι ας ζήσουμε και ας εργασθούμε, όπως εκείνος, που συνήθιζε να λέει: «Το αύριο να μας βρίσκει πιο πέρα από το σήμερα».

Επόμενος ομιλητής ήταν ο κ. Τζώρτζ Ρίτσαρντς του Διοικητικού Συμβουλίου της Σχολής Πέρκινς, ο οποίος απεδέχθη την δωρεά αυτή του Συλλόγου των Αποφοίτων, επήνεσε το σπουδαίο έργο τους και εξήρε το πνεύμα αυτοθυσίας που απέπνεε το δώρο αυτό.

Αμέσως μετά, η δ. Σουίνερτον, παρουσιάζοντας την Διευθύντρια του τμήματος Θηλέων δ. Μπένετ, είπε: «Σας προσφέρουμε αυτήν τη στήλη και επιθυμούμε να δεσμευθεί κάποιος από σας, ότι θα την προσέχει και θα την φροντίζει περισσότερο από οποιονδήποτε άλλον». Η δ. Μπένετ έκανε αποδοχή της δωρεάς και είπε τα εξής:

Αγαπητές φίλες του Συλλόγου των Αποφοίτων, με βαθιά ευγνωμοσύνη τα μέλη του τμήματος θηλέων του Ινστιτούτου Πέρκινς αποδέχονται αυτό το αιώνιο μνημείο του τέως Διευθυντού μας και θα το διατηρήσουμε με πίστη. Θα το διατηρήσουμε όμως σωστά, μόνον εάν ακολουθήσουμε την πορεία που εκείνος εχάραξε προς υψηλούς και ευγενείς στόχους. Βρισκόμαστε στο κτήριο Χάου, το πρώτο δηλαδή κτήριο που ανήγειρε ο Ανάγνος, ο οποίος κατά την ημέρα των εγκαινίων είχε πει τα εξής: «Αυτό το κτήριο μπορεί να διευρύνει τα εκπαιδευτικά προγράμματα. Θα είναι ο αψευδής μάρτυς της προόδου μας, γι' αυτό το αφιερώνουμε στον Χάου, το σύνθημα του οποίου ήταν: «Πρόοδος, πρόοδος». Καθώς είμαστε συγκεντρωμένοι εδώ και με την παρουσία αυτής της στήλης, που μας υπενθυμίζει την υποδειγματική ζωή εκείνου, ας προσπαθήσουμε να αποκτήσουμε θάρρος για να προοδεύσουμε ως άτομα και να συνεχίσουμε το έργο των δύο μεγάλων Συμβούλων μας.

Είμεθα ευγνώμονες για την δωρεάν σας, που είναι έργο αγάπης, επιτρέψτε μου όμως να σας πω, αγαπητές φίλες, ότι ο Σύλλογος Αποφοίτων αποτελεί μέρος ενός σπουδαιότερου μνημείου για τον Αναγνωστόπουλο, αφού το όραμά του ήταν να δημιουργήσει έναν όμορφο κόσμο, προσιτό σε κάθε τυφλό. Επομένως, το πιο κατάλληλο μνημείο για τον Αναγνωστόπουλο βρίσκεται στο πνεύμα και στην καρδιά των ανθρώπων, που σκέπτονται, όπως εκείνος, και έχουν τα ίδια λεπτά και ανθρωπιστικά αισθήματα.

Περαιτέρω αυτή η όμορφη πλάκα στην αίθουσα συνελεύσεων θα αποτελεί μια πηγή καθημερινής εμπνεύσεως για διδάσκοντες και διδασκομένους. Βλέπουμε σ' αυτήν ενθουσιασμό, θάρρος, αφοσίωση στο καθήκον, άλγος ψυχής για πράγματα μικρά και απέραντη αγάπη για όλα τα πλάσματα. Σας ευ-

χαριστούμε πολύ και σας παρακαλούμε να έρχεσθε συχνά για να μοιράζεσθε μαζί μας την έμπνευση που αυτή η αναμνηστική στήλη αποπνέει.

Εν συνεχεία, η Πρόεδρος απευθυνομένη στον αναπληρωτή διευθυντή κ. Κάσγουελ είπε τα εξής: «Σύμφωνα με ένα πολύ παλαιό ρητό που το χρησιμοποιούμε συνεχώς, «πιστόν φίλον εν κινδύνοις γιγνώσκεις». Είμαι σίγουρη ότι οι απόφοιτες χαίρονται που το Ινστιτούτο φέτος είχε ως διευθυντή έναν άνθρωπο, που γνώριζε τις μεθόδους και το έργο του Αναγνωστόπουλου. Επέτυχε να διατηρήσει το πνεύμα ενότιος και σταθερότιος, εργάστηκε σκληρά και αθόρυβα και επί πλέον συγκέντρωσε επιμελώς και δημοσίευσε όλες τις επιστολές, τα άρθρα, τα κείμενα προς τιμήν του Αναγνωστόπουλου, από όλα τα μέρη του κόσμου. Παρακαλώ λοιπόν τον κ. Κάσγουελ να λάβει τον λόγο».

Ο κ. Κάσγουελ είπε μεταξύ άλλων και τα εξής:

«Εκ μέρους του Ινστιτούτου Πέρκινς, με χαρά και υπερηφάνεια αποδέχομαι την δωρεάν αυτής της στήλης και με το πέρασμα του χρόνου όλοι οι φίλοι της Σχολής θα την τιμούν όλο και περισσότερο. Υπάρχει όμως κι ένα άλλο μνημείο εξίσου όμορφο και σπουδαίο· αναφέρομαι στο ζωντανό μνημείο που συνεχώς θα δυναμώνει και θα εκλαμπρύνεται, στο συνταρακτικό δηλαδή γεγονός ότι οι νεαρές αυτές τυφλές γυναίκες μπόρεσαν, με την εκπαίδευση που τους προσέφερε αυτό το ίδρυμα, να χειρίζονται τόσο όμορφα τον λόγο και να κάνουν τόσο ωραία πράγματα. Όταν τα μαρμάρια και τα ορειχάλκινα μνημεία θα έχουν λησμονηθεί ή καταστραφεί, θα εξακολουθήσει να υπάρχει και να έχει ευεργετική επίδραση το ωραίο αυτό μνημείο, για το οποίο σας μίλησα προηγουμένως».

Στην εκδήλωση ήταν παρούσα και η πεθερά τού Αναγνωστόπουλου κ. Χάου, η οποία με την ωραία φωνή της και τα

λεπτά της αισθήματα ετίμησε κι αυτή τον αείμνηστο Διευθυντή μας. Απευθυνομένη στην κ. Χάου η Πρόεδρος είπε τα εξής: «Πολλές απόφοιτες θυμούνται την κόρη σας, η οποία τα απογεύματα του Σαββάτου μάς διάβαζε αποσπάσματα από την Ιλιάδα και την Οδύσσεια. Ακόμη και σήμερα, οι λέξεις Αχιλλεύς, Έκτωρ, Αγαμέμνων και φράσεις όπως «η ροδοδάκτυλος Πώς», μας φέρνουν στο νου τον ωραίο τόνο της φωνής της και τον ενθουσιασμό με τον οποίο διάβαζε τα ομηρικά έπη. Είμαστε ιδιαίτερος ευτυχείς που σας έχουμε κοντά μας, κ. Χάου.

Η κυρία Χάου έλαβε τον λόγο και είπε τα εξής:

«Σε μία περίφημη ωδή του ο ποιητής Οράτιος λέγει ότι με τα ποιήματα που χάρισε στους συγχρόνους του έχτισε για τον εαυτό του «ένα μνημείο πιο ανθεκτικό και από τον σίδηρο»¹¹⁶ και προέβλεψε σωστά ότι το ποιητικό του έργο θα τυπώνεται και θα διαβάζεται και από τις επερχόμενες γενεές.

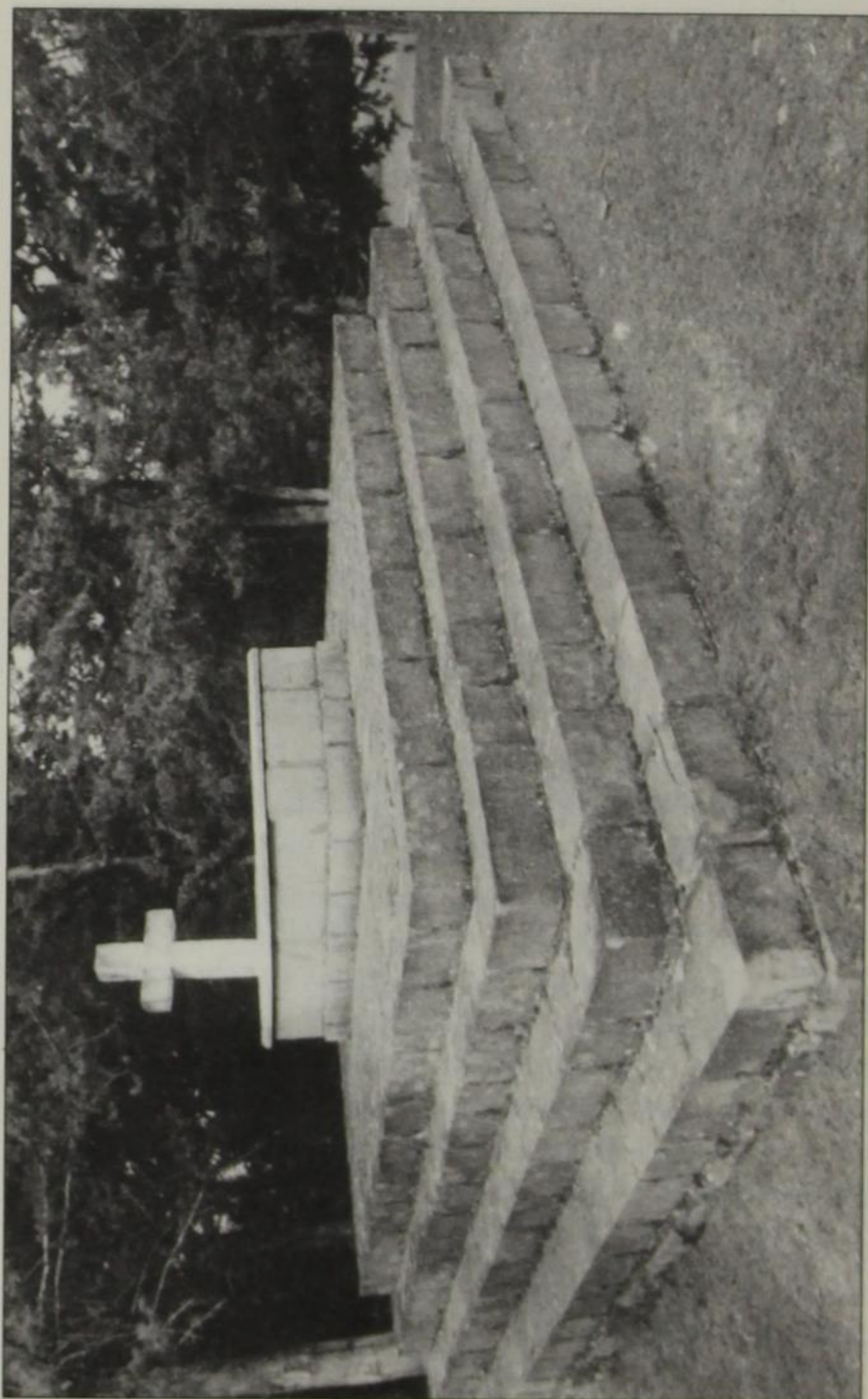
Ο αγαπημένος δάσκαλος και φίλος, του οποίου τη μνήμη τιμούμε σήμερα, έχει χτίσει ένα μνημείο, που θα διαρκέσει πιο πολύ από την πλάκα, που είναι δείγμα της ευγνωμοσύνης και της αγάπης σας. **Το έργο και το παράδειγμα των διακεκριμένων διδασκάλων ζει στο πνεύμα και στον χαρακτήρα των μαθητών τους, οι οποίοι με την σειρά τους μεταφέρουν την παιδεία τους στις επόμενες γενεές.** Είμαι σίγουρη πως ο Θεός αγαπά τους τυφλούς, αφού τους

116. Ο Ρωμαίος ποιητής Οράτιος (Quintus Horatius Flaccus) έζησεν επί Αυγούστου (65 π.Χ. – 8 π.Χ.). Στις Ωδές του και στις Επιστολές του υμνεί την ποίηση, τη φύση, τη φιλία, τον έρωτα, το μέτρον και τη φιλοσοφία των Επικουρείων. Έγραψε σάτιρες, ωδές, επιστολές, επωδούς, την «Ποιητική Τέχνη» και το Carmen Saeculare. Ο βαθύς αυτός γνώστης της ποιητικής τέχνης και του στοχασμού των Ελλήνων είναι ένας ευαίσθητος, τρυφερός και όντως μέγας ποιητής. Ο στίχος που αναφέρει η ποιήτρια Χάου έχει ως εξής: Exegi monumentum aere perennius. (Ανήγειρα μνημείον απ' τον χαλκό πιο άφθαρτο). (Οράτιος, Ωδές, 3.30.1).

έστειλε δύο τέτοιους Συμβούλους και οδηγούς, όπως ήταν ο Χάου και ο Ανάγνος. Εσείς οι νέες δεν γνωρίσατε, βέβαια, τον Χάου, τον πρώτο μεγάλο φίλο σας. Όλες όμως τιμάτε τη μνήμη του και νιώθετε δεμένες μ' έναν τρόπο ζωής αντάξιο του ενδιαφέροντός του για τους τυφλούς, ο φίλτατος όμως Αναγνωστόπουλος είναι ακόμη για σας μία ζωντανή παρουσία. Θυμάστε ασφαλώς την ωραία του φωνή και την ευγλωττία του. Σας πρόσφερε την πανάξια ζωή του και πρέπει κι εσείς να του ανταποδώσετε αναλόγως. Χαίρομαι που ανεγείρατε προς τιμήν του την αναμνηστική αυτή στήλη, αλλά θα ήθελα το πραγματικό του μνημείο να είναι οι συνεχείς και φιλότιμες προσπάθειές σας να ανταποκριθείτε δεόντως στις υψηλές απαιτήσεις, για τις οποίες εκείνος έκρινε ότι είσθε και επαρκείς και άξιες. Αν και ο τάφος του βρίσκεται μακριά, πρέπει να τον νιώθουμε κοντά μας. Το θνητό σώμα του ετάφη εκεί, αλλά το υπέρλαμπρο και αθάνατο πνεύμα του θα ζει αιωνίως και ουδέποτε θα εγκαταλείψει αυτούς που αγάπησε. Να θεωρείτε τη μνήμη του ως πολύτιμο κτήμα σας και ως δώρο του Καλού Θεού ανεκτίμητο. Αιωνία του η μνήμη!».

Οι εκδηλώσεις έκλεισαν με τον «Ψαλμό της Ζωής» του Πινσούτι, που τον απέδωσε ωραία η χορωδία των κοριτσιών.

Για τον Αναγνωστόπουλο έγιναν πολλές τιμητικές εκδηλώσεις. Ο ανώτερος χαρακτήρας του και οι φιλόανθρωπες υπηρεσίες του έχουν αναγνωρισθεί με πολλούς τρόπους σ' ολόκληρο τον κόσμο. Εκείνο όμως που θα τον ευχαριστούσε και θα τον συγκινούσε περισσότερο είναι το πνεύμα πίστεως και αυτοθυσίας των αφοσιωμένων αυτών τυφλών γυναικών, ο βίος και το έργο των οποίων θα αποτελεί μνημείον αθάνατον του Μιχαήλ Αναγνωστοπούλου.

Ο τάφος του Αναγνωστόπουλου στην Κόνιτσα

(Από το βιβλίο του Γω. Παπαϊωάννου)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ο Επιμελητής κρίνει σκόπιμο να παραθέσει δύο κείμενα του Αναγνωστόπουλου, ήδη από το 1904, για να καταδειχθεί η άριστη γνώση και χρήση της Ελληνικής, η γοητεία του υψηλού ύφους, ο εύτολμος λόγος, το αδούλωτον φρόνημα, ο πατριωτισμός και οι υψηλές ιδέες του αιμνήστου Ευεργέτου. Τα κείμενα αναφέρονται στους εθνικούς κινδύνους που ελλοχεύουν λόγω του Μακεδονικού Ζητήματος και στα μέτρα που πρέπει να ληφθούν για την διαφύλαξη της εθνικής μας ακεραιότητας. (Η αναδημοσίευση γίνεται από το έργο του Ιω. Παπαϊωάννου, Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος, Αθήναι 1981, σσ. 49-58).

Α κείμενον

*Προκήρυξις προς τους εν Αμερική και αλλαχού
Ελληνικούς αποικισμούς.*

Φίλοι ομογενείς!

Παντί τω ορθώς σκεπτομένω και τα διδάγματα της συγχρόνου ιστορίας επιμελώς σπουδάζοντι είναι κατάδηλον, ότι το έθνος ημών διέρχεται σοβαρωτάτην κρίσιν. Από της ανακτήσεως της ανεξαρτησίας αυτού μέχρι της σήμερον ουδέποτε περιεστοιχίσθη υπό κινδύνου φοβερωτέρου του νυν επικρεμαμένου.

Έξω μεν της ελευθέρας γωνίας καταδιώκεται υπό επιβούλων και δραστηρίων εχθρών, ακαμάτως κατ' αυτού εργαζομέ-

νων, την καταστροφὴν αὐτοῦ δια πυρός και σιδήρου επιδιωκόντων και την λήστευσιν της κληρονομίας του εκ παντός μηχανωμένων.

Μόνον οι πρωτουργοί των παρά τας ὄχθας του Ιλισσοῦ δραματιζομένων κοινοβουλευτικῶν οργίων και οι ηγέται των σανιδοφόρων στασιαστών τυφλώττουσι περί τα συμβαίνοντα και τα τούτων αποτελέσματα.

Πλην των πανισχύρων εραστῶν της κληρονομίας ημών οἷτινες ἐπὶ αἰῶνας εποφθαλμιῶσι τὴ βασιλίδι της Ἑλληνικῆς Πατρίδος και ὡς λύγκες καταδοκούσι πρόσφορον ευκαιρίαν να επιδράμωσιν ἐπὶ τὴν λείαν και ἐμβάλωσιν ἐπ' αὐτῆς τους γαμπούς ὄνυχάς των, ἐπεφάνησαν κατὰ τα τελευταία τριάκοντα ἔτη νεοφώτιστοι απαιτηταί ἀντίζηλα ἐθνάρια, ἅτινα γαλουχηθέντα δια των ναμάτων της διδασκαλίας του Ἑλληνισμοῦ και φεγγοβολούμενα ὑπὸ του ἀνεσπέρου φωτός αὐτοῦ, ἐξήλθον του σκότους της βαρβαρότητος και της νάρκης κτηνώδους δουλοσύνης, ἀμείβουσιν αὐτόν δια μελανῆς ἀχαριστίας και μελετῶσι πῶς να ἐμπήξωσι μάχαιραν δολοφόνον εἰς τα στέρνα αὐτοῦ. Βούλγαροι και ἄλλοι ἐμφοροῦνται ἀγρίου μίσους κατὰ της φυλῆς ημών και βυρσοδομοῦσι τὴν ἐξαφάνισιν αὐτῆς. Μαινόμενοι ἀνιάτως κατ' αὐτῆς, ἰδία ἐκεῖ ἐνθα ἀναμφισβήτητος τυγχάνει ἡ ἀριθμητικὴ ὑπεροχὴ και πνευματικὴ κυριαρχία αὐτῆς, οὐδεμιᾶς ὀλιγωρούσι μηχανορραφίας ἢ δολοπλοκίας προς ἐξολόθρευσιν αὐτῆς. Τα ἀπαίσια βουλγαρικὰ κομιτάτα προετοιμάζονται μετὰ ἀκαθέκτου δραστηριότητος να ἐπαναλάβωσι τὸ βέβηλον και καταστρεπτικὸν αὐτῶν ἐν Μακεδονία ἔργον, ὅπερ διεκόπη ἢ μάλλον εἰπεῖν ὑπνώττει προσωρινῶς ἐνεκα του χειμῶνος.

Συμμορίαὶ αἰμοχαρῶν κακούργων συναθροίζονται ἀδιαλείπτως και προαλείφονται ν' ἀποδυθῶσιν ἐκ νέου εἰς ἀγῶνα ἀτίμου ἀπανθρωπίας και δολίας ἐπιβουλῆς, αἱ δε βδελυραὶ

δολοφονίαι, αι διηνεκώς υπ' αυτών διαπραττόμεναι, μαρτυρούσιν, ότι οι Βούλγαροι δεν παύονται κατεργαζόμενοι την εξολόθρευσιν των απογόνων του Μεγάλου Αλεξάνδρου και του Αριστοτέλους εκ της γενετείρας αυτών γης. Ορεγόμενοι να σφετερισθώσιν ό,τι άλλοις ανήκει, παραδίδονται εις ατελεύτητον σειράν ατιμώνσεων, φόνων, βιαιοπραγιών εναντίον εκείνων, οίτινες εννοούσιν αντί ιάσης θυσίας να διατηρήσωσι την ανεξαρτησίαν των και την εθνικότητά των. Ομάδες αυτών διοργανίζονται, εξοπλίζονται και συνασπίζονται μετά των ομαιμόνων αυτών, ίνα δράσωσιν αι ό κοινού κατά υπερόχου και επικρατούντος στοιχείου και κρίνωσιν την τύχην της ελληνικής χερσονήσου. Πανταχού κίνησις, ενέργεια, καταχθόνιος συσπείρωσις και συστηματική αντίδρασις κατά του εγχειρήματος των υπό των ευρωπαϊκών δυνάμεων διεξαγομένων μεταρρυθμίσεων. Όπισθεν πάντων τούτων κρύπτεται το ειδεχθές φάσμα του Πανσλαβισμού. Ούτω τα νέφη επικειμένων ταραχών, αντί ν' αραιώνονται και διαλύονται, συμπυκνούνται δραμαίως περί τον Αίμον και καθίστανται ζοφερώτερα προαγγέλοντα την προσέγγισιν φοβεράς καταιγίδος. Εν Σόφια η έκρηξις της πυρκαϊάς θεωρείται αναπόδραστος. Οι απόγονοι του Κρούμου εργάζονται μετ' αστραπιαίας ταχύτητος και ποιούσιν αγωγγύστως πάσαν εφικτήν θυσίαν, ίνα πρωταγωνιστήσωσιν εν τη επικειμένη θυέλλη. Ουδενός φείδονται μέσου, όπως ο στρατός αυτών παρασκευασθή τελείως και παραστή ως ισχυρός παράγων κατά την ώραν της λύσεως του Μακεδονικού προβλήματος. Το αντικείμενον των ενεργειών και ο πρώτιστος όρος του προγράμματος των ιθυνόντων της πολιτικής αυτών, είναι να θέσωσιν επί ποδός πολέμου πάσας τας δυνάμεις της χώρας των. Η Σοβράνιε, παριδούσα κανονισμούς και διατυπώσεις, έσπευσε να εγκρίνη εν ακαρεί τα υπό του Υπουργού των οικονομικών ζητηθέντα 25.000.000 φρά-

γκων δι' αγοράς όπλων και πολεμοφοδίων, γενομένης ήδη και να ψηφίση δια βοής τον προϋπολογισμόν του Υπουργού των στρατιωτικών εκ 26.283.468 φράγκων, αμέσως δε μετ' αυτόν πρόσθετον πίστωσιν 5-9 εκατ. φράγκων.

Απέναντι του πυρετώδους τούτου οργασμού και της εις απαραμίλλους θυσίας αγούσης δράσεως των εν Σόφια πολιτευομένων, τι ποιούσιν οι εν Αθήναις; Λογοκοπούσι, διαπληκτίζονται, μονομαχούσιν. Εξαντληθέντες εφ' α μη δει, **αποδείκνυνται ανίκανοι να δράσωσιν εφ' α δει και αφήνουσι τα πάντα εις την τυφλήν ειμαρμένην και εις την διάκρισιν των ισχυρών της γής.** Επί χρόνους μακρούς τέλεον αμελήσαντες των θεμελιωδών εθνικών ζητημάτων παρήγαγον εις τε το ελεύθερον κράτος και εις όλον το γένος τον οικτρών θερισμόν, ον μετ' αγωνίας απανθολογούμεν σήμερον. Λαλούσι περί οικονομιών, αλλά δεν τολμώσι να καταργήσωσι τας αχρήστους νομαρχίας και τα περιττά πρωτοδικεία, δι' ων αλόγως επεβάρυναν τον προϋπ' λογισμόν, **φοβούμενοι να εγγίσωσι την σφηκιάν της συναλλαγής και των αργομίσθων αυτής παρασίτων.** Δαπαν όσι τον καιρόν αυτών εις τας μεγαλοπράγμονας σκέψεις πάς είναι δυνατόν να συμβιβασθώσιν υπό αντιζήλων βουλευτών ζητούμεναι παροχαί και ποίος διορισθή γραμματεύς ειρηνοδικείου, ίνα μη δυσαρεστηθή ισχύων τις κομματάρχης. Πιεζόμενοι υπό του ακορέστου κοινοβουλευτισμού και κατατριβόμενοι **εντός νοσώδους κύκλου ατασθάλου και ανηθίκου πολιτικού συστήματος, εφυγάδευσαν εκ των σκέψεων και των έργων αυτών παν εθνικόν ιδεώδες και ούτως εξησθένησαν και απεγοήτευσαν τον ελληνισμόν.** Ό,τι δ' εστί το πάντων χείριστον, παρέστησαν αυτόν εκνευρισμένον και τεταπεινωμένον, συρόμενον όπισθεν του άρματος του κληρονομικού αυτού εχθρού και τείνοντα χείρα ικέτιδα προς τους άρπαγας του

διαδήματος και του σκήπτρου της ηγεμονίας αυτού. Τούτο έδωκε το σύνθημα ιοβόλου και όλως αδίκου αλλά γενικής κατακραυγής και εσπίλωσε την άχραντον εικόνα και τας χρυσοίς γράμμασι γεγραμμένας σελίδας της ιστορίας του γένους ημών, όπερ αείποτε επάλαισεν ηρωικώς υπέρ της ελευθερίας και της εξημερώσεως των λαών συμπάσης της Ανατολής.

Ούτως εχόντων κατά δυστυχίαν των πραγμάτων εν τω ελευθέρω βασιλείω, τι υπολείπεται ημίν να πράξωμεν προς υπεράσπισιν των εθνικών ημών δικαιωμάτων και προς σωτηρίαν των εν τη αλυτρώτω πατρίδι αδελφών ημών; Έν και μόνον και περί τούτου ενταύθα ημίν ο λόγος. Οι καιροί μονονουχί φωνήν αφιέντες απαιτούσι πάντων των τέκνων της Ελλάδος την ομόθυμον, εσκεμμένην και συστηματικήν ενέργειαν. Φιλοπάτριδες Έλληνες και ενήλικοι αποικισμοί υπάρχουν εγκατεστημένοι πανταχού της οικουμένης. Ούτοι δεν πρέπει να σταυρώσωσι τας χείρας και να ριφθώσιν εις το πέλαγος της απελπισίας και αδιαφορίας, εγκαταλείποντες εις την διάκρισιν του εχθρού τους αόπλους Μακεδόνας και Θράκας, τους Ηπειρώτας και Μικρασιάτας και πάντας όσοι συνδέονται μεθ' ημών δι' ιστορικών και εθνολογικών δεσμών. Δέον να εγερθώσιν εκ του ληθάργου της απαθείας και αδρανείας και δείξωσιν ουχί δια λόγων κενών, αλλά δι' έργων απτών, ότι το έθνος ημών ζη, κινείται, δρα, έχει ακριβή συνείδησιν της εν τη ανατολή εξημερωτικής αυτού εντολής και αισθάνεται εις τα βάθη της καρδίας αυτού το υπό των τραυμάτων των Θρακών και Μακεδόνων εις αυτήν μεταβιβαζόμενον δριμύ και οδυνηρόν άλγος. Οφείλουσι να συγκεντρωθώσιν εις ελληνικούς συλλόγους, να συμπηχθώσιν εις εθνικάς ενώσεις, να συνταχθώσι περίξ του περιπύστου εθνάρχου του επαξίως καθημένου επί του θρόνου των Φωτίων και Γρηγορίων και δώσωσιν αυτώ χείρα βοηθείας, να συγκροτήσωσι σωματεία, να καταστήσωσι

κοινόν συμπεριληπτικόν το πρόγραμμα της ενεργείας των, να ταχθώσι πρόμαχοι των αόπλων στρατιωτών και απροσταυτών μαρτύρων της εθνικής ιδέας και ούτω ν' αποτελέσωσιν ισχυρόν πρόχωμα και απροσμάχητον προπύργιον κατά του εκ βορρά καταρρέοντος χειμάρρου. Ανάγκη να κατανοήσωσιν, ότι η Μακεδονία είναι ου μόνον οστόύν εκ των οστών και σάρξ εκ της σαρκός του γένους ημών αλλ' η πνοή και ψυχή αυτού και ότι η οριστική αυτής κατάληψις υφ' οιασδήποτε ξένης δυνάμεως μεγάλης ή μικράς έσται η αρχή της εξορύξεως του ζοφερού τάφου, εν ω η σήψις και αποσύνθεσις του πολιτικού και κοινωνικού σώματος του Ελληνισμού θα συντελεσθή εντός βραχέος χρόνου. Εκ τούτων πάντων και παρομοίων σκέψεων ορμώμενοι οι εν Βοστώνη Έλληνες απεφάσισαν να συστήσωσι πανελλήνιον εταιρείαν υπό την επωνυμίαν η Εθνική Ένωσις, ης το μεν κέντρον έσται εν τη πρωτεύουση της Μασαχουσέτης, τη υπό των κατοίκων αυτής καλουμένη Νέαι Αθήναι, διακλαδώσεις δε θα εκτείνωνται ου μόνον πανταχού της αμερικανικής συμπολιτείας αλλά και αλλαχού του κόσμου, ένθα υπάρχουσιν ελληνικάί παροικίαι. Η Εταιρεία έχει διπλούν σκοπόν, τον εξής:

Πρώτον μεν, το να αναζωπυρώση το εθνικόν φρόνημα παρά τοις εν Αμερικανική συμπολιτεία και αλλαχού Έλλησιν, να επιρρώση και κρατύνη το αίσθημα της φιλοπατρίας των, να συγκεντρώση τας ενεργείας αυτών εν παντί ζητήματι αφορώντι εις την υπεράσπισιν των εθνικών ημών δικαιωμάτων και βελτίωσιν της τύχης των υπό τον ζυγόν της δουλείας διατελούντων αδελφών ημών, ν' αναπτερώση τας ελπίδας πάντων υπέρ της εθνικής ενώσεως και να διοργανώση και συμπήξη τας διεσκορπισμένας δυνάμεις του γένους ημών προς πραγματοποίησιν της μεγάλης του Πανελληνίου ιδέας. Δεύτερον δε ν' ανασκευάζη τας νενοθευμένας ειδήσεις και να αναιρή

τας ψευδείς πληροφορίας και ανυποστάτους διαδόσεις, τας υπό των πρακτόρων των βουλγαρικών κομιτάτων και των υπ' αυτών εξωνισθέντων μισθάρνων οργάνων του ευρωπαϊκού τύπου αναφερομένας μετά σατανικής όντως πανουργίας προς εξασθένησιν και σβέσιν του ευγενούς αισθήματος του φιλελληνισμού και εις προπηλακισμόν και εξουθένωσιν της φυλής ημών. Προς δε τούτοις να διαφωτίζη την εν τη Ευρώπη και τη Αμερική δημοσίαν γνώμην περί των φρικαλέων κακουρημάτων των διαπραττομένων υπό των δήθεν ελευθερωτών της Μακεδονίας και περί του αληθούς καθεστώτος πασών εν γένει των εν αυτή φυλών, ιδίως όμως περί των επ' αυτής απαράγραπτων, ιστορικών, εθνολογικών και πνευματικών δικαιωμάτων της φυλής ημών.

Προς επίτευξιν του σκοπού τούτου η εταιρεία θέλει εργάζεσθαι δια διαλέξεων και συλλαλητηρίων και θέλει συλλέγει εράνους εις βοήθειαν και ευόδωσιν παντός εθνικού εγχειρήματος. Εκτός δε τούτου θέλει συνεννοείσθαι προθύμως δι' ανταποκρίσεων και συμπράττει δι' αρμοδίων μέσων μετ' άλλων εθνικών συλλόγων ή συνεταιρισμών οπουδήποτε του κόσμου ευρισκομένων και τον αυτόν σκοπόν επιδιωκόντων, συναποτελούσα μετ' αυτών ομόσπονδον σύνδεσμον, δρώντα εν πλήρει συμφωνία και κοινή συνεργία εις υποστήριξιν και αισίαν έκβασιν του ευγενούς αγώνος της διεκδικήσεως των τιμαλφεστέρων του ελληνισμού συμφερόντων και της απελευθερώσεως των εν τη αλυτρώτω Πατρίδι αδελφών ημών.

Φύλακες άγρυπνοι και υπερασπισταί ακάματοι των ελληνικών δικαίων ου μιν αλλά και κήρυκες διαπρύσιοι της αληθούς καταστάσεως των εν τη ανατολική Ευρώπη πραγμάτων, οι συνεταιρισμοί ούτοι δύνανται να προσενέγκωσι σημαντικήν υπηρεσίαν. Εμφρόνως διοικούμενοι και δραστηρίως εργαζόμενοι δύνανται να συντελέσωσιν ου σμικρόν εις την ανα-

βίωσιν του νεκρωθέντος εθνικού φρονήματος και εις την πραγματοποίησιν της μεγάλης ημών ιδέας. Υπολείπεται ημίν εισέτι μικρά τις ευκαιρία προς κατασκευήν ισχυράς αγκύρας ικανής να σώσῃ το μακεδονικόν σκάφος από του επαπειλού- ντος αυτό σλαβικού κλύδωνος. Οφείλομεν να εξεγερθώμεν του ύπνου της ολιγωρίας και να τραπώμεν εις έργα προς επι- τέλεσιν του ιερού τούτου σκοπού. Εις ημάς και εις τα τέκνα ημών αιώνιον ἔσται το αἴσχος και φλέγουσα η ἀρά των επερ- χομένων γενεών, εἴαν ραθυμούντες και υπό μανδραγόρα κα- θεύδοντες αφήσωμεν ἔρμαιον εις τας ανουσιουργίας, δρώσεις και δολοπλοκίας ημιβαρβάρων σκυθικῶν στιφῶν και ληστα- νταρτικῶν συμμοριῶν, χώραν κλεινὴν και καθαρῶς ελληνι- κήν, ἥτις υπήρξε το λίκνον και η τροφός της υπερλάμπρου εμφανίσεως του μακεδονικοῦ ελληνισμού, ὅστις ἐκεῖ γαλου- χηθεῖς και ανδρωθεῖς εισέδυσε θριαμβευτικῶς εις τα ἔγκατα της Ασίας και ἐκόμισε τον πυρσόν της εξημερώσεως και την δάδα των γραμμάτων, των επιστημῶν και των τεχνῶν μέχρι των οχθῶν του Γάγγου και καθ' ἅπασαν την βόρειον Αφρικὴν. Ο Ελλητισμός φέρων τον ακάνθινον του μαρτυρίου και των καταδιώξεων στέφανον, ὃν μετ' ἀπαραδειγματίστου ἀχαρι- στίας ἔθηκαν ἐπὶ της πανσέπτου κορυφῆς αὐτοῦ αἱ μιαραὶ και δολοφονικαὶ χεῖρες των ὑπὸ την ζωηφόρον σκιάν αὐτοῦ ἀνα- πτυχθεισῶν βαρβαρικῶν φυλῶν, δείται της ἀντιλήψεως και της υποστηρίξεως των ἀπανταχοῦ της υψηλίου διεσπαρμένων τέκνων του. Καλεῖ πάντας τους ἔχοντας αἷμα ελληνικόν κυ- κλοφοροῦν ἐν ταις φλεψίν αὐτῶν και σπινθήρας πνεύματος εθνικοῦ ιδεώδους θερμαίνοντος την καρδίαν των και ζωογο- νούντος ἐν αὐτῇ το αἶσθημα της φιλοπατρίας να καταταχθῶ- σιν εις τας φάλαγγας των στρατιωτῶν και συμπυκνώσωσιν αὐτάς προς καταπολέμησιν των ἐχθρῶν του. Η ἐπίκλησις εἶ- ναι ἐπείγουσα, θυμαλγής, ἔντονος, ταραξικάρδιος, συγκινητι-

κή. Αποτείνεται προς πάντας υμάς μετ' εξαιρετικής εμφάσεως εκθερμανθείσης εν τη καμίνω των σημερινών περιστάσεων και απαιτεί σύντομον απόφασιν και θετικήν απόκρισιν. Τις έσται η απάντησις ημών; Έγραψον εν Βοστώνη κατά Μάρτιον 1904.

Μ. Αναγνωστόπουλος

Β Κείμενον

Επίκλησις προς τους εν Αμερική Έλληνας

Φίλοι ομογενείς,

Πάντες εμάθομεν μετ' αφάτου χαράς, ότι μετά τοσαύτας και τηλικαύτας αναβολάς και λογομαχίας εψηφίσθησαν τέλος πάντων υπό του κοινοβουλίου του ελευθέρου κράτους τα υπό του Διαδόχου του Ελληνικού θρόνου παρασκευασθέντα νομοσχέδια, ότι η Πατρίς ημών συντάσσεται στρατιωτικώς και ότι γίνεται δραστηρία ενέργεια προς αγοράν όπλων και άλλων εφοδίων και προς ναυπήγησιν αξιωμαχου στόλου. Άμα ως ηγγέλθησαν ταύτα αμέσως ήρξαντο να διαλύωνται μεν ως ομίχλη τα πυκνά και ζοφερά της απογοπεύσεως και καταπτοήσεως νέφη, άτινα περιστοιχίζουσι το γένος ημών από τινων ετών και εμποιούσιν αυτώ τρόμον, ν' αναπτερώνται δε αι περί του μέλλοντος ελπίδες και κρατύνηται η καρτερία των προμάχων του Εθνικού ημών αγώνος εν τη αλυτρώτω Πατρίδι. Αι χαρμόσυνοι αύται ειδήσεις πλέκτρισαν τους υπό τον ζυγόν της δουλείας στενάζοντας αδελφούς ημών και ενέπλησαν την καρδιάν αυτών θάρρους και εμπυχώσεως.

Υπέδειξαν αυτοίς, ότι δεν ελησμονήθησαν και ότι δεν θα εγκαταλειφθώσιν υπό της επισήμου Ελλάδος απροστάτευτα και έρμαιον των κακουργιών των βουλγαρικών ληστανταρτι-

κών συμμοριών, αλλ' ότι θα τύχωσι συντόμου αρωγής και τελεσφόρου προστασίας.

Ο Ελληνισμός είναι θαυματουργός και πανίσχυρος δύναμις, ήτις εξαπλούται και άρχει πανταχού της Ανατολής. Δεν είναι μονοφυής και μονόροφος, αλλά δυσπόστατος και δικάρρηνος. Έχει δύο κέντρα, ων το μεν είναι πνευματικόν, το δε πολιτικόν ή υλικόν. Το πρώτον, καίτοι περικυκλούμενον υπό μυρίων κινδύνων και πολεμούμενον υπό επιβούλων και μοχθηρών εχθρών, ίσταται ακλόνητον ου μακράν του πανσέπτου ναού της Αγίας Σοφίας και αποτελεί θεότευκτον κιβωτόν, εν η εμπρικλείονται τα ηθικά και ιδεώδη κεφάλαια του γένους ημών και τα ιστορικά και ηγεμονικά αυτού δίκαια. Το δεύτερον, ει και περιορίζεται εντός στενού χώρου, χρησιμεύει ως ασφαλής και επίκαιρος προσωρινός στρατηγικός σταθμός, εν ω το Έθνος ημών παρασκευαζόμενον να συμπληρώση το ένδοξον έργον των πατέρων μας, δύναται να εργασθή σοβαρώς και συγκροτήση επιτυχώς τας στρατιωτικές και ηθικές της χώρας δυνάμεις αφ' ων εξαρτάται κατά μέγα μέρος η πραγμάτωσις της μεγάλης του Πανελληνίου ιδέας.

Δια λόγους αποχρώντας τα όμματα ημών των απανταχού της γης εγκατεστημένων Ελλήνων είναι επί του παρόντος ατενώς εστραμμένα προς το ελεύθερον κράτος. Τα εκεί συμβαίνοντα παρακολουθούμεν παλλούση τη καρδιά και οτέ μεν χαίρομεν επ' αυτοίς και ευελπιστούμεν, οτέ δε καταθλιβόμεθα και απαισιοδοξούμεν.

Επ' εσχάτων νυφράνθημεν και ενεπλήσθημεν αγαλλιάσεως επί τη χαρμοσύνω αγγελία ότι η Βουλή και η Κυβέρνησις της ημετέρας Πατρίδος εξήλθεν τέλος πάντων του πλημμελούς κύκλου της οικτράς αποναρκώσεως και εγκληματικής αδιαφορίας προς τα ζωτικά του έθνους ζητήματα και έθεσαν τα θεμέλια της στρατιωτικής της χώρας διοργανώσεως. Επί

τούτου στηρίζομεν ου μικράς ελπίδας περί της ταχείας διοργανώσεως των στρατιωτικών δυνάμεων της χώρας ημών και πάντες κατεχόμεθα υπό ευφροσύνης και υπό του πόθου να εκδηλώσωμεν τα συγχαρητήρια και τα ευχαριστήρια ημών επί τοις ήδη γενομένοις.

Καλόν και δίκαιον και προσήκον τούτο, αλλά δεν πρέπει να περιοριζώμεθα εις κενάς αισθηματικές διαχύσεις και να δαπανώμεθα μόνον εν λόγοις. Η Ελλάς περιβρέχεται κατά το πλείστον, υπό θαλάσσης, η δε κέλευθος η άγουσα εκ των παραλίών αυτής κατ' ευθείαν εις την μητρόπολιν του γένους ημών, είναι υγρά. Έχομεν λοιπόν απόλυτον ανάγκην ξυλίνων σιδηροτεθωρακισμένων κινητών φρουρίων και ναυτικής γεφύρας και ίνα επιτευχθή η αγορά ή η κατασκευή αυτών δειδη χρημάτων, άνευ των οποίων ουδέν των δεόντων δύναται να γίνη. Όθεν έκαστος ημών οφείλει να συνδράμη εκ των ενόντων.

Προς διευκόλυνσιν της συλλογής των εισφορών η εν Βοστώνη εταιρεία Εθνική Ένωσις συνέστησεν ιδιαίτερον υπέρ του εθνικού στόλου ταμείον υπό την διεύθυνσιν του ταμίου αυτής κ. Ιωάννου Παρμενίδου, ενός των εντιμοτέρων και όντως φιλοπατρίδων Ελλήνων εν Αμερική, του οποίου η διεύθυνσις είναι ως εξής: John Parmenides, No 50 Congress st., Boston, Mass.

Καθιστώντες γνωστήν την σύστασιν του ταμείου τούτου εις τους εν Αμερική ομοφύλους ημών, επικαλούμεθα πάντων την συνδρομήν υπέρ των αναγκών της προσφιλούς ημών πατρίδος, καθικετεύοντες αυτούς να σπεύσωσιν όσον οίον τε τάχιστα να πέμψωσιν έκαστος τον οβολόν του προς συγκρότησιν αξιομάχου στόλου. Οι καιροί επείγουσι και δεν επιτρέπουσι βραδύτητα. Είναι σχεδόν βέβαιον, ότι αι προσπάθειαι των ευρωπαϊκών δυνάμεων περί εισαγωγής διοικητικών και άλ-

λων μεταρρυθμίσεων εν Μακεδονία αποδείκνυνται φρούδαι και ότι το εκεί καθεστώς αφίκετο ήδη εις σημείον οξύ, ώστε είναι αδύνατον να αποσοβηθή ο επικρεμάμενος κίνδυνος. **Η ώρα της εκρήξεως δεινού σάλου εγγίζει· μακάριοι έσονται όσοι αν ευρεθώσι γρηγορούντες και ουχί ραθυμούντες.** Έχομεν ολίγας έτι στιγμάς να οπλισθώμεν και κατέλθωμεν εις το πεδίον της μάχης οπωσούν προποτισμένοι. Ας χρησιμοποιήσωμεν αυτάς και ας εργασθώμεν συντόνως, ίνα αποδείξωμεν δι' έργων ότι δεν εξειφυλίσθημεν και ότι είμεθα ουχί ουτιδανοί και αφιλοπάτριδες γραικύλοι, λάτρεις της ιδιωφελείας, αλλ' αληθείς βλαστοί των προγόνων ημών και σκηπτρούχοι πάντων των εν τη ανατολή παραγόντων της ημερώσεως και της προόδου. Βεβαίως οι αμβλείς την διάνοιαν, οι τρώσαντες εις τα καίρια το εθνικόν ημών ζήτημα δια της αυθάδους μωρολογίας των περί συμμαχιών και συμπράξεων μετά του θηριώδους κατακτητού και ασπόνδου εχθρού του γένους ημών, αγνοούσιν ότι **μόναι αι στρατιωτικάί και ναυτικάί δυνάμεις της πατρίδος ημών θα βαρύνωσιν επαισθητώς επί της διεθνούς πλάστιγγος** και θα ληφθώσι σπουδαίως προ οφθαλμών, όταν επιστή η ώρα να κριθή οριστικώς και αμετακλήτως η τύχη της ευκλεούς χώρας, ήτις υπήρξε το λίκνον και η τροφός μιας των λαμπροτέρων εκφάνσεων του φωτοβόλου κοσμοκράτορος Ελληνισμού.

Εν Βοστώνη τη 22α Αυγούστου 1904

Μ. Αναγνωστόπουλος».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Η παρούσα βιβλιογραφία περιλαμβάνει βιβλία, μελέτες και άρθρα, τα οποία αναφέρονται στον ευεργέτη Μιχαήλ Αναγνωστόπουλο και στον Φιλέλληνα Σάμιουελ Χάου.

Αναγνωστοπούλου Δ. και Αναγνωστοπούλου Γ., Ο Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος ή Ανάγνος, τύποις Π. Σακελλαρίου, Αθήναι 1923.

Θ. Βαγενά - Ευριδ. Δημητρακοπούλου, Αμερικανοί Φιλέλληνες εθελοντές του Εικοσιένα, Αθήναι 1949.

Βέν Μαίρη, Πέντε επιστολαί του ευεργέτου Μιχαήλ Αναγνωστοπούλου, Αθήναι 1966.

Gardner Anna, Michael Anagnos, Watertown Mass., 1937.

Διαμαντής Κ., Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος – Σαμουήλ Χάου, Εκδ. Διαχ. Επιτρ. Κληροδοτήματος Μ. Αναγνωστόπουλου Παπίγκου, Γιάννενα 1997.

Εγκυκλοπαιδεία Πάπυρος – Λαρούς – Μπριτάννικα (συναφή λήμματα)

Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν «ΗΛΙΟΣ» (συναφή λήμματα)

Ίδρυμα Σχολών Μ. Ανάγνου, Αναγνωστοπούλειος Σχολή Κονίτσης, Αθήναι 1961.

Keller Helen, The story of my life, second edition, London 1966.

Barrett S., Michael Anagnos, Boston 1907.

Οικονόμου Γρηγ., Εφημ. «Το Βήμα», 9.5.1965.

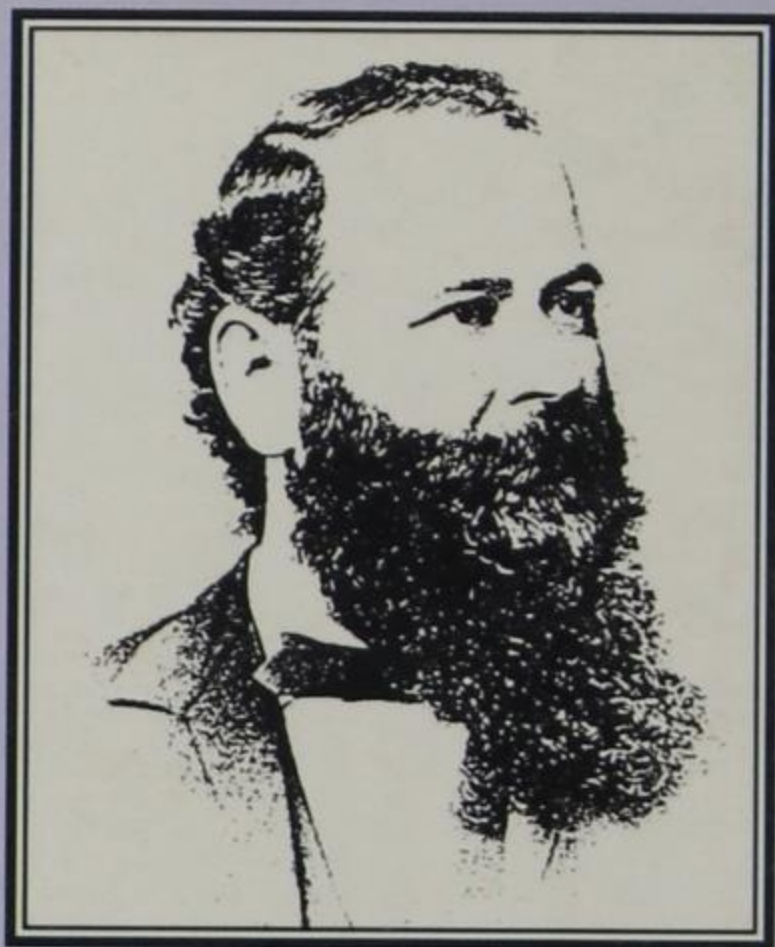
Παπαϊωάννου Ι., Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος, Αθήναι 1981.

Παρασκευαΐδου Φ., Σάμιουελ Χάου – Μιχαήλ Ανάγνος, Αθήναι 1892.

Περιοδικόν «Επίκαιρα» τ. 290, 22.2.1974.

Sanborn Frank, Samuel Howe, The Philanthropist, Boston 1891.

Σκούρτης Μιχαήλ, Εφημ. «Ηπειρωτικόν Μέλλον», φύλλον 97,
6.12.1961.

Ο Αμερικανός φιλόλογος, φιλέλληνας, φιλόανθρωπος και συγγραφέας Frank Benjamin Sanborn (183-1917) σπούδασε ελληνική φιλολογία στο Χάρβαρντ, edίδαξε ελληνική φιλοσοφία και λογοτεχνία στο περίφημο Γυμνάσιο τού Κόνκορντ της Μασαχουσέτης και στο Πανεπιστήμιο Κορνέλ της Ν. Υόρκης, διεξήγαγε σκληρούς κοινωνικούς αγώνες εναντίον του πλούτου, της αλαζονικής εξουσίας, της δουλείας και των μι-

σελλήνων και ως Γενικός Επόπτης των Φιλανθρωπικών Ιδρυμάτων της Μασαχουσέτης αγωνίστηκε για την μετ' επιστήμης και φιλανθρωπού πνεύματος αντιμετώπιση και ανακούφιση των φτωχών, των κατὰ δίκων, των ορφανών και των ατόμων με ειδικές ανάγκες. Συνέγραψε την πολύτομη βιογραφία τού λογίου Χένρυ Θόροου, του επαναστάτη Τζών Μπράουν, του Γκαίτε, του φιλέλληνας Σάμιουελ Χάου κ.ά. Με την παρούσα πρωτότυπη βιογραφία του εθνικού αλλά και πανανθρώπινου ευεργέτη Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου, η οποία εδημοσιεύθη το 1907 και ενόχλησεν εντόνως τους εχθρούς του Ελληνισμού, ο διαπρύσιος κήρυξ των ελληνικών αξιών Φράνκ Σάνμπορν φιλοτεχνεί ένα έξοχο και πανανθρώπινο πρότυπον ηθικού κάλλους και αληθούς φιλανθρωπίας.

Ο μεταφραστής και επιμελητής τού έργου Γεώργιος Χριστοδούλου γεννήθηκε στο Πάπιγκο, σπούδασε ελληνική φιλολογία, φωνητική και γλωσσολογία στα πανεπιστήμια Αθηνών και Λονδίνου και υπηρετεί ως φιλόλογος στο Εσπερινό Λύκειο Βόλου.

ISBN 960-385-178-7